

УДК 330.837.005: 338.2: 338.43

Ковальова О.В., к.е.н., старший науковий співробітник[©]
Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”, м. Київ

ЗМІШАНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ АПВ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД

В статті наводиться теоретичний аналіз змішаних форм організації управління АПВ на основі положень неоінституціоналізму, в тому числі теорій контрактів та транзакційних витрат.

Ключові слова: неоінституціоналізм, теорія контрактів, змішані форми організації

Постановка проблеми. Агропродовольчий сектор України з 2008 року демонструє вищі порівняно з іншими галузями економіки показники ефективності і має значний потенціал на світовому ринку продовольства і сільськогосподарської сировини. Водночас ключові проблеми розвитку агропромислового виробництва, серед яких забезпечення якості продукції вздовж маркетингового ланцюгу, волатильність цін, розподіл доданої вартості у вертикальних зв'язках з одного боку та рівень продовольчої безпеки з іншого, зумовлюють пошук форм організації управління, які забезпечили б дієве їх вирішення. З першої половини ХХ ст. в країнах з розвинутою нині аграрною економікою набули значного розвитку організації, метою діяльності яких стало регулювання розвитку галузей та ринків окремих продуктів, забезпечення вертикальної та горизонтальної координації між учасниками ланцюгу доданої вартості. Одними з базових принципів організації їх діяльності стали діалог між органами державної влади та підприємницькими структурами, консенсус інтересів всіх учасників маркетингового ланцюгу та державних. Національна система управління розвитком АПВ організаційно сьогодні представлена з одного боку органами державної виконавчої влади, з іншого – характеризується відсутністю формального інституту саморегулювання, несформованою системою представництва за принципом “єдиного голосу” галузей та обмеженими формами взаємодії між державними та підприємницькими інституціями в процесі управління розвитком. Це зумовлює пошук та теоретико-методологічне обґрунтування адекватних до вимог ринку змішаних форм організації управління АПВ.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичне обґрунтування розвитку змішаних форм управління було закладене Р.Коузом, і пізніше розвинене представниками неоінституціоналізму, серед яких О.Уільямсону належить визначення з позицій транзакційних витрат ринків, ієрархій та гібридних форм організації. В Україні теоретичним та практичним аспектами даної проблематики в сфері агропромислового виробництва присвятили свої роботи

Міненко М.А., Молдаван Л.В., Кропивко М.Ф., Саблук В.П., Юшин С.О. та ін. Актуальність вирішення проблеми поглиблення співпраці “держава-бізнес” в даній сфері підтверджується активною нормотворчою роботою в даному напрямі та значною кількістю опрацьованих проектів законодавчих актів. Разом з тим, в процесі адаптації інституту змішаного управління АПВ невіршеними залишилися деякі теоретико-методологічні положення, що й зумовило мету даної публікації.

Виклад основного матеріалу. Поява різноманітних за організацією стійких, ефективних в регулюванні окремих ринків сільськогосподарської продукції та галузей, змішаних форм в системах управління, що поєднували організаційну адаптивність і оперативність підприємницьких структур та інституційну спроможність і легітимність рішень державних, передувала їх теоретичному та методологічному обґрунтуванню.

Розвиток наукової думки щодо змішаних форм управління був базований на постулатах неінституціоналізму і теорії контрактів, застосовуваної для мікро- та мезорівня (груп фірм та об'єднань підприємств). Згідно положень інституційної теорії інститути як формальні та неформальні створюють сітку для взаємодії окремих інституцій (економічних суб'єктів). Конкретизовані форми даних взаємодій задає система контрактів як угоди про обмін повноваженнями та їх захисту як результат вибору в заданих інституційних рамках [1, с. 229], і, в рамках критики теореми Коуза про оптимальний розподіл ресурсів в процесі вільного обміну, доведено неможливість розглядати проблеми координації зв'язків та розподілу ресурсів поза інституціональною системою [2, с. 201].

Згідно теорії неінституціоналізму, організаційними формами управління економічними відносинами в ринкових системах можуть бути дві полярні моделі – ринок та ієрархія, а також проміжні форми, що поєднують в різних комбінаціях елементи перших двох. Такі альтернативні форми за результатами досліджень О. Уільямсона отримали назву гібридних, що поєднували риси ринкових структур (горизонтальних економічних зв'язків) та ієрархій (вертикальних економічних, зумовлених адміністративними важелями, зв'язків). Під гібридними формами ринкової організації розуміється механізми взаємодії, за яких декілька партнерів об'єднують права стратегічних рішень, а також деякі права власності за одночасного збереження відокремлених прав власності на ключові активи, що вимагає специфічної організаційної структури та арбітражу розподілу вигравів [3, с.2]. Гібридна форма – спеціальний механізм управління угодами, двостороння залежність без повної інтеграції [4, с.448] як мережа фірм або сукупність міжфірмових контрактів [5, с.154].

Залежність від обраного шляху розвитку визначає дуальність характеру взаємозв'язків “теорія-практика”. Однозначне позиціонування в теоретичних дослідженнях фірми як ринкового суб'єкта, що не має впливу на формування зовнішнього середовища, а відповідно – інститутів та інституцій розвитку економіки, сьогодні значно обмежує роль підприємницьких структур і не в повній мірі відповідає практиці управління. В країнах з розвиненою аграрною економікою значну роль у регулюванні ринку та формуванні аграрної політики

відіграють неурядові інституції, що виконують з одного боку, роль саморегулювання, з іншого – представництва інтересів. Крім інституцій державного, підприємницького та неурядового секторів, інституційну систему формують формальні та неформальні інститути. Перші, здебільшого є похідною діяльністю державних інституцій, проте формуються за участю другого та третього секторів управління в процесі діалогу, що також є формально закріпленим інститутом. Неформальні інститути розвитку економіки здебільшого формуються інституціями другого-четвертого секторів (бізнесу, неурядових громадських організацій, домогосподарств). Проте і формальні і неформальні інститути відіграють значну роль у функціонуванні економіки, як і державні та недержавні інституції, тому можна припустити теоретичну можливість екстраполяції неоінституціональних положень та теорії контрактів на вищій, макрорівень, де суб'єктами контрактних відносин стають державні (суб'єкти публічного права, що включають державні органи влади та органи місцевого самоврядування) інституції з одного боку, та підприємницькі – з іншого, формами інституціоналізації – ієрархія (державні органи влади), ринок (підприємницькі структури), гібридні (змішані) форми, а предметом контрактних відносин в широкому розумінні – як ресурси, необхідні для здійснення економічної діяльності (державно-приватне партнерство), так і для управління (функціональні повноваження та відповідальність). Точками взаємодії між державними та приватними партнерами мають стати спільні компромісні інтереси: соціально-економічні для держави, як наприклад, забезпечення продовольчої безпеки за показниками фізичної та економічної доступності, продовольчої незалежності, та економічні для підприємницьких структур, як прибутки від виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції та продовольства.

Такий підхід з одного боку є виправданим з позицій зменшення витрат на управління розвитком галузей та регулювання ринків, тобто транзакційних витрат, які К.Ерроу визначено як витрати на управління економічною системою (що не тотожні виробничим та маркетинговим витратам) [6, с.68], а самі транзакції підпадають під класифікацію транзакцій управління та раціонування Дж.Коммонса, що веде до їх розподілу між ринком та ієрархією [7, с. 113]. В змішаних формах управління транзакційні витрати будуть меншими відповідно до моделі О. Уільямсона, М. Ріордана [8, с. 369].

Вибір тієї чи іншої форми організації залежить від специфічності ресурсу, що виступає предметом взаємовідносин: чим специфічніше ресурс, тим більш організація тяжіє до ієрархії, чим доступніше та універсальніше – до ринків [там же]. Таким чином, для обґрунтування типу інституційного контракту, що укладається між представниками бізнесу та держави. Згідно класифікації О.Уільямсона, контракти типізуються за критеріями регулярності/дискретності транзакцій та рідкості і доступності ресурсів, що виступають предметом контрактних відносин [9, с. 143]. Як зазначалось вище, предметом контракту між державними та приватними партнерами можуть бути: грошові кошти та інші грошові вигоди (проекти державно-приватного партнерства, різні форми

бюджетної підтримки), право здійснення господарської діяльності (у разі ліцензування певних видів господарської діяльності), управлінські повноваження (інституційні контракти, в разі надання права саморегулювання ринку, участі у формуванні інституційно-правового середовища розвитку економіки) та ін. Зупиняючись на специфічному ресурсі – повноваженнях в сфері управління, слід відмітити, що взаємовідносини тут будуються на постійній (регулярній) основі, а самі повноваження можуть бути охарактеризовані як малоспеціалізовані та ідіосинкразичні (унікальні), яким притаманні контракти з формою двостороннього управління в першому випадку або єдиного управління – в другому.

Інституційна угода має визначатись рядом параметрів, серед яких ми виділили б “конфлікт-компроміс”, “відповідальність-контроль”, “взаємозалежність-автономність”, що дозволило б ринковим агентам та органам державної влади скоординувати свої очікування та дії.

Організаційна форма реалізації інституційного контракту знаходиться на векторі централізації/децентралізації управління між крайніми точками “ринку-ієрархія”, а О.Уільямсон проблему адаптації (автономних або координованих типів) визначає центральною проблемою економічної організації як у ринках так і в ієрархіях [10, с. 15], при чому структури не унітарного, проте мультидивізіонального децентралізованого управління, на його думку, частіше є більш ефективним при управлінні певними типами транзакцій. Тому важливим є обґрунтування типів контрактів через рідкісність ресурсів для визначення організаційної форми змішаного управління.

Доцільність наявності одночасно центричного та поліцентричного управління в сфері АПК можна довести також базуючись на гіпотезі Е.Острем. Вона була розроблена для рівня управління окремого муніципалітету, доводячи доцільність існування одночасно як великих централізованих об'єктів, так і малих об'єктів, поліцентричних систем в рамках муніципалітету. Одним з припущень Е.Острем було положення про залежність типу товару, що виробляє галузь, та форми управління. Так, з одного боку сільськогосподарська продукція і продовольство характеризуються як блага, до яких важко обмежити доступ та споживання яких обмежує загальний обсяг доступних благ даного виду. З іншого – продовольча безпека – як товар, доступ до якого є суспільно-загальним, а споживання однією людиною не зменшує обсяг доступного блага для інших осіб [на основі 11, с.10]. Відповідно, створюються передумови для формування змішаної системи управління: в першому випадку формою організації буде ринковою, тобто підприємницькою поліцентричною (децентралізованою), в другому – ієрархічною, тобто, державною (центричною). На перетині інтересів партнерів доцільно будувати змішану модель управління з поєднанням елементів двох названих вище.

Висновки. Теоретичний аналіз інституту змішаних форм організації АПВ як формації взаємодії публічних та приватних партнерів в сфері регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства, а також управління розвитком аграрної економіки, показав доцільність екстраполяції положень

неоінституціоналізму, зокрема теорій контрактів та транзакційних витрат, на систему відносин “держава-бізнес” в форматі “перший та третій сектори управління”. Це дозволить створити умови для розробки та теоретико-методологічного обґрунтування реальних змішаних форм організації управління АПВ України, які сьогодні стають на часі. Разом з тим інституціоналізм має певні методологічні обмеження, що в подальшому потребує яких залучення до методологічної бази дослідження положень системного підходу та теорій управління.

Література

1. Олейник А.Н. Институциональная экономика: Учебное пособие. – М. “ИНФРА-М”, 2002. – 416 с.
2. Malcolm H. Dunn. Firms, Markets and Hierarchies: A Critical Appraisals of Ronald Coase’s Contribution to the Explanation of the “Nature of Firm” // *ORDO*, vol. 43, 1992., p. 193-204 / Режим доступу: <http://www.uni-potsdam.de/intwipo/mitarbeiter.html>
3. A.Royer, C. Menard, D.-M. Gouin. Collective Action through Marketing Board An Efficient Hybrid Governance? // *ISNIE*, 2011. – 32 p. / Режим доступу: http://extranet.isnie.org/uploads/isnie2011/royer_menard_gouin.pdf
4. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория. – 3-е издание, перераб. и доп. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 591 с.
5. Menard C. On Clusters, Hybrids, and Other Strange Forms: The Case of the French Poultry Industry // *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. 1996. V. 152. № 1. P. 154—183.
6. Arrow K.I. The organization of economic activity. Issues pertuant to the choice of market versus nonmarket allocation. In the Analysis and Evaluation of Public Expenditure. The PPB System. Vol. 1. US Joint Economic Committee, 91st Congress. 1st Session. Washigtin, Dt, US Government Printing Office, 1969, p. 59-73.
7. Литвинцева Г.П. Институциональная экономическая теория Учебник. – Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2003. – 336 с.
8. Riordan M., Williamson O. Asset Specificity and Economic Organization // *International Journal of Industrial Organization*. 1985. № 3 (4). P. 365–378.
9. Уильямсон О.И. Экономические институты капитализма: Фирмы, рынки “отношенческая” контракция / Науч. Ред. И вступ. Статья В.С. Катякало, пер. с англ. Ю.Е. Благова, В.С. Катякало, Д.С.Слованова, Ю.Ф. Федотова, Н.Н. Цытович. – СПб. : Лениздат; CEV Press, 1996. – 702 с.
10. Oliver E. Williamson. Nobel Prize Lecture „Transaction Cost Economics: The Natural Progression” (Lecture Slides) / Режим доступу: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2009/williamson-lecture.html.
11. Elinor Ostrom. Nobel Prize Lecture “Beyond Markets and States: Polycentric Governance of Complex Economic Systems”(Lecture Slides) / Режим доступу:http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2009/ostrom_lecture.

Summary

Kovalova O.

National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economy”

**HIBRID FORMS OF AGRI-FOOD INDUSTRY GOVERNANCE:
INSTITUTIONAL APPROACH**

The paper provides a theoretical analysis of hybrid forms of agri-food industry governance on the basis of institutionalism, including theories of contracts and transaction costs.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 336.26:631.1

Коробка С.В., к.е.н., ст. викладач[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРЕДИТУВАННЯ МАЛИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті досліджуються особливості кредитування сільськогосподарських товаровиробників у тому числі і малих підприємств. Проаналізовано основні перешкоди кредитування малого сільськогосподарського підприємництва, звертається увага на основні проблеми, що пов'язані з кредитуванням. Подаються пропозиції щодо покращення умов кредитування малого сільськогосподарського підприємництва.

Ключові слова: підприємництво, мале підприємництво, кредитування, сільське господарство.

Постановка проблеми. В Україні здійснювалися активні заходи щодо підвищення продуктивності аграрного сектора економіки, спрямовані на запровадження ринкових засад його функціонування.

Однією з важливих складових ринкової економіки є відхід від системи прямої державної підтримки та створення правових засад для залучення до аграрного сектора приватних фінансових ресурсів, які б уможливили його активну трансформацію та зробили б цю галузь національного господарства прибутковою.

Пріоритетним джерелом фінансування сільськогосподарського виробництва, без перебільшення, можна назвати залучення приватних позикових (кредитних) коштів, тобто кредитування приватними фінансовими установами. Держава створює сприятливі умови для надходження таких коштів від учасників кредитних відносин.

Проте і досі кредитування малого сільськогосподарського підприємництва України залишаються проблемним. В Україні сільгоспвиробників кредитують щонайбільше на півтора року, тоді як закордоном – на п'ять і більше, а тому потреба в довгострокових кредитах задовольняється лише на 2%. До основних перешкод які виникають перед малими підприємствами в сільському господарстві можна віднести є: високі кредитні ставки (у 83 % випадків), відсутність застави (29 %), відсутність страхового покриття (15 %), відсутність інформації про кредитодавців (11 %), відсутність кредитної історії (9 %) [1, С. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність даного дослідження полягає в тому, що питанню кредитування малих сільськогосподарських підприємств присвячено значний обсяг публікацій.

Зокрема, проблема кредитування малих підприємств розглядаються в працях Штефана фон Крамона-Таубаделя, С. Зорі, Л. Штріве [2, С. 50–65.], І. Мамчур [1, С. 4]. Проте особливостям кредитування малих сільськогосподарських підприємств приділяється недостатня увага, тому вона потребує більш глибокого вивчення. Оскільки, аналіз функціонування малого підприємництва показує, що невдачі багатьох підприємств обумовлюються багатьма причинами, але визначальною серед них є низька кредитоспроможність.

Формування цілей статті. Потреба в проведенні даного дослідження пов'язана із значним оновленням правової бази і сучасним станом справ у галузі кредитування сільського господарства. Проведене дослідження дасть можливість узагальнити проблемні питання та окреслити шляхи їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Проблема у створенні ефективної системи фінансування малого підприємництва в сільському господарстві є безперечною. Вона спричинена відсутністю у більшості сільськогосподарських виробників, в тому числі і малих підприємств, обігових коштів, необхідних для відтворення виробництва та забезпечення його виживання. У процесі пошуку кредитних ресурсів сільськогосподарські товаровиробники наштовхуються на цілу низку проблем, які в основному спричинені особливостями кредитування даної сфери економіки. До основних перешкод кредитування малого сільськогосподарського підприємництва слід віднести [1]:

– сезонність виробництва. Грошові кошти до сільськогосподарських виробників надходять циклічно. Більша частина сільськогосподарських товаровиробників потребують грошових коштів у період посіву та збору врожаю. Проте збільшення обігових коштів відбувається у період реалізації сільськогосподарської продукції.

– ризикованість. Більшість комерційних банків не проводять досліджень пов'язаних з оцінкою ризиків кредитування сільськогосподарських товаровиробників. Не сприяють цьому і державне рефінансування та прогнозування можливих об'єктивних ризиків, які постійно супроводжують сільськогосподарське виробництво.

– неефективна організація виробництва. Це спричинено одноманітністю вирощування культур в межах одного кліматичного поясу, а також програма страхування врожаїв є здебільшого неефективною, а наявні дані не завжди в змозі відобразити реальний стан речей.

– існує потреба у довгострокових кредитах. Сучасне сільське господарство є капіталомістким. Оскільки, малі сільськогосподарські підприємства використовують порівняно не великі площі то і обсяг фінансових надходжень у них не значний. Тобто їм бракує грошових надходжень за допомогою яких можна погасити кредити, а інвестиції в обладнання, землю та сільськогосподарські культури потребують довгострокового фінансування та тривалого терміну окупності.

Регуляторні заходи, які пропонуються сьогодні в Україні істотно відрізняються, та сьогодні існує 2 думки щодо кредитування малого сільськогосподарського підприємництва. З однієї сторони деякі політики та

науковці вважають, що існує нагальна потреба в протекціоністських діях держави. Тобто, надання субсидій (дотацій), створення механізмів забезпечення аграрного сектора кредитами та заснування спеціалізованої державної установи, через яку централізовано надавалися б кредити.

З іншої сторони – українські банкіри, закликають до посилення прав кредиторів і до зменшення втручання держави у виробництво сільськогосподарської продукції та ринки матеріально-технічних ресурсів. Вони стверджують, що самостійно могли б регулювати обсяги кредитів на постійній основі навіть у найближчому майбутньому, якби їхні права були захищені і ризики, викликані надмірним державним втручанням, були зменшені [2, С. 59]. На користь мінімізації державної підтримки сільського господарства свідчить і дослідження, проведене Світовим Банком спільно з Організацією з економічного співробітництва та розвитку, що виділяє як одну з перешкод для вступу України до Світової організації торгівлі надмірну підтримку державою сільського господарства [3].

Значний вплив на кредитоспроможність суб'єктів господарювання в сільському господарстві мають: порядок ціноутворення (включаючи сукупність заходів адміністративного впливу на ціноутворення та створення механізмів товарних інтервенцій на ринку), а також запровадження або скасування податкових пільг для певних категорій виробників. Скасування податкових пільг може значно скоротити рівень доходів, що негативно позначиться на кредитоспроможності сільськогосподарських підприємців, і навпаки виключення окремих статей оподаткування може істотно підвищити рівень доходів агропромислових виробників, що позитивно позначиться на їхній кредитоспроможності. Коливання цін на певні види продукції, впливаючи на рівень доходів виробників, також дає відповідь на питання про їхню кредитоспроможність.

Потенційними кредиторами аграрного сектора є: банки, кредитні спілки, кредитори, які позичають свої приватні кошти, і ломбарди, а також компанії з постачання матеріально-технічних ресурсів і переробні підприємства. Всі ці інституції співіснують у багатьох країнах і надають послуги відповідно до різних вимог клієнтів [2, С. 60].

Основні проблеми, пов'язані з кредитуванням малих сільськогосподарських підприємств, можна згрупувати наступним чином:

- низька кредитоспроможність підприємств;
- суттєві недоліки українського законодавства;
- слабка банківська система України;
- відсутність необхідних інститутів [2, С. 59].

Проте виділення суттєвих недоліків вітчизняного законодавства в окрему проблему є недоцільним, оскільки законодавство виконує регуляторну функцію, у сфері кредитування малого сільськогосподарського виробництва. Проблеми правового забезпечення були серед ключових факторів гальмування розвитку кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, необхідних

інститутів кредитування та банківської системи в цілому, слід розглядати їх у контексті вирішення решти проблем.

Проблема кредитоспроможності малих сільськогосподарських підприємств тісно пов'язана з виконанням ними своїх зобов'язань за кредитним договором, а саме: повернення кредитодавцеві суми кредиту та сплати процентів згідно з договором та забезпечення виконання відповідних зобов'язань.

Перехід від державно-дотаційної на ринкову систему фінансування призвели до позитивні результатів у зовнішньому фінансуванні сільськогосподарських підприємств [2, С. 63].

Проте, на сьогоднішній день невирішеним залишається питання кредитів на придбання сільськогосподарської техніки. Адже відомо, що кредити надаються під заставу, а майно, яке є в розпорядженні малого сільськогосподарського підприємства (фермерські приміщення та інше), комерційними банками під заставу не приймається через низьку ліквідність (низьку балансову вартість, нетипові проекти) і неможливість подальшої її реалізації в разі неповернення кредиту. Тому вважаємо, що одним із невідкладних завдань є створення ринку землі, за якого сільськогосподарські угіддя могли б бути предметом застави.

Специфіка забезпечення малих сільськогосподарських підприємств фінансовими ресурсами полягає у використанні неординарних методів фінансування. До них слід віднести: мікrokредитування, лізинг та венчурне фінансування. Мікrokредитування використовується в основному для фінансування і надання допомоги найменшим підприємствам.

Лізинг не є притаманним лише малим сільськогосподарським підприємствам, оскільки і великі підприємства користуються таким методом залучення матеріально-технічних і фінансових ресурсів. Проте лізинг для малого підприємництва в сільському господарстві забезпечує ряд переваги: стовідсоткове кредитування, яке не потребує негайного початку платежів; набагато простіше отримання контракту за лізингом, ніж позики, оскільки лізинг передбачає цільове використання коштів, а саме на придбання устаткування, та забезпечення позики у вигляді цього ж обладнання; можливість через лізинг залучення сучасних і високопродуктивних технічних засобів дасть можливість не тільки оперативно реконструювати виробництво, а й спрямовувати зекономлені кошти на інші потреби.

Проте дана форма фінансування технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, розвинута недостатньо. Обсяг лізингових угод на сільськогосподарське обладнання в Україні зменшився у 2008 році з 6,2 млн. до 5,7 млн. доларів США, що становить 34,5% всіх лізингових угод. Згідно з останніми дослідженнями на 70–80% сільськогосподарська техніка себе спрацювала, а приблизно 40% тракторів в Україні вироблені 15–25 років тому.

Сьогодні придбання сільськогосподарської техніки субсидується урядом через часткову компенсацію відсоткової ставки, іншими програмами. Збільшення пропозиції вітчизняної сільськогосподарської техніки через дотування її виробників не дала бажаних результатів. Фермери продовжують

купувати імпорту техніку. Основною причиною цього була низька якість техніки, а ціна орієнтувалася не на кінцевого споживача. Також спостерігаємо простермінування заборгованості за імпортовану техніку, куплену ще на початку 90-х років минулого століття.

Висновки. На даний момент в Україні вже сформувався комплекс законодавства щодо кредитування сільського господарства в контексті реформування та переходу від дотаційної до ринкової системи фінансування агропромислового комплексу. Зокрема законодавством визначено такі форми кредитування, як бюджетне та приватне, що здійснюється із застосуванням наступних інструментів: компенсація відсотків за коротко- і довгостроковими кредитами фінансових установ, взаємне кредитування (кредитні спілки), заставні операції зі складськими свідоцтвами, іпотечне кредитування.

Кредитування сільського господарства характеризується певними особливостями, що пов'язані зі специфікою цієї галузі. Ці особливості викликають досить активну участь держави в кредитних відносинах у сільському господарстві України, що знаходить прояв у безпосередньому наданні державою поворотних позикових коштів на пільгових умовах та частковій компенсації державою відсоткових ставок за кредитами комерційних банків.

Головними проблемами, що пов'язані з кредитуванням сільськогосподарських виробників, досі залишаються: низька кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств; слабкість банківської системи України; нерозвиненість небанківських інститутів кредитування (зокрема кредитних спілок).

Проблема кредитоспроможності малих сільськогосподарських підприємств частково вирішується державною допомогою в компенсації відсоткових ставок за кредитами комерційних банків. Однак досі залишаються проблеми, пов'язані з недостатністю заставного майна в сільгоспвиробників.

Література

1. Мамчур І. Селу потрібні кредити/ І. Мамчур // Президентський вісник. – 2004. – № 46. – С. 4
2. Штефана фон Крамона–Таубадель Політика і розвиток сільського господарства в Україні / Штефан фон Крамона–Таубадель, С. Зоря, Л. Штріве. – К.: Альфа–Принт, 2001. – С. 50–65.
3. Markets and Agroenterprises Basic Guidelines for Effective Rural Finance Projects / Bob Fries. – 1995–97. – USAID–sponsored Cooperative Bank Development Project. Джерело: офіційна Інтернет–сторінка Світового Банку: <http://lnweb18.worldbank.org/ESSD/ardext.nsf/11ByDocName/BasicGuidelinesforEffectiveRuralFinanceProjects>.

Summary

Korobka S. V.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

PROBLEM QUESTIONS OF CREDITING OF SMALL AGRICULTURAL ENTERPRISES

The features of crediting of agricultural commodity producers including small enterprises are probed In the article. The basic are analyses obstacles of crediting of small agricultural enterpris, attention applies on basic problems which are related to crediting. Suggestions are given in relation to the improvement of terms of crediting of small agricultural enterprise.

Рецензент – д.е.н., проф. Музика П.М.

УДК 631.3: 681.3

Козій Б.І., к.т.н., професор[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З.Гжицького***ПІДСИСТЕМА ОБЛІКУ ВЕТЕРИНАРНИХ ЗАСОБІВ
АВТОМАТИЗОВАНОГО РОБОЧОГО МІСЦЯ ЛІКАРЯ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ**

Описано структуру та функції підсистеми обліку ветеринарних засобів, які використовуються при проведенні діагностичних, санітарно-гігієнічних, профілактичних та лікувальних заходів. Підсистема є складовою частиною автоматизованого робочого місця лікаря ветеринарної медицини клініки дрібних домашніх тварин.

Ключові слова: ветеринарні засоби, облік, комп'ютер, інформаційна система.

При проведенні будь-яких ветеринарних заходів використовуються відповідні препарати та допоміжні засоби, застосування яких повинно супроводжуватися належним обліком. Дедалі ширше застосування комп'ютерної техніки для обробки виробничої інформації, в тому числі і ветеринарної [1], дозволяє за допомогою відповідного програмного забезпечення реалізувати такий облік.

У запропонованій нами раніше системі ветеринарного обліку АРМ лікаря ветеринарної медицини [2] такий облік ведеться в процесі реєстрації проведених заходів, наприклад, увід інформації про проведені лікувальні заходи здійснюється за відповідною формою (рис. 1). Однак, у запропонованій системі ведеться облік лише використаних засобів у процесі виконаних діагностичних, профілактичних, санітарно-гігієнічних та лікувальних заходів. Ми вважаємо, що доцільним є проводити повний облік руху ветеринарних засобів, який здійснюється в межах даного закладу ветеринарної медицини. Тому пропонується окрема підсистема такого обліку, яку ми умовно назвали "Аптека". Оскільки інформаційна система АРМ лікаря ветеринарної медицини [3] є відкритою, нова запропонована підсистема "Аптека" легко "вбудовується" в існуючу структуру шляхом створення нових таблиць, форм, запитів та звітів, а також доповнення існуючої системи меню новим розділом "Аптека".

Нову структуру нагромадження інформації утворює сукупність таблиць. Сюди відносяться довідкові таблиці та таблиці обліку. До довідкових відносяться такі таблиці:

- таблиця "Постачальники", яка містить інформацію про організації та підприємства, які постачають потрібні ветеринарні засоби;

- таблиця “Покупці”, яка містить інформацію про фізичних осіб та організації, яким на комерційних засадах дана установа ветеринарної медицини може постачати необхідні їм ветеринарні засоби.

Код хвороби	7	Хвороба	Літ
Код тварини	3	Номер держ_реєстрації	
		Кличка	Челсі
		Код породи	27
Дата початку	27.10.2005		
Дата закінчення	11.11.2005		
Код результату	0	Наслідок хвороби	здоровий
Перелік препаратів, якими лікувалася тварина:			
Код препарату №1	1	Назва препарату №1	Амоксицилін 15%
Код препарату №2	7	Назва препарату №2	Дексаметазон
Код препарату №3	0	Назва препарату №3	-
Код препарату №4	0	Назва препарату №4	-
Код препарату №5	0	Назва препарату №5	-
Господар тварини:			
Прізвище	Мітюшенко		

Запись: 1 из 3

Рис. 1. Екранна форма для вводу інформації про виконані лікувальні заходи

Таблиці обліку:

- таблиця “Прихід”, яка містить інформацію про ветеринарні засоби, які поступають на облік у дану устанovu ветеринарної медицини, джерела надходжень;

- таблиця “Розхід”, яка містить інформацію про ветеринарні засоби, які відпускаються з даної установи ветеринарної медицини, реквізити покупців;

- таблиця “Залишки”, яка містить інформацію про ветеринарні засоби, як на даний момент часу є в наявності у даній установі ветеринарної медицини.

Пропонована підсистема “Аптека” також використовує існуючу в АРМ таблицю “Витрати”, яка містить оперативну інформацію про ветеринарні засоби, що використані у даній установі ветеринарної медицини для проведення відповідних ветеринарних заходів та довідкову таблицю “Ветзасоби”. Таблиця “Ветзасоби” містить інформацію про коди та назви ветеринарних засобів, а також інформацію про форми поставки засобів, одиниці вимірів та ціни. Тут також можна одержати коротку інформацію про призначення відповідних препаратів, способи та терміни зберігання, інші дані, які можуть бути корисними для працівників даної установи ветеринарної медицини.

Загальна структура бази даних, що використовується підсистемою “Аптека”, тобто усі таблиці та зв’язки між ними зображена на рис. 2.

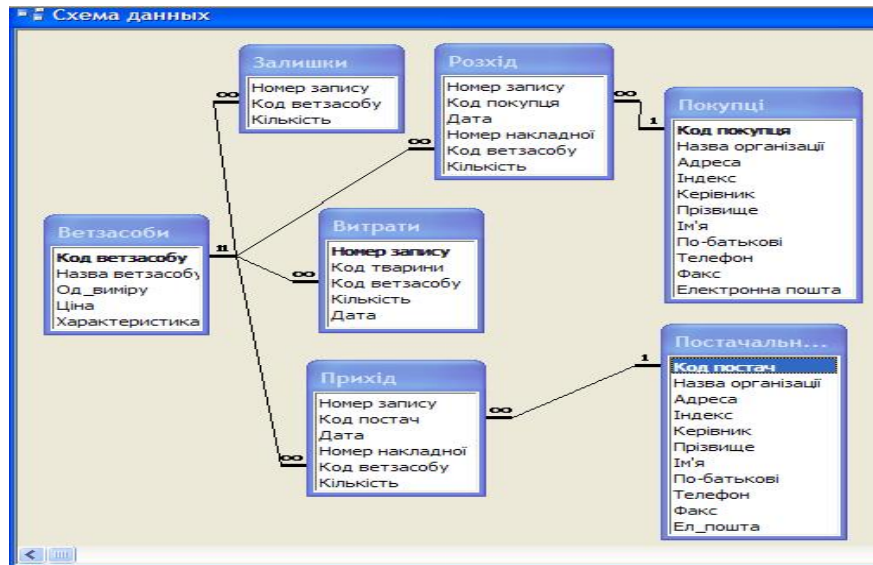

Рис. 2. Схема даних підсистеми “Аптека”.

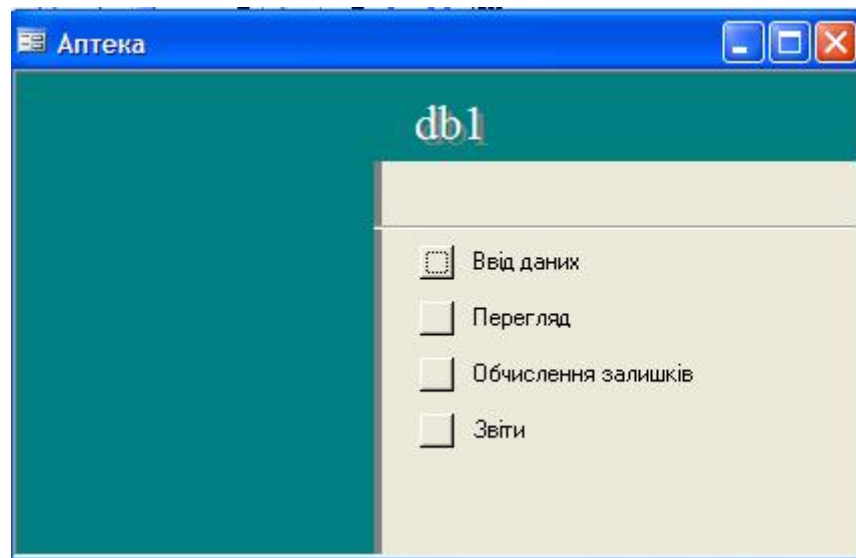

Рис. 3. Головне меню підсистеми “Аптека”

Керування роботою підсистеми “Аптека” здійснюється за допомогою системи меню, головне з яких зображене на рис. 3. У режимі “Ввід даних” відкривається меню нижчого рівня (див. рис.4), за допомогою якого користувач

одержує доступ до форм вводу відповідної інформації, наприклад, вводу інформації про нових постачальників ветеринарних засобів (рис. 5).

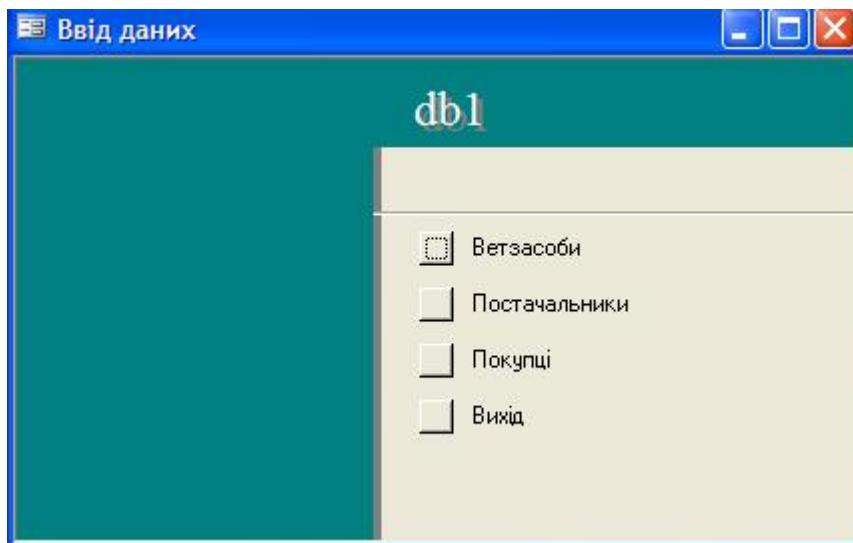

Рис. 4. Меню вводу інформації.

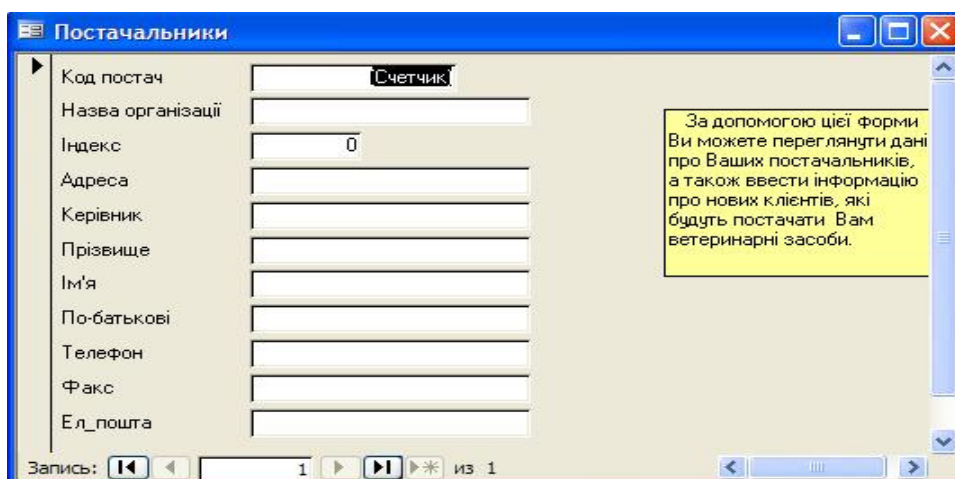

Рис. 5. Форма для вводу даних про постачальників ветеринарних засобів

Для кожної таблиці підсистеми “Аптека” розроблено відповідні форми, які забезпечують зручний інтерфейс роботи з вхідною інформацією. Уся інформація, що стосується руху ветеринарних засобів у відповідній установі ветеринарної медицини зосереджуються в базі даних, що дозволяє контролювати їх раціональне використання та вчасно поповнювати власну аптеку потрібними

препаратами. При цьому, за допомогою відповідних запитів та звітів користувач може оперативно створити за заданими стандартними формами звітну документацію та замовлення на ветеринарні засоби за наявними у базі адресами постачальників.

Таким чином, підсистема “Аптека” суттєво розширює інформаційні можливості АРМ лікаря ветеринарної медицини і буде корисним доповненням даної інформаційної системи в напрямі утвердження безпаперової технології обробки інформації.

Література

1. Абадуліпов Р.Н. ПК для ветеринарного врача / Р.Н.Абадуліпов, А. Н. Остпчук. – М.: ООО “Аквариум – Принт”, 2006. – 160 с.
2. Козій Б.І. Застосування комп’ютерних інформаційних технологій у ветеринарній медицині. – Львів: Українські технології, 2004. – 256 с.
3. Козій Б.І., Чорний Ю.І. Автоматизоване робоче місце лікаря ветеринарної медицини клініки дрібних домашніх тварин. // Збірник наукових праць ПДАТУ. – Кам’янець-Подільський: ФОП Синик О.В., 2008. – С. 178-180.

Summary

Kozij B.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z.Gzhytskyj

REGISTRATION SUBSYSTEM OF VETERINARY MEANS OF AUTOMATED WORK PLACE OF VETERINARY DOCTOR

It was described the structure and the function of registration subsystem of veterinary means, which are used during diagnostic, sanitary and hygienic, prophylactic and treatment measures. Subsystem is a constituent of automated work place of veterinary doctor in a clinic of small domestic animals.

Key words: *veterinary means, registration, computer, information system.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 331.108.26+658.001

Колісніченко І.О., викладач[©]*Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський***ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА
ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Визначено, особливості розвитку вітчизняних підприємств агропромислового комплексу в контексті активізації інноваційної діяльності, розглянуто інноваційні здобутки аграріїв України, а також з'ясовано коло проблем, що гальмують інноваційний розвиток сільського господарства.

Ключові слова: *інновації, агропромислове виробництво, інвестиції.*

Постановка проблеми. Проблема інноваційного розвитку агропромислового виробництва належить сьогодні до числа найбільш пріоритетних і привертає особливу увагу своєю складністю, різноманітністю та неоднозначністю розв'язання. Актуальність її розроблення обумовлена появою нових закономірностей суспільного відтворення, кардинальними зрушеннями техніко-технологічної бази виробництва, модифікацією його організаційно-економічних форм. Ця проблема є ключовою у досягненні продовольчої безпеки країни, принциповому оновленні ресурсної бази, поліпшенні стану навколишнього середовища, вирішенні соціальних питань.

Аналіз останніх досліджень. Сучасним інноваційним перетворенням аграрної сфери присвячено праці багатьох вітчизняних вчених. Серед них праці С.А. Володіна, М.Ю. Коденської, П.А. Лайка, П.М. Музики, П.П. Руснака, П.Т. Саблука, С.О. Тивончука, О.В. Шубравської та ін. Разом з тим, нинішня ситуація в державі, економічна та політична нестабільність – ставлять питання перед науковою спільнотою про якнайшвидшу побудову в Україні реально діючої інноваційної моделі економічного розвитку, вимагають подальшого вивчення вказаного питання та проблем підвищення інноваційної активності підприємств зокрема аграрного сектору.

Мета статті. Висвітлення особливостей діяльності вітчизняних підприємств агропромислового комплексу в контексті активізації інноваційної діяльності.

Викладення основного матеріалу. Нині сільське господарство України знаходиться на початковому, підготовчому етапі інноваційної розбудови, а самі інноваційні перетворення мають розрізнений, фрагментарний характер. Але вже сьогодні, на нашу думку, створюються реальні умови для їх трансформації у цілісну систему інноваційних зрушень в агропромисловому виробництві. До низки цих умов можна віднести: розвиток системи освіти; досягнення аграрної науки; розробку і реалізацію довгострокових державних цільових програм інноваційного спрямування в аграрній сфері; формування інноваційної

[©] Колісніченко І.О., 2012

інфраструктури агропромислового виробництва; створення розгалуженої мережі центрів наукового забезпечення АПК, консультаційних центрів, дорадчої служби з метою посилення співпраці наукових установ і сільськогосподарських підприємств; відпрацювання механізму трансферу інновацій на комерційній та некомерційній основі; розвиток інноваційного підприємництва внаслідок поєднання зусиль приватного бізнесу та держави.

Науковий доробок вітчизняних вчених досить вагомий. Так, зокрема національна академія аграрних наук України (далі НААН,) є державною науковою організацією, яка здійснює фундаментальні наукові дослідження, організовує, проводить та координує прикладні дослідження з проблем агропромислового комплексу. НААН 2010 року завершено 1281 фундаментальну науково-дослідну розробку, створено 304 сорти і гібриди сільськогосподарських рослин; 13 порід та внутріпородних типів тварин, комах; 70 теорій, концепцій та 14 стратегій розвитку; 211 методологій, методів та методичних рекомендацій; 47 математичних моделей [3].

Вагомою є розробка ДНК-технології розподілу вихідного і колекційного селекційного матеріалу за рівнем генетичної спорідненості; ДНК-технології добору за молекулярними маркерами (MAS); за маркерами генів стійкості до захворювань, за маркерами генів, які контролюють господарсько цінні ознаки пшениці і ячменю, спосіб системної оцінки посухостійкості селекційного матеріалу пшениці озимої. Створено 10 ліній озимої м'якої пшениці, 12 батьківських форм гібридів кукурудзи, 15 батьківських форм гібридів соняшнику донорів ознак групової стійкості до збудників захворювань. Уперше в Україні створено трьохлінійні гібриди жита озимого з урожайністю зерна 6,2 т/га. Створено материнські форми гетерозисних гібридів ріпаку озимого та 7 ліній-закріплювачів стерильності у ріпаку. Створені вихідні селекційні матеріали цукрових буряків, стійкі до ризоманії, церкоспорозу.

Розроблено багатомірні математичні “моделі тварини”, використання яких дозволяє суттєво підвищити точність оцінок племінної цінності тварин. Сформовано ДНК-паспорти різних порід свиней на основі міжлокусних асоціацій генів. Розроблено математичні моделі та комп'ютерні програми для підвищення ефективності селекції птиці. Установами Академії 2010 року завершено 1309 прикладних науково-дослідних розробок, розроблено 71 вид нової техніки, машин і обладнання; 419 технологій та технологічних інструкцій; 8 видів нових матеріалів; 15 засобів захисту рослин і тварин; 15 видів діагностикумів та вакцин; 143 способи; 354 рекомендації.

Для умов Лісостепу і Полісся розроблені технології, які залежно від рівня ресурсного забезпечення дозволяють вирощувати: зерна кукурудзи по 6-11 т/га, ріпаку – озимого по 3,7-5,5 т/га і ярого по 2,5-3,0, сої – 2,5-3,5, льону олійного – 2,0-2,6, гірчиці ярої – 3,0-3,5, коренеплодів цукрових буряків – 50-60 т/га та яблук 19,9 т/га. В галузі баштанництва розроблено 9 технологій і видано 9 рекомендацій виробництву [4].

Переважає більшість інноваційних здобутків вітчизняних аграрних підприємств пов'язана нині з використанням наукових розробок, що сприяють

інтенсифікації сільського господарства, забезпечують економію матеріальних ресурсів і гарантують підвищення ефективності виробництва с.-г. продукції.

В економічному розвитку підприємств і забезпеченні в них розширеного відтворення ключову роль відіграють інвестиції. Їх відсутність призводить до зниження активності інноваційної діяльності, без здійснення якої розраховувати на ефективне функціонування аграрних формувань практично неможливо. Згідно проведених досліджень інвестиції в аграрний сектор вирости, а також зростає інвестиційна активність підприємств. Однак їх частка значно нижча від промисловості та від середнього рівня по всіх секторах економіки, що вказує на необхідність їх збільшення та визначення пріоритетів інвестування включаючи інновації. За темпами приросту інвестицій сільське господарство ввійшло у трійку лідерів поряд із торгівлею та іншими видами діяльності (рис. 1).

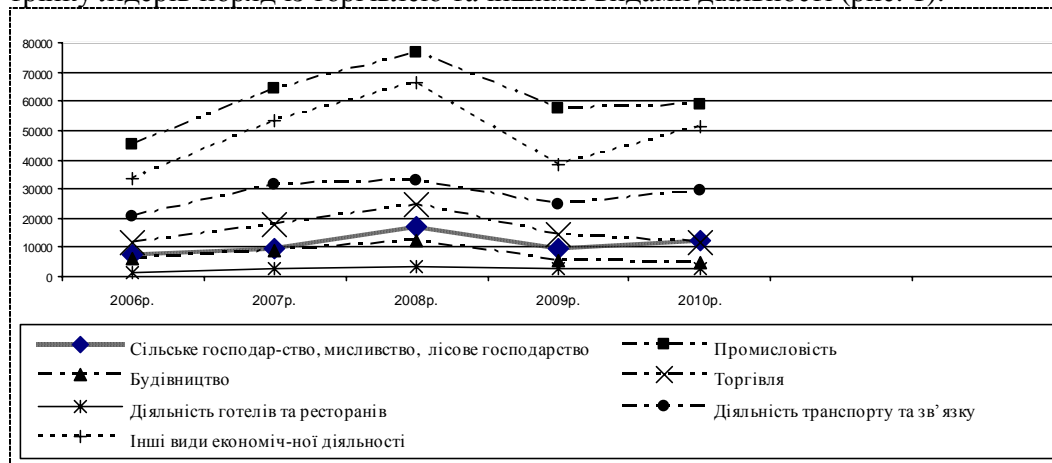

Рис. 1. Динаміка зміни обсягів інвестування по секторах економіки, млн.грн

В цілому по Україні майже половину капітальних інвестицій за всіма видами економічної діяльності направляли на будівництво, третину на придбання нових основних засобів. В аграрному секторі економіки 66% ресурсів направлено на придбання нових основних засобів, 26% на будівництво, що вирізняє структуру вкладів від інших видів бізнесу.

Для забезпечення ефективних умов розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно розробити механізм державного регулювання інвестиційних процесів. Поряд із цим можна відмітити суттєвий недолік у низькій активності підприємств, а саме тільки 27,5% із їх загальної кількості підприємств інвестували свій розвиток. Однак позитивним є той факт, що інвестиційна активність підприємств зростає. Слід відмітити, що при незначній питомій вазі тільки у 5% від загальної кількості підприємств, значно вищу інвестиційну активність 39,7% мають підприємства агропромислового сектору [5].

Потрібно відновити довіру інвесторів та населення, проводити більш виважену діяльність банків і підприємств, що буде гарантією для забезпечення стабільності кредитних та інвестиційних ринків. Важливо відрегулювати

економічні відносини в державі так, щоб вони забезпечували еквівалентний обмін між сільським господарством та іншими сферами економіки.

Необхідно концентрувати інвестування на впровадження високопродуктивних інноваційних, біо- та нанотехнологій, налагодження випуску ефективних хімічних засобів захисту рослин і тварин, оновлення й модернізацію виробництва, використання новітніх технологій. Потрібні також прямі державні інвестиції для забезпечення реалізації пріоритетів розвитку через підтримку селекції та насінництва, племінної справи у тваринництві, захист навколишнього середовища, розвиток соціальної сфери села.

Завдання підвищення інноваційно-інвестиційної привабливості українського аграрного виробництва особливого значення набуває у зв'язку зі вступом нашої країни до СОТ, у цих умовах кожне конкретне підприємство має бути привабливим для потенційного інвестора, оскільки вільні інвестиційні кошти є обмеженими й інвестори схильні їх спрямувати в найефективніші сфери господарювання.

В результаті експертної оцінки для інноваційної програми по Хмельницькій області визначені для фінансування 9 проектів. наступні проекти за ступенем їх пріоритетності. Термін окупності коливається в межах від 2 до 10 років. Сума інвестицій по окремих проектах коливається в межах від 63 до 36000 тис дол США. Серед проектів є такі, які передбачають повне самофінансування, наприклад, ТОВ "Виробничо-комерційна фірма "Агро-Еко ХНІ" (розвиток тваринницької галузі), а майже по кожному другому з них є цілковита потреба в залученні інвестиційних ресурсів: ПП "Дочірна компанія "Енсел-1"(інтенсифікація вирощування зернових та технічних культур), ФГ "Бізон-1" с. Сахнівці (створення племінного репродуктора), ПП "Аграрно компанія 2004" (будівництво елеватора на 60 тис. тонн зерна) та ін.[1].

Отже, інноваційні перетворення поступово охоплюють аграрний сектор економіки, але поки що вони торкаються обмеженої кількості сільгоспвиробників. Активізації інноваційної діяльності в аграрній сфері заважає ціла низка несприятливих чинників, пов'язаних з обмеженістю механізмів впливу на інноваційні процеси.

Насамперед слід вказати на відпрацьованість законодавчої бази і навіть повну відсутність деяких юридичних норм, досить важливих для розгортання інноваційної діяльності. Так, в Україні відсутнє законодавче визначення органічного сільського господарства, не налагоджена система реєстрації підприємств, що займаються виробництвом екологічно чистої продукції, не відпрацьовано стандарти якості органічного продовольства. Бракує належного патентно-ліцензійного захисту на сорти і гібриди вітчизняної селекції, які внесені до Державного реєстру рослин.

Держава недостатньо дбає про розвиток організаційно-економічних форм інноваційного спрямування, не надає аграріям належної фінансової допомоги. Наприклад. В Україні відсутнє державне замовлення на елітне насіння, а це суттєво заважає впровадженню сортів вітчизняної селекції.

На ринку України спостерігається стихійне збільшення імпорту зарубіжної сільськогосподарської техніки, але держава не намагається підпорядкувати його своєму контролю. Виконання лізингових програм, розрахованих на підтримку вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки, нині загальмовано.

Недостатнє державне фінансування аграрної науки. Зменшення обсягів кредитування сільськогосподарських підприємств, підвищення їх витрат на виробництво обумовлюють слабкий інтерес аграріїв до інноваційних розробок. Цьому також заважають нерозвиненість інформаційних джерел, тимчасовий характер співпраці аграрних підприємств з науково-дослідними установами, відсутність наукового супроводу при опануванні нових технологій тощо.

Без ґрунтового розв'язання поставлених проблем успішний інноваційний розвиток аграрної сфери не можливий.

Висновки. Широке застосування інновацій є обов'язковим елементом сучасного агропромислового виробництва, розв'язання соціально-економічних проблем АПК, що пов'язані з пошуком механізмів підвищення економічних показників діяльності сільськогосподарських господарств та забезпечення населення високоякісною сільськогосподарською продукцією. Інноваційний розвиток АПК означає його якісне реформування, що базується на зростанні виробничих показників із одночасним удосконаленням соціально-економічного механізму сільського господарства, а також взаємопов'язаних з ним галузей. Цей процес повинен забезпечуватися постійним використанням більш досконалих технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, нових сортів культур рослин і порід тварин, прогресивних моделей соціально-економічного розвитку, сучасних моделей інформаційних технологій.

Для того щоб інноваційний розвиток агропромислового виробництва відповідав своєму призначенню і приносив очікувані результати, необхідне всебічне та повноцінне його забезпечення, що дозволить змінити існуючий інертний, і навіть, регресійний характер даного процесу. Прискорити його можна за допомогою ґрунтового розв'язання цілої низки проблем, що стосуються відпрацювання правової бази, удосконалення організаційно-економічних форм, поліпшення фінансування та інформаційного забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Література

1. Детальна інформація про Ярмарок інноваційних бізнес-проектів в агропромисловому комплексі України розміщена на сайті Української академії аграрних наук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaan.gov.ua>
2. Інноваційно-інвестиційна діяльність як чинник стабілізації економіки держави та регіонів: колективна монографія у 2 т. / [за ред. А. В. Череп]. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2010. – Т. 2. – 312 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні /Держкомстат України; Відповідальний за випуск І.В. Карачова.-2010р.- <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Пріоритетні завдання науки [Електронний ресурс] / Українська академія аграрних наук. – 2006-2010 . – Режим доступу: Web-admin: Igor Shevchenko

5. Сільським господарством все більше цікавляться інвестори //Корреспондент. – 2010. № 8, 5-11 березня.

Summary

Kolisnichenko I.A.

Podolsky State Agricultural and Technical University

**INNOVATIVE ACTIVITY AS A BASIS PREREQUISITE FOR EFFECTIVE
DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES**

Determined features of the domestic agricultural enterprises in the context of intensified innovation, considered innovative achievements farmers Ukraine and found a number of problems that hinder innovative development of agriculture.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 17.022.1: 631.157:636.1

Копішинська О.П., к.ф.-м.н., доцент[©], Кучерук В.В., магістрант
Полтавська державна аграрна академія

УПРАВЛІННЯ ІМІДЖЕМ ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ КОНЯРСТВА

При написанні статті показано важливість розвитку галузі конярства в Україні, проаналізовано кількісний та зонний склад коней, перерозподіл поголів'я між приватними та державними підприємствами. Досліджено вплив комплексу маркетингових, управлінських та інших заходів по підвищенню ефективності та прибутковості конезаводів на формування їх позитивного іміджу. Разом з тим обґрунтовано, що прогрес заводських порід коней може бути досягнутий при використанні планомірної селекції, поліпшенні умов вирощування, тренінгу, належної кількості капіталовкладень, що можливе лише при створенні позитивного іміджу підприємств даної галузі.

Ключові слова: конярство, племінне поголів'я, кінні заводи, порода, конкурентоспроможність, прибуток, іподром, імідж підприємства.

Постановка проблеми. На тлі численних реформ тваринництво поміж інших галузей аграрного сектору економіки багато років має сталу тенденцію до спадання показників, а відтак потребує підтримки з боку держави, ефективних інвестицій, комплексних управлінських заходів. І якщо у молочному скотарстві та свинарстві ситуація доволі ясна, то галузь конярства залишається забутою, щоб не сказати занедбаною. Разом з тим, конярство не лише один з традиційних підрозділів тваринництва, але й об'єкт збереження біологічного розмаїття тварин, визначеного законодавством України [3].

Останніми роками структура ведення галузі за її основними напрямками зазнала різких змін. Спостерігається значне скорочення чисельності племінних, спортивних та робочих коней. За чисельністю поголів'я абсолютну більшість (90%) становлять коні робочо-користувального напрямку, 6% – племінного, 3,8% – спортивного і лише 0,2% – продуктивного. У племінних господарствах й надалі відчувається гостра потреба висококласних жеребців-плідників. Практично 90% вирощеного молодняку в племрепродукторах не проходять випробування на іподромах та не реєструються в Державній книзі племінних коней. Усе це призводить до того, що втрачаються цінні генотипи порід, знижуються працездатність тварин та рівень встановлення рекордів порівняно з європейськими і світовими стандартами. В умовах недостатнього фінансування припинили своє існування багато кінноспортивних шкіл і секцій. Це, в свою чергу, призводить до погіршення іміджу підприємств конярства. В умовах конкуренції кожна організація має імідж не залежно від того, хто над ним працює і чи працюють над ним взагалі. Якщо фірма не подбає про створення

[©] Копішинська О.П., Кучерук В.В., 2012

потрібного іміджу, споживачі можуть обійтися власною уявою і прийти до свого варіанту іміджу, що не завжди буде виграшним для підприємства. Втрата іміджевих позицій знижує конкурентоспроможність наших господарств на світовому ринку. Вихід із ситуації знаходиться в декількох площинах.

Аналіз останніх досліджень. Якщо роль позитивного іміджу будь-якого підприємства в його економічному становищі добре відома і висвітлювалась в багатьох публікаціях [2], то зворотний вплив ринкових відносин на імідж підприємства досліджений недостатньо. Аналіз основних чинників, що призводять до занепаду галузі, представлено в роботі [5]. В цілому ж сьогодні відчувається брак фахових публікацій, присвячених різноманітним проблемам конярства, висвітлення яких сприяло би покращенню ситуації та підйому цієї складної, багатовекторної галузі. В основному, теорія конярства базується на творах класиків: М. І. Вавілова, В. О. Ковалевського та ін., які довели, що коні – це класичний приклад еволюції роду тварин під дією змінних умов зовнішнього середовища і природнього відбору на протязі тисячоліть. Дослідження В. О. Ковалевського дали можливість зрозуміти причини вимирання багатьох філогенетичних розгалужень, довели доцільність змін у процесі еволюції з метою пристосування до умов існування.

Матеріалом для вивчення в даній статті були обрані дані досліджень галузі конярства в різних регіонах України, врахований весь кінний масив країни в динаміці, а також племінний склад всіх районованих порід.

Мета статті. Аналіз основних чинників, що впливають на розвиток галузі, визначення шляхів виходу з кризового стану, формування позитивного іміджу господарства задля ефективної, прибуткової діяльності, реалізації цілей господарюючого суб'єкта.

Виклад основного матеріалу. Конярство в Україні представлено такими напрямками: племінний, робочо-користувальний та спортивний. В Україні, за офіційними даними, розводять 18 порід коней (всього у світі нараховується близько 270). Найчисельнішими є коні української верхової породи, орловські російські рисаки, новоолександрійські ваговози, а також гуцульська порода (див. рис.1). Крім основних п'яти-шести порід, є ще менш чисельні, наприклад, арабська. Розводять в Україні також німецькі породи коней – вестфальську і тракененську.

Станом на 01.01.2010 р. в Україні налічувалось 443,4 тис. голів коней. Роботу в галузі конярства координують: корпорація “Конярство України” та асоціація “Укркіньпром”. Удосконалення племінних якостей, вирощування та випробування коней зосереджених в конезаводах та іподромах України проводить корпорація “Конярство України”. Асоціація “Укркіньпром” забезпечує господарства і населення України обозними і шкіряно-лимарними виробами, кінно-причепними знаряддями, засобами догляду за кіньми і постійно впроваджує у виробництво нові конкурентоспроможні зразки товарів, що формує довіру громадян, сприяє підвищенню престижу і, як наслідок, – формує позитивний імідж галузі [2].

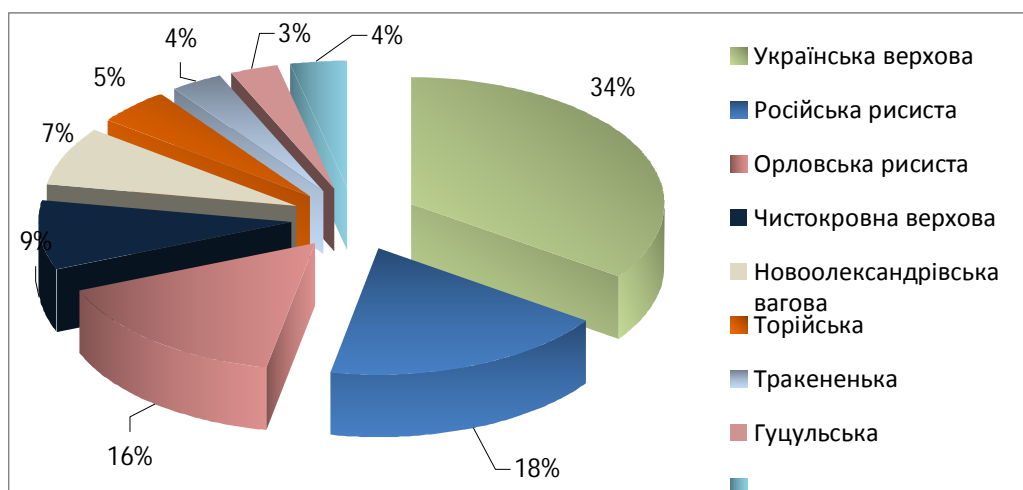

Рис.1. Питома вага кінських порід, районованих в Україні [5]

Головною проблемою зменшення кількості племінних коней є, передусім, недостатність матеріальної бази. Кінні заводи нині перебувають у двох формах власності: державній та приватній. Державні господарства дуже бідні в порівнянні з тим, що було 10-15 років тому. Немає надійного ринку збуту, що пов'язано з досить низькою якістю коней порівняно з європейськими.

З 1975 по 1985 роки в Україні діяв міжнародний аукціон з продажу коней української верхової породи. Господарства були зацікавлені в тому, щоб вирощувати хороших коней. Зараз жодних аукціонів не проводиться, і надії на їх появу мало. Все це відбувається через не конкурентоспроможність наших коней на ринку Європи, не говорячи уже про світовий ринок.

Приватне кіннозаводство нині розвивається за власними сценаріями, без встановлених єдиних норм та стандартів. Це призвело до того, що українська верхова порода коней у Дібрівському кінному заводі має свій зразок, у Олександрійському – інший, а у Дніпропетровську – це зовсім інший стандарт. В країнах Європи такого немає. Діє єдина комісія, яка на державному рівні наділена правом, здійснювати щорічний відбір коней для атестації. Україна перейшла на шлях стандартизації, проте єдності та ефективності, які необхідна в даній справі, досі немає.

Але інтерес пересічних українців до коней все-таки є, і він зумовлений різними причинами, одна з яких є суто історичною, спадковою, що передається з генами від покоління до покоління. Адже українці, як і інші народи, мали справу з кіньми, іноді навіть виживали за рахунок коней. Сьогодні технічна модернізація трохи відбила охоту від спілкування з кіньми. Це привело до того, що конярство здало позиції [1].

Показником розвитку конярства є стан іподромів, а також їх популярність у населення. В Україні часто спостерігається дуже низька чисельність відвідувачів іподромів, які розраховані на декілька тисяч місць. Для порівняння – приклад з досвіду інших країн: 2002 рік, на іподромі Хайм-Ін вирішується доля

Кубку Японії. На забіги коней прийшло подивитися 115 тисяч відвідувачів. Важко навіть уявити ці масштаби. Все це відбувається через популяризацію їх у своїх громадян, розроблення відповідних маркетингових та іміджевих стратегій.

У Франції за рахунок іподромів утримуються всі дотації на сільське господарство. У нас же іподромна справа на мертвому рівні. Французька фірма РМУ декілька разів відвідувала Україну з метою будівництва чи відновлення вже існуючого іподрому, проте безрезультатно. Якщо країна сама нездатна інвестувати в іподроми, чому не дозволити це зробити закордонному інвестору?! Чому би не використати зарубіжний досвід і не відкрити хоч один іподром належного рівня? Затрати повернуться країні податками, і у виграші буде не лише бюджет, а й українці [1].

Нині конярство в Україні переживає не найкращі часи: дається взнаки брак коштів. Проте, страшніше – це дефіцит любові та турботи до живого з боку людини. Ми ніби втрачаємо зв'язок із тим, що було притаманне українцям з незапам'ятних часів – свою прив'язаність до коней, закладену в генетичному коді. Здавалося б, козацьке захоплення мало перерости в український національний спорт, однак спортивне конярство так і залишилось прерогативою незначної матеріально забезпеченої верстви населення.

Головним напрямком розвитку галузі конярства повинно стати удосконалення племінної справи. Найбільше використовуються коні як робочі тварини в зоні Полісся, північної України – Житомирська, Чернігівська області. Чому? Тому що дорого коштує пальне. В особистому господарстві без коня не обійтися: і врожай перевезти, і землю обробити. В приватному утриманні перебуває нині близько 90% усіх коней, що є в Україні.

Далі – продуктивне конярство: для України воно є нетрадиційним, але у недалекому майбутньому ми будемо використовувати коней як джерело м'яса та молока. Не є новиною, що кобиляче молоко (кумис) використовується для вигодовування немовлят, бо воно за хімічним складом дуже близьке до людського. Також воно входить до складу дитячих молочних сумішей [4].

Передбачають, що потреба держави у фахівцях з конярства зростатиме. На початок цього року в Україні нараховувалося 475,6 тис. голів коней, тобто ця цифра почала збільшуватися, все через те, що близько 65 % – у приватному секторі і підприємцям вигідно створювати собі позитивний корпоративний імідж для того, щоб попит на коней зростав. Сьогодні в Україні 11 державних кінних заводів різного підпорядкування. Одним з них є Дібрівський кінний завод № 62, на якому знаходяться відомі всій Україні російські рисисті коні, які на іподромах завжди займають призові місця (кобили: Буря, Бугуляна, Символіка, Волошка; жеребці: Вінт та Барс, Лагерь, Вирш і т.д.). Своїх коней вони виставляють на Київському іподромі – 23 голови, Одеському іподромі – 16 голів, а також на Мирогощанському іподромі (Рівненська обл.) – 16 голів, і жодного представника немає на закордонних іподромах. Російська рисиста порода Українського «виробництва» може виступати на міжнародних іподромах. В одному з інтерв'ю провідний спеціаліст галузі конярства на Дібрівському кінному заводі Аркадій Степанович висловився: «Через брак коштів та через те, що ми не відомі на

зовнішніх ринках нам туди, поки що, дорога закрыта. В 2011 році ми перейшли в підпорядкування Державного підприємства “Конярство України” в надії покращити своє становище. Можливо, наші кіннотники України зможуть брати участь у міжнародних кінноспортивних змаганнях на конях рисистих та верхових порід, а потім – брати участь у міжнародних аукціонах та продажах племінних коней на міжнародному ринку...»

Висновки. Галузь конярства, особливо утримання спортивних коней, у більшості країн світу є привілейованою, елітною справою. Її стан є одним із показників розвитку країни. Тому, поки держава не забезпечить умов для стабільного розвитку вітчизняного конярства та тваринництва в цілому, господарства продовжуватимуть вживати, а не розвиватися. Достатньо було б дати початкову матеріальну базу для розвитку, а вже самі б господарства змогли б закупити племінних жеребців-плідників, скористатися послугами рекламних агентів задля покращення іміджу господарства. Завдяки таким внескам можна зберегти генофонд цінних порід, що, в свою чергу сприяло би посиленню конкурентності продукції та покращенню ринкових позицій українського конярства на світовій арені. Можливо, у подальшому це і буде відправною точкою для відродження галузі конярства в Україні.

Література

1. Гопка Б.М., М.П.Хоменко, П.М.Павленко. Конярство: Підручник. – К.:Вища освіта, 2004. – С.256.
2. Девис Филипп. “Создай себе имидж”. М.: Академия, 2002.– С.256
3. Загальнодержавна програма селекції у тваринництві на період до 2010 року// Закон України від 19.02.2004 р. – №1517 – IV.
4. Судай В.Д. Використання коней в умовах реформованого сільськогосподарського підприємства. – Вінниця. – 2001. – С. 98-174.
5. Ткачова І.В. Стратегія розвитку конярства в Україні.- Інтернет ресурс http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau_tvpp/2011_160_1/11tiv.pdf

Summary

Kopishynska O.P., Kucheruk V.V.
Poltava State Agrarian Academy

IMAGE MANAGEMENT COMPANY THROUGH THE FORMATION OF DEVELOPMENT STRATEGY HORSE BREEDING

The article shows the importance of horse breeding industry in Ukraine, analyzed quantitative composition of horses, livestock redistribution between private and public enterprises. There was investigated the influence of complex marketing, administrative and other measures to increase efficiency and profitability of the stud to the formation of positive image. It was shown that progress factory breeds can be achieved by using a planned breeding, improving growing conditions, training, proper amount of capital that is only possible when creating a positive image of companies of this industry.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.

УДК 330.341.1

Костецький Я.І., к.е.н., доцент[©]

Тернопільський національний економічний університет

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА**

Розглянуто роль і значення інвестицій в активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні. Досліджено джерела надходжень інвестицій у розвиток аграрних підприємств, проведено аналіз ефективності роботи окремих сільськогосподарських підприємств з врахуванням впливу інноваційних і глобалізаційних процесів.

Ключові слова: інноваційний проект, регіон, інвестиції, ефективність, активна частина, амортизація, машинно-тракторний парк.

Постановка проблеми. В ринковій економіці інноваційна діяльність аграрних підприємств є одним із найсуттєвіших вагомих чинників, які дозволяють підприємству посідати стійкі ринкові позиції та отримувати перевагу над конкурентами у тій галузі, яка є сферою комерційних інтересів даного підприємства. Вона зумовлює якісні зміни технології виробництва, суттєві зрушення в його структурі, переоцінку системи мотивацій. Найбільшим попитом на ринку інноваційної продукції користуються нові високопродуктивні сорти і гібриди сільськогосподарських культур, породи племінних тварин та птиці, машини і механізми, знаряддя і обладнання, сучасні способи організації виробництва тощо [1,2,3].

Аналіз останніх досліджень. Інновації – це оновлення основного капіталу (виробничих засобів) або продукції, яка виробляється, на основі досягнень науки, техніки, нових технологій. Вони забезпечують закономірний і об'єктивний процес вдосконалення суспільного виробництва. Процес перетворення нововведення в інновацію потребує витрат різних ресурсів, основними з яких є інвестиції та час. Саме дефіцит фінансування інвестицій призвів до кризи в інвестиційно-інноваційному процесі АПК. Основним джерелом фінансування інвестицій у сільському господарстві є амортизація, питома вага якої у динаміці досягає 75 %, хоча його загальна сума скорочується і не забезпечує простого відтворення капіталу. Фінансові результати більшості підприємств АПК не дозволяють їм спрямувати достатні кошти на фінансові інвестиції. Тому для стабілізації економіки сільського господарства, передусім, важливо створити такі механізми економічних взаємовідносин, які б забезпечували підприємствам цих галузей рівну норму прибутку на вкладений капітал. Однак нині такі механізми ще не відпрацьовані. Зберігається нееквівалентність економічних відносин, що спричиняє фінансову нестабільність підприємств і зменшення темпів інвестиційного процесу в окремих галузях АПК. Проблема інвестиційного забезпечення підприємств більшості галузей АПК

[©] Костецький Я.І., 2012

принципово не вирішена [4,5,6].

Дослідження проблем інноваційної активності підприємств, обґрунтування їх технологічного розвитку на прикладі окремих регіонів та галузей знайшли своє відображення в роботах вітчизняних вчених таких як: Воскобойнік Ю.П., Гайдуцький П.І., Герасимов А., Зубець М.В., Кваша С.М., Кириленко І.Г., Месель-Веселяк В.Я., Мних Є.В. Саблук П.Т., Супіханов Б.К., Школа І.М., Шпикуляк О.Г. та інші.

Разом з тим недостатньо дослідженими залишаються такі важливі аспекти цієї проблеми як регіональна політика активізації інноваційної діяльності аграрних підприємств за видами діяльності, стратегічні інструменти вибору та обґрунтування регіонально інноваційної політики, методологія оцінки ризиків реалізації обраної стратегії інноваційного розвитку галузі. Ці та інші обставини й визначають її актуальність та практичну цінність на даному етапі розвитку АПК як країни в цілому, так і її окремих регіонів [7,8].

Мета статті. Метою дослідження є вивчення та аналіз сучасних проблем, інвестиційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, виявлення особливостей стану інноваційного розвитку, визначення ролі та місця інвестицій в системі аграрних перетворень в області.

Виклад основного матеріалу. Вихід сільського господарства із затяжної кризи на траєкторію стабільного економічного зростання в значній мірі залежить від реалізації комплексу заходів. Серед них провідне місце займають саме заходи інноваційного характеру, що передбачають максимальне використання і прискорене освоєння наукомістких технологій. Інноваційна модель розвитку охоплює створення соціально-економічних, організаційних і нормативно-правових умов, що забезпечують ефективне відтворення, розвиток та використання науково-технічного потенціалу, забезпечення впровадження сучасних енерго- й ресурсозберігаючих технологій, виробництва і реалізацію нових видів конкурентоспроможної продукції [9,10].

Незадовільний процес інноваційного забезпечення сільського господарства області можна пояснити високою вартістю технологічної і технічної документації на етапі підготовки до освоєння виробництвом науково-технічних досягнень; відсутністю стимулюючих економічних важелів підвищення зацікавленості товаровиробників в освоєнні інновацій в умовах підвищення ризику, законодавчих актів, що регламентують відповідальність суб'єктів, які володіють інвестиціями, перед виробниками сільськогосподарської продукції за нанесені збитки при освоєнні інновацій, а також єдиного органу, який би забезпечував збір і надання інформації про наявність інноваційних проєктів та ефективної системи доведення цих проєктів до споживачів [11,12,13].

Такий стан інноваційних процесів можна пояснити ще й тим, що в АПК області знаходиться 28,3 % збиткових підприємств, сума збитків за 2010 р. становила 80,2 млн. грн., що менше в порівнянні з минулим роком на 2,7 %.

Вирішальне значення в підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва має забезпеченість господарств сучасною технікою. На кінець 2010р. у сільськогосподарських підприємствах нараховувалося 3289 тракторів,

1437 сівалок, 840 зернозбиральних комбайнів, 168 бурякозбиральних машин, 137 кормозбиральних комбайнів. У порівнянні з 2009 р. в агропромислових підприємствах зменшилась кількість усіх видів сільськогосподарської техніки, крім кукурудзозбиральних комбайнів. Зменшення кількості технічних засобів призвело до збільшення навантаження на одиницю техніки. Так, якщо у 2009 р. на один трактор у сільськогосподарських підприємствах припадало 105 га ріллі, то у 2010 р. - 138 га; на один зернозбиральний комбайн – 403 га порівняно з 298 га у 2009 р. посіви зернових та зернобобових культур. Сумарні енергетичні потужності сільськогосподарської техніки та робочої худоби (в перерахунку на механічну силу) в аграрних підприємствах за 2010 р. скоротилися на 13,3 % і на кінець року склали 818 тис. кВт. На 100 га посівної площі у 2010 р. припадало по 161 кВт енергетичних потужностей, що на 15,3 % менше, ніж у 2009 р.

Стан сервісу машино-тракторного парку в усіх районах області практичного однаковий, тому обласні показники можна вважати характерним прикладом негативної динаміки у забезпеченні технікою галузі. З 2002 р. почався процес старіння основних засобів за видами: якщо до цього часу швидше вибувала основна частина основного капіталу, то в наступні роки темпи вибуття машин і обладнання зменшились. Надходження у 2010 р. склали 1,3 – 7,6 % від її наявності, а списання – 8,9 – 27,4 %. Таким чином її вибуття в 3,6 – 6,8 рази випереджає надходження. До того ж фактична експлуатація машин і обладнання в 2-3 рази перевищує понаднормативні терміни, що збільшує поточні витрати на її утримання.

Придбання нової техніки вимагає значних інвестицій, а власними коштами не володіють навіть успішні сільгосппідприємства. Амортизація нараховується лише умовно, реально ці кошти також беруть участь в обороті та вилучати їх практично неможливо. Певний інтерес представляють інвестиційні кошти. Ріст кількості холдингів в аграрному секторі і їх активізація у зміцненні матеріальної бази своїх постачальників обіцяють добрі перспективи оновлення основних виробничих засобів, що входять у холдинг.

Через низьку платоспроможність сільгоспвиробників в області не набув належного поширення лізинг, переваги якого є в тому, що він не потребує значного вилучення коштів з обороту та представлення застави.

Таблиця 1

Структура основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств Тернопільської області*

(у відсотках)

Показники	2000 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Будинки, споруди і передавальні пристрої	72,6	28,9	33,8	43,7
Машини та обладнання	15,9	56,5	46,0	40,8
Транспортні засоби	5,5	9,5	8,5	7,2
Робоча і продуктивна худоба	2,0	0,3	0,7	0,5
Інші види основних засобів	4,0	4,8	11,0	7,8

*Джерело: [14].

В області істотно змінилась структура основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення: зменшилась частка пасивної частини, збільшилась вага активної частини (табл. 1).

Більш детальний аналіз даної динаміки свідчить про те, що надходження машин та обладнання, транспортних засобів у сумарному виразі збільшується, хоча в абсолютних показниках їх кількість зменшується через випереджаючі темпи зростання цін. Таким чином, у вартісному вираженні майно сільськогосподарських підприємств у вигляді активної його частини зростає. Пасивна частина (будинки, споруди та передавальні пристрої) в основному представлені будівлями багаторічної давності, частина з яких зруйнована.

За останні роки не покращуються показники сільськогосподарських підприємств з енергетичних потужностей, які характеризують тенденцію розвитку матеріально-технічної бази галузі (табл. 2).

Таблиця 2

Енергетичні потужності сільського господарства області*

(на кінець року)

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010р. у % до 2008 р.
Трактори всього, штук	4491	4202	3289	73,2
у розрахунку на 1000 га ріллі	12	10	7	58,3
Потужність двигунів тракторів, тис. кВт	343	317	308	89,8
Середня потужність двигуна трактора, кВт	76,4	75,4	93,6	122,5
Наявність енергетичних потужностей всього, тис. кВт	1006	944	818	81,8
на 100 га посівної площі, кВт	200	190	161	80,5

*Джерело: [14].

Негативним показником господарської діяльності є зниження енергетичних потужностей на 100 га посівної площі з 200 у 2008 р. до 161 кВт у 2010 р., в основному це викликало зменшення кількості тракторів з 12 до 7 штук на 1000 га ріллі [14].

Проте, незважаючи на складні фінансові труднощі сільськогосподарських підприємств, галузь стабілізується, зростає усвідомлення необхідності переходу аграрного сектора на інноваційну модель розвитку, а також залучення іноземних інвестицій на взаємовигідних засадах [15].

Прикладом реалізації інноваційних процесів технологічного характеру може бути ТОВ "Бучачагрохлібпром", в якому запроваджену сучасну технологію виробництва молока – проведено реконструкцію тваринницьких приміщень і введено і дію молочний комплекс з доїльним залом та безприв'язним утриманням корів проектною потужністю 2400 голів. Загальна кількість корів у ТОВ буде доведена до 7000 голів.

В області проводиться робота з впровадження енергозберігаючих

технологій, включаючи розвиток альтернативної енергетики. Так, у 2011 р. реалізовано інвестиційний проект з виробництва біологічних видів палива. На базі Хоростківського спиртового заводу ДП “Укрспирт” освоєно серійний випуск біоетанолу.

За дев’ять місяців 2011 року регіону інвестовано в основний капітал 377,5 млн. грн., в тому числі в сільськогосподарське виробництво – 303,6 млн. грн. (з низ в рослинництво – 286,2 млн. грн. і в тваринництво – 17,4 млн. грн.) та виробництво харчових продуктів – 73,9 млн. грн.

Висновки. З метою активізації інноваційно-інвестиційної діяльності необхідно:

- економічно обґрунтувати і визначити пріоритети у розвитку агропромислового комплексу країни;
- запровадити систему пільгового рефінансування комерційних банків у випадку надання ними пільгових кредитів для реалізації інноваційних проектів і впровадження високотехнологічного устаткування, інформаційних баз даних щодо інвестиційних проектів;
- створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проектів у сільському господарстві;
- розширення форм кредитування інноваційних проектів шляхом здійснення лізингових, факторингових та інших операцій;
- послабити податкове навантаження на сільськогосподарських товаровиробників та ввести податкові стимули для інноваційно-інвестиційної діяльності.

Література

1. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західному регіоні України / редкол.: М.В.Зубець (голова) та ін. – К.: Аграрна наука, 2010. – 944 с.
2. Герасимов А. Проблемы повышения эффективности инновационной деятельности. / Герасимов А. // Инновации, 2001, № 9. – С. 34-37
3. Гайдуцький П. І. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Луценко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
4. Яковлева Н.Г. Оцінка інноваційного потенціалу підприємств та ефективності його використання / Н.Г. Яковлева // Вісник КНТЕУ. – 2005. – № 1. – С. 45–52.
5. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. /Бланк И.А. – Киев: МП «ИНТЕМ» ЛТД, 1995. – 448 с.
6. Школа І.М. Інноваційний менеджмент. / І.М. Школа, І.В. Бутирська. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2010. – 312 с.
7. Кваша С. М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С. М. Кваша, Н. Е. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 101–102.

8. Кириленко І. Г. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва / І. Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 68–72.
9. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2000. - №4. – С. 3-19
10. Супіханов Б. К. Про підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в сучасних умовах / Б. К. Супіханов // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 3–8.
11. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / [Воскобойнік Ю. П., Шпикупяк О. Г., Камінський І. В. та ін.]; за ред. Ю. П. Воскобойника. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 355 с.
12. Саблук П. Т. Економічні відносини та дохідність агропромислового виробництва / П. Т. Саблук // Економіка АПК. - 2008. - № 11. - С. 147-153.
13. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Підручник./ Мних Є. В. —К.: КНТЕУ, 2008. — 513 с.
14. Сільське господарство Тернопільської області за 2010 рік. Статистичний збірник. /За ред. Т.М. Грищук. – Тернопіль: Тернопільське ГУС, 2011. – 215с.
15. Закон України. Про інноваційну діяльність. Від 4 липня 2002 р. № 40-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2002. - № 36. – 266 с.

Summary

Kostetsky Y.

Ternopil National Economic University

EFFICIENCY INNOVATIVE INVESTMENT PROCESSES of AGRARIAN PRODUCTION

A role and value of investments are considered in activation of innovative activity of agricultural enterprises at regional level. The sources of receivables of investments are investigational in development of agrarian enterprises, the analysis of efficiency of work of separate agricultural enterprises is conducted taking into account influence of innovative and globalization them processes.

Рецензент – д.е.н., професор Шулський М.Г.

УДК 321.01:334.73

Котько Н.М., к.е.н. ©

Інститут сільського господарства Карпатського регіону, с. Оброшино

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ САМООРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАД

Узагальнено фактори, вплив яких задає рамкові умови формування стратегії і тактики державної політики розвитку сільських територій, обґрунтовано доцільні підходи до активізації процесів самоорганізації громад.

Ключові слова: державна політика, сільські території, стратегія, тактика, процеси самоорганізації, сільські громади.

Постановка проблеми. Необхідність досягнення вагомого зростання ефективності соціально-економічного розвитку держави та покращання стандартів життя населення в умовах відчутного посилення впливу глобалізаційних процесів вимагає якнайкращого використання природно-ресурсного потенціалу країни [1]. Разюча невідповідність рівня розвитку вітчизняного аграрного сектора та сільських територій загалом наявному потенціалу та стандартам розвинутих держав таїть загрози національній безпеці [2]. Хоча як упродовж останніх років, так і в теперішній час відбувається активний нормотворчий реформаторський процес, котрий тією чи іншою мірою стосується врегулювання проблем розвитку села, досі так і не склалась цілісна науково-обґрунтована система бачення засад і шляхів їх вирішення. Необхідне формування політики сільського розвитку, яка в тактичному плані спрямовуватиметься на запровадження найбільш ефективних принципів, механізмів та форматів управління перебігом соціально-економічних процесів, а в стратегічному вимірі – орієнтуватиметься на розбудову сучасних підвалин його сталості в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика формування стратегії і тактики державної політики розвитку сільських територій є надзвичайно багатопланою. Результати досліджень різних її аспектів висвітлено в наукових публікаціях вчених О.А. Біттера, О.М. Бородіної, О.Г. Булавки, В.В. Борщевського, П.І. Гайдуцького, В.М. Гейця, Ю.Е. Губені, С.М. Кваші, Р.П. Косодія, М.Й. Маліка, Є.В. Мішеніна, О.М. Могильного, Л.В. Молдаван, П.М. Музики, В.М. Нелепа, О.М. Онищенко, Т.О. Осташко, К.В. Прокопишак, О.І. Павлова, І.В. Прокопи, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, Л.О. Шепотько, Д.В.Шияна, В.В. Юрчишина, К.І. Якуби та інших. У ході наукового пошуку відбувається становлення новітньої парадигми сільського розвитку, що закладає теоретико-методологічне підґрунтя переходу до, як вважаємо, найбільш перспективної - соціоекономічної моделі розвитку аграрного сектора і села [3].

Актуальність і недостатня вивченість означеного напрямку обумовили вибір предмету дослідження наукової публікації.

Мета статті. Узагальнити, виходячи із положень ідеї соціоекономічної моделі функціонування аграрного сектора і села, ключові проблеми формування стратегії і тактики державної політики розвитку сільських територій та обґрунтувати дієві підходи до активізації процесів самоорганізації громад.

Виклад основного матеріалу. Розробка напрямів, шляхів, засобів функціонування сільських територій, враховуючи посилення ролі місцевого самоврядування у структурі адміністративно-територіального устрою, є стратегічним завданням і пріоритетом розвитку економіки й суспільства в цілому [4]. До найбільш впливових чинників, характер прояву яких задаватиме рамкові умови, котрі необхідно приймати до уваги при конструюванні засад і заходів стратегії і тактики політики розвитку сільських територій, є підстави відносити: необхідність перерозподілу бюджетних видатків між заходами, спрямованими на здійснення активної структурної політики держави і політики соціального захисту населення за умов суттєвого і стрімкого скорочення державних видатків і дефіцитів; вплив світової продовольчої кризи, що може посилити насаджування і без того вкрай максимізованої монофункціональності розвитку сільської місцевості; перспектива запровадження ринку землі за відсутності належних “запобіжників” для попередження (мінімізації) можливих негативних ефектів стосовно перспектив соціально-економічного розвитку села.

Відсутність чітко визначених стратегічних цільових настанов, існуючі суперечності й мінливість інституційно-економічного середовища та не прогнозованість ймовірних напрямів і характерів змін його умов призводить до неможливості формування в учасників ринкових відносин стратегії поведінки на перспективу. Тому першочерговою постає не проблема розвитку, а виживання, ґрунтованого, значною мірою, на перерозподілі і споживанні залишків раніше створених уречевлених цінностей і благ.

Прямим наслідком масовості і типовості вимушено обраної тактики стає втрата здатності сільської соціальної підсистеми до саморозвитку. Так, наприклад, нормальними цільовими орієнтирами підприємницьких структур є інвестування капіталу в фактори і умови виробництва, які здатні не лише максимізувати поточний економічний ефект, але й забезпечити стабільність і прибутковість виробництва хоча б на середньострокову перспективу (збереження й покращання якості сільськогосподарських угідь та довкілля загалом, розбудова комунікаційної інфраструктури, піклування про екологічну безпеку тощо). Тоді як поведінка переважної більшості суб'єктів господарювання в сільській місцевості визначається кон'юнктурним горизонтом цільових настанов – всякими способами мінімізувати “непродуктивні” витрати за рахунок нещадної хижацької експлуатації ресурсів сільських територій, економії на соціальних і екологічних статтях витрат.

Централізовані підходи до розвитку сільських територій за принципом “згори вниз” мають змінитися на децентралізований підхід “знизу догори”, що ґрунтується на саморозвитку громад [3, С.8]. Спроби насаджування

самоорганізації сільської соціальної підсистеми “зверху” свідчать про низьку результативність. Пояснення такого стану справ полягає, на наш погляд, в тому, що її запровадження розраховане на принципи і механізми функціонування ієрархічно-організованих і керованих структур. Тоді як між селянами-власниками подвірних господарств вибудовано мереживні горизонтальні зв’язки [5].

Активізувати підприємницьку, організаційну і інноваційну ініціативу “знизу” можна завдяки “умонтуванню” параметру порядку [6], який враховуватиме мереживний характер і горизонтальний тип відносин. Таку інтегративну функцію спроможні, на нашу думку, виконувати створені за фінансової, організаційної та інформаційної підтримки держави при органах місцевого самоврядування Центри господарського розвитку сільських громад. На перших порах недоцільна їх масова організація, вони повинні позиціонуватись як пілотні. Іншою істотною вимогою є те, що дані структури повинні бути “завідомо успішні”. Тому перед започаткуванням необхідний прискіпливий відбір громад-учасниць. Дане застереження істотне з огляду на те, що головним завданням “сигнальних” проектів є широка популяризація ідеї. Адже селяни, як зважаючи на здавна притаманну їм порівняно вищу схильність до консерватизму, так і завдяки набутому упродовж останніх років досвіду т. з. “навченого безсилля” [7], критично сприймають новачі владних структур.

Тоді як самоорганізація можлива тільки за умови, коли індивіди будуть переконані, що об’єднання зусиль і ресурсів принесе їм вигоду. Масштабне висвітлення в ЗМІ переваг кооперації та економічних успіхів учасників громад-ініціаторів за умілої маркетингової стратегії в розповсюдженні досвіду початківців “нової кооперації” спроможне стати каталізатором самоорганізації сільських громад. Крім фінансової, організаційної та інформаційної підтримки держави, важливим є також забезпечення з її боку надійного правового супроводу функціонування Центрів. Адже їх ефективна діяльність спричинятиме конфлікт інтересів з представниками різного роду посередницьких структур.

Таким чином, виходячи із постулату, що стратегія – це, крім її визначень, інструмент корпоративної мобілізації людей, які причетні до проблем [8], вихідною стратегічною настановою формування державної політики ефективного розвитку сільських територій повинна бути усестороннє сприяння активізації процесів самоорганізації на рівні сільських громад.

Висновки. Узагальнення викладених міркувань дає підставу для наступних висновків. 1. Необхідне формування політики сільського розвитку, яка в тактичному плані спрямовуватиметься на запровадження найбільш ефективних принципів, механізмів та форматів управління перебігом соціально-економічних процесів, а в стратегічному вимірі – орієнтуватиметься на розбудову сучасних підвалин його сталості в довгостроковій перспективі. 2. Найбільш впливовими чинників, характер прояву яких задаватиме рамкові умови для конструюванні засад і заходів стратегії і тактики політики розвитку сільських територій, є: звуження бюджетних можливостей підтримки; вплив світової продовольчої кризи; перспектива запровадження ринку землі. 3.

Активізувати підприємницьку, організаційну і інноваційну ініціативу “знизу” можна завдяки “умонтуванню” параметру порядку, який враховуватиме мереживний характер і горизонтальний тип відносин. Таку інтегративну функцію спроможні виконувати створені за фінансової, організаційної та інформаційної підтримки держави при органах місцевого самоврядування Центри господарського розвитку сільських громад.

Література

1. Основні тренди глобального розвитку: ризики та нові можливості для України. Аналітична записка. К.: НІСД, 2012: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/722/>
2. Стратегія національної безпеки України. Україна у світі, що змінюється (проект): [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/project-Litvinenko-dcd38.pdf>.
3. Геєць В., Юрчишин В., Бородіна О., Прокопа І. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України: (концептуальні положення) / В. Геєць [та ін.] // Економіка України. - 2011. - № 12. - С. 4-14.
4. Мамуль Л.О. Соціально-економічні особливості розвитку сільських територій / Л. О. Мамуль, М.М. Ігнатенко // Економіка АПК. – 2011. - № 7. – С. 122.
5. Молодцов О.В. Сітьова парадигма територіального розвитку: сутність, логіка впровадження: автореф. дис. д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 “Теорія та історія держ. упр.” / О. В. Молодцов; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2010. – 36 с.
6. Хакен Г. Може ли мы применять синергетику в науках о человеке : [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://spkurdyumov.narod.ru/Haken7.htm>
7. Громадянська активність українців у п’ять разів нижча, ніж у “старих” демократіях: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=1048413>
8. Національна безпека України: стратегічні пріоритети та шляхи її реалізації: мат-ли “круглого столу” / за заг. ред. О. В. Литвиненка. – К.: НІСД, 2011. – С. 60.

Summary

Kotko N.M.

Institute of agriculture of Carpathian region

PROBLEMS OF FORMING OF THE STRATEGY AND TACTIC OF THE STATE POLICY OF THE DEVELOPMENT OF THE RURAL TERRITORIES IN CONTEXT OF SELF-ORGANIZING OF COMMUNITIES

Generalized of factors, which influence create framework conditions of the strategy and tactic of state policy of the development of the rural territories, justified appropriate approaches to activation of the processes of self-organization of communities.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 330.87: 338.43

Кравчук І.І., к.е.н., доцент[©]*Житомирський національний агроекологічний університет***РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГО СОЦІУМУ**

На основі аналізу методологічних підходів до категорії „сільські території” виявлені чинники, що зумовлюють прояв ознак сільського соціуму. Здійснено аналітичне обґрунтування тенденцій розвитку та сучасного стану сільських територій за умов впливу демографічних, екологічних, економічних, культурно-побутових складових сільського соціуму. Виявлені особливості формування критеріїв комплексної оцінки сільських територій у процесі формування державних програм розвитку села, сільських територій.

Ключові слова: *сільські території, сільський соціум; демографічно-просторові, економічні, екологічні, соціально-культурні чинники розвитку; критерії оцінки розвитку сільських територій.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку агросфери України характеризується проявами формування соціо-еколого-економіко-просторового середовища, що має у майбутньому забезпечити розвиток базової продовольчої галузі країни – сільського господарства на сталій основі та підвищити мотивацію сільських жителів до життя і праці на селі. Це вбачається спонукальним чинником для урядових і ділових кіл, науковців-дослідників до вивчення умов розвитку сільських територій – локального об’єкта взаємодії людини, природи, економіки з метою створення сприятливих умов для одночасного відтворення агрогосподарських процесів та якості життя учасників. Однак, і донині проблемними залишаються питання економічної підтримки соціально-просторового розвитку сільських територій, що негативно впливає на сприйняття людиною “середовища існування сільського соціуму”, створює передумови для міграційних процесів та призводить до обезлюднення сільських населених пунктів (а іноді, й до їх зникнення).

Аналіз останніх досліджень. Класичний підхід до природної, територіальної і соціальної взаємодії закладено у ноосферній концепції В. Вернадського, концепції “соціального впливу” С. Подолинського [5; 7; 8; 14], соціальній географії (закономірності та фактори виникнення територіальних відмінностей у соціальних структурах та їх взаємозв’язок з матеріальним виробництвом та природним середовищем) [3; 10]. Питання розвитку сільських територій, сільського соціуму, соціо-еко-економіко-просторових систем нині є науковими інтересами багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників: В. Меселя-Веселяка, О. Павлова, І. Прокопи, П. Саблука, М. Хвесика, Є. Хлобистова, С. Юшина (проблеми адаптації земельних, еко-територіальних,

[©] Кравчук І.І., 2012

просторових та соціально-економічних відносин в аграрному секторі), Ю. Губені, Б. Пасхавера, О. Попової, Л. Шепотько, Г. Черевка (засади багатофункціонального розвитку села, сільських територій, агро-укладу сільського простору); О. Бородіної, В. Дієсперова, М. Маліка, Л. Михайлової, М. Орлатого, О. Шубравської, В. Юрчишина, К. Якуби (детермінанти розвитку людського (соціального) капіталу в аграрній сфері та проблеми його адаптації до сучасних урбанізаційних викликів); Б. Букринського, Л. Мельника, В. Трегобчука (принципи соціально-економічного управління розвитком сільських територій); Н. Глазовського, А. Гордєєва, Г. Сдасюка (сталий розвиток сільського господарства і сільських територій, стратегічні аспекти розвитку соціо-просторових аграрних систем), а продовження досліджень потребують проблеми вибору критеріїв для проведення оцінки сільських територій на комплексній основі та з урахуванням чинників розвитку сільського соціуму.

Мета статті – виявлення методологічних, методичних і прикладних аспектів ролі сільських територій у формуванні сільського соціуму та передумов, що дозволяють здійснювати державне регулювання їх розвитку. **Завдання:** 1) на основі аналізу методологічних підходів до категорії “сільські території” виявити чинники, що зумовлюють прояви ознак сільського соціуму; 2) проаналізувати тенденції розвитку сучасного стану сільських територій України за умов впливу на них демографічних, екологічних, економічних, культурно-побутових складових сільського соціуму; 3) виявити особливості формування критеріїв комплексної оцінки сільських територій у процесі формування державних програм розвитку села, сільських територій.

Методика дослідження. В процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи: монографічний (для вивчення явищ та причинно-наслідкових зв'язків у формуванні підходів до чинників, що характеризують сільські території та сільський соціум); абстрактно-логічний (для уточнення формулювання категорій “сільська територія”, “сільський соціум” та знаходження спільних ознак у їх дефініціях); аналізу і синтезу (для вивчення процесів формування критеріїв оцінки сільських територій в контексті розвитку сільського соціуму).

Виклад основного матеріалу. Нині термін “сільська територія” має безліч методологічно обґрунтованих дефініцій, що визначають етимологічні прояви його змісту в різних контекстах: географічному (територія, що знаходиться поза межами міст із природними умовами і ресурсами, включаючи сільське населення); економічному (просторова база первинних сировинних галузей економіки, домінування сільських (руральних) галузей (сільське та лісове господарство, рекреація), можливість багатофункціонального розвитку); екологічному (наявність умов для здійснення природоохоронної діяльності); соціальному (простір існування сільського населення, на якому забезпечується формування якості життя); управлінському (локальний об'єкт державного регулювання на засадах реалізації аграрної політики) [1; 2; 6;]. Таки позиції свідчать про відсутність усталеного погляду на сільські території, а інтеграція (або комбінація) методик їх дослідження ще більше диференціює ракурс

дефініції і утруднює визначення пріоритетів у процесах методологічного обґрунтування державних стратегій, програм розвитку аграрного сектора (особливо, стосовно їх фінансового забезпечення – виникає проблема формування реального механізму фінансування, вибору і конкретизації інструментарію економічної підтримки), що зумовлює необхідність комплексного погляду на сільську територію, як на просторовий сегмент сільського соціуму.

Належність до певного просторового сегменту є однією з відмітних ознак у характеристиках сільського соціуму, який науковцями визначається як: 1) тип соціальності, що існує як стійка спільнота людей, зумовлена природними умовами організації її життя, сільським способом поселення та діяльності; 2) спільнота людей, що постійно проживає на певній території, виконує аграрну функцію, спільно користується освітніми, медичними, побутовими, культурними послугами та має особливу, успадковану соціо-етно ментальність; 3) сільська спільнота, громада, що проживає на певній території, має особливий життєвий уклад, що пов'язаний із користуванням еко-ландшафтними благами, здійсненням багатовидової діяльності на еко-ресурсному просторі [2, 48; 16, 35], до того ж, ці позиції зумовлюють підвищений інтерес дослідників до сучасних інтерпретацій теорії соціуму, що полягають у його класифікації на засадах територіальних просторових ознак та оцінки ролі людини з її локальною економічною функцією у формуванні соціо-простору на різних ієрархічних рівнях (рис. 1).

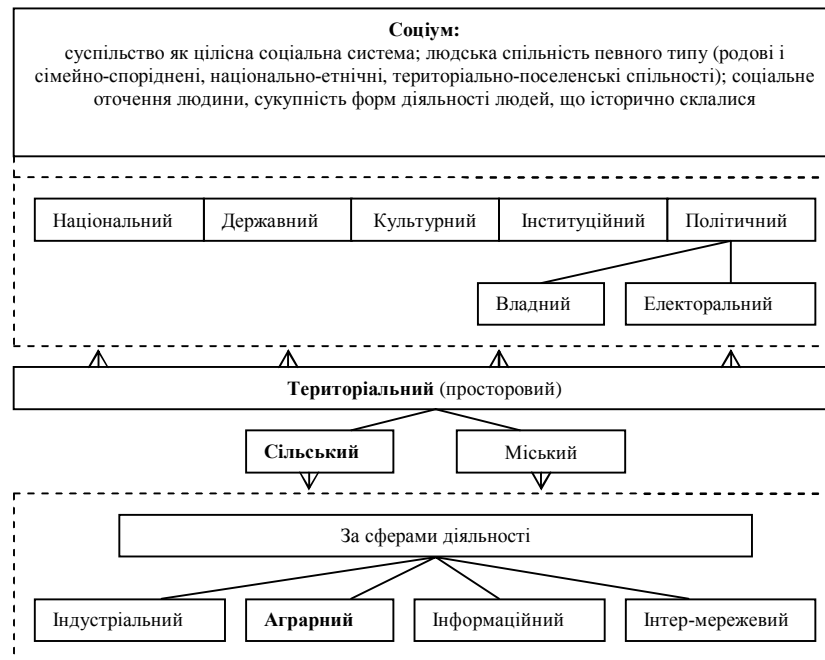

Рис. 1. Класифікація соціуму на засадах територіальних (просторових) та функціональних ознак

Джерело: розробка автора.

Отже, як видно із схеми, зображеної на рис. 1, територіальний (просторовий) чинник є основою соціуму суспільства певної країни (родові і сімейно-споріднені, національно-етнічні, територіально-поселенські спільності) та економічного прояву його розвитку (сукупність форм діяльності людей, сфери діяльності), що дозволяє виявляти спільні ознаки і функції території існування та людей, які живуть, працюють на ній і відтворюють власний добробут. Це зумовлює можливість проводити аналіз сільських територій на засадах вивчення просторово-демографічних, просторово-економічних та соціально-культурних чинників розвитку.

Аналіз просторово-демографічних чинників розвитку сільських територій в Україні свідчить про суттєве зменшення кількості сільського населення за останнє десятиліття (з 15, 6 млн. осіб у 2003 р. до 14, 4 млн. осіб у 2010 р.), що призвело до скорочення кількості сільських населених пунктів (з 28, 6 тис. до 28, 4 тис. (за цей період у рік зникало (обезлюднювалося) приблизно 15 сіл) [15]. Така констатація вимагає вивчення просторово-економічних чинників системи сільського соціуму: наявності сільськогосподарських підприємств, підприємницьких структур; зайнятості сільського населення у видах діяльності, та їх матеріальної мотивації.

Економічна діяльність сільського населення України в основному пов'язана із його участю у бізнесі сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм, динаміка кількості яких за останні роки залишається помірно стабільною (55 тис. у 2005 р. та 45 тис. у 2010 р.). а аналіз динаміки обсягів валової продукції сільського господарства свідчить про їх суттєве зниження у період 1991-2000 рр. та помірну стабільність у 2000-2010 рр. (рис. 2) [15].

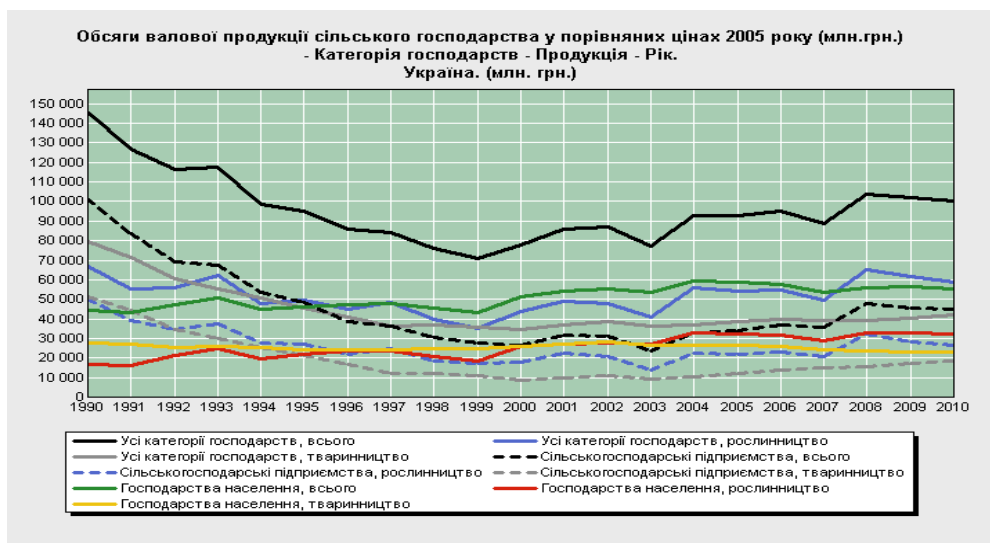

Рис. 2. Динаміка обсягів валової продукції сільського господарства (за категоріями господарств)*

*Джерело: [15].

В останні роки увагу дослідників привертає наявність на сільських територіях підприємницьких структур, що здійснюють несільськогосподарську діяльність. В процесі емпіричних досліджень участі сільського населення України у багатовидовій діяльності на сільських територіях було з'ясовано, що цей процес обумовлений природними чинниками і розташуванням територій. Найбільшу частку (75 %) у несільськогосподарських (або диверсифікованих) видах діяльності у Кримській автономії, західних областях України та одеському регіоні займає туристична діяльність (в основному – проживання й харчування туристів); у Житомирській області – це діяльність, пов'язана із каменеобробкою (43 %); у Полтавській, Чернігівській областях місцеве населення приймає участь у виробництві продуктів харчування. Отже, основні просторово-економічні умови розвитку сільських територій пов'язані із функціонуванням сільськогосподарських підприємств господарств населення, інших підприємницьких та диверсифікованих структур.

Аналіз соціально-культурних та побутових чинників розвитку сільських територій дозволяє зробити висновок про незадовільний стан забезпечення соціально-побутовою інфраструктурою сільських населених пунктів України: у 2009 р. відсоток забезпечення водопроводом, каналізацією, дорожнім освітленням склав 22 %, 3 %, 33 % відповідно. Забезпечення культурної, освітньої, медичної сфер впродовж останніх років майже не фінансується (особливо за схемами співфінансування) – аналіз стану фінансування заходів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р. дає підстави зробити висновок про наявність хронічного недофінансування запланованих заходів (у 2009 р. річний обсяг фінансування, передбачений програмою, Міністерствами транспорту і зв'язку, регіонального будівництва склав 7, 2 % та 0, 8 % від запланованого, а фінансування по лінії Міністерств освіти і науки та охорони здоров'я взагалі не відбувалось) [4].

Узагальнення тенденцій розвитку просторово-демографічних, просторово-економічних та соціально-культурних чинників розвитку сільських територій дозволяють зробити висновок про наявність соціальної складової, що закладена в основу продуктивного відтворення сільських територій (тобто, існує пряма залежність між соціальним та економічним розвитком, в якій ключовим індикатором є рівень якості життя соціуму). Така позиція підтверджується науковими дослідженнями вітчизняних вчених Л. Шепотько, І. Прокопи, О. Максим'юк, які розробили класифікацію українських сіл за типами поселень, участю населення у різних видах економічної діяльності та міграційними проявами [13, 49]. Згідно цієї класифікації пропонується виділяти дванадцять типів поселень: 1) безлюдні поселення, в яких не залишилося жодного постійного мешканця; 2) занепадаючі поселення, в яких 60% населення — це люди пенсійного віку; 3) малі села (до 200 осіб), середній вік мешканців становить понад 40 років; 4) малі села, середній вік мешканців становить менше 40 років; 5) середні поселення (201—500 жителів), менше 50% з яких зайнято у сільському господарстві, а понад 30% постійно виїжджають на роботу в міста (маятникова міграція); 6) середні поселення, в яких більше 50% населення

зайнято у сільському господарстві, а 30% працює у містах; 7) середні поселення, більше 50% мешканців яких зайнято у сільському господарстві; маятникова міграція менша 30%; 8) середні поселення, менше половини мешканців яких працює в агросфері, маятникова міграція незначна, а решта працює в інших галузях; 9) великі поселення (понад 500 жителів), менше половини мешканців зайнято у сільському господарстві, маятникова міграція значна; 10) великі поселення, більше половини мешканців працює у сільському господарстві, міграція значна; 11) великі поселення, більше половини жителів зайнято в агросфері, міграція незначна; 12) великі поселення, до половини мешканців працює у агро сфері, маятникова міграція менша 30%. Означена класифікація висвітлює сучасний стан сільських територій України та підтверджує його залежність від демографічних та економічних чинників, що у сукупності висвітлює взаємозалежність соціо-економіко-просторових ознак сільського соціуму та дозволяє формувати систему критеріїв соціально-економічного розвитку села, сільських територій у процесі створення державних програм та проєктів.

У Галузевій програмі соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад (модельний проєкт “Нова сільська громада”) визначені основні завдання, що пов’язані із унормуванням критеріїв соціально-економічного розвитку сільських територій: підвищення рівня життя сільського населення, створення комфортних умов проживання на селі і на цій основі забезпечення сталого розвитку сільських територій; розроблення взірцевих моделей соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад на засадах запровадження конкурентоспроможного та екологічнобезпечного сільськогосподарського виробництва; набуття досвіду програмування розвитку сільських територій на державному рівні та унормування критеріїв розвитку, що стануть основою формування соціальних стандартів в аграрній сфері [11; 12]. Це, на наш погляд, дозволить у майбутньому формувати державні програми реалізації стратегій розвитку агросфери на засадах конкретизації соціо-економіко-просторових чинників, що дозволить оптимізувати фіскальні процеси та моделювати вектори фінансової підтримки з урахуванням конкретної мети і потреб для розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. 1. Методологічні підходи до категорії “сільські території” нині формуються на засадах визначення етимологічних проявів її змісту у географічному, економічному та управлінському контекстах, які також використовуються у сучасних теоріях соціуму та є основою його класифікації на засадах територіальних (просторових), економічних, соціальних ознак.

2. Тенденції розвитку та сучасний стан сільських територій України характеризуються впливом чинників: просторово-демографічних (за останнє десятиліття суттєво зменшилась кількість сільського населення, що призвело до скорочення кількості сільських населених пунктів); просторово-економічних (економічна діяльність сільського населення України в основному пов’язана із його участю у бізнесі сільськогосподарських підприємств різних організаційно-

правових форм, динаміка кількості яких за останні роки залишається помірно стабільною; участь сільського населення у багатовидовій діяльності на сільських територіях обумовлена природними чинниками і розташуванням територій (туристична діяльність, виробництво продуктів харчування, видобуток і обробка каменю, тощо)); соціально-культурних, побутових (незадовільний стан забезпечення соціально-побутовою інфраструктурою сільських населених пунктів України; недостатній рівень фінансування медичної та культурної сфер).

3. Особливості формування критеріїв комплексної оцінки сільських територій проявляються у необхідності впровадження таких механізмів та інструментів оцінки, які б дозволили формувати державні програми реалізації стратегій розвитку агросфери на засадах конкретизації соціо-еко-економіко-просторових чинників.

Перспективи подальших розвідок вбачаються у методологічному обґрунтуванні механізмів та інструментарію реалізації державних стратегій, програм розвитку агросфери на засадах оптимізації процесів фіскального забезпечення та конкретизації потреб фінансування розвитку територій, сільської економіки, екології, соціально-культурної сфери.

Література

1. Баутин, В.М. Устойчивое развитие сельских территорий: сущность, термины и понятия [Текст] / В.М. Баутин, В.В. Козлов // Информ. бюл. / МСХ РФ, 2006. — № 3-4. — С. 64–67.

2. Баутин В.М. Устойчивое развитие сельских территорий: вопр. стратегии и тактики [Текст] / В.М. Баутин и др.; под общ. ред. В.М. Баутина. — М.; Росинформагротех, 2004. — 310 с.

3. Гончаренко І. В. Ретроспектива формування сільських територій регіонів України [Текст] / І.В. Гончаренко // Регіональна економіка. — 2008. — №3. — С. 204–209.

4. Звіт про результати аналізу використання коштів Державного бюджету України, виділених на державну підтримку АПК. - Київ: Рахункова палата України, 2010 р.: [Електронний ресурс]. — Доступний з <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article>.

5. Курдюмов С.П. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем [Текст] / С.П. Курдюмов М.: изд-во „Дело”, 1990. — С. 34—41.

6. Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій [Текст] / М. Й. Малік // Економіка АПК. — 2008. — №5. — С. 51–58.

7. Назаров В. И. Учение о макроэволюции [Текст] / В.И. Назаров. — М.: Наука, 1991. — С. 96–111.

8. Носонов А.М. Территориальные системы сельского хозяйства (экономико-географические аспекты исследования) [Текст] / А.М. Носонов. — М.: Янус-К, 2001. — 324 с.

9. Павлов О. І. Багаторівнева модель управління сільськими територіями // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських

територій: Матеріали Сьомих річних зборів Всеукраїнського конг. вчен. економістів-аграрників, Київ, 9-10 лист. 2005р. / Редкол.: П. Т. Саблук та ін. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. — С. 684–689.

10. Присяжный М. Ю. Социально-географические исследования сельской местности в России [Текст] / М. Ю. Присяжный // Молодой ученый. — 2011. — №4. Т.1. — С. 127-133.

11. Про затвердження Галузевої програми соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад (модельного проекту „Нова сільська громада”): Наказ міністерства аграрної політики України від 1.06.2010 р. № 2890 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://uapravo.net/akty/postanovy-osnovni/akt8txsr2c.htm>.

12. Про затвердження критеріїв оцінки стану соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад, складу комісії та Положення про неї: Наказ Міністерства аграрної політики України від 22 червня 2010 р. № 342 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-kriteriyiv-ocinki-....-doc31253.html>.

13. Прокопа І.В. Соціальні аспекти розвитку сільських територій [Текст] / І.В. Прокопа // Економіка АПК. — 2005. — № 11 (133). — С.48–51.

14. Разумов В.И. Философская пропедевтика построения качественных моделей [Текст] / В.И. Разумов // Методология и методика естественных наук / Сб. науч. тр. Омск: ОмИПКРО. — Изд-во ОмГПУ, 1998. — Вып. 2. — С. 75–100.

15. Статистика сільського господарства. Статистика рибного господарства. — [Електронний ресурс]: — доступний з <http://stat6.stat.lviv.ua/DKS/ukr>.

16. Шахотін А. М. Соціологія села [Текст] / А. М. Шахотін. — К.: Науковий світ, 2000. — С. 34-36.

Summary

Kravhchuk I. I., Dr., assoc. prof.
Zhytomyr National Agroecological University

DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES IS IN CONTEXT OF BECOMING OF RURAL SOCIETY

Based on an analysis of methodological approaches to terminu “rural areas” identified the factors that affect the manifestation of symptoms of rural society. An analytical study of trends of development and current status of rural areas under the influence of demographic, environmental, economic, cultural and service components of the rural society. These features form a comprehensive assessment criteria for rural areas in the process of state programs of rural development, rural areas.

Key words: *rural areas, rural society, demographic, prostarnstvennye, economic, environmental, socio-cultural factors of development, assessment criteria for Rural Development.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 631.115.7:332.8

Ксьонжик І.В., к.е.н., доцент[©]

Миколаївський державний аграрний університет

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО –
КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ**

Розглянуто основні проблеми функціонування сучасної сільської комунальної інфраструктури, висвітлено першочергові завдання щодо вдосконалення її діяльності, здійснено аналіз фінансово - економічної ситуації, визначено шляхи підвищення ефективності та якості послуг, що надаються з одночасним зниженням витрат на їх виробництво.

Ключові слова: житлово – комунальне господарство, сільська місцевість, комунальна інфраструктура, соціальна сфера, інвестування.

Постановка проблеми. Здійснюючи в Україні реформування аграрного сектору необхідно, одним із основних його напрямів, взяти курс на підвищення соціальної орієнтації та послідовну переорієнтацію економіки на задоволення потреб працюючих громадян і членів їх сімей. Тобто необхідні якісні зміни не тільки у продуктивних силах, виробничих відносинах, але й і у комунальній інфраструктурі, без яких неможливо забезпечити належний рівень життя і, як наслідок, духовне збагачення та гармонійний розвиток сільського населення.

Ці та інші чинники спонукають до пошуків шляхів збереження діючих об'єктів житлово - комунальної інфраструктури та більш ефективних моделей їх функціонування, а також джерел фінансування в умовах реформування аграрного сектора економіки та ЖКГ України.

Аналіз останніх досліджень. В економічній літературі вивчення та дослідження питань підвищення ефективності функціонування і реорганізації соціальної сфери села, в тому числі його житлово – комунального господарства, привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, проблеми розвитку і реформування комунальної інфраструктури досліджувались і висвітлені у роботах вітчизняних вчених: В. Амбросова, О. Бугуцького, М. Вдовиченка, М. Долішнього, В. Куценко, М. Орлатого, І. Прокопи, В. Рябоконея, П. Саблука, В. Юрчишина, інших відомих українських вчених і практиків. Серед науковців країн СНД слід відмітити Л. Абалкіна, С. Важеніна, В. Жаміна, Ж. Тощенко та ін.

В основному, праці економістів присвячені загальним проблемам розвитку житлово – комунального господарства, створенню належного методологічного фундаменту для пошуку обґрунтованих відповідей на актуальні питання, породжені сьогоденням ринкової економіки. Проте багато з них, в тому числі і таких, які мають виключно важливе значення для практичного розвитку сільської комунальної інфраструктури на місцевому рівні, вимагають подальшого вивчення та опрацювання.

[©] Ксьонжик І.В., 2012

Мета статті. Метою даного дослідження стало обґрунтування перспектив розвитку підприємств житлово-комунального господарства у сільській місцевості на основі узагальнення теоретичних розробок вчених-економістів та аналізу сучасного стану комунальної інфраструктури села.

Виклад основного матеріалу. Підвищення ефективності функціонування соціальної інфраструктури у сільській місцевості неможливо без вдосконалення діяльності житлово-комунального господарства. Це пов'язано не тільки з прагненням сільського населення та відповідних служб до покращення добробуту селян, а й з формуванням стабільної санітарно-епідеміологічної ситуації на селі. Крім того, стабільність функціонування комунальної інфраструктури справляє достатньо значимий вплив на емоційно-психологічний стан сільських мешканців, впливає на їх працездатність. Необхідно, також, зазначити, що підвищення соціальних стандартів є необхідною умовою наближення України до вступу до ЄС.

На сьогоднішній день стан житлово – комунального господарства, і, особливо, у сільській місцевості, не дозволяє йому існувати без державної підтримки або приватних інвестицій. Оскільки строки окупності капіталовкладень у подібні проекти зазвичай перевищують 5 років, ця галузь національного економіки досі залишається мало привабливою для потенційних інвесторів. Тому основу життєдіяльності комунальної інфраструктури села складає державна підтримка, яка реалізується за рахунок впровадження заходів, передбачених у відповідних програмах. Основною з них є Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. Одним із напрямів реалізації цієї програми є реформування та забезпечення розвитку комунального господарства у сільській місцевості [1]. Вимоги програми спрямовані на поліпшення життєвого середовища сіл, забезпечення сільського населення необхідними житлово-комунальними послугами та розвиток інфраструктури села. Це один із головних чинників підвищення рівня добробуту та соціальних умов життя селян.

Реалізація цих завдань покладена на підприємства сільської комунальної служби, що входять до об'єднання “Укресількомунгосп”. Нині до його складу увійшли 25 обласних формувань, 1420 виробничих підприємств, які здійснюють свою діяльність у 314 районах України, маючи відповідних фахівців, будівельні потужності та спеціалізовану техніку. Обласні формування і райсількомунгоспи координують роботу з обслуговування сільських жителів та надають практичну допомогу комунальним підприємствам, які працюють при сільських радах.

На сьогодні в сільській місцевості понад 90 % об'єктів соціальної інфраструктури, які перебували на балансі сільгосппідприємств, передані до комунальної власності територіальних громад сіл (селищ), а отже і забезпечення функціонування об'єктів, переданих у комунальну власність територіальних громад сіл (селищ), належить до повноважень місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, відповідно до норм законів України “Про місцеві державні адміністрації” та “Про місцеве самоврядування в Україні” [2].

Проблемами функціонування сільського житлово-комунального господарства в системі Мінагрополітики опікуються підрозділи сільської комунальної служби об'єднання "Укрсількомунгосп" (в рамках бюджетної програми "Реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості"), при цьому до робіт з експлуатації інженерної інфраструктури житлово-комунального господарства села залучаються кошти місцевих бюджетів, як це передбачено ст. 91 Бюджетного кодексу України.

Не дивлячись на достатню увагу з боку відповідних державних органів до проблем розвитку сільського ЖКГ, більшість з них продовжують залишатись зовсім не вирішеними або недостатньо вирішеними.

Однією з головних проблем житлової, соціальної та інженерної інфраструктури в сільській місцевості є те, що в місті більшу частину власності становить усупільнений житловий фонд, який займає компактну територію, а на селі, навпаки, - індивідуальні будинки з присадибними будівлями, розосереджені на великих територіях. Тому для утримання житлово-комунального господарства в сільській місцевості потрібно значно більше витрат, ніж у місті, так як питомі витрати на технічну експлуатацію об'єктів ЖКГ в силу об'єктивних причин (розкиданість об'єктів, велика протяжність комунікацій на одиницю виробленої комунальної продукції і т.д.) набагато вище. З цих же причин і питомі капітальні вкладення на розвиток інженерної інфраструктури сільської території (у розрахунку на одного жителя або 1 м² площі) вищі, ніж міський.

Іншим чинником, що відрізняє сільську місцевість від міста, є наявність великого числа дрібних котелень малої потужності, призначених, в основному, для опалення будь-якого конкретного об'єкта (школа, клуб, лікарня тощо). За рахунок таких котелень паливна складова у структурі собівартості теплової енергії на селі може досягати 15-20 %, а в цілому витрати з тепlopостачання та гарячого водopостачання в структурі загальної вартості житлово-комунальних послуг становлять 40-50 %.

Наступний чинник - водopостачання сільських поселень. Забезпечення водою досягається за рахунок будівництва артезіанських свердловин, водонапірних башт, систем водоочистки, водозабірних споруд, а в ряді випадків для житлового сектора будуються колодязі різного типу (бетонні, шахтні і т.д.). Така різнопланова схема водopостачання вимагає значної кількості обслуговуючого персоналу різних професій, різної техніки і матеріалів, що також позначається на збільшенні витрат у порівнянні з міськими умовами [3, с. 68-73].

Значну частку в загальному обсязі видатків по житлово-комунальному обслуговуванню на селі (20-30 %) займають витрати по благоустрою територій сільських населених пунктів. Важливим є освітлення доріг у населених пунктах, особливо регіональних, облаштування тротуарів, встановлення необхідної кількості дорожніх знаків, належне формування узбіччя доріг.

В цілому ж, якщо порівняти структуру житлово-комунальних послуг в місті та сільській місцевості, то виходять наступні усереднені показники (табл. 1).

Таблиця 1

**Усереднені показники структури житлово-комунальних послуг
в місті та сільській місцевості у 2011 р.***

Територія	Структура ЖКГ, %						
	Всього	В тому числі					
		Обслуговування житлового фонду	Холодне водопостачання	Гаряче водопостачання	Опалення	Каналізація	Вивіз ТБО
Місто	100	11	10	22	41	11	5
Сільська місцевість	100	17	13	5	50	14	1

* Джерело: За даними Державного комітету статистики України

Такий стан речей у сільській місцевості диктує певні функції суб'єктів виробничої системи з утримання та обслуговування об'єктів житлово-комунального господарства, соціальної та інженерної інфраструктури.

В цілому ж на реалізацію бюджетної програми “Реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості” у 2011 р. було передбачено в державному бюджеті 15,98 млн. грн. (у 2010 р. - 40,9 млн. грн.); з передбаченої суми за січень-вересень профінансовано 715,3 тис. грн. (4,5 %). Восени 2011 р. фінансування було дещо скорочено, внаслідок чого склалася напружена ситуація із завершенням підготовки до роботи в осінньо-зимовий період об'єктів житлово-комунального господарства.

У другому півріччі 2011 р. фахівцями обласних та районних формувань сільської комунальної служби, що входять до вищевказаного об'єднання, здійснено аналіз роботи об'єктів житлово-комунального господарства в зимовий період 2010-2011 рр., проведено інвентаризацію технічного стану об'єктів, відпрацьовано заходи із забезпечення безперебійного та безаварійного їх функціонування в опалювальний сезон 2011-2012 рр. Станом на 15 вересня 2011 р. виробничі підрозділи Укрсількомунгоспу провели комплексну підготовку будинків до зими з видачею паспортів готовності на 45 % від запланованих обсягів; підготували котельні на 50 % та теплові мережі на 31 %, виконали поточний і капітальний ремонт 440,6 км водопровідних та 110,0 км каналізаційних мереж. Загалом використано кошти державного та місцевих бюджетів в сумі 13,1 млн. грн.

Через недостатню забезпеченість місцевого бюджету сільських громад капітальний ремонт комунальної інфраструктури із року в рік здійснюється не в повному обсязі. В результаті хронічного “недоремонту” сучасний стан об'єктів комунальної інфраструктури сіл характеризується високим ступенем зносу основного і допоміжного обладнання (для більшості об'єктів відсоток зносу складає від 60 % до 90 %). При цьому, від 15 % до 25 % сільських інженерних комунікацій відслужили нормативний термін. Наслідком високого ступеня зносу устаткування є наднормативні втрати в мережах, низький коефіцієнт корисної дії енергообладнання, підвищена аварійність. У 2011 р. кількість аварій та порушень у роботі комунальних об'єктів у порівнянні з 2006 р. зросла в 3 рази.

В існуючих умовах, питання технічної політики, впровадження нових технологій і матеріалів, енергозбереження відходять на останній план. Основним завданням комунального комплексу стає забезпечення мінімально необхідної стійкості (проходження чергового опалювального сезону, подача холодної води без великих аварій).

Дотаційність місцевого бюджету змушує вважати його основним, а часто і єдиним фінансовим джерелом відновлення або реконструкції сільського комунального майна. При цьому:

- інвестиційна привабливість проектів модернізації комунального майна, можливість використання інших джерел фінансування зазвичай навіть не розглядаються;
- відсутні економічні стимули ефективного використання бюджетних коштів.

Комунальний комплекс українського села щорічно вимагає збільшення надходження грошових коштів для свого нормального функціонування. Паралельно з цим, загострюються негативні тенденції - зростання ступеня зносу основних фондів, числа аварійних ситуацій та інцидентів, погіршення платежів споживачів за комунальні послуги. Стало очевидним, що нормалізація ситуації неможлива без зміни традиційних підходів, що склалися в сільському комунальному господарстві України і спираються на бюджетне фінансування.

Висновки. Якісні зміни названих тенденцій можуть бути досягнуті комплексом заходів, спрямованих на стійкий розвиток галузі на основі комерційних інвестицій. Такі масштабні зміни принципів розвитку галузі доцільно реалізувати в рамках державної цільової програми щодо розвитку саме сільського ЖКГ, в якості окремої галузі, а не складового елемента будь-якої структури, як воно зазвичай розглядається.

Очікуваними результатами від реалізації такої програми має стати наступне:

1. Технологічні результати: підвищення надійності роботи системи комунальної інфраструктури; зниження втрат комунальних ресурсів у виробничому процесі.
2. Комерційний результат: підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств комунального комплексу;
3. Бюджетний результат: розвиток і стабільне функціонування комунальних підприємств призведе до збільшення бюджетних надходжень;
4. Соціальний результат: підвищення якості комунальних послуг.

Література

1. “Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р.” Постанова Кабінету Міністрів України № 1158 від 19 вересня 2007 року.
2. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 6 жовтня 1998 р. № 163-XIV із змінами і доповненнями.

3. Котленко Є.П. Вплив елементів соціальної інфраструктури сільських поселень на ефективність аграрного виробництва / Є.П. Котленко // Економіка АПК: Міжнар. наук.-виробн. журн. – 2009. – № 3. – С. 68 – 73.

4.[Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.epravda.com.ua/news> - сайт газети “Економічна правда”.

Summary

Ksenzhhik I.V.

Mykolaiv State Agrarian University

PROBLEMS AND PROSPECTS OF REFORM HOUSING - COMMUNAL SERVICES IN RURAL AREAS

The main problems of modern rural municipal infrastructure, highlighted priorities for improving its operations, the analysis of financial - economic situation, the ways of improving efficiency and quality of services while reducing the cost of their production.

Key words: *housing - utilities, rural, municipal infrastructure, social sector, investment.*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.

УДК: 338.484 : 63

Кудла Н.Є., к.е.н., доцент[©]

Львівський інститут економіки і туризму

**АКТИВІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕЛЯН ШЛЯХОМ
НАДАННЯ АГРОТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ**

Охарактеризовано основні чинники активізації підприємницької діяльності на селі, які безпосередньо відносяться до співпраці зацікавлених сторін у розвитку сільського туризму. Обґрунтовано важливість створення місцевих програм розвитку за активної співпраці органів місцевого самоврядування та сільської спільноти.

Ключові слова: підприємницька діяльність, сільський туризм, агротуристичні послуги.

Постановка проблеми. Суспільно-економічна ситуація українського села не дозволяє органам місцевого самоврядування підтримувати і розбудовувати інфраструктуру, в тому числі туристичну. За такої ситуації необхідно зосередитись на організаційній діяльності, аніж на діях інвестиційного характеру. Така діяльність вимагає змін у свідомості сільської спільноти, так як селяни недооцінюють рекреаційного значення своїх господарств чи об'єктів розташованих неподалік. У суспільстві сформувалася думка, що розвиток туризму на сільських територіях визначається наявністю туристичних цінностей, як клімат, лісові та водні ресурси, традиції, антропогенні об'єкти. В умовах зростаючого рівня урбанізації вважаємо, що будь-який екологічно безпечний простір може стати місцем відпочинку і рекреації. Іноді сама сільська родина є туристичною атракцією і мотивом приїзду туристів [1, с.56]. Відвідання родичів і знайомих, які проживають у сільській місцевості становить вибір території для сімейного чи корпоративного відпочинку. Тому такий вид туризму, який ґрунтується на індивідуальному підході до гостей, при збереженні і охороні довкілля, ритму життя сільської родини, її звичаїв, на діяльності з врахуванням засобів селянського господарства, у формі піших, кінних чи інших прогулянок, участі у сільськогосподарських процесах, набутті нових знань і умінь пропонуємо розвивати на сільських територіях. Цей тренд вчасно повинні зрозуміти передусім самі селяни. Для цього необхідно пізнати найпростіші організаційні засоби і методи, які мобілізують і активізують діяльність сільської громади у напрямі надання туристичних послуг з метою отримання додаткових доходів при мінімальних фінансових витратах.

Аналіз останніх досліджень. Сільський туризм створює передумови для підприємництва і активізує суспільно-економічне життя селян. Цією проблематикою займаються відомі українські науковці як: Ю.Е. Губені, Т.О. Коберніченко, В.В. Липчук, Р.М. Минів, Г.І. Шимечко, Г.В. Черевко. Значний науковий доробок у сфері надання туристичних послуг у сільській місцевості

зроблено закордонними вченими як: М. Джевецкі, І. Куртика, Я. Сікора, Л. Пшезбурська, який можна використати в реаліях українського села.

Мета статті. Вказати і охарактеризувати способи активізації підприємницької діяльності з надання туристичних послуг у сільській місцевості.

Вклад основного матеріалу. Способи активізації підприємницької діяльності селян у сфері надання туристичних послуг можна розглядати з різних сторін, а саме:

- формування туристичної свідомості сільських жителів;
- формування відповідного іміджу села і його туристично-відпочинкової інфраструктури;
- значення органів місцевого самоврядування і територіальної громади у розвитку сільського туризму.

Щоб село могло вийти на туристичний ринок, потрібно створити сприятливі умови відпочинку і праці, у яких гості були б задоволеними перебуванням у селянському господарстві. При цьому місцева громада і влада має взяти на себе організаційні зобов'язання і вміти експонувати свої засоби, культуру, ідентичність, знання і вміння.

Особиста культура, ввічливість, гостинність й усміх – це елементарні вимоги сучасного туризму, а також сільського у всьому світі. Приймаючи туристів, необхідно ставитися до них як до гостей, при цьому виражаючи готовність виконувати їх побажання, допомагати їм у вирішенні інших справ. Однак досить часто буває, що турист своєю поведінкою випробовує культуру місцевих жителів. Такі вчинки не повинні змінити сформованих норм поведінки селян, а культурний рівень забезпечить успішне вирішення будь-яких проблем.

При безпосередній зустрічі з міськими взірцями поведінки і звичаями існує загроза їх впливу на стиль життя селянської родини. Щоб такого не сталося необхідно зберегти ритм життя і праці, виробничих процесів, а також звичаїв, що характерні для сільського середовища. Процеси виконання робіт у господарстві у ранню пору дня, обідній відпочинок не можуть бути порушеними ритмом життя туристів. Потрібно від них вимагати поваги до селянської родини, громади, пошанування місцевих звичаїв, місця, яке вони вибрали для відпочинку.

Активізація сільського підприємництва виражається у формі простих ініціатив, як наприклад, пропонуванні організації вільного часу гостям – участь у сільськогосподарських роботах з наступною пропозицією дешевшої купівлі продуктів харчування або їх переробки. У вихідний чи святковий день скласти товариство гостям у поході в ліс по гриби, ягоди чи лікарські рослини. При доброму знанні території й історії подій, легенд можна спробувати організувати піші, кінні, велосипедні екскурсії. У період меншої інтенсивності господарських робіт можна представити здібності родини у виготовленні народних ремесел, з елементами майстер-класу для гостей.

Такого типу ініціативи є спробою не тільки активізувати суспільно-економічне життя села, а й передусім формувати його самобутність, оригінальність, неповторність. Завдяки сільським ініціативам підвищується імідж місцевості.

Від моменту появи у селі туристів, село разом із своїми об'єктами стає туристичним продуктом, який призначений до продажу. Отже, потрібно створювати такий загальний візерунок села, щоб у туристів склалося враження улюбленого місця проведення їхнього відпочинку. Це вимагає значних зусиль і турботи про зовнішній вигляд і впорядкування населеного пункту.

Дотримання санітарно-гігієнічних принципів є основною вимогою при наданні туристичних послуг. Сільська родина має забезпечити чистоту і порядок на прибудинковій території, у житловому будинку, відповідне поведження з відходами. Перше враження, як засвідчує практика, стосуються гостинності господарів, впорядкованості господарства та санітарно-гігієнічних умов, які є вагомим чинником впливу на туристів з вибору агротуристичного господарства.

Сучасний стан та майбутнє сільського туризму залежить не тільки від власників селянських господарств. Успішний його розвиток залежить від ефективної співпраці органів місцевого самоврядування зі сільськими жителями та громадськими організаціями [2, с.21]. Підвищений інтерес до проблем сільського туризму проявляється політичними партіями під час виборчих кампаній, однак увага з боку державних структур управління надалі є недостатньою.

Серед основних причин, які обмежують розвиток сільського туризму місцевою владою можна назвати:

- більше зацікавлення органів місцевого самоврядування масовим туризмом;
- створення сприятливих умов для функціонування великих туристично-відпочинкових об'єктів на своїй території, а відношення до агротуристичної діяльності більш маргінальне;
- відсутність пунктів туристичної інформації при сільських та селищних чи міських радах певної території;
- відсутність популяризаційних заходів територіального характеру;
- недостатність інформації стосовно нормативно-правових, економічних і організаційних аспектів агротуристичної діяльності (про податки, пільгові кредити, консультування).

Важливим завданням для органів місцевого самоврядування разом із сільською громадою є турбота про затишний, естетичний вигляд села, допомога в організації різноманітних культурних заходів, ярмарків, фестивалів. Це також пошук інвесторів для відновлення туристичних об'єктів на принципах державно-приватного партнерства, які зможуть відтворити традиційну атмосферу села; це доступність до інформаційних матеріалів про локальний фольклор та історію; це підтримка таких ініціатив як створення спортивних майданчиків, пляжів тощо. Не можна розвивати сільський туризм там де інфраструктура знаходиться у незадовільному стані, де не має порядку, наявні стихійні звалища сміття, не ознаковані дороги, туристичні маршрути, де не має телефонного покриття, справної водно-каналізаційної системи [3, с.34].

Створення сприятливих умов для відпочинку органами місцевого самоврядування на своїй території спричинить збільшення учасників

туристичного руху, принесе певні матеріальні користі для сільської спільноти. Тому важливим інструментом регіонального управління виступає створення програм розвитку сільських громад, в тому числі шляхом надання агротуристичних послуг. Такі програми мають бути частиною стратегії суспільно-економічного розвитку району, області. У програмному документі щодо розвитку сільського туризму необхідне висвітлення таких аспектів [4, с.31]:

- величина і планова динаміка росту ринку надання послуг сільського туризму;
- потенціал сільської бази розміщення (постійний, сезонний), можливості розвитку (розширення) агротуристичного продукту;
- сегменти ринку (групи споживачів), які можуть бути зацікавлені пропонованим туристичним продуктом;
- встановлення найближчих конкурентів, їх переваги і слабкі сторони;
- можливості створення нових робочих місць, проведення навчань;
- умови збереження і охорони природного середовища;
- оптимальні форми популяризації сільського туризму;
- правові, нормативні, соціальні та інші чинники.

Реалізація місцевої програми розвитку сільського туризму має бути обговорена місцевою громадою і схвалена виконавчим комітетом сільської Ради. Сільські жителі та органи місцевого самоврядування повинні чітко розуміти, що можуть втратити, а що можуть отримати в результаті сприяння агротуристичної діяльності.

Висновки. Розглянуті способи активізації підприємницької діяльності селян не враховують багатьох чинників зовнішнього середовища. Тобто, проведення навчальних заходів з можливостей сільського туризму, покращення сільської інфраструктури, активність місцевої влади і громади можуть значно покращити суспільно-економічне становище селян, особливо у регіонах з багатою культурною, історичною спадщиною, регіональними традиціями, наявними туристичними об'єктами.

Література

1. Шимечко Г.І. Агротуризм як напрям підприємництва: теорія і практика : монографія / Г.І. Шимечко, Г.В. Черевко. – Л. : Ліга-Прес, 2009. – 206 с.
2. Липчук В.В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку: монографія / В.В. Липчук, Н.В. Липчук. – СПОЛОМ, 2008. – 160 с.
3. Drzewiecki M. Agroturystyka. Założenia – uwarunkowania – działania. / M. Drzewiecki. – Bydgoszcz : Świadectwo, 1995. - 183 s.
4. Sikora J. Rola samorządu terytorialnego i społeczności lokalnej w rozwoju agroturystyki / J. Sikora // mater. konfer. „Kształtowanie produktu turystyki wiejskiej w aspekcie rynkowym i środowiskowym”. – Sarbinowo, 2002. – S. 29-38.

Summary

Kudla N.

Institute of Economy and Tourism in Lviv

**STIMULATIONS OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY OF PEASANTS
IS BY GRANT OF AGRITOURISM SERVICES**

An attempt to describe the basic factors of stimulation of entrepreneurial activity on a village by the grant of tourist services is done. Importance of creation of the local programs of development is reasonable at the active collaboration of organs of local self-government and rural association.

Key words: *entrepreneurial activity, rural tourism, agritourism services.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 330.341.1

Куласць М.М., д.е.н., професор[©], **Бабієнко М.Ф.**, д.е.н., професор,
Витвицька О.Д., д.е.н., **Лучник М.М.**, асистент
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ РЕСУРСІВ

Поглиблено теоретико-методологічні засади формування й розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки та її вплив на забезпечення продовольчої безпеки в Україні.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інновації, продовольча безпека, продовольчі ресурси.

Постановка проблеми. В сучасній ринковій економіці дослідження проблем пов'язаних з інноваційним розвитком суспільства, набуває особливого значення.

Варто наголосити, що інновації – це історично безповоротна зміна способу виробництва речей;

– нового чи удосконаленого процесу, який запроваджений в практичній діяльності;

– нового чи удосконаленого продукту, який реалізується на ринку.

Сучасний період розвитку нашої держави визначається суттєвим зростанням ролі науки і техніки, інтелектуальної діяльності, духовного збагачення.

Україна впевнено набуває авторитету держави з високим інтелектуальним потенціалом та сучасною державною системою правової охорони інтелектуальної власності.

З приводу цього варто з'ясувати, чи готова Україна перейти на нову модель розвитку національної економіки, засновану на ефективному використанні інтелектуальної діяльності вчених, винахідників тощо? Адже для цього необхідно відкинути традиційні підходи, чітко визначити цю нову модель інноваційного розвитку і наполегливо дотримуватись обраного шляху. Як не прикро, але Україна поки що суттєво відстає за обсягом використання результатів інтелектуальних досягнень в національній економіці порівняно з розвинутими країнами.

Для вирішення цієї проблеми виникає потреба створення ефективної інфраструктури, функціонування якої має бути спрямоване на інноваційний розвиток держави та просування національної продукції на світовий ринок інтелектуальної власності. Для цього має бути підтримка держави. Насамперед – у створенні сприятливих умов для ефективної комерціалізації результатів вітчизняних науково-технічних розробок як на внутрішньому, так і на

[©] Куласць М.М., Бабієнко М.Ф., Витвицька О.Д., Лучник М.М., 2012

зовнішньому ринках.

Як свідчить світовий досвід, інноваційні зрушення в національних економіках (Фінляндія, Японія, Південна Корея, Китай та ряд інших) відзначалися не лише науковими та технічними досягненнями, але й загальним інтелектуальним проривом в цих країнах за рахунок створення відповідних інституцій соціального, освітнього, науково-технічного та маркетингового спрямування, які поєднали інтелект, виробництво, бізнес.

Інновації відіграють неабияке значення у забезпеченні продовольчих ресурсів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розробки інноваційної стратегії присвячені праці Й. Шумпетера, К. Фрімана, Р. Фостера, М. Портера, Л. Антонюка, В. Савчука, М. Кулаєць, М. Бабієнка, О. Витвицької та інших вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів [1; 2; 3]. Проблемам продовольчої безпеки в Україні присвячено праці П. Саблука, П. Музики, О. Білоуса, В. Власова, О. Гойчук, В. Бойка та інших. Проте проблеми формування стратегії інноваційного розвитку в АПК та вплив цього розвитку на продовольчу безпеку залишаються маловивченими й потребують дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є формування методологічних засад розвитку інноваційної діяльності в АПК та визначення впливу цього розвитку на формування продовольчих ресурсів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Україна має у своєму розпорядженні понад 70 відсотків сільськогосподарських угідь, з них орні землі – майже 33 млн. га, або 80% їх площі. Освоєння всього земельного фонду – на рівні 60% (для порівняння: 12% у США) [4].

Україна займає перше місце в світі за питомою вагою чорноземів з високим вмістом гумусу. А це 63% ґрунтового покриття, що становить майже 20 млн. га орних земель, значний людський фактор, потужний науковий і освітянський потенціали.

Про потужний потенціал України свідчать дані таблиці 1, де наведено виробництво найважливіших видів сільськогосподарської продукції на душу населення в 90-ті роки минулого століття в найбільш розвинутих країнах Європи.

Таблиця 1

Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції на душу населення, кг.

Показники	Великобританія	Італія	Франція	ФРН	Україна	Місце
Зерно і зернобобові	405	295	1058	445	1033	2
Картопля	121	42	85	118	378	1
М'ясо	66	63	112	96	86	3
Молоко	262	204	519	450	469	2
Цукор	22	28	67	50	118,6	1
Масло	2,5	1,3	9,2	6,9	8,5	2

Для нарощування продовольчих ресурсів в нашій державі варто взяти на озброєння, в першу чергу, досвід Англії.

Ця країна, з населенням 58,3 млн. чоловік, має в обробітку землі лише 6,1 млн. га і левову частку продуктів має власних. Успішно вирішується продовольча безпека у Чехії, Угорщині і ряді інших країн, де приватизовано землі лише в межах 12-15%. У США останніми роками одержавили 40% землі, що в обробітку [3].

Необхідно всім нам усвідомити і, в першу чергу, аграріям, на розв'язання проблем продовольчих ресурсів вкрай негативно впливає погіршення природної продуктивності наших ланів, особливо за роки незалежності.

Аграрний сектор економіки країни має досить потужний природний потенціал. Як вже згадувалося, ґрунти України за своєю родючістю дуже різноманітні. Крім чорноземів високим рівнем родючості майже 40% земельної площі займають малородючі, бідні на поживні речовини ґрунти: дерново-підзолисті, підзолисті, солонцеві, болотні, гірські й велика площа еродованих земель. На всіх цих ґрунтових різновидах можливо розв'язати продовольчу проблему лише в комплексі багатьох складових. Тобто підвищення родючості ґрунтів може бути реалізовано шляхом ряду факторів – меліоративних (корінне поліпшення природних властивостей ґрунтів), агрохімічного (поліпшення кругообігу речовин), фізичного (обробітку ґрунту, боротьби з ерозією) і біологічного (удосконалення сівозмін тощо).

В агропромисловому комплексі України відбуваються складні й суперечливі процеси, викликані входженням у ринкову економіку, що значною мірою негативно впливає на розв'язання проблеми продовольчої безпеки, безпеки харчування та якості сільськогосподарської продукції і продуктів харчування. Важливою необхідністю для життєдіяльності людського організму є забезпечення його високоякісними продуктами харчування.

Серед невідкладних завдань є відпрацювання таких механізмів і підходів, які б дали змогу забезпечити населення нашої країни високоякісними вітчизняними продуктами харчування за доступними цінами.

Розв'язання даної проблеми вимагає застосування комплексу заходів, спрямованих з одного боку, на забезпечення безперервного надходження на споживчий ринок зростаючої кількості різноманітних продуктів харчування високої якості, а з іншого – підвищення купівельної спроможності населення України. Варто ще наголосити, що й надалі продуктивність наших ланів порівняно з розвинутими країнами залишається низькою, що великою мірою відбивається на продовольчій безпеці. Виснажується земля, повільно зростає віддача гектара, зношуються основні фонди, катастрофічно старіє техніка, втрачається генетичний потенціал у рослинництві та тваринництві, проявляється ресурсна і фінансова незбалансованість.

Якщо 15-20 років тому ставилося завдання про стабілізацію і накопичення гумусу в ґрунті, то нині питання з питань – уповільнити темпи зниження гумусу в ґрунті і в цілому продуктивність ланів. На 100 тис. га щорічно зростають площі еродованих земель, що рівнозначно площі середнього

району України.

Нині доводиться констатувати: поки що не вдалося призупинити спад життєвого рівня населення в світі і, зокрема, в Україні, про що наочно свідчать дані табл.2.

Особливо бездумне використання землі було з 1960 по 1990 роки. Розораність у ті роки в Україні досягла понад 80% сільськогосподарських угідь, у деяких областях – понад 90%, а у великій кількості районів і господарств цей показник сягав 95%. Такої розораності не мала і не має жодна цивілізована країна. Для прикладу, в США розораність угідь становить лише 25%, в Угорщині – 37%, у Франції – 48%. Аналогічні показники у Німеччині, Канаді та ряді інших країн [4].

Таблиця 2

**Споживання основних продуктів харчування в Україні
(на одну особу за рік, кг.)***

	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	Раціональні норми ¹
М'ясо та м'ясопродукти вкл. субпродукти і жир-сирець	68,2	38,9	32,8	39,1	50,6	49,7	52,0	80
Молоко та молочні продукти	373,2	243,6	199,1	225,6	213,8	212,4	206,4	380
Яйця, шт.	272	171	166	238	260	272	290	290
Хлібні продукти (хліб та макаронні вироби у перерахунку на борошно; крупи, борошно, бобові)	141,0	128,4	124,9	123,5	115,4	111,7	111,3	101
Картопля	131,0	123,8	135,4	135,6	131,8	133,0	128,9	124
Овочі та баштанні продовольчі культури	102,5	96,7	101,7	120,2	129,2	137,1	143,5	161
Плоди, ягоди та виноград (без переробки на вино)	47,4	33,4	29,3	37,1	43,5	45,6	48,0	90
Риба та рибні продукти	17,5	3,6	8,4	14,4	15,3	17,5	15,1	20
Цукор	50,0	31,6	36,8	38,1	40,0	40,9	37,9	38
Олія	11,6	8,2	9,4	13,5	14,3	15,0	15,4	13

¹Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2000 р. №656.

*Сільське господарство України. – Держкомстат України. – 2010.

Наведені дані в таблиці 2 свідчать, що населення нашої держави споживає основних продуктів лише в межах 50-70% фізіологічних норм харчування. І це, насамперед, стосується м'яса і м'ясопродуктів, молочних продуктів, плодів, ягід та винограду.

Переводячи рілля в природні угіддя, можна знизити величезні витрати енергії в землеробстві. Втрати ґрунту від ерозії зменшаться більше ніж у п'ять разів, і в стільки ж разів знизяться втрати енергії, що містяться в органічній речовині ґрунту й елементах живлення, поліпшиться родючість ґрунтів, збережуться природні ресурси для майбутніх поколінь.

Варто мати на увазі, що насичення ґрунтів органічною речовиною, підвищення їх біологічної активності сприяє не лише збільшенню врожайності, а й розвитку хвороб. Безперечно, необхідно максимально використовувати всі агробіологічні заходи, що допомагають запобігти появі захворювань, але якщо врожаю загрожують хвороби, бур'яни і шкідники, необхідно застосувати хімічні засоби захисту. І це необхідно робити. Адже втрати врожаю при незадовільному захисті рослин від шкідників, хвороб і бур'янів становлять 30-40% і більше.

Японія порівняно з Україною в 15-20 разів більше, з розрахунку на гектар посівів застосовує засобів захисту рослин, а живуть японці найдовше в світі й дитяча смертність значно нижча, ніж в Україні. Там це робиться виключно на науковій основі. Варто ще і ще раз наголосити, що великі надії тут покладаються на агрохімічну службу, яка, до речі, за роки незалежності практично майже знищена.

Для одержання високих урожаїв продукції належної якості, що прямо впливає на продовольчу безпеку, необхідно, щоб усі фактори чітко спрацьовували. З цього приводу один із найвидатніших агрохіміків світу Д.М. Прянїшніков писав: "Для отримання високого врожаю належної якості необхідно, щоб всі фактори росту рослин були представлені у відповідних гармонійних співвідношеннях (пропорціях), які найбільше відповідають потребам рослин у відповідні періоди росту і розвитку".

На продовольчу безпеку та якість сільськогосподарської продукції і продуктів харчування значною мірою впливає така культура, як горох – високоякісний, цінний і незамінний продукт харчування. Як і раніше, найголовнішим завданням залишається нарощування виробництва зерна, в балансі якого вагоме місце займають зернові культури, зокрема, горох. У ньому високий вміст білкових речовин, вуглеводів, мінеральних солей та вітамінів, тому він є цінним продуктом споживання для населення, а також важливим компонентом кормів для сільськогосподарських тварин. Багато господарств різних форм власності і науково-дослідні установи, запроваджуючи високу агротехніку, з року в рік одержують 40-50 і більше центнерів гороху з кожного гектара посіву. Отже, завдання полягає в тому, щоб досвід передовиків зробити надбанням усіх господарств різних форм власності.

Горох – одна з найстародавніших сільськогосподарських культур. В останні роки посіви бобових у світі досягли приблизно 100 млн. га, в тому числі гороху – близько 15 млн. га. Насіння гороху вчені знаходять ще у відкладах кам'яного віку. За чотири століття до нашої ери горох вирощували у Греції. У стародавньому Римі були

відомі вже різні види гороху – звичайний, холодостійкий, крупнонасінений, а також горох, що давав велику кількість зеленої маси, яку використовували на зелене добриво.

Горох особливо цінний тим, що зерно його містить перетравних речовин більше, ніж інші культури і харчові продукти. Висока й калорійність гороху. За кормовою якістю зерно, зелена маса, сіно, солома та полова гороху ціняться дуже високо. Білки гороху доповнюють нестачу важливих амінокислот у білках злакових культур, які використовують на корм худобі, таким чином підвищують їх засвоюваність.

Варто наголосити на тому, що відродження аграрного виробництва на сучасному етапі демократичного державотворення має ґрунтуватися на досягненнях науково-технологічно-технічного прогресу, визначальна роль в якому належить розвитку науки, прискоренню інноваційної діяльності.

У загальній схемі розкриття соціально-економічної сутності розвитку науково-технологічно-технічного прогресу в аграрному секторі економіки України – “наука-технологія-техніка-виробництво” рушійною силою, яка набуває імпульсивного характеру, є наука (рис.1).

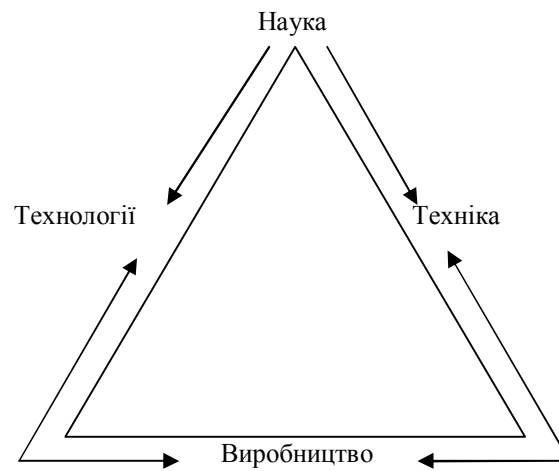

Рис. 1. Розвиток науково-технологічно-технічного прогресу в аграрному секторі економіки України.

Процес реалізації науки у виробництво виступає функцією або потребами матеріального виробництва. Отже, без втілення наукових досягнень у матеріальне виробництво наука не може перетворитися на безпосередню продуктивну силу.

Пріоритетом державної влади має бути стимулювання виробництва високоякісної конкурентоспроможної продукції з використанням ресурсозберігаючих і екологічно безпечних технологій.

Безумовно, шлях до розширеного внутрішнього і зовнішнього ринків продукції сільського господарства лежить через технічне і технологічне оновлення техносфери сільськогосподарських підприємств, адаптування всього ланцюга

інноваційного процесу до ринкових відносин, нових підходів державної науково-технічної політики в аграрній сфері.

Саме інноваційна спрямованість сьогодні грає домінуючу, а можливо і вирішальну роль у визначенні кола учасників конкуренції в майбутньому, оскільки інновації дозволяють створювати стратегічні переваги в цьому.

Висновки. Варто наголосити, що до першочергових завдань інноваційної діяльності в АПК, на нашу думку, належать:

– забезпечення життєдіяльності АПК в умовах внутрішньої і зовнішньої конкуренції;

– розробка і послідовна реалізація програми розвитку агропромислового розвитку.

Важливо усвідомлювати, що інновації є необхідною умовою успішного бізнесу, оскільки сприяють підвищенню якості і зниженню собівартості продукції, забезпечують конкурентоспроможність на ринку товарів і послуг.

Нам необхідно оволодівати методологією та практичними навичками інноваційної діяльності, усвідомлювати принципи формування й реалізації державної інноваційної політики.

Як ніколи, на порядок денний має стати організація навчання з проблеми інноваційного забезпечення продовольчої безпеки і якості сільськогосподарської продукції і продуктів харчування на всіх рівнях державного управління й керівників і спеціалістів підприємств різних форм власності.

Невідкладна потреба провести всеобуч із цієї надзвичайно важливої проблеми із тими, хто безпосередньо працює на землі, хто вирощує і виробляє екологічно чисті продукти сільського господарства, хто забезпечує всіма видами продукції населення нашої держави і на експорт.

Література

1. Кулаєць М.М., Бабієнко М.Ф., Витвицька О.Д., Музика П.М., Бузовський Є.А., Скрипниченко В.А. Інновації у розвитку підприємства в аграрній сфері // Економіка АПК. – 2009. – №1. – С.55.

2. Кулаєць М.М., Куцеконь Л.О. Стратегія інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. – 2009. – №7. – С.75-80.

3. Лайко П.А., Кулаєць М.М., Бабієнко М.Ф., Витвицька О.Д., Музика П.М., Лучник М.М. та ін. Інноваційні процеси в аграрному секторі економіки // Економіка АПК. – 2009. – №9. – С.30.

4. Саблук П.Т., Білоус О.Г., Власов В.І. Продовольча безпека України // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С.3.

5. Шпичак О.М. Економічні механізми державного регулювання ринків сільгосппродукції та їх проблеми // Економіка АПК. – 2011. – №2. – С. 150-155.

6. Музика П.М. Управління конкурентоспроможністю підприємств аграрної сфери економіки // АгроІнКом – 2010. – №7-9. – С.110-111.

Summary

In the article the main tendencies of innovative development and their influence in food product resources are considered.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК [005.332.4:332.122]:339.9

Куліш І.М., кандидат наук з державного управління, с.н.с. ©
Інституту регіональних досліджень Національної академії наук України,
м.Львів

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ

У статті проаналізовані різні наукові погляди на формування конкурентоспроможності регіону, проведене їх групування за напрямками. Запропоноване авторське бачення основних чинників впливу на конкурентоспроможність регіону та здійснено їх розгляд. Зроблено висновки щодо мінливості вагомості даних чинників у глобалізованому світі. Наголошено на необхідності проведення окремого дослідження впливу виділених чинників на окремо взятий регіон України.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіон, глобалізація, регіональний розвиток.

Постановка проблеми. На сьогодні розвиток України та її регіонів відбувається у конкурентному середовищі, а тому напряму залежить від тенденцій у світі. Вагомий вплив здійснюється і багатьма іншими чинниками, до яких належать усі елементи ринкової економіки, політична ситуація, розвиток науки тощо. При цьому для конкурентоспроможності регіону, як привило, визначальне значення мають місцеві умови. Саме через це, одним з головних завдань регіональної політики постійний аналіз ситуації для повного використання усіх наявних переваг та нівелювання негативних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі дослідження конкурентоспроможності загалом, та у розрізі регіону присвячені праці багатьох вчених світу та України, серед них В. Ізард [1], Гж. Гожеляк [2], М. Портер [3], Ю. Норберг [4], І. Данілов [5], М. Долішній [6], А. Амоша [7], Н. Мікула [8].

Формулювання мети статті. Однак, на жаль через нестабільність світової економіки, особливо через економічні кризи останнього часу, багато аспектів даного процесу залишаються недостатньо розглянутими, а тому метою статті є дослідження існуючих наукових поглядів щодо конкурентоспроможності регіону у динаміці їх зміни з виділенням основних чинників.

Виклад основного матеріалу. Багато науковців пропонують своє трактування конкурентоспроможності регіону. Тому доцільно буде навести окремі дефініції, з яких випливатимуть подальші міркування.

Конкуренція у економіці – це процес взаємодії, взаємозв'язку боротьби продуцентів і поставщиків під час реалізації продукції, суперництво між окремими виробниками або постачальниками товару і/або послуг за найбільш вигідні умови виробництва [9, с. 234].

Виходячи з наведеного визначення, конкурентоспроможність – здатність

перевершити конкурентів за однакових умов. Довгий період часу конкурентоспроможність розглядалася саме у цій площині: конкуренція виробників локалізованих на певній території за увагу споживачів їх продукції.

Глобалізація поступово вносила свої корективи у даній сфері. Спочатку конкуренція вийшла за межі окремих територій і перемістилася у відкритий світовий простір (торгівля, котра здійснювалась за допомогою караванних шляхів не приймається до уваги як не істотна з точки зору сьогодення). Наступним кроком розвитку конкуренції стала конкуренція серед територіальних систем за новий капітал, завдяки якому створюються нові робочі місця і отримується дохід, за працівників з найвищою кваліфікацією, здатних до створення інноваційних продуктів та використання нових, передових технологій і до управління великими корпораціями [10, s.8].

При цьому територіальні системи повинні мати певний сталий набір показників, які можуть забезпечити їх конкурентоспроможність. Ці показники в умовах глобалізації мають не лише економічний характер.

М. Потрер вважає, що на рівні регіону конкурентоспроможність можна регулювати лише за рахунок ефективності використання ресурсів [9, с. 94]. Даний погляд суперечить думці Дж. Уолперта (Julian Wolpert), який під час дослідження поведінки людей, зокрема прийняття ними індивідуальних рішень щодо міграції, зробив висновок, що люди не завжди шукають максимальну економічну вигоду і не прагнуть отримати повну інформацію щодо існуючих економічних можливостей, серед яких вони вибирають найкращий для себе варіант. Виявилось, що прийняття певного рішення часто залежить від думки приятелів або сусідів тощо. Тобто особа керується своєю власною системою цінностей, не останнє місце у якій належить традиціям та прив'язаності [11, р. 549].

В. Є. Андреев розробив комплексний показник конкурентоспроможності регіону [12], який складається з двох частин: показника рівня життя та інвестиційної привабливості.

$$RC = \begin{cases} Y\text{-показник рівня життя} \\ I\text{-інвестиційна привабливість регіону} \end{cases}$$

Вони включають:

$$Y = PC + G + L, \text{ де}$$

PC – купівельна спроможність;

G – коефіцієнт концентрації доходів (коефіцієнт Джинні);

L – рівень безробіття.

$$I = I_p + I_r + I_q + Q, \text{ де}$$

I_p – інвестиційний потенціал регіону;

I_r – інвестиційний ризик;

I_q – реальні обсяги інвестицій;

Q – кількість збиткових підприємств у регіоні.

Проте даний показник вимагає уточнення, адже інформаційне суспільство, у якому ми живемо також впливає на конкурентоспроможність регіону оскільки люди отримали небачену раніше можливість порівняння та вибору.

А тому, виділені Дж. Уолпертом та запропоновані В. Андрєєвим чинники впливу на конкурентоспроможність регіону економічного та неекономічного характеру потрібно доповнити (див. рис. 1).

Рис. 1. Чинники впливу на конкурентоспроможність регіону

Джерело: розробка автора

До чинників глобального характеру належать: воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) у різних регіонах світу, у т.ч. поблизу кордонів України. Це впливає на усі регіони держави і здійснюють найбільший вплив, на конкретний прикордонний регіон у безпосередньому сусідстві; економічні кризи світового масштабу; територіальні претензії з боку інших держав, які поширюються на даний регіон тощо.

Дуже важливою є і діяльність органів місцевого самоврядування оскільки вони є найближчими до людей і покликані першими помічати негаразди, саме на них покладена функція вирішування проблем локального характеру.

Розвиток соціальної інфраструктури у даній місцевості – це розвиток

доріг, транспортне сполучення, медичне та побутове обслуговування, наявність закладів дошкільної та шкільної освіти і рівень знань, які у них можна отримати, можливості рекреації, отримання послуг закладів торгівлі та культури.

На сьогодні усе більшого значення набувають кліматичні умови, від яких залежить комфортність проживання людей на певних територіях, віддача від сільськогосподарського виробництва, витрати на опалення і навіть, враховуючи потепління клімату, майбутнє прогнозоване підвищення рівня моря.

Геополітичне розташування впливає на конкурентоспроможність регіону з врахуванням усіх рівнів: макрорівень – стосовно світових центрів економіки та політики; мезорівень – стосовно крупних регіонів та груп країн (наприклад ЄС); макрорівні – стосовно країн-сусідів та стосунків з ними.

Тип регіону диктує багато можливостей або перешкод до розвитку та конкурентоспроможності. Виділяють наступні основні типи територій зі спеціальним статусом, яким він наданий постійно або тимчасово, для вирішення специфічних завдань:

- території, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- території природно-заповідного фонду України;
- вільні економічні зони;
- поліські території;
- курортні місцевості;
- гірські населенні пункти;
- історичні місцевості;
- прикордонні території;
- округи по обранню депутатів всіх рівнів;
- тимчасові спеціалізовані територіальні одиниці, на яких склалася особлива ситуація;
- території компактного проживання національних меншин;
- територіальні утворення деяких органів державної влади.

Особистісний чинник – це той, котрий виділив Дж. Уолперт, головне його підґрунтя традиції, прив'язаності, думка знайомих та родичів із врахуванням матеріального добробуту людини.

Демографічна ситуація чинить вагомий вплив, оскільки однією з умов розвитку території є народження дітей, що свідчить про відчуття людьми позитивних перспектив на майбутнє.

Міждержавні та міжрегіональні зв'язки стають щоразу важливішими. Прикладом може служити розвиток транскордонного співробітництва між Україною та Польщею, особливо після вступу останньої до ЄС, а також нові територіальні утворення, котрі отримали назву єврореґіони (території України входять до 6 єврореґіонів: “Дніпро”, “Слобожанщина”, “Ярославна”, “Карпати”, “Буг”, “Донбас”, а також ведуться роботи над створенням “Дністер”).

Інвестиційна привабливість свідчить, що регіон має резерви та можливості для відкриття нових підприємств, або відновлення вже існуючих. Ці резерви та можливості можуть впливати зі статусу місцевості, наприклад,

вільна економічна зона означає пільгові умови оподаткування та державне сприяння веденню бізнесу; курортна місцевість заохочення до вкладення коштів у розвиток, оскільки економічна віддача, як правило, є швидкою; так само історична місцевість тощо.

Політика держави стосовно розвитку регіонів виражається у прийнятих нормативно-правових актах, стратегіях, програмах дій тощо, які стосуються сприяння розвитку територій, надання певних статусів.

Інноваційність регіону означає ступінь розвитку у регіоні інноваційного потенціалу. В умовах, коли головною світовою тенденцією розвитку економіки є “економіка, яка базується на знаннях”, наявність у регіоні джерел інновації дуже важлива. До таких джерел зокрема можна віднести доступ до інформаційних джерел, розвиток технологічної інфраструктури тощо.

Світова статистика свідчить про тотальне забруднення води та повітря, виснаження надр, тому щоразу більшого значення набуває екологічний чинник конкурентоспроможності регіону. Від нього напряму залежить здоров'я та довголіття мешканців регіону, можливість виробництва екологічно-чистої сільськогосподарської продукції.

Науково-освітній потенціал обумовлений наявністю у регіоні науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів, і що більшою є їх кількість, то вищим є потенціал. Для мешканців регіону це, у першу чергу, можливість отримати освіту належного рівня, від чого у майбутньому залежатиме набуття гідної спеціальності або перспектива продовження освіти.

Чинниками глобального характеру є ті, котрі впливають не лише на конкретний регіон або регіони держави, а й на регіони інших держав світу, наприклад, світова економічна криза, курс валют та дорогоцінних металів, цінних паперів, світові фондові індекси тощо.

За визначенням Маршалла Маклюена (вважається класичним) глобалізація – це прискорення інформаційного обміну між людьми, у якому провідну роль відіграють засоби масової комунікації. Електронні засоби масової комунікації стискають світ і дозволяють кожному одночасно бачити події віддалені одне від одного. Такий світ, за Маклюеном, є “великим селом” [13, р.93].

На глобалізацію є кілька різних поглядів – від захвату, до вкрай негативного сприйняття. Так Ю. Норберг вважає, що глобалізація є унікальним шансом для усього світу, а за останні двадцять років кількість обездолених людей знизилася вдвічі [9, с.7]. А, на думку П. Томашека, у результаті зростання кількості об'єктів у міжнародному обміні продукцією і послугами зменшення відмінностей між багатими та бідними людьми, регіонами та державами не зменшується, а зростає. Згідно зі статистикою ООН, бідні стають ще біднішими, а багаті – багатшими. Диференціація посилюється і у найбільш розвинених країнах. Бідність набуває усе масштабнішого характеру, стає оборотною стороною процесу глобалізації економіки і породжує насилля, наркоманію, хвороби, міграцію, тероризм та політичну нестабільність [14].

На нашу думку, на увагу заслуговує погляд Є.В. Гуторина, який дослідив

зв'язок між якістю життя населення та конкурентоспроможністю економіки регіону і прийшов до висновку, що якість життя населення є одним з найважливіших чинників забезпечення зростання конкурентоспроможності економіки регіону, однак підвищення життя населення не завжди викликає зростання конкурентоспроможності економіки регіону. Характер цього впливу є вибіркоким і має чотири напрямки: ефективність використання людських ресурсів, інфраструктура, доходи населення, освіта і науково-дослідні, конструкторські та технологічні роботи [15, с.21].

Висновки. Отже конкурентоспроможність регіону – це результат сумарного впливу комплексу чинників, з яких складається потенціал регіону та можливостей його повного використання та подальшого відновлення. Однак дані чинники є нестабільними і їх значення для регіону міняється у залежності від загальносвітових тенденцій. Ще однією важливою відмінністю означених чинників є те, що сила їх впливу у один і той самий період часу буде різною на різні регіони, усе залежить від умов, у яких кожний конкретний регіон знаходиться у даний момент. Тому необхідно здійснювати постійний моніторинг змін задля якомога повнішого використання на рівні регіону усіх переваг, які дає глобалізація та врахування усіх загроз, які з неї випливають.

Перспективою подальшого дослідження може стати розгляд впливу глобалізації на конкурентоспроможність окремо взятого регіону України.

Література

1. Isard Walter. *Metody analizy konfliktów regionalnych: wybrane fragmenty* [Text] / Walter Isard, Christine Smith ; tłumaczył Czesław Mesjasz // Warszawa : Wydawn. Naukowe PWN, 1991. — 101 s.
2. *Rozwój, region, przestrzeń. Praca zbiorowa* [Text] / pod redakcją Grzegorza Gorzelaka, Anny Tucholskiej. — Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2007. — 407 s.
3. Портер М. Э. *Конкуренция* [Текст] / Майкл Э. Портер / Пер. с англ. — М.: Издательский дом “Вильямс”, 2005. — 608 с.
4. Норберг Ю. *В защиту глобального капитализма* [Текст] / Юхан Норберг / Пер. С англ. ; Институт Катона.— М. : Новое издательство, 2007. — 272 с.
5. Данилов И. *Конкурентоспособность регионов России (теоретические основы и методология)* [Текст] / Иван Данилов. — М. : "Канон+" РООИ "Реабилитация", 2007. — 229 с.
6. Долішній М.І. Стратегічні фактори глобальної конкуренції і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіонів / М.І. Долішній, П. Ю. Беленький, Н. І. Гомельська // *Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики* [Текст]: монографія. — Х. : ІНЖЕК, 2006. — С. 9—31.
7. Амоша А. *Регионы Украины: оценка конкурентоспособности* / [А. Амоша, М. Дубнина, С. Качура и др.] // *Экономист* [Текст], 2005. — № 2 — С. 62—74.

8. Транскордонне співробітництво [Текст]: посіб. / Н. А. Мікула, Толкованов В. В. — Київ: Видавництво “Крамар”, 2011 — 259 с.
9. Аренков И. А. Маркетинговые исследования: основы теории и методики [Текст] / Игорь Анатольевич Аренков. — СПб: СПбУЭФ, 1992. — 468 с.
10. Gorzelak G. Konkurencyjność regionów / Grzegorz Gorzelak, Bohdan Jałowiecki [Text] / Warszawa: Studia Regionalne i Lokalne, 2000. — № 1(1). — SS. 7—24.
11. Wolpert J. The decision process in spatial context / Julian Wolpert // Annals of the Association of American Geographers [Text]. — 1964. — Vol. 54. — 4 Decem. — P. 537 – 558.
12. Андреев В. Е. Конкуренетоспособность региона и методика ее оценки электронный ресурс / В. Е. Андреев // Интернет сайт Ярославского государственного университета им. П. Г. Демидова, 2003 г. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://students.uniya.ac.ru/~melikh/article2.html>.
13. McLuhan, M. Understanding Media: The Extensions of Man [Text] / M. McLuhan, Lewis H. Lapham.— New York and Scarborough, Ontario: McGraw Hill, 1964. — 392 p.
14. Петр Томашек. Глобализация, трансформация и регионы [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://vasilieva.narod.ru/ptpu/7_5_97.htm.
15. Гуторин Е. В. Оценка влияния качества жизни населения на рост конкурентоспособности экономики региона [Текст]: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. эк. наук: спец. 08.00.05. / Е. В. Гуторин Сибирский государственный аэрокосмический университет им. ак. М.Ф. Решетнева. — Красноярск, 2007. — 23 с.

Summary

Kulish I. M. The candidate of science on the government, the senior research assistant of department of forecasting and modeling of development of region.

Institute of regional researches of National Academy of Sciences of Ukraine

MAJOR FACTORS OF INFLUENCE ON COMPETITIVENESS OF REGION

Different scientific views on formation of regional competitiveness are analyzed and their grouping according to directions is done in this article. The author vision of the main factors affecting the competitiveness of the region is proposed and overview of all of them is given. The conclusions about importance variability of these factors in the globalized world are done. There is emphasized the necessity of separate research of influence of selected factors on a given region of Ukraine.

Key words: *competitiveness, region, globalization, regional development*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 332.143:658.589:338.432

Курило Л.І., к.е.н., доцент¹®, **Гиренко І.В.**, к.юрид.н., доцент²¹Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м. Київ²Національний університет біоресурсів і природокористосування України, м.Київ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

У статті проаналізовано законодавчу базу інформаційного забезпечення інноваційної діяльності та обґрунтовано необхідність переходу на новий рівень цього забезпечення для ефективної реалізації державної інноваційної політики.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, інноваційна діяльність, аграрна сфера

Постановка проблеми. Національна політика розвитку інформаційного суспільства ґрунтується на засадах пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і економічних умов; всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури. Розвиток інформаційного суспільства в Україні, впровадження новітніх інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя, зокрема і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики, оскільки сталість розвитку як держави, так і суспільства значною мірою залежить від якості розвитку інформаційної сфери. У сучасному світі, що цілком очевидно, якісний вплив інформаційної сфери на державне управління, зокрема і у сфері інноваційної діяльності, домінує над відповідним імперативним впливом держави на процеси удосконалення інформаційної сфери. Збалансувати таку невідповідність можливо за умови розробки і реалізації відповідної державної інформаційної політики, яка б враховувала взаємозалежні чинники, наявні сьогодні: і динаміку розвитку інформаційної сфери, і зміну держави на інформаційну державу в умовах інформаційного суспільства. Відповідно, проблеми формування та реалізації державної інформаційної політики потребують спеціальних наукових досліджень, які не повинні обмежуватися однією наукою – це проблема багатогранна, різнопланова і різнорівнева.

Аналіз останніх досліджень. Питання інформаційно-наукового забезпечення аграрної сфери розглядалися в роботах вчених економістів-аграрників О.Дадія, Ю. Лупенка, П.Музики, П.Саблука, О.Шпикуляка, правознавців В. Семчика, І. Арістової та ін. і потребують подальшого дослідження і опрацювання зарубіжного досвіду з врахуванням особливостей розвитку вітчизняної економіки.

Метою даної статті є розгляд інноваційної діяльності в аграрній сфері через призму інформатизації суспільного життя.

Вклад основного матеріалу. В інформаційному суспільстві політика та інформація – це взаємозалежні явища, що впливають одне на одне в процесі

державного управління. Дійсно, якість інформації та її доступність, сучасні інформаційні технології, що радикально збільшують обсяг і швидкість поширення інформації, викликають глибокі зміни в політиці конкретної держави, роблять суттєвий вплив на характер і системи управління (точна інформація підвищує ефективність влади, дозволяє вчасно скоригувати обраний напрямок дій, відреагувати на обставини, що знову з'явилися). Водночас і політичні структури впливають на інформацію, ступінь її відкритості, процеси доставки, характер передачі споживачу. Одна з найважливіших соціальних функцій влади – дозування інформації та її “пакування”. На цьому засновується механізм маніпулювання громадською думкою. Найвідомішою і простою формою владного контролю над інформаційними процесами виступає цензура, коли держава за допомогою спеціально призначених та відповідальних перед ним чиновників “управляє” змістом друкарських та інших інформаційних матеріалів.

Законом України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” [1, с.102] було затверджено основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки. У відповідності з його положеннями, одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб дати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

Саме через призму інформатизації суспільного і державного життя у нашій державі потрібно розглядати і інноваційну діяльність в аграрній сфері.

Питання інформаційного забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності в цілому, і аграрної сфери зокрема, регулюються Законом України “Про інноваційну діяльність” [2], стаття 13 якого одним з основних принципів державної інноваційної політики визнає саме таке забезпечення.

Агроінноваційна діяльність може бути поширена на всі складові виробничого процесу у сільському господарстві, починаючи від ідеї і закінчуючи процесом реалізації інноваційної продукції галузей рослинництва та тваринництва та ін. Розвиток агропромислового сектору України, включаючи і аграрну реформу в Україні, характеризувався непрозорістю. Інформаційна складова цього процесу у нашій державі сьогодні є абсолютно не розвинутою, хоча в інноваційній діяльності сучасного світу відіграє надзвичайно важливу роль [3, с.122]. На думку І.В. Арістової, сучасне становище в Україні пояснюється нездатністю державної влади, державного управління, що дістались у спадщину від радянських часів, сприяти розкриттю творчого потенціалу народу [4].

Таке твердження, на нашу думку, виправдане не лише з позиції фактичного стану справ у сільському господарстві, про що красномовно свідчать статистичні показники, а й боку законодавчої констатації такого стану у

законодавстві України. Так, у Законі України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” зазначається, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України. Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами України було затверджено план з виконання завдань, передбачених Законом України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” [5].

Проаналізувавши наведений план виявляємо виконання з усіх його заходів лише пункту про надання пропозицій щодо утворення міжгалузевої ради з питань розвитку інформаційного суспільства. Таким чином, стан виконання визначених державою заходів щодо розвитку інформаційних технологій у суспільстві вочевидь підтверджує незадовільний розвиток інформатизації українського суспільства та вкрай незадовільний стан використання інформаційних технологій в усіх сферах життя суспільства. Це повною мірою стосується і інноваційної діяльності аграрної сфери нашої держави.

Проаналізуємо основні напрями розвитку інформаційного суспільства, що викладені у Законі України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки”, у контексті аграрної інноваційної діяльності.

На наш погляд, надзвичайно важливим, зокрема, є створення загальнодоступних електронних інформаційних баз агроінновацій за видами діяльності.

Такої ж думки дотримуються й інші науковці. Ряд науковців вважають, що з кожного напрямку інноваційної діяльності доцільно створити Веб-портал, який інтегруватиме відомості про теоретичні та науково-прикладні досягнення у вибраній сфері, наявні інформаційні ресурси, організації та фахівців, які займаються даною проблематикою тощо. Наявність такого порталу сприятиме досягненню якісно нового рівня повноти й оперативності інформаційного забезпечення розвитку відповідних наукових і прикладних напрямів. Саме інформаційно-комунікаційні технології допоможуть державі максимально наблизити надання своїх послуг до безпосереднього їх споживача – юридичних і фізичних осіб. В цьому разі і до центральних органів виконавчої влади не потрібно буде звертатися, бо все “вирішує” нова інформаційно-комунікаційна технологія і відповідні комп’ютерні бази даних [4].

Іншими напрямами є всебічний розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури на засадах сприяння вітчизняному виробництву; новітніх інформаційних технологій та інформаційно-телекомунікаційних систем; подолання технічної і технологічної залежності від зарубіжних виробників; збільшення змістового спектру та кількості послуг населенню та бізнесу, що надаються за допомогою інформаційних технологій; надання кожній людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням інформаційних технологій під час навчання, виховання та професійної підготовки; створення умов для забезпечення комп’ютерної та інформаційної грамотності усіх верств

населення; створення системи мотивацій щодо впровадження і використання інформаційних технологій для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства; забезпечення участі громадськості в побудові інформаційного суспільства; забезпечення конституційних прав людини, суспільства та держави в інформаційній сфері; розроблення та впровадження системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства в Україні з внесенням відповідних змін у систему державних статистичних спостережень з узгодженням їх з міжнародними стандартами і методологією та щорічним їх оприлюдненням.

Оскільки Верховна Рада України визначає такі стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2003–2013 роки, як новітні ресурсозберігаючі технології; машинобудування та приладобудування як основи високотехнологічного оновлення усіх галузей виробництва; розвиток біотехнологій; високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості, то і національна політика розвитку інформаційного суспільства реалізується саме у цих сферах.

Аналіз Закону України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” виявляє включення до поняття високотехнологічного розвитку агропромислової сфери виробництва комбайнів і тракторів, агрегатів тракторів середньої потужності, кормозбиральної та бурякозбиральної техніки; біодобрив; засобів захисту рослин і тварин; обладнання для глибинної переробки сільськогосподарської продукції; сучасних технологій зберігання сільськогосподарської продукції; матеріалів; екологічно чистих харчових продуктів та продуктів з високими оздоровчими властивостями.

Відповідно до статті 9 названого закону “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” узагальнена інформація про хід реалізації пріоритетних напрямів інноваційного розвитку України щорічно до 1 червня подається Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України. Ця інформація повинна містити, крім інших, такі показники: частку витрат на інноваційну діяльність у загальному обсязі витрат на виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг); частку витрат на виконання завдань програм та державного замовлення з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності у загальному обсязі витрат на інноваційну діяльність; частку інноваційних капіталовкладень у загальному обсязі капіталовкладень на виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг); частку освоєних у процесі виконання завдань програм та державного замовлення з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності і поставлених на ринок найменувань інноваційної продукції у загальній кількості найменувань інноваційної продукції; частку інноваційної продукції (робіт, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг); частку принципово нової продукції (робіт, послуг) у загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції (робіт, послуг).

Розгляд проблеми інформаційного забезпечення також ставить на порядок денний питання інформаційної безпеки. Згідно статті 13 Закону України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” інформаційна

безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого відбувається запобігання нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації. Видається очевидним, що забезпечення дієвого інформаційного захисту має стати обов'язковим атрибутом використання інформаційних технологій.

Незадовільне інформаційне забезпечення інноваційної сфери декларується не тільки в Законі України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”. Так, Державна цільова програма розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2008 р. № 439, також визначає, що однією з основних проблем реалізації державної інноваційної політики та забезпечення переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку економіки є неналежне інформаційно-аналітичне супроводження зазначеного процесу, а також відсутність системи моніторингу стану інноваційного розвитку економіки. Для ефективної реалізації державної інноваційної політики необхідно перейти на принципово новий рівень її інформаційно-аналітичного забезпечення та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки [6].

Про незадовільне інформаційне забезпечення інноваційної сфери говорять і вчені-аграрники. На думку О.І. Дачія державну політику в аграрній сфері можна охарактеризувати в основному як невважену й пасивну. Створення єдиного інформаційного простору не виявилось головним завданням цієї політики. Разом з тим науковцем запропоновано підходи до інформаційного забезпечення діяльності агропромислових підприємств, які дали б змогу виявити основні тенденції та проблеми розвитку та неефективність заходів щодо регулювання даного виду діяльності [7, с.280-281].

На погляд вченого, насамперед, необхідно розуміти, що державна підтримка підприємницьких структур повинна здійснюватися у двох напрямках:

- інформаційне забезпечення підприємців з метою надання державної підтримки в організації і веденні підприємницької діяльності;
- інформаційне забезпечення державної підтримки для надійності й ефективності інформації, пропонованої підприємцям з метою організації і ведення підприємницької діяльності [7, с.267].

Окрім того, необхідне визначення пріоритетів для конкретних видів державних інформаційних ресурсів. Цей принцип державного регулювання є найважливішим на етапі формування політики в галузі інформаційного забезпечення підприємницьких структур і створення єдиного інформаційного простору в АПК. На його погляд, на сучасному етапі до пріоритетних державних інформаційних ресурсів в аграрній сфері слід віднести, серед іншої, й таку інформацію:

- про попит та пропозицію на ринку продовольчих товарів і сировини;

- необхідну для оперативного реагування;
- про зони критичної ситуації на аграрному ринку, регресивній спрямованості попиту, зниження параметрів конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції, усіх негативних явищах і процесах в агропромисловому комплексі;
- про стан соціально-економічного розвитку основних галузей, сфер, підприємств і організацій аграрного сектору економіки;
- про виробничу ситуацію на підприємствах і в організаціях, що надається ними відповідно до законодавства в державні органи й іншу не конфіденційну інформацію;
- правову, пов'язану з реалізацією прав і свобод громадян в аграрній сфері;
- про діяльність органів державної влади, на яких покладена реалізація державних цільових програм сприяння розвитку аграрної сфери економіки;
- з актуальних проблем розвитку аграрного сектору, що формує науковий потенціал суспільства [7, с.286].

Сьогодні забезпечення мережею Інтернет у сільських місцевостях є надзвичайно низьким. Тому лівова частка навантаження у сфері інформаційного забезпечення все ще лягає на бібліотечний фонд, який потребує якісного та своєчасного поповнення.

Потребує вирішення, зважаючи на сучасний стан бібліотечної справи в Україні, й питання залучення інформаційних технологій Інтернет до оптимізації комплектування книгозбірень, адже в умовах швидкого розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, який надає нові перспективи процесам створення електронних ресурсів, виникає суперечність між постійно зростаючим обсягом інформаційних матеріалів в електронному вигляді й можливістю повного та оперативного їх використання. Причинами даної суперечності є роз'єднаність національних інформаційних ресурсів, нескоординованість робіт з їх формування, неузгодженість форматів надання інформації. Інформаційні ресурси здебільшого існують в локальних мережах, частину електронних документів, яку надано в Інтернет, розпорошено на багатьох Web-сайтах [8,9]. Таким чином, цілком логічним і виправданим є створення наукових електронних бібліотек на базі стаціонарних. Фактично у сільському господарстві склалася система забезпечення рослинництва: агротехнічне та організаційне забезпечення (господарства), агрохімічне (проектно-пошукові станції хімізації), меліоративне (управління меліорацією та водним господарством), фітоентомологічне (служба захисту рослин), погодне (обласний центр гідрометеорології) та наукове (зональні НДУ). Назріла нагальна потреба створити на базі структур Міністерства аграрної політики та Національної академії аграрних наук мережу консультативної служби на зразок "екстеншн сервіс" у США, яка існує нині в більшості країн світу. Консультативно-впроваджувальна робота центрів має ґрунтуватися на відпрацьованій системі управління сільським господарством (головні управління сільського господарства - районні управління - базові господарства - інші господарства району) і на результатах роботи агрохімічної,

фітоентомологічної та меліоративної служб, системи насінництва, інформаційно-консультативного та науково-дослідного секторів. Для забезпечення робіт, що покладалися на державні сільськогосподарські дослідні станції (зональні інститути), доцільно організувати на базі останніх три сектори, зокрема: насінництва, інформаційно-консультативної служби та організації впровадження; науково-дослідний [10]. У цьому контексті підставно говорити і про необхідність створення таких консультативних служб не тільки для галузі рослинництва, а аграрній сфері в Україні в цілому.

Вчені відзначають, що незважаючи на теперішній кризовий стан сільського господарства України, впровадження сучасних інформаційних технологій актуальне й неминуче. Застосування інформаційного підходу до управління дає змогу на основі науково обґрунтованої технології для обраної культури визначити та реалізувати в господарстві оптимальну технологію формування врожаю, адаптовану до місцевих умов [11].

Розглядаючи інформаційне забезпечення інноваційної діяльності в аграрній сфері необхідно розглянути поняття сільськогосподарського дорадництва, правове регулювання якого є відносно новим інститутом аграрного права. Закон України “Про сільськогосподарську дорадчу діяльність” [12] від 17 червня 2004 р. визначає правові засади здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні, регулює відносини в цій сфері та спрямований на поліпшення добробуту сільського населення і розвиток сільської місцевості. Відповідно до вищезазначеного Закону сільськогосподарська дорадча служба – це юридична особа незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності, що здійснює сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства, у складі якої працює не менше трьох дорадників та яка пройшла реєстрацію відповідно до законодавства і внесена до Реєстру дорадчих служб. Ефективна діяльність цієї служби призвела б до формування належного, а відтак, і ефективного інформаційного забезпечення аграрної інноваційної діяльності.

Висновки. Для інформаційного забезпечення інноваційної діяльності в аграрній сфері вкрай необхідне створення мережі центрів як на місцях, так і в мережі Інтернет. З кожного напрямку інноваційної діяльності доцільно створити Веб-портал, що інтегруватиме відомості про теоретичні та науково-прикладні досягнення у вибраній сфері, наявні інформаційні ресурси, організації та фахівців, які займаються даною проблематикою, тощо. Наявність такого порталу сприятиме досягненню якісно нового рівня повноти й оперативності інформаційного забезпечення, розвитку відповідних наукових і прикладних напрямів. Інформаційні центри та сільськогосподарські дорадчі служби повинні містити всю необхідну законодавчу базу зі створення та реалізації інновацій, а також базу інновацій-пропозицій, інформацію про мережу організацій, наукових установ, які займаються розробками. Окрім того бачиться цілком виправданим

визначення переліку суб'єктів, які хотіли б користуватися інноваційною продукцією, з метою можливості отримання інформації про розробників, виробників необхідної інноваційної продукції і своєчасно використання цієї інформацією суб'єктами сільськогосподарської інноваційної діяльності (фермерські господарства, господарські товариства тощо).

Недостатня кількість інформації завжди є гальмівним чинником щодо практичної реалізації інновацій у практику виробництва, зокрема і сільськогосподарського. А особливості останнього - сезонність та відносна тривалість циклу відтворення об'єктивно потребують швидкого та своєчасного поновлення інформаційної бази.

Література

1. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007–2015 роки: Закон України від 09 січня 2007 року № 537– V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 року № 40– IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.
3. Гиренко І.В. Правове регулювання агроінноваційної діяльності в Україні: стан та напрями удосконалення. Монографія / І.В.Гиренко. – К.: Магістр-XXI сторіччя, 2011. – 192 с., С. 122.
4. Арістова І.В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ: організаційно-правові засади: дис... д-ра юрид. Наук / І.В. Арістова. - Х., 2002., - 476 с., С. 61.
5. План з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=55&law_id=176#1
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку системи інформаційно– аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки» від 7 травня 2008 р. N 439 [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Держінвестицій. – Режим доступу:http://www.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=55&law_id=176#1
7. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О.І. Дацій – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с., С. 280–281.
8. Перспективи створення національного наукового порталу в мережі Internet на базі Web– сайту НБУВ / О.В. Баркова // Нові обличчя бібліотек та організацій: від надій до партнерства і професіоналізму: Фокусний семінар: VIII міжнар. конф. "Крим– 2001", 9– 17 червня 2001 р., м. Судак. – М. – 2001. – С. 24– 28.;

9. Симоненко Т.В. Інформаційне забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні / Т.В. Симоненко // Бібліотечний вісник. – 2003. – № 5. – С. 20– 22.

10. Система забезпечення рослинництва: стан та шляхи реорганізації [Електронний ресурс] // Пропозиція: український журнал з питань агробізнесу. – 2002. – № 6. – Режим доступу : <http://www.propozitsiya.com/?page=149&itemid=514&number=15>.

11. Гарам В.П., Пашко А.О. Сучасне управління агротехнологічним процесом у рослинництві / В.П. Гарам, А.О. Пашко // Наука та інновації. – 2005. – Т.1, № 2. – С. 110– 116.

12. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17 червня 2004 р. № 1807– IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 38. – С. 470.

Summary

Kurylo L., PhD, Associate Professor¹, **Gyrenko I.**, Candidate of Law²
¹*National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv*
assistant professor of constitutional law and jurisprudence department
²*National University of Life and Environmental sciences of Ukraine,*
Kyiv

INFORMATION SUPPORT OF INNOVATION IN AGRICULTURE

The article analyzes the legal framework of information support of innovation and the necessity of transition to a new level of support for the effective implementation of national innovation policy.

Key words: *information management, innovation, agricultural area.*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.

УДК 631:15:658

Кухар Р.Б., к.ф.-м.н., доцент[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ –
ЗАПОРУКА УСПІШНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ АПК**

В роботі досліджується проблема ефективного використання інформаційних технологій в системі менеджменту з метою досягнення оптимальних управлінських рішень, зокрема технології, що забезпечують процеси маркетингового управління.

Ключові слова: *інформаційні технології, менеджмент, ефективність, маркетинг, економіка.*

Постановка проблеми. Формування глобальної інформаційної інфраструктури є характерною рисою розвитку світового господарства наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. Створення глобального інформаційного простору стало можливим завдяки новим інформаційним технологіям. Дослідження особливостей розвитку галузі інформаційних технологій, що визначає специфіку інформатизації постіндустріальної економіки, є надзвичайно актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень. Транснаціональні корпорації галузі інформаційних технологій є наслідком і водночас причиною зростання міжнародної концентрації виробництва, а відтак, і розгортання процесу інтернаціоналізації на світовому ринку Інформаційних технологій. На становлення галузі інформаційних технологій вплинули такі ключові чинники: усвідомлення необхідності довгострокових розробок, вплив універсальних стандартів, конкуренція, що постійно загострюється, монополізація і постійне застосування антимонопольних заходів, взаємодія вертикальних і горизонтальних ринкових сил, сила базових економічних положень. Зпочатку 50-х рр. ХХ ст. галузь інформаційних технологій є прикладом сильного, зазвичай монопольного лідерства окремих вендорів. Конкуренція у галузі почала загострюватися з кожною хвилиною розвитку технологій, появою нових ІТ-компаній. Для галузі інформаційних технологій характерним є хвилеподібний розвиток, при цьому цей розвиток ІТ-галузі варто розподілити на такі етапи: системо-центричний, комп'ютерно-центричний, мережево-центричний, контент-центричний етапи. В основі такого поділу - стандарти, які визначають основні детермінанти розвитку ІТ-галузі: на першому етапі — системоорієнтовані, власні стандарти; на другому - ПК-орієнтовані стандарти і апаратного й програмного забезпечення; на третьому етапі - Інтернет-орієнтовані стандарти; а на четвертому — стандарти зберігання й передачі інформації, орієнтовані на споживачів [1].

[©] Кухар Р.Б., 2012

Мета статті. Причини, які спонукають організації впроваджувати інформаційні системи, з одного боку, обумовлюються прагненням збільшити продуктивність повсякденних робіт чи усунути їх повторне проведення, а з іншого - бажанням підвищити ефективність управління діяльністю організації за рахунок прийняття оптимальних і раціональних управлінських рішень.

Для сучасних умов характерне застосування високоефективних внутрішньофірмових систем інформації, що ґрунтуються на використанні найновіших інформаційних технологій, зокрема єдиної локальної комп'ютерної мережі. Управлінська внутрішня інформаційна система являє собою сукупність інформаційних процесів для задоволення потреб в інформації на різних рівнях прийняття рішень. Інформаційна система включає компоненти обробки інформації, внутрішні і зовнішні канали її передачі.

Інформація, особливо її автоматизована обробка, і тепер залишається важливим чинником підвищення ефективності діяльності будь-якої організації. Важливу роль у використанні інформації відіграють способи її реєстрації, обробки, нагромадження й передачі; систематизоване збереження інформації та її видача в потрібній формі; виробництво нової числової, графічної та іншої інформації.

В сучасних умовах у великих організаціях створені й ефективно діють інформаційні системи, які вирішують такі завдання як обробку даних, обробку інформації, реалізацію інтелектуальної діяльності з метою створення інформаційнеобхідної менеджеру для прийняття ефективних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація економічного розвитку є однією з визначальних ознак сучасної цивілізації. Цей процес охоплює практично всі чинники й умови виробництва, усі його галузі й територіальні утворення. Нині всі країни світу так чи інакше причетні до процесу глобалізації, який найефективніше проявляється в розвинених країнах світу — центрі сучасної світової економіки. Небачені досі масштаби економічних потоків, які супроводжують глобалізацію, можна порівняти з природними явищами і катаклізмами величезної сили. У такій ситуації економічно слабші країни є надзвичайно вразливими й часто беззахисними перед дією глобальних економічних, фінансових, технологічних та інших чинників.

Економічна складова глобалізації пов'язана із чинниками та формами господарського поступу, що вміщують такі поняття, як технології та інвестиції, інтелектуальні та фінансові ресурси, менеджмент, маркетинг тощо. Формами прояву цих процесів є:

- 1) зростання обсягів міжнародної торгівлі та інвестицій;
- 2) диверсифікація світових фінансових ринків і ринків технологій;
- 3) зростання ролі транснаціональних корпорацій (ТНК) у світових господарських процесах;
- 4) загострення глобальної конкуренції;
- 5) поява систем глобального, стратегічного менеджменту;

б) зростання ролі інформаційних і комунікаційних технологій в економічному розвитку.

Необхідно визнати, що в XXI ст. людство в цілому і міждержавна спільнота зіткнулися з експлуататорською за своєю суттю формою неокolonізації. Тобто сьогодні інформаційно слабо озброєні та інноваційно незабезпечені країни стикаються з таким явищем, яке умовно можна назвати інформаційним імперіалізмом, коли імперія “створює поділ на центр і периферію, визначає доцентрові тенденції, породжує символічний продукт для споживання всіма”.

Глобалізація та інноваційна інформатизація радикально змінює цивілізаційні перспективи національної держави. Можливість одночасного включення і виключення за межі глобальної економіки не лише людей і певних видів діяльності, а й територій і держав великою мірою зумовлюється тим, наскільки в сучасну епоху все системніше глобалізуються знання і творчість, висококваліфікована праця та інноваційна підприємливість, а також інші процеси, породжені інформаційною епохою. Визначальну роль у розвитку глобалізаційних процесів в останні роки відіграє діяльність “Групи 20”. Варто зауважити, що на частку країн “двадцятки” припадає близько 90% світового ВВП та 80% торгівлі, а також понад 60% населення світу.

Сьогодні можуть вижити ті національні державні утворення, які тісно співпрацюють з іншими державами та наддержавними утвореннями в межах загальної системи взаємодій. Задля цього фактично вже склалася інформаційно-технологічна інфраструктура, що створює реальні передумови функціонування економіки.

Новітні масштабні макроекономічні зрушення, що відбуваються у ринково розвинутих країнах, характеризуються становленням “економіки знань”, дієвим результатом якої є інтелектуально- та інформаційно забезпечене виробництво. Так, у передових країнах, що входять до Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), більше половини новоствореного валового національного продукту забезпечують не матеріальні ресурси (сировина, енергоресурси, робоча сила, устаткування), а саме “невагома економіка”, в основі якої - сучасна інформація та комунікаційні технології, інноваційний інтелект, широкі знання та підприємницьке мислення. Людський капітал набуває принципово іншої якості, стає головним ресурсом “пост матеріальної неоекономіки”. Заданими ЮНЕСКО, нині 20 країн сконцентрували на своїх теренах 95% усіх учених світу. І саме в цих країнах ВВП з розрахунку на одну особу щорічно зростає щонайменше на 200 дол. США [2].

Необхідно визнати, що інформаційно-інноваційні зусилля країн “золотого мільярда” в останнє десятиріччя були переорієнтовані на розробку інноваційних і проривних технологій. Водночас слід констатувати можливі негативні наслідки інформаційної віртуалізації фінансової сфери, яка активно відтворює ринок деривативів (похідних фінансових інструментів). Побічним продуктом їх безконтрольного емітування на ринках фінансових послуг стала поява надмірної

кількості нічим не забезпечених грошових ресурсів. Це, у свою чергу, стало однією з причин світової фінансової кризи, яка негативно вплинула на соціально-економічну ситуацію в Україні

Сьогодні найважливішим ресурсом будь-якого підприємства, здатним значно вплинути на підвищення його конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та капіталізації, є корпоративні інформаційні ресурси і знання. Наприклад, інформаційне забезпечення процесу маркетингового управління діяльністю посередників на ринку формують системи нового класу в управлінні підприємством: управління взаємовідносинами з клієнтами (Customer Relationship Management — CRM) та управління взаємовідносинами з партнерами (Partner Relationship Management — PRM)[3].

Відповідно, на ринку посередницьких послуг постійні клієнти і надійні партнери посередника-оператора ринку — його головне багатство, тому ставитися до інформації про них треба відповідно. Для управління взаємовідносинами з клієнтами та партнерами посередники використовують сучасні CRM-та PRM-системи, що дозволяють отримувати максимальну інформацію про клієнта або партнера в момент спілкування з ним.

Основна мета роботи цих систем - отримати найбільш повну інформацію про покупця для найкращого його обслуговування та систематизувати інформацію партнера. Особливої важливості використання CRM- і PRM-систем набуває для маркетингового управління на ринку посередницьких послуг

Функціональні можливості CRM- і PRM-систем:

- управління контактами (інформація про клієнта або партнера, історія контактів);
- управління діяльністю (календар, діловий щоденник);
- управління зв'язком (передача інформації, її збереження тощо);
- прогнозування (перспективи продажу, прогноз, маркетинг);
- управління чинниками залучення клієнтів і партнерів;
- управління документацією, розробка, впровадження стандартів, звітів, інформаційно-рекламних матеріалів;
- аналіз продажів, надання аналітичних даних про продажі;
- конфігурація продукту, зберігання інформації про альтернативні варіанти продуктів і їхні цінові характеристики;
- енциклопедія маркетингу надає оновлену інформацію про послуги, ціни, рекламні заходи, результати різних досліджень (наприклад, чинники, які мають вплив на прийняття рішення про купівлю) та ознайомлювальну інформацію про конкурентів.

Основою успішної роботи CRM- і PRM-системи є збереження всієї інформації про взаємодію з клієнтами та партнерами в єдиній базі даних. Тому наступним етапом еволюції інформаційних систем управління має стати взаємно інтегрована система — єдина автоматизована інформаційна система взаємодії зі споживачами та партнерами (Customers and Partners Relationship Management — CPRM), що реалізовуватиме таке:

- можливість аналізу і прогнозування основних кон'юнктуроутворюючих чинників ринку;
- можливість виявлення передових тенденцій у реалізації

посередницьких послуг;

- модуль виявлення системи взаємозв'язків між різноманітними чинниками, що впливають на стан ринку й обсяг продажів;

- функція аналізу конкурентоспроможності фірми, зіставлення споживчих властивостей, ціни, витрат надання послуг з аналогічними показниками конкуруючих компаній;

- автоматизоване розроблення на основі вивчення кон'юнктури і місткості ринку та прогнозів із платоспроможного попиту на нові послуги;

- автоматизоване розроблення коротко- (1-2 роки), середньо- (до 5 років) та довготермінової (до 10-15 років) стратегій маркетингу посередника;

- автоматизована організація зворотного зв'язку зі споживачами; автоматизована організація зворотного зв'язку з партнерами;

- автоматизація пошуку оптимального рішення для конкретного споживача за рахунок обробки партнерської інформації;

- можливість аналізу методів розгляду й задоволення претензій і рекламцій, що надійшли від споживачів, і здійснення контролю за їхнім повним задоволенням у встановлені терміни.

Інтеграція маркетингу взаємодії в систему маркетингового управління на основі комплексної інтеграції CRM- і PRM-систем маркетингового управління на ринку посередницьких послуг забезпечить досягнення конкурентних переваг за рахунок комплексного використання маркетингових інструментів та інформаційних технологій управління як комплексом маркетингу, так і управління маркетинговими відносинами

Висновки. Сьогодні найважливішим ресурсом будь-якого підприємства, здатним значно вплинути на підвищення його конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та капіталізації, є корпоративні інформаційні ресурси і знання. Інформаційне забезпечення процесу маркетингового управління діяльністю посередників на ринку формують системи нового класу в управлінні підприємством: управління взаємовідносинами з клієнтами.

Відповідно, на ринку посередницьких послуг постійні клієнти і надійні партнери посередника-оператора ринку — його головне багатство, тому ставитися до інформації про них треба відповідно. Для управління взаємовідносинами з клієнтами та партнерами посередники використовують сучасні CRM-та PRM-системи, що дозволяють отримувати максимальну інформацію про клієнта або партнера в момент спілкування з ним.

Література

1. Литвин А.Є. Особливості розвитку галузі інформаційних технологій // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - №11 (125). – С.18-26.

2. Фомина Е.В. Роль інформаційного забезпечення глобалізаційних процесів в економічному розвитку України.//Актуальні проблеми економіки. - 2011. - №11 (125). – С.58-63.

3. Костинець Ю.В. Інформаційне забезпечення маркетингового управління на ринку посередницьких послуг // Актуальні проблеми економіки 2011. - №11 (125). – С.38-43.

Summary

Kuchar R.B.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

**EFFECTIVE USE OF INFORMATION TECHNOLOGY – THE KEY TO
SUCCESSFUL MANAGEMENT OF AGRICULTURE**

The problem of effective use of information technology management system in order to achieve optimal management decisions, including technology, to support marketing management.

Рецензент- д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 631.1.027:338.439.5

Кучер О. В., к.е.н., в.о. доцента[©]*Подільського державного аграрно-технічного університету,
м. Кам'янець-Подільський*

ЕФЕКТИВНІСТЬ МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено сучасні підходи до оцінки ефективності маркетингової діяльності підприємств. Проаналізовано вплив маркетингових витрат на обсяги реалізації продукції. Запропоновано методичний підхід визначення економічної ефективності маркетингу в управлінні збутовою діяльністю підприємства.

Ключові слова: ефективність, збут, маркетинг, управління.

Постановка проблеми. Питання оцінки ефективності маркетингової діяльності набувають високої актуальності, зокрема для вітчизняних компаній, які не мають достатнього досвіду функціонування в ринкових умовах. Це підвищує значущість маркетингової складової у забезпеченні ефективного функціонування й розвитку підприємства.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми визначення та оцінки ефективності маркетингової діяльності підприємств є предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема Асселя Г., Вальковича А. М., Воронова А. О., Мороз Л. А., Писаренка В. В., Чухрай Н. І. та інших. Огляд наукових праць показує, що серед сучасних дослідників немає одностайної думки щодо методики оцінки маркетингу в господарській діяльності підприємств. Аналіз публікацій, щодо проблеми визначення та оцінки впливу маркетингу на ефективність товарної, збутової, цінової та комунікаційної політики підприємства показав, що ще залишаються не розробленими показники якісної та кількісної оцінки маркетингу.

Метою статті є визначення ефективності маркетингу в господарській діяльності сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Ефективність діяльності будь-яких організацій у значній мірі визначається функціонуванням маркетингової системи. Працівники цієї системи здійснюють певні функції по управлінню виробничо-збутовою діяльністю підприємств і є складовою частиною управлінського персоналу підприємства.

Якість та ефективність роботи системи маркетингу забезпечуються науковістю методичних розробок, об'єктивністю кількісної і якісної оцінок, створенням та впровадженням раціональної системи оцінок і управлінням цією системою, рівнем організації системи маркетингу та використанням резервів її удосконалення, раціоналізації тощо [4].

Ряд вчених сходяться на думці, що ефект маркетингової діяльності полягає в прирості обсягів продажів і прибутків. Однак, як показує практика на

[©] Кучер О.В., 2012

кінцеві результати діяльності підприємства крім маркетингу впливають й інші складові потенціалу підприємства, зокрема менеджмент, кадри, виробничі можливості, фінанси тощо.

Не можна не погодитися з думкою Г. Асселя, який пропонує оцінювати ефективність маркетингової діяльності, як ефективність витрат на маркетинг. При цьому за допомогою економіко-статистичних методів досліджується залежність між витратами на маркетинг і результатом – обсягом продажів або прибутком [1].

Ефективність маркетингової збутової діяльності сільськогосподарських підприємств можна визначити за допомогою коефіцієнта з урахуванням рівня рентабельності та частки ринку, яку підприємства займають на ринку, використовуючи методика Воронова А. О. та Вальковича А. М. [2].

Однак дослідження показали що, запропонована згаданими авторами методика визначення ефективності маркетингу у збутовій діяльності підприємства, де важливою характеристикою є частка ринку підприємства по певному виду продукції, не завжди дає реальну оцінку впливу маркетингу на обсяг збуту. Підприємство може мати велику частку ринку завдяки тому, що у нього немає конкурентів і потреба в застосуванні маркетингових засобів по організації збуту відсутня (СТОВ ВФ “Мрія” Кам’янець-Подільського району). Також підприємство може мати великий обсяг виробництва продукції і продавати її переробному підприємству не витрачаючи кошти на маркетингову діяльність (сільськогосподарські підприємства Волочиського району). В обох випадках частка ринку буде високою і за згаданою методикою, показувати високий рівень ефективності маркетингової діяльності.

Для оцінки маркетингової діяльності необхідні показники, що характеризують кожен галузь або групи продукції, дохід від реалізації, частку підприємства на відповідному ринку, валовий та чистий прибуток. У загальному вигляді ефективність маркетингової діяльності визначається відношенням прибутку, отриманого від впровадження маркетингових заходів до витрат на здійснення цих заходів.

Для дослідження ефективності маркетингу в управлінні збутом плодоовочевою продукцією проведено аналіз економічних показників сільськогосподарських підприємств Хмельницької області. Розглянувши дані про витрати підприємств на збут і маркетинг, а також обсяги продажу плодоовочевої продукції у 2010 р. (рис. 1) можна зробити висновок, що при збільшенні підприємством витрат на збут і маркетинг обсяг продажу цієї продукції також збільшується.

Проведений кореляційно-регресійний аналіз дав змогу побудувати економетричну модель залежності обсягу продажу від витрат на збут і маркетинг:

$$y = 252,99x - 211,65,$$

де y - обсяг продажу;

x - витрати на збут і маркетинг.

Отриманий коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,87$ свідчить про щільність зв'язку між досліджуваними явищами і класифікується як високий, тобто побудована модель є адекватна реальним даним.

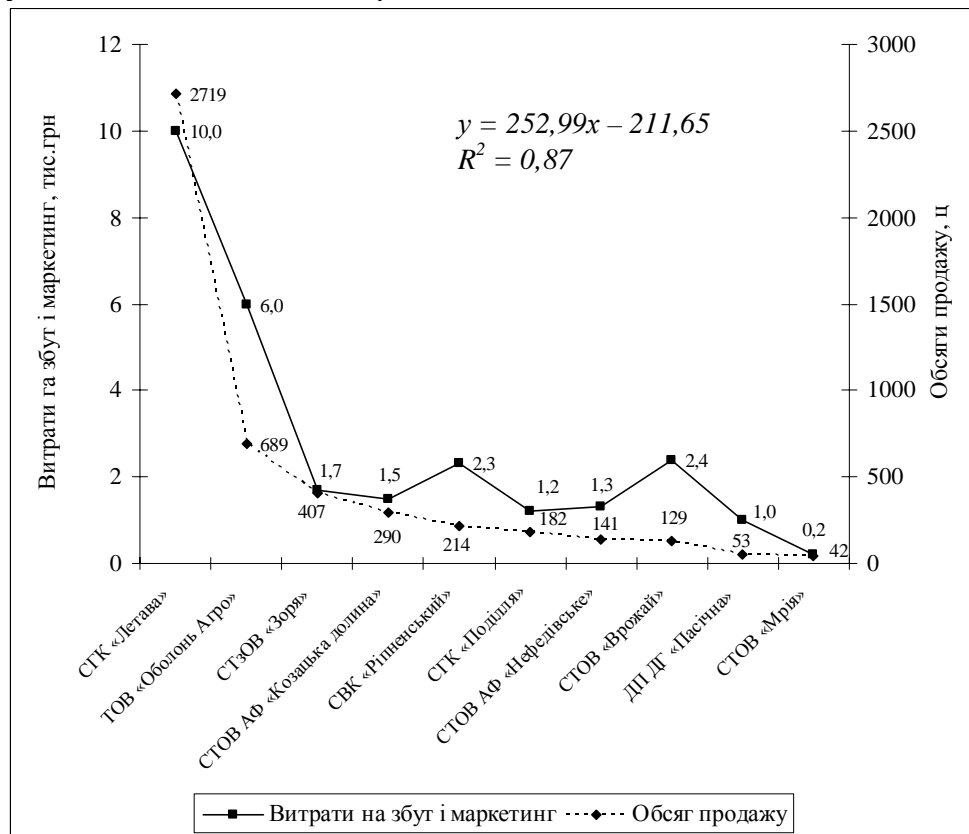

Рис. 1. Обсяги продажу та витрати на збут і маркетинг у 2010 році*.

*Джерело: розроблено за даними звітів підприємств

Проведені дослідження показали, що оцінка ефективності маркетингу у збутовій діяльності підприємства є досить складним завданням, оскільки важко зібрати інформацію, яка відображає вклад коштів у маркетингову збутову політику, що дозволило б визначити економічний ефект від впровадження маркетингових заходів. Оцінка ефективності маркетингу вимагає порівняння витрат на маркетинг з отриманим прибутком від реалізації продукції, що характеризує кінцеві фінансові результати маркетингової збутової політики.

Проведений аналіз дає можливість стверджувати, що ефективність маркетингових засобів в організації збуту продукції слід визначати з врахуванням витрат на маркетинг. Виходячи з проведених досліджень, для ефективності маркетингу у збутовій діяльності сільськогосподарського підприємства, автором запропоновано наступну методику розрахунку даних показників.

Запропонована формула визначення економічної ефективності засобів маркетингу в управлінні збутовою діяльністю підприємства при реалізації продукції має вигляд

$$E_M = \frac{ПМ_i}{ВМ_i},$$

де $ПМ_i$ – прибуток підприємства від впровадження маркетингових заходів при організації збуту продукції;

$ВМ_i$ – витрати підприємства, що зумовлені маркетинговою діяльністю в організації збуту продукції;

i – вид продукції.

Дана формула може бути застосована як при використанні фактичних, так і прогнозних показників.

Прибуток ($ПМ_i$) від маркетингової діяльності можна розрахувати за формулою:

$$ПМ_i = (Вр_i - Ввз_i) \times Км_i,$$

де $Вр_i$ – виручка від реалізації продукції;

$Ввз_i$ – витрати на виробництво і збут продукції;

$Км_i$ – коефіцієнт, що визначає частину прибутку одержаного від впровадження маркетингової збутової політики в його загальному обсязі.

Величину даного коефіцієнта можна визначити за формулою:

$$Км_i = \frac{ВМ_i}{Ввз_i},$$

де $ВМ_i$ – витрати підприємства на маркетинг.

Витрати на маркетинг продукції визначається за формулою:

$$ВМ_i = \frac{Вмз}{Взаг} \times Ввз_i,$$

де $Вмз$ – загальні витрати на маркетингову діяльність підприємства;

$Взаг$ – загальні витрати на виробництво і збут продукції.

Запропоновану методику визначення економічної ефективності від впровадження маркетингу у збутову діяльність підприємства можна використовувати як в загальному по підприємству, так і для конкретних видів продукції, а також для окремих елементів маркетингу.

Висновки. Отже, оцінка ефективності маркетингу дає можливість підприємствам визначити ефективність застосування маркетингових підходів до управління збутовою діяльністю сільськогосподарських підприємств. Запропонована методика відображає залежність обсягів реалізації продукції від витрат на маркетингову діяльність і дає змогу оптимізувати структуру та обсяги цих витрат з урахуванням цілей підприємства.

Література

1 Ассэль Генри. Маркетинг: принципы и стратегия: Учебник для вузов / Г. Ассэль - М.: ИНФРА-М, 1999. - 804 с.

2 Воронов А. А. Маркетинговый подход к измерению эффективности производства / А. А. Воронов , О. Н. Валькович // Маркетинг. - 2002. - №6. - С. 32-42.

3 Мороз Л. А. Маркетинг: підручник / Л. А. Мороз, Н. І. Чухрай; за ред. Л. А. Мороза. - 2-е вид. - Львів: Національний університет „Львівська політехніка”, 2002. - 244 с.

4 Писаренко В.В. Маркетинг овочевої продукції (методичні та практичні аспекти): Монографія / Писаренко В.В. – Полтава: ФОП Говоров С.В., 2008. – 304 с.

Summary

Kucher O., candidate of economic sciences, acting assistant professor
Podolski State Agricultural and Technical University

EFFECTIVENESS OF MARKETING IN MANAGEMENT MARKETING ACTIVITY AGRICULTURAL COMPANIES

Modern approaches to evaluating the effectiveness of marketing activity are investigated. The influence of marketing expenses on actualization volume of output is analyzed. A methodical approach of defining economic efficiency in marketing sales in management business is offered.

Key words: *efficiency, sales, marketing, management.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 338.439.5

Кучер В.В., к.е.н., доцент¹®, **Кучер О. В.**, ст.викладач²¹Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський²ПВНЗ «Європейський університет» Кам'янець-Подільська філія
м. Кам'янець-Подільський

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено особливості використання систем управління маркетингом на підприємствах агропромислової сфери. Проаналізовано сукупність видів діяльності в рамках маркетингу, які характеризують якісно новий підхід до управління виробництвом. Розкрито необхідність удосконалення системи управління аграрними підприємствами на основі маркетингу.

Ключові слова: управління, маркетинг, ринок, підприємство.

Постановка проблеми. Становлення і розвиток ринкових відносин в Україні обумовлюють необхідність удосконалення системи управління підприємствами, орієнтації системи менеджменту на ринкові умови господарювання, здатності швидко і гнучко реагувати на зміни у маркетинговому середовищі. В даний час тільки незначна частина підприємств використовує маркетингові методи управління у процесі господарювання, і лише деякі з них - системний підхід в управлінні на основі маркетингу.

Аналіз досліджень і публікацій. Управлінню маркетингом присвячено досить багато наукових праць зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема, Близнюка С. В., Котлера Ф., Олійника С. С., Островського П.І., Сахацького М. П. Тимоніна О. М., та інших. Але в цих працях ще недостатньо розкрита специфіка управління маркетингом в сучасних умовах України. Тому існує об'єктивна необхідність подальшого розвитку теоретичних і методико-прикладних основ управління маркетингом з урахуванням сучасних особливостей маркетингової діяльності в Україні.

Метою статті є обґрунтування теоретичних і прикладних питань управління маркетинговою діяльністю аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвитку ринкових відносин, становлення економіки та функціонування підприємств, що базуються на засадах маркетингу, велика увага повинна приділятися формуванню цілісної, науково обґрунтованої системи організації, формування та управління підприємством. Такою системою, може стати маркетингове управління діяльністю підприємства, тобто створення та функціонування таких підприємств, які б найбільш задовольняли потреби та попит на ринку, могли гнучко та адекватно реагувати

на зміни у зовнішньому та внутрішньому ринковому середовищі, підвищували прибутковість виробництва та діяльності підприємства в цілому.

Маркетинг розглядають як засіб для досягнення цілей, фіксованих на даний період по кожному конкретному ринку і його сегментах, з найвищою економічною ефективністю. Це комплексна система організації виробництва і збуту продукції, орієнтована на задоволення потреб конкретних споживачів і одержання прибутку на основі дослідження і прогнозування ринку, вивчення внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, розробки стратегії і тактики поведінки на ринку за допомогою маркетингових програм. У цих програмах закладені заходи щодо поліпшення товару і його асортименту, вивченню покупців, конкурентів і конкуренції, по забезпеченню цінової політики, формуванню попиту, стимулюванню збуту і рекламі, оптимізації каналів товароруку і організації збуту, розширення асортименту тощо [3].

Важлива особливість маркетингу як управлінської діяльності полягає у тому, що він передбачає прийняття рішень на базі багатоваріантних економічних розрахунків і орієнтований на створення організаційних, економічних і юридичних умов для ефективного функціонування та розвитку фірми в цілому. Маркетинг включає в себе реалізацію збутової політики, яка передбачає визначення каналів і методів збуту з кожного конкретного виду продукту і певного ринку; розрахунок можливих витрат на організацію збуту, на рекламу, товаропросування і доставку товарів. Однак сама організація збуту і проведення комерційних операцій належить до оперативно-господарської діяльності фірми, на підвищення ефективності якої спрямовані всі функції управління, у тому числі й маркетинг.

Така сукупність видів діяльності в рамках маркетингу, по суті, означає якісно новий підхід до управління виробництвом. Суть цього підходу полягає у тому, що вихідним пунктом глибокого і всебічного виявлення можливостей конкретного виробництва, шляхів його інтенсифікації, підвищення ефективності стає аналіз платоспроможного ринкового попиту на відповідні товари, потреби споживача.

Актуальним аспектом і необхідним кроком для успішної ринкової діяльності будь-якого підприємства є використання систем управління маркетингом на підприємствах агропромислової сфери. Саме від організації та впровадження управління діяльністю підприємства за рахунок застосування маркетингових методів залежить координованість, організованість і спрямованість усіх можливостей підприємства на максимальне підвищення ефективності господарювання та досягнення поставлених цілей.

Світовий досвід свідчить про те, що передовим напрямом, який може забезпечити максимально можливу ефективну діяльність підприємств, дійсно є концепція маркетингу. Але необхідно підкреслити, що успіх застосування концепції маркетингу залежить не стільки від факту впровадження функції маркетингу в структуру підприємства, скільки від міри її використання і розуміння самої суті. На жаль, поверховість вивчення українськими керівниками секретів успіху західних компаній не дозволила їм це усвідомити [5].

Система управління маркетинговими процесами в аграрному секторі має ряд важливих особливостей, які необхідно враховувати при впровадженні або удосконаленні маркетингового управління у сільськогосподарських підприємствах. Система агробізнесу функціонує в результаті поєднання процесів виробництва сільськогосподарської сировини, її переробки, зберігання, транспортування і доведення до споживача. Маркетинг в галузі аграрного виробництва, як комплексна ринкова діяльність, представляє собою систему поглядів та дій, пов'язаних з вивченням потреб, можливостей виробництва та обміну з метою задоволення усіх потреб з найменшими витратами ресурсів і найбільш повним економічним ефектом [2].

Формування та розвиток маркетингової діяльності будь-яким підприємством в аграрному виробництві означає організацію своєї роботи у сфері виробництва та збуту продукції по конкретній програмі. Необхідною умовою для успішної діяльності підприємства на ринку є системний підхід до організації маркетингу. Він характеризує підприємство, яке застосовує методологію маркетингу, як відкриту складну систему, орієнтовану на ринок та зовнішнє середовище (рис.1).

Рис. 1. Система маркетингового управління на підприємстві

Дослідження показали, що вітчизняні сільськогосподарські підприємства мають труднощі у практичному використанні маркетингу через дію суб'єктивних і об'єктивних факторів. Серед них варто відмітити низьку інформованість про розвиток цього напрямку діяльності підприємств, неготовність керівного складу підприємств до впровадження нових форм управління, відсутність досконалої інфраструктури ринку тощо.

Управління підприємством в умовах ринку висуває високі вимоги до рівня кваліфікації персоналу. Маркетингова орієнтація діяльності підприємства докорінно змінює її організаційну структуру, від працівників потрібно більш високий рівень виконання обов'язків і професіоналізм. Певний інтерес становить практика розробки організаційної структури, яка допомагає здійсненню маркетингової діяльності на підприємствах. Для цього підприємства формують спеціальну маркетингову службу структура якої визначається асортиментом виробленої продукції, розмірами виробничої і збутової діяльності, кількістю ринків, на яких функціонує підприємство [4].

У світі найбільш поширена функціональна система маркетингової діяльності. Перевагою функціональної організації маркетингу є простота, що особливо важлива для підприємств, що тільки почали освоювати маркетингову концепцію управління їх виробничо-збутовою діяльністю. Така структура рекомендується для впровадження більшості аграрним підприємствам.

Служба маркетингу розробляє мету і стратегію фірми на основі програм маркетингу з кожного продукту. Ця служба тісно пов'язує свою діяльність з іншими службами підприємства, що забезпечує комплексний підхід при вирішенні питань стосовно організації виробничо-збутової діяльності фірми [1].

Однак, маркетинг як особлива форма діяльності поки що не отримала широкого розповсюдження в сільськогосподарських формуваннях України. У сільськогосподарських підприємствах тільки починають створюватись служби маркетингу, які працюють більше по інерції і на інтуїтивно-емпіричній основі. Більшість керівників підприємств до цього часу вважають, що значення маркетингу в нинішніх умовах незначне. Разом з тим цільова направленість і сама філософія бізнесу при маркетинговій і виробничо-збутовій орієнтації різні. У першому випадку мета колективу підприємства – задоволення нужд, потреб та інтересів споживачів, у другому – виконання виробничої програми.

Проведене дослідження рівня впровадження маркетингу в управління аграрними підприємствами Кам'янець-Подільського району показало, що тут жодне сільськогосподарське підприємство не має ні служби маркетингу, ні посади маркетолога в апараті управління для виконання маркетингових функцій. Тут маркетингові функції виконують керівник підприємства, його заступник або головний економіст. Причиною такого стану 18 % опитаних назвали відсутність необхідності здійснення маркетингу, 31 % - обмеженість коштів на утримання апарату управління підприємством, 42 % - відсутність фахівців з маркетингу.

Управління маркетинговою діяльністю на підприємстві передбачає широке використання найвигідніших ринкових можливостей. Вона забезпечує виробництво лише тих товарів, котрі можуть бути реалізовані. Звідси випливає

важливість маркетингу як процесу, що пов'язує виробника зі споживачем через реалізацію виробленої продукції і забезпечує зворотні зв'язки між ними. Таким чином, маркетинг можна розглядати як управлінську діяльність, що спрямовує потік товарів і послуг від виробника через систему реалізації до кінцевого споживача з метою досягнення цілей підприємства.

Висновки. Маркетинг, є засобом, що забезпечує ділову активність і підвищення ефективності роботи підприємства. Елементи маркетингової діяльності забезпечують стабільність, конкурентоспроможність і ефективність роботи сільськогосподарського підприємства. Проте існуючі умови господарювання на багатьох вітчизняних сільськогосподарських підприємствах не забезпечують ефективного використання маркетингу.

Література

1. Близнюк С. В. Маркетинг в Україні: проблеми становлення та розвитку / С. В. Близнюк. - К.: ІВЦ "Видавництво "Політехніка", 2003. - 384 с.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга / [Ф. Котлер, Г. Армстронг, Дж. Сондерс, и др.]; пер. с англ. - 2-е европ. изд. - М.: СПб. К.: Издательский дом "Вильямс", 2006. - 943 с.
3. Островський П. І. Аграрний маркетинг: навчальний посібник / П. І. Островський. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 224 с.
4. Соловйов І. О. Агрмаркетинг: системна методологія, реалізація концепції: [монографія] / І. О. Соловйов - Херсон: Олді-плюс. - 2008. - 344 с.
5. Тимонін О. М. Стратегії маркетингу. / О. М. Тимонін, С. С. Олійник — Харків: Око. - 1999. – 218 с.

Summary

Kucher V., candidate of Economic Sciences, assistant professor¹,

Kucher O. senior lecturer²

¹*Podilski State Agricultural and Technical University
Kaminets-Podilsky*

²*Kaminets-Podilsky affiliate PHEE «European University»
Kaminets-Podilsky*

MANAGEMENT OF MARKETING ACTIVITY AT THE AGRICULTURAL ENTERPRISE

The system of marketing management is studied at the enterprises of agricultural areas. A set of activities withing the marketing is analyzed by describing a new approach to management. It's necessary to improve the system of agricultural enterprises based marketing.

Key words: *management, marketing, market, company.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 658.589

Лаврук В.В., д.е.н., доцент[©], **Лаврук О.С.**, к.е.н., доцент
*Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський*

УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено теоретичні та практичні проблеми управління мотивацією інноваційної діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання, обґрунтовано систему мотиваційних факторів, які впливають на інноваційну активність працівників підприємств.

Ключові слова: підприємство, управління, мотивація, інноваційна діяльність, методи стимулювання.

Постановка проблеми. Розвиток ринкової системи господарювання загострив необхідність активізації інноваційних процесів в економіці України, адже інновації визначають основні показники виробничо-господарської діяльності підприємства, напрямок змін на довгостроковий період, забезпечують його конкурентоспроможність в майбутньому. Від чіткої розробки ефективної системи мотивації залежить не тільки підвищення соціальної і творчої активності конкретних працівників, але і кінцевий результат діяльності підприємств. У зв'язку з цим постає необхідність постійного збільшення внеску працівників в досягнення мети підприємства, а одним з основних завдань кожного суб'єкта господарювання стає пошук ефективних способів управління працею та методів активізації людського фактора. В сучасних умовах невіршеними залишається значна кількість теоретичних і практичних питань управління мотивацією інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, що і обумовило актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Проблема інноваційної діяльності вивчалася багатьма вітчизняними вченими, серед них: Гриньов А., Гриньова В., Пушкар О., Анненкова О., Ястремська О., Новікова О., Онікієнко В., Крупка М., Туган-Барановський М., Андрощук Г. та інші. Важливий внесок у дослідження інноваційної діяльності внесли закордонні вчені-економісти: Санто Б., Твісс Б., Шумпетер Й., Перлак І., Друкер П., Томсон В., Терпецкий Н., Пригожин А., Фатхутдинов Р., Водачкова О., Завлин П., Казанцев А. Проте положення та рекомендації з досліджуваного питання потребують більш детального дослідження і вдосконалення відповідно до сучасних умов.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності управління мотивацією інноваційної діяльності на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. В умовах зростаючої зовнішньої і внутрішньої конкуренції саме інновації, зокрема нові ідеї і продукти,

© Лаврук В.В., Лаврук О.С., 2012

прогресивні технології та організаційні рішення, суттєво визначають успіх підприємницької діяльності, забезпечуючи виживання і фінансову стабільність підприємств.

Значення інновацій для підприємств можна охарактеризувати як життєву необхідність їх розвитку та інструментом забезпечення конкурентоспроможності. Без здійснення інноваційної діяльності кожне підприємство перестане враховувати мінливі реалії ринкових потреб, вносити корективи у свою продукцію, технологію, методи і стиль управління.

В умовах подальшого розвитку науково-технічного прогресу постає потреба спонукати людей займатися інноваційною діяльністю. У процесі проведення інноваційних заходів від персоналу підприємств вимагається підтримка, підвищення кваліфікаційного рівня праці для освоєння нових процесів в діяльності підприємства.

З огляду на це, мотивація інновацій розглядається нами як сукупність потреб і мотивів, що спонукають до активної діяльності працівників в напрямку інноваційного процесу. За допомогою дієвої системи мотивації керівництво підприємства може вирішувати важливі завдання, серед яких є схвалення і популяризація вагомих результатів праці працівників; забезпечення підвищення їх трудової активності; застосування різних форм визнання досягнень працівників.

Завдяки мотивації керівники підприємств можуть досягти максимальної продуктивності праці працівників на основі уявлення про особливості їхньої поведінки. Зважаючи на це, для ефективного використання інтелектуального потенціалу працівників підприємств необхідний комплексний підхід до проблеми економічного стимулювання їхньої творчої діяльності і процесу використання передових ідей.

Реальна мотивація, матеріальна і моральна зацікавленість керівництва в реалізації інноваційної політики відрізняються різноманітністю в практиці підприємств. Так, на багатьох підприємствах працюють висококваліфіковані управлінці, які активно й ефективно здійснюють інноваційну політику, проте існують випадки, коли керівники на практиці не сприяють реалізації інноваційних процесів і навіть зупиняють їх. Це проявляється у свідомому порушенні системи управління науково-технічним розвитком, бюрократичному підході до досліджень і інноваційних розробок, недооцінці розвитку ініціативи персоналу, руху раціоналізаторів і винахідників, прагненні уникнути труднощів при створенні інновацій і впровадженні нових технологій.

Проведені дослідження дозволили виділити мотиваційні фактори, що впливають на ставлення керівництва підприємства до інновацій (рис. 1).

Це вимагає активізації процесу мотивації працівників до інноваційної діяльності, пов'язаної з проблемою подолання несприйняття змін в економічних системах. Опір змінам перешкоджає або значно сповільнює досягнення поставлених цілей інноваційної політики підприємства. Сила опору обумовлена як суб'єктивними якостями людей (здатність йти на компроміс, наполегливість, витримка), так і їхнім реальним впливом на реалізацію інноваційних планів

(взаємовідносинами з керівництвом, займана посада). Як правило, це небажання працівників відмовитись від встановлених трудових навичок, які не відповідають змінам, що обумовлені інноваційною діяльністю.

Рис. 1. Мотиваційні фактори, що впливають на відношення керівників підприємств до інновацій

У практиці роботи підприємств складною проблемою може стати пошук реальних основ і встановлення самої причини виникнення опору. Цілеспрямоване подолання опору змінам і забезпечення мотивації до реалізації інноваційних планів є першочерговим завданням управління інноваційними процесами на підприємстві.

Розглянемо основні мотиваційні фактори, що за різних умов сприяють або заважають впровадженню інновацій (рис.2). Надзвичайно важливим є встановлення партнерських відносин між усіма суб'єктами життєвого циклу нововведень. Це завдання можна вирішити за рахунок поєднання інтересів окремих новаторів і підприємств шляхом удосконалення їхньої мотивації. Вирішального значення при цьому набуває трудова мотивація працівників і стимулювання їхньої високопродуктивної праці з боку керівництва підприємства.

За результатами досліджень встановлені наступні причини опору змінам: ймовірність матеріальних втрат; неправильне розуміння та неоднозначна оцінка ситуації; низька їх сприйнятність. Матеріальні втрати є основною причиною того, чому працівники не підтримують зміни на рівні підприємства. Поряд з іншими чинниками все це пояснюється властивістю ставити свої власні інтереси вище інтересів підприємства. Неправильне розуміння також виникає внаслідок неадекватної оцінки результатів змін, особливо, якщо їм була надана щодо них неповна інформація. Окремі працівники мають низьке сприйняття змін через страх, що вони не мають необхідних здібностей для набуття нових навичок або опанування нового виду діяльності. Цей опір зміні є досить розповсюдженим при впровадженні нових технологій.

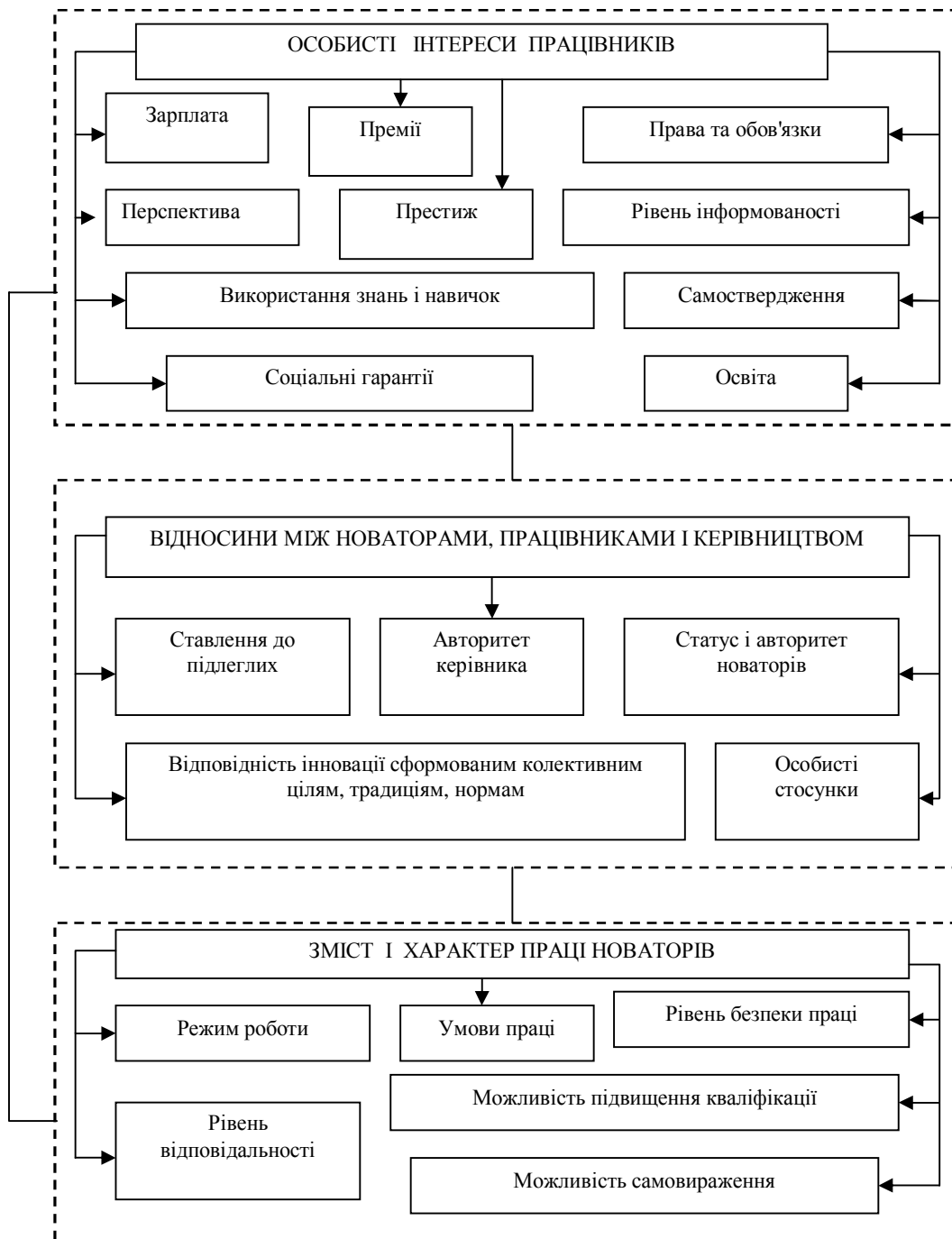

Рис. 2. Мотиваційні фактори, що сприяють (заважають) впровадженню інновацій

У багатьох випадках можна запобігти опору змінам шляхом поліпшення взаємної інформованості на підприємстві. Крім того, сила опору залежить від

ступеня руйнування сформованих життєвих традицій, звичок, принципів і норм; швидкості й інтенсивності процесу впровадження інновацій; розуміння необхідності змін, причетності до них людей, довіри до ініціаторів і керівників, залучення працівників до процесу управління підприємством.

Тому важливим завданням підготовки сучасних інноваційних менеджерів є професійне навчання керівників і фахівців демократичним та ефективним методам подолання опору змінам. Вирішення цієї проблеми спростить систему взаємовідносин між різними учасниками інноваційного процесу на підприємствах через створення атмосфери взаєморозуміння, усвідомлення необхідності і важливості інновацій для забезпечення економічного зростання підприємства. Крім того, успіх інноваційного процесу багато в чому залежить від зацікавленості всіх його учасників у швидкому та ефективному впровадженні результатів інновацій у виробництво.

Висновки. Вважаємо, що для ефективного і повного використання інтелектуального потенціалу працівників підприємств необхідний комплексний підхід до вирішення проблеми мотивації та економічного стимулювання процесу використання інноваційних ідей. А задля розв'язання завдань стимулювання науково-технічної діяльності керівникам підприємств необхідно максимально застосовувати матеріальні і моральні, організаційні та психологічні стимули, створюючи цим самим взаємодоповнюючу систему мотивації праці в інноваційному процесі.

Література

1. Сладкевич В.П. Мотивационный менеджмент: курс лекций / В.П. Сладкевич. – К.: МАУП, 2001. – 168 с.
2. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие для вузов / Оголева Л.Н., Радиковский В.М., Сумароков В.Н. и др. Под ред. Л.Н. Оголевой. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 238 с.

Summary

Lavruk V.V., Lavruk O.S.

Podilska State Agrarian-Technological University

MANAGEMENT MOTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITY

The problems of management of the motivation of innovational enterprises activity in modern condition were analyzed. The system of motivational factors that were influence on innovational activity of the workers enterprises was proved.

Key words: *enterprise, management, motivation, innovative activity, methods of stimulation*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.

УДК 331.5:63:311.3(1-22)

Ланченко Є.О., к.е.н., доцент[©]

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ЗАЙНЯТОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ТА НА СЕЛІ

Розглянуто методичні засади оцінки зайнятості населення в сільській економіці, проаналізовано стан трудової активності в аграрній сфері та обґрунтовано напрями удосконалення статистичного обліку зайнятості сільського населення.

Ключові слова: зайнятість, аграрний сектор економіки, найманий працівник, трудові ресурси, розвиток сільських територій.

Постановка проблеми. Сьогодні в багатьох публікаціях наукового, офіційного та публіцистичного характеру можна зустріти аналітичні дані стосовно зайнятості населення країни в економіці, у розрізі галузей (видів економічної діяльності), проте мало хто звертає увагу на достовірність і істинність таких даних, методичні аспекти їх формування. У процесі проведення економічного аналізу трудової активності населення країни дуже важливим є оперування максимально точними даними, особливо це стосується оцінки соціальної складової розвитку сільських територій. Адже на селі нині спостерігаються: значні зміни у формуванні й використанні трудового потенціалу села в галузях сільської економіки, погіршення демографічної ситуації на селі, активізація процесів еміграції селян до міст і за кордон.

Аналіз останніх досліджень. Більшість учених-економістів, об'єктом досліджень яких є аграрний сектор економіки та розвиток села, акцентує свою увагу на економічних параметрах сільськогосподарського виробництва. Меншою є категорія дослідників (В. Терещенко, І. Прокопа, М. Малік, В. Дієсперов, К. Якуба, І. Гнибіденко, В. Вітвіцький, В. Збарський, О. Попова, А. Лісовий і ін.), науково-дослідна робота яких направлена на обґрунтування напрямів, заходів, механізмів поліпшення соціальної й управлінської складової розвитку сільських територій, зокрема збільшення зайнятості сільського населення в суспільному секторі економіки, підвищення доходів і соціальних гарантій селян, формування трудового потенціалу в сільському господарстві, розвиток соціального партнерства на селі тощо. Практично осторонь залишаються методичні питання оцінки зайнятості в сільському господарстві та інших галузях сільської економіки.

Мета статті. Встановити методичні засади оцінки трудової активності сільського населення в аграрному й інших секторах економіки, проаналізувати стан зайнятості в сільському господарстві, на селі та у міських поселеннях, обґрунтувати напрями поліпшення відповідної методики статистичного обліку.

[©] Ланченко Є.О., 2012

Виклад основного матеріалу. Методичні особливості оцінки й аналізу зайнятості в аграрній і інших галузях економіки сільських територій, насамперед, полягають у тому, що згідно зі статистичною методологією [1, с. 349; 2, с. 25; 3, с. 297; 4, с. 14-15; 5-6] зайнятими в Україні вважаються особи віком 15-70 років (цей віковий період відповідає міжнародному статистичному обліку Міжнародної організації праці), які впродовж обстежуваного тижня за матеріалами вибіркового обстеження населення (домогосподарств): 1) працювали хоча б 1 год. за наймом за винагороду в грошовому чи натуральному вигляді, індивідуально (самостійно), у окремих громадян або на власному (сімейному) підприємстві; працювали безкоштовно на підприємстві, у бізнесі, що належить будь-кому з членів домогосподарства, або в особистому селянському господарстві з метою реалізації продукції, виробленої внаслідок цієї діяльності; 2) особи, які були тимчасово відсутні на роботі, тобто формально мали робоче місце, власне підприємство (бізнес), але не працювали впродовж обстежуваного періоду з певних причин.

Зважаючи на такі умови статистичного обліку зайнятості, можна з упевненістю сказати, що практично всі селяни зазначеного вище віку (15-70 років) є зайнятими, оскільки, принаймні, вони точно у власному домогосподарстві щотижня працюють більше 1 год., реалізують (або споживають, міняють) вироблену сільськогосподарську продукцію. Останній показник мінімальної кількості годин зайнятості є недостатнім для максимально об'єктивної й достовірної оцінки трудової активності селян. Потрібно також переглянути й інші критерії віднесення до категорії зайнятих.

Більш зручним для оцінки трудової активності сільського населення є показник кількості найманих працівників. Саме його потрібно брати до уваги при оцінці стану розвитку соціально-трудових відносин на підприємствах, на сільському, селищному, районному, обласному чи загальнодержавному рівнях. Проте, зважаючи на значне зменшення найманих працівників суспільного сектора аграрної сфери та значний їх "відтік" у інші галузі економіки, судити про стан зайнятості сільського населення досить важко в силу відсутності доступної публічної інформації про зайнятість саме сільського населення в розрізі галузей економіки.

Крім того, більш як 10 років статистичний облік ведеться вже не по галузях економіки, а за видами економічної діяльності. Статистичні дані нині оприлюднюються по сільському господарству разом із лісовим господарством, мисливством та пов'язаними з ним послуги (інколи дані представляються додатково ще з рибальством і рибництвом) [1-6]. У зведених статистичних збірниках і щорічниках можна зустріти інформацію по сільському господарству разом з мисливством без лісового господарства, проте, зважаючи на особливості всіх цих сфер діяльності, варто окремо висвітлювати дані по сільському, лісовому, мисливському господарствах тощо.

У наступній таблиці наведено дані зайнятості на селі, сільського населення в аграрних видах економічної діяльності (сільське, лісове й мисливське господарства, рибальство й рибництво), кількості найманих

працівників за професіями, формування трудових ресурсів сільських територій та деякі дані по містах для порівняння.

Таблиця 1

Показники трудової активності в сільських і міських поселеннях, зайнятості в сільських видах економічної діяльності*

Показник	Рік			2010/ 2008, ±
	2008	2009	2010	
Зайняте населення в сільській місцевості – всього, тис. чол.	6555,5	6507,6	6474,2	-81,3
З них за професійним складом, %:				
державні службовці, керівники, менеджери, професіонали, фахівці	15,8	17,4	17,3	1,5
технічні службовці й робітники	32,8	35,1	34,1	1,3
найпростіші професії	51,4	47,5	48,6	-2,8
З них за статусом зайнятості, %:				
наймані працівники	58,4	59,9	58,7	0,3
роботодавці	0,6	0,6	0,5	-0,1
самозайняті	40,2	38,7	39,9	-0,3
Питома вага найманих працівників серед зайнятого населення в міських поселеннях, %	92,8	91,8	91,6	-1,2
Зайняте населення в сільських видах економічної діяльності, тис. чол.:				
сільське, лісове й мисливське господарства	3300,1	3131,0	3094,5	-205,6
рибальство й рибництво	22,0	21,2	21,1	-0,9
Наймані працівники в сільській місцевості - всього, тис. чол.	3828,4	3898,1	3800,4	-28,0
З них в сільських видах економічної діяльності:				
сільське, лісове й мисливське господарства	783,0	699,0	665,0	-118,0
рибальство й рибництво	11,0	9,0	8,0	-3,0
Питома вага зайнятого населення в сільському, лісовому й мисливському господарствах у економіці країни, %	15,7	15,5	15,3	-0,4
Питома вага найманих працівників в сільському, лісовому й мисливському господарствах у економіці країни, %	4,7	4,4	3,9	-0,8
Сільське населення працездатного віку, тис. чол.	8165,7	8123,8	8097,8	-67,9
Сільське населення – всього, тис. чол.	14631,8	14513,4	14412,2	-219,6

* Складено за даними Держкомстату України [1-6].

Показник зайнятого населення на селі на кінець 2010 р. становив 6,5 млн. чол. і він має тенденцію до зменшення. Із цієї кількості питома вага найманих працівників, тобто трудові книжки яких знаходяться в підприємствах, установах, організаціях і мають відповідний соціальний захист, набувають трудовий стаж і матимуть майбутнє пенсійне забезпечення, становила у 2008-2011 рр. лише 59-60% (для порівняння в містах цей показник становив 92-93 %). Таким чином,

близько 40 % трудових ресурсів села задіяно лише у власних невеликих за площею особистих селянських господарствах.

Зайняте населення за професійним складом на селі в 2008-2010 рр. переважно працювало на найпростіших роботах – 49-51 % і лише незначна частина займає посади державних службовців, менеджерів, фахівців тощо – 16-17 %, тоді як в містах такі показники становлять, відповідно, 10-11 % та 40-41 % [4-6]. Серед галузей економіки, основним засобом праці яких є земельні масиви, кількість найманих працівників розподілилася наступним чином. У 2010 р. із 3,8 млн. найманих сільських працівників у аграрному секторі економіки й лісомисливських господарствах працювало лише 665 тис. чол., або 17,5 %. Для порівняння ще на початку 90-х років ХХ ст. останній показник в абсолютному вимірі становив більше 4 млн. чол., на початку ХХ ст. – більше 2 млн. чол. [1]. Незначна кількість селян працюють за наймом у рибальстві й рибництві, яка також має тенденцію до зменшення. Можна констатувати, що існує прогалина в публічних статистичних виданнях про зайнятість селян в неаграрних видах діяльності, у тому числі найманих працівників.

Зменшується питома вага найманих працівників суспільного сектора сільського й лісомисливського господарств у загальній кількості працівників за наймом у економіці країни. Так, лише за три останні роки цей показник зменшився з 4,7 % до 3,9 % (довідково [1]: у 1960 р. – 32,7 %, у 1970 р. – 26,1, 1980 р. – 20,7, 1990 р. – 17,1, 1995 р. – 17,8, 2000 р. – 13,6, 2005 р. – 6,9 %). Якщо раніше в повоєнний час, 60-ті, 70-ті, 80-ті роки ХІХ ст. спостерігався період індустріалізації економіки, то вивільнені селяни з колгоспів і радгоспів “поповнювали” трудові ресурси міст, галузей промисловості, транспорту тощо, і, таким чином, соціальної напруги на селі вдалося уникнути.

Нині альтернативних робочих місць на селі створюється дуже мало, що не може достатньою мірою забезпечити роботою всіх працездатних сільських мешканців, тому селяни на формальній і неформальній основі влаштовуються працювати в містах, за кордоном. Такий стан справ із зайнятстю на селі, зменшенням кількості найманих працівників, як основи формування середнього класу на селі, особливо в сільських видах діяльності, впливає на формування й використання трудового потенціалу сільських територій: спостерігається природне зменшення сільського населення, селян працездатного віку, погіршується стан обслуговування їх закладами соціально-побутової й культурної сфери.

Висновки. Нині дуже важливим є удосконалення методичних засад оцінки й оприлюднення статистичної інформації про стан зайнятості сільського населення й кількості найманих сільських працівників у розрізі всіх галузей економіки (видів економічної діяльності), окремо в сільському господарстві, лісовому й мисливському господарстві, рибальстві й рибництві, промисловості, фінансовому й державному секторах, на транспорті й зв'язку та інших галузях, оскільки саме ці дані більшою мірою слугують базою при обґрунтуванні проектів державних цільових, регіональних і місцевих програм соціально-економічного й культурного розвитку сільських територій, формуванні

відповідних заходів, їх фінансового забезпечення тощо. Необхідно розмежувати окремо зведені дані по сільському й міському населенню, сільських і міських населених пунктах, оприлюднювати ці дані, які використовуватимуться в процесі прийняття важливих управлінських рішень у органах державної влади й місцевого самоврядування, зокрема на Інтернет-сайті Держкомстату України (великим позитивом є те, що нині на цьому сайті розміщуються статистичні збірники й щорічники за 2008 р. і наступні роки, чого не було раніше).

У методиці статистичного обліку зайнятості населення країни варто збільшити мінімальну кількість годин зайнятості (можливий варіант – до 20 год.) на тиждень, тобто до того показника, який встановлюється для найманих працівників у період фінансової кризи роботодавця (коли запроваджується режим неповного робочого часу, але не менше половини від норми робочого часу на термін, що не перевищує 6 місяців [7]), ввести додатковий мінімальний показник-критерій доходу на рівні мінімальної заробітної плати в країні тощо.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2010 рік / [ред. О.Г. Осауленко]. – К.: Держкомстат України, 2011. – 560 с.
2. Статистичний збірник “Сільське господарство України” за 2010 рік / [ред. Ю.М. Остапчук]. – К.: Держкомстат України, 2011. – 385 с.
3. Статистичний збірник “Праця України у 2010 році” / [відп. І.В. Сенік]. – К.: Держкомстат України, 2011. – 324 с.
4. Статистичний збірник “Економічна активність населення України 2010” / [відп. І.В. Сенік]. – К.: Держкомстат України, 2011. – 205 с.
5. Статистичний збірник “Економічна активність населення України 2009” / [відп. І.В. Сенік]. – К.: Держкомстат України, 2010. – 205 с.
6. Статистичний збірник “Економічна активність населення України 2008” / [відп. І.В. Сенік]. – К.: Держкомстат України, 2009. – 228 с.
7. Галузева угода між Міністерством аграрної політики та продовольства України, галузевими об'єднаннями підприємств та Профспілкою працівників агропромислового комплексу України на 2011-2013 роки від 09.02.2011 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.

Summary

Lanchenko Y.O.

National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

METHODICAL ASPECTS OF THE ANALYSIS OF EMPLOYMENT IN THE AGRICULTURAL SECTOR AND RURAL

The methodological basis of estimates of employment in the rural economy, the state of labor activity in agriculture and reasonable directions of improvement of statistical records of employment of the rural population.

Key words: *employment, the agricultural sector, employee, human resources, development of rural areas.*

Рецензент – д.е.н., професор Шулський М.Г.

УДК 631.11:338.43.01

Левків Г.Я., к.е.н., доцент¹©, Лісовий А.В., д.е.н., професор²¹Львівський державний університет внутрішніх справ²Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

У статті проаналізовано та узагальнено теоретичні засади маркетингового менеджменту на підприємствах АПК. Розглянуто стратегічні концептуально-новаторські орієнтири в системі маркетингового менеджменту

Ключові слова: маркетинговий менеджмент, концепції, інновації, Kaizen, Six Sigma, Lean Production.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток конкуренції в українській економіці в цілому, і, зокрема, в її аграрному секторі, зумовлює необхідність вдосконалення стратегічної маркетингової управлінської поведінки таким чином, щоб своєчасно адаптуватися до умов навколишнього середовища та досягнути задовільних результатів, потрібних для виживання і розвитку на ринку. Нині виникла об'єктивна потреба у поглиблених наукових дослідженнях проблем управління маркетинговою діяльністю підприємств, серед яких найважливіше місце займають питання впровадження новітніх концепцій маркетингового менеджменту на підприємствах АПК.

На жаль, вітчизняні виробники АПК, стикаючись з проблемою забезпечення конкурентоспроможності, практично не використовують вироблений провідними зарубіжними компаніями інструментарій стратегічного маркетингового управління.

Сільськогосподарські підприємства вимушені працювати в мінливому, неконтрольованому зовнішньому середовищі з великим ступенем невизначеності та ризику. Ці фактори вимагають застосування в аграрній сфері маркетингових принципів ведення господарства, які дозволяють адаптувати внутрішній потенціал підприємства до змін в зовнішньому середовищі і, як наслідок, підвищити результативність їх функціонування.

Для переважної більшості вітчизняних аграрних підприємств характерним є епізодичне, безсистемне і, як наслідок цього, малоефективне використання маркетингу. Такий стан речей негативно позначається на конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, а вступ України до СОТ лише загострив проблему конкурентоспроможності, розв'язати яку не вдається традиційними методами. Тому створення цілісної системи маркетингу та розроблення підходів щодо налагодження ефективного управління нею є актуальним завданням для підприємств галузі АПК.

Аналіз останніх досліджень. Проблематиці формування та функціонування маркетингового менеджменту на підприємствах АПК присвячено наукові праці багатьох учених. Зокрема, у зарубіжній економічній теорії даний аспект вивчали Г. Багієв, П. Зав'ялов, Ф. Котлер, К. Макконелл, Е. Уткін та ін. В нашій країні над вирішенням проблем, що стосуються впровадження маркетингової концепції в агробізнесі та управління маркетинговими процесами, працюють такі науковці як Андрійчук В., Бойко В.І., Герасимчук В., Даниленко А.С., Зайнчковський А.О., Зіновчук В.В., Імас Є.В., Камілова С.Р., Коваленко Ю.С., Нелеп В.М., Саблук П., Худолій Л.М., Шпичак О.М. та інші.

Наукові праці даних авторів містять значний обсяг теоретико-прикладних доробок щодо застосування маркетингу в різних сферах АПК, але високий динамізм дії економічних і позаекономічних чинників на діяльність суб'єктів ринку сприяє появі нових невирішених питань стосовно управління маркетингом. До того ж вивчення теорії та практики управління маркетинговою діяльністю в АПК дало можливість зробити висновки про відсутність дієвих механізмів управління маркетингом, які б базувалися на концептуальних інноваційних підходах в системі маркетингового менеджменту.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування та аналіз стратегічні концептуально-новаторські орієнтири в системі маркетингового менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Розвиток маркетингу супроводжувався розвитком, уточненням концептуальних основ його визначення, однак в більшості випадків в явній чи неявній формі в цих концептах наявний принцип задоволення потреб споживача. Маркетингові принципи сучасного управління виробництвом (marketing management) [1], застосовані на клієнтоорієнтовані концепції (customer relationship management - CRM) та індивідуалізований маркетинг (one – to – one marketing), що вимагають всебічного уявлення про потреби й уподобання споживачів, тісно пов'язані з відомою дефініцією А.Сміта: “Споживання-єдина мета усього виробництва: й до інтересу виробника слід виявляти уваги стільки, настільки це може бути необхідним для того, щоб просунути товар до споживача” [2].

При цьому слід зазначити, що багато з поширених соціальних програм (залучення і утримання) про клієнтів доводять, що недостатньо здатність забезпечувати постійну задоволеність останніх. Інші програми дозволяють досягти цього протягом деякого часу, однак не володіють тією гнучкістю, яка дозволила б і далі забезпечувати задоволення все більш зростаючих потреб клієнтів.

Кайдзен (англ. *Kaizen*) - японська концепція менеджменту, що стала відомою завдяки японському гуру менеджменту Масаакі Імаї, була запроваджена 60 років тому як філософія управління і досягнення лідерських позицій на світовому ринку.

Слово “Kaizen” складається з двох ієрогліфів: KAI – “зміна” і ZEN – “мудрість”, “гарний”, “на краще”. Таким чином, під Kaizen розуміється постійне прагнення до вдосконалення.

Стратегія Kaizen – стиль мислення і поведінки одночасно. Вона направляє індивідуумів і команди в “компанії-сім'ї”, дозволяє орієнтувати їхні

зусилля на забезпечення прибутків в довгостроковому періоді завдяки підвищенню якості продуктів і процесів, що призводить до підвищення ступеня задоволеності споживачів [3].

Менеджмент повинен використовувати наступні основні елементи концепції маркетингової діяльності будь-якої компанії в значній мірі залежить від того як реалізувати стратегію Kaizen.

- Kaizen і менеджмент.
- Процес, а не результат.
- Слідувати циклам PDCA / SDCA.
- Якість - перш за все.
- Говори, використовуючи дані.
- Наступний процес - це споживач.

Kaizen - це невеликі вдосконалення в результаті постійних зусиль. Інновація припускає різке поліпшення в результаті значних вкладень коштів в нові технології або обладнання. (Якщо для вас гроші - ключовий фактор, врахуйте: інновації обходяться дорожче.) В силу своєї пристрасті до інновацій західні менеджери упускають довгострокові вигоди *Kaizen*. Ця стратегія робить акцент на людські зусилля, мораль, комунікацію, навчання, командну роботу, залучення та самодисципліну - здоровий і недорогий підхід до вдосконалення.

Існують десять класичних принципів філософії Kaizen, які практикуються в процвітаючих японських компаніях [4, с.62].

- Фокус на клієнтах.
- Безперервні зміни.
- Відкрите визнання проблем.
- Пропаганда відкритості.
- Створення робочих команд.
- Управління проектами завдяки міжфункціональним командам.
- Формування "підтримуючих" взаємовідносин.
- Розвиток самодисципліни.
- Інформування кожного працівника.
- Делегування повноважень кожному працівнику.

Основний намір впровадження цієї системи – стимулювати творчу думку, яка вимагає нового погляду на шаблонні завдання, і визначити сфери, які потребують удосконалення. Безперервне повторення одних і тих самих завдань може призводити до ситуації, в якій працівник втрачає здатність до самостійного розмірковування і не може визначити речі, які треба змінити. Постійне удосконалення також спричиняє позбавлення одноманітності виробничого процесу і забезпечує якісну роботу з натхненням.

Ще одна концепція це - *Лін-підхід (Lean Production)* або бережливе виробництво – концепція організації і ведення бізнесу, що включає в себе такі аспекти діяльності компанії, як:

- стратегічний розвиток;
- організаційна культура;
- управління маркетингом;

- система планування;
- організація виробництва;
- кадровий менеджмент тощо.

Дана філософія організації й ведення бізнесу включає в себе практично всі аспекти діяльності підприємства і базується на п'яти основних принципах:

- визначення цінності кожної групи продуктів з погляду клієнта;
- визначення всіх стадій потоку створення вартості для кожної групи продуктів й усунення, операцій, що не створюють цінності;
- вибудовування операцій, що створюють цінність, в строгій послідовності, що забезпечує рівний рух продукту в потоці, який направлений до клієнта;
- по закінченні формування потоку – створення можливості для “витягування” клієнтами цінності із попередньої стадії;
- після того, як цінність визначено, виявлення потоків створення цінності, усунення стадій, що викликають виникнення втрат, а також формування потоку і витягаючої системи – повторення всього процесу знову стільки разів, скільки необхідно для досягнення стану досконалості, за якого створюється абсолютна цінність і немає ніяких втрат [5, с.104].

Потік створення цінності – це сукупність всіх дій, які необхідно виконати, щоб певний продукт (товар, послуга) пройшов через три важливі етапи менеджменту, властиві будь-якому бізнесу:

а) вирішення проблем (від розробки концепції та робочого проектування до випуску готового виробу); б) управління інформаційними потоками (від отримання замовлення до складання детального графіку проекту і постачання товару); в) фізичне перетворення (від сировини до того, як в руках у виробника опиниться готовий виріб [6, с.38].

Таким чином, бережливе виробництво – не просто стратегія закупівлі матеріалів, а ціла філософія управління процесами, що переслідують три цілі:

1. Усунення втрат часу, праці й матеріалів;
2. Забезпечення виробництва продукції за замовленням клієнта;
3. Зменшення витрат і одночасне підвищення якості.

Отже, у рамках концепції бережливого виробництва значний акцент робиться на організаційному розвитку компанії, людському факторі, розвитку персоналу, управління змінами, розвиток організаційної культури і ряді інших питань, які безпосередньо виходять на рівень стратегічних рішень і потрапляють в сферу відповідальності топ-менеджерів компанії.

Розглянемо ще один напрям, а саме: *Шість Сигма* (англ. *Six Sigma*, *6 Sigma*) - підхід до вдосконалення якості ведення бізнесу, який відслідковує та виключає причини помилок або дефектів у бізнес-процесах шляхом зосередження на тих вихідних параметрах, які виявляються критично важливими для внутрішніх та зовнішніх клієнтів, споживачів. “6 Sigma” - це стратегічний підхід, який спрацьовує для всіх процесів, у всіх галузях при створенні будь-яких продуктів. Рівень якості компанії за 6 Sigma - 3,4 помилки на мільйон управлінських операцій по всьому ланцюгу створення продукту (від аналізу

ринку до інкасації грошей в точці торгівлі) або в якому-небудь єдиному (окремому) бізнес-процесі.

Впровадження 6 Sigma починається з визначення обсягу змін. Кожен шлях має свій рівень охоплення і ступень впливу на бізнес компанії.

Шлях 1: Трансформація бізнесу.

Повномасштабний проект змін, що здійснюється в компаніях, які потребують докорінних перетворень і володіють баченням майбутнього стану бізнесу. У процесі проектів дуже часто піддаються змінам основні функціональні області і ключові бізнес-процеси.

Шлях 2: Стратегія вдосконалення.

Програма поліпшень обмежується однією або двома найважливішими потребами організації і концентрується на окремих бізнес-одинацях або функціональних областях. Для даних напрямів проводиться повноцінна робота в рамках 6 Sigma, проте зміни практично не зачіпають суміжні області.

Шлях 3: Вирішення проблем. Використання інструментів 6 Sigma для вирішення певних проблем із залученням невеликої кількості співробітників, що дозволяє крок за кроком робити необхідні зміни, не ініціюючи серйозні зміни в компанії і використовувати методи аналізу даних для виявлення основних причин проблем.

Методика “6 Sigma” ґрунтується на наступних принципах:

- для успішного ведення бізнесу необхідно постійно прагнути до встановлення стабільного та передбачуваного перебігу процесів;
- показники (KPI), що характеризують перебіг процесів виробництва і бізнес-процесів, повинні бути вимірюваними, контрольованими і такими, що поліпшуються, а також відображати зміни у перебіг процесів;
- для досягнення постійного поліпшення якості необхідне залучення персоналу організації на всіх рівнях, особливо вищого керівництва.

Таким чином, робота по впровадженню системи “6 Sigma” здійснюється в такій послідовності: ідентифікація ключових процесів і споживачів → визначення споживчих запитів → вимірювання результатів → розстановка пріоритетів, аналіз і впровадження вдосконалення → розширення та інтеграція “6 Sigma”.

Потужний ефект дає взаємодоповнююче використання концепцій “Lean” та “6 Sigma” у практиці діяльності організації загалом, та у системі маркетингового менеджменту зокрема. “Lean” + “6 Sigma” (Lean 6 Sigma) – це не просто об’єднання двох розрізнених методів, а з’єднання взаємодоповнюючих технологій, що об’єднують в собі чітку методику удосконалення 6 Sigma, яка містить продуману інфраструктуру впровадження поліпшень у всій компанії і потужні інструменти аналізу, з щонайширшим набором інструментів Lean, що дозволяють ефективно скорочувати час виконання замовлення і запаси. Отже, це новий метод, що вдало поєднує кращі досягнення японської і західної шкіл менеджменту, володіє синергетичним ефектом, що робить його більш ніж конкурентоздатним підходом до менеджменту в даний час.

Об’єднання методів “Lean” та “6 Sigma” необхідне, оскільки вони доповнюють один одного:

- Lean не орієнтований на статистичну керованість процесів;
- 6 Sigma, самостійно скорочує швидкість процесу або зменшує потребу в інвестиційному капіталі.

Комбінація "Lean" та "6 Sigma" є найефективнішим методом покращення таких важливих факторів, як скорочення часу виконання замовлення, зменшення дефектів, зростання продуктивності і валового доходу.

Ефективність методу Lean 6 Sigma забезпечується тим, що він увібрав в себе все краще з двох добре відомих методик менеджменту.

Аналізуючи вищесказане, потрібно сказати, що знання теоретичних основ маркетингового менеджменту є передумовою формування та ефективного функціонування маркетингового менеджменту підприємств. Сучасний етап розвитку АПК вимагає використання працівниками аграрного сектора на всіх рівнях новітніх методів управління, оскільки - як зазначають провідні вчені-аграрники, сільське господарство рік у рік перебуває на межі лише простого відтворення, причиною чого служать неефективні міжгалузеві економічні відносини, а метою реформування АПК є "... перетворення його на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому і зовнішньому ринках сектор економіки держави" [7,с.8]. Зрозуміло, що таке перетворення не може відбутися без підняття вітчизняних сільськогосподарських підприємств до рівня їх зарубіжних конкурентів за багатьма параметрами, найважливішими з яких у контексті впливу тенденцій глобалізації можна вважати, на наш погляд, маркетингові та технологічні.

Висновки. Сучасним агрокомпаніям потрібно формувати нову культуру управління, яка б ґрунтувалася на новітніх концепціях маркетингового менеджменту, що орієнтовані на забезпечення постійного зростання ефективності, стимулюють аналіз існуючих проблем, постійне вироблення пропозицій і безперервні поліпшення процесу господарської діяльності.

Література

1. Котлер Ф. Маркетинговий менеджмент // Издательський дом «Питер», 2003. -752 с.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. <http://www.marketing.spb.ru/lib-around/science/globalization.htm>.
3. Коленсо М. Стратегия Кайдзен для успешных перемен в организации: эволюция и революция в организации. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 174с.
4. Левків Г.Я. Маркетинговий менеджмент / Левків Г.Я., Мінів Р.М., Батюк Б.Б. Підручник-Львів: Сполум, 2011. – 325 с.
5. Иллюстрированный глоссарий по бережливому производству / Под ред. Чета Марчвински и Джона Шука; Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс: CBSD, Центр развития деловых навыков, 2005. – 123 с.
6. Вумек Д., Джонс Д. Бережливое производство: как избавиться от потерь и добиться процветания вашей компании: Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 472 с.

7. Присяжнюк М. Про необхідність і напрям поглиблення аграрної реформи / М. Присяжнюк, П.Саблук, М.Кропивко // Економіка України. - 2011. - №4.- С.4-16.

Summary

Levkiv G.Ya¹. Lisoviy A.V.²

Lviv State University of Internal Affairs

National University of Government Tax Service of Ukraine

THEORETICAL PRINCIPLES OF MARKETING MANAGEMENT ARE ON ENTERPRISES OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX

In the article theoretical principles of marketing management are analysed and generalized on the enterprises of APK. The strategic are considered conceptually innovative orientiri in the system of marketing management

Рецензент – д.е.н., проф. Музика П.М.

УДК 339.7:339.923

Липчук В.В., д.е.н., професор[©], Липчук Н.В., к.е.н., доцент
Львівський національний аграрний університет

СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЄС НА 2013-2020 РОКИ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В статті розглядається особливості реформування та нові орієнтири Спільної аграрної політики Європейського Союзу в контексті нової планової перспективи на 2013-2020 роки, відповідно до прийнятої стратегії “Європа 2020” та можливості їх врахування у формуванні вітчизняної програми та стратегій розвитку сільського господарства і сільських територій.

Ключові слова: Спільна аграрна політика, Європейський Союз, сільське господарство, сільські території, орієнтири, пріоритети.

Постановка проблеми. Спільна аграрна політика (САП) з часів свого заснування (1957 р) постійно підлягала реформуванням, що визначалося сукупністю як внутрішніх (передусім розширення союзу), так і зовнішніх чинників. Головним в процесі реформ було модифікація цілей САП з суто сільськогосподарських до загальногосподарських. В даний час після періоду так званого лікарського обстеження (Nealth Check) [3, с.93], практично завершуються дебати стосовно концепції реформування САП, визначаються її орієнтири, пріоритети і проекти на нову планову перспективу – 2013-2020 роки. Безперечно, що це може мати як прямий, так і опосередкований вплив на розвиток трансформаційних процесів у вітчизняному сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень. Проблема розвитку сільського господарства та села в контексті євроінтеграційних процесів останнім часом все частіше стає предметом публікацій у вітчизняній аграрній науці [1, 2, 3]. Однак очікувані зміни у Спільній аграрній політиці, що очевидно визначатимуть і перспективність українського села і сільського господарства на період до 2020 року, практично не розглядаються.

Мета роботи Завданням даної публікації є представлення результатів дослідження очікуваних змін в Спільній аграрній політиці Європейського Союзу на 2013-2020 роки відповідно до різних сценаріїв розвитку, що може мати суттєве значення в процесі реалізації інтеграційних намірів України.

Виклад основного матеріалу. Проблеми реформування як фінансової системи ЄС, так і Спільної аграрної політики назріла давно, оскільки існує потреба в більшій їх прозорості, демократичності контролю, врахуванні посилення конкуренції та глобалізаційних процесів, змін ситуації на аграрних ринках, нових вимог і преференцій споживачів. Саме в такому контексті ці проблеми передбачається вирішувати в новій фінансовій перспективі на 2013-2020 роки.

© Липчук В.В., Липчук Н.В., 2012

Проблеми і перспективи Європейського Союзу, зокрема стосовно сільського господарства і сільських територій треба, очевидно, розглядати в контексті останніх кризових явищ, а також існуючих суперечностей між глобальними ринками та політичними процесами, в яких виборці втратили терпливість до проблем, пов'язаних з глобалізацією, та безпорадністю і нездатністю окремих урядів розв'язувати нові суспільно-економічні проблеми. Стосовно аграрної політики, то і надалі один з основних конфліктів полягає у розбіжності інтересів між споживачами і виробниками. Виробники домагаються безпеки і захисту своїх інтересів перед світовою конкуренцією, споживачі, в свою чергу, очікують неможливого – найдешевших і найякісніших продуктів харчування.

В сільському господарстві, риболовстві і лісництві в країнах Євросоюзу зайнято 13,6 млн. осіб. Ще 5 млн. осіб зайнято в сфері переробки сільськогосподарської продукції. Це складає 8,6% всіх зайнятих в ЄС. Разом ці галузі дають 4 % валового внутрішнього продукту. Європейський Союз є найбільшим виробником продовольства і напоїв [46 с.2]. В Європейському Союзі функціонує 13,7 млн. господарств, які здійснюють діяльність на 47% території союзу. Середня величина одного господарства складає 12, 6 га. У світовому експорті сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів на ЄС приходить 17% причому 67% загального експорту складають товари високої доданої вартості і глибокої переробки [5, с.10].

Форму політики Європейського Союзу, а відповідно розмір і структуру витрат на сільське господарство і сільські території на перспективу визначатиме стратегія “Європа 2020”, яка була прийнята в березні 2010 року і отримала назву “Стратегія інтелегентного і зрівноваженого розвитку, сприяючого суспільній активності”. Визначені даною стратегією пріоритети охоплюють всі три елементи класичної концепції зрівноваженого розвитку, тобто економічний, суспільний і середовищний (природний).

Дебати стосовно спільної аграрної політики розпочалися в 2010 році, а в кінцеву стадію ввійшли в жовтні 2011 року шляхом започаткування Європейською Комісією публікації проєктів стосовно функціонування САП, яка сформована передусім на стратегії “Європа 2020”. Головною метою Союзу визнається не тільки підвищення конкурентоспроможності ЄС на глобальному ринку, але також підвищення ефективності використання природних ресурсів та турбота про зрівноважене середовище ведення економічної діяльності.

В стратегії “Європа 2020” визначено три взаємно пов'язані між собою пріоритети розвитку:

- 1) інтелектуальний розвиток: розвиток економіки, основаної на знаннях та інноваціях;
- 2) зрівноважений розвиток: розвиток економіки, здатної ефективніше використовувати ресурси, більш узгодженою з середовищем та більш конкурентоспроможною;

3) розвиток сприяючий суспільній активності: розвиток економіки з високим рівнем зайнятості населення, що забезпечує суспільну і територіальну узгодженість.

Пріоритетний розвиток сільських територій зафіксовано у всіх трьох пріоритетах розвитку в стратегії “Європа 2010” (рис.1).

Рис. 1. Місце сільських територій в пріоритетах розвитку Європейського Союзу*

*Джерело: опрацьовано на основі [5; 8]

Крім прийнятих пріоритетів Європейська комісія визначила ще сім ключових проєктів, які мають підтримувати вказані пріоритети і сприяти досягненню цілей реалізації стратегії. Такі проєкти мають бути реалізовані на рівні ЄС і окремих країн. Серед них доцільно відмітити ті, які безпосередньо пов’язані з розвитком сільського господарства і передусім розвитком сільських територій: “Союз інновацій” (мета - покращення доступу до фінансування досліджень і інновацій), “Дорогу молодим” (мета - покращення результатів

системи навчання і полегшення молоді виходу на ринок праці), “Європейська програма боротьби з бідністю”, “Європа яка ефективно використовує ресурси”. Цікавим є те, що мабуть вперше не подається жодних відмінностей щодо стратегій розвитку міста чи села.

Визначені і певні кількісні орієнтири реалізації пропонованої стратегії, зокрема: рівень зайнятості населення у віку 20-64 роки повинен складати 75 %, на інвестиції в науку і розвиток треба призначити 3 % валового продукту, кількість осіб, що завчасно закінчують шкільну науку обмежити до 10 %, а 40 % осіб молодого покоління повинні здобути вищу освіту, кількість осіб, що є під загрозою бідності – зменшити на 20 млн.

Європейською комісією опрацьовано три варіанти розвитку сільського господарства, зокрема, на основі існуючих тенденцій і стратегії, найбільш песимістичний та найбільш оптимістичний.

В повідомленні від листопада 2010 року Європейська Комісія визначила основні пріоритети спільної аграрної політики. Зокрема:

1. Окупність виробництва продовольства:

- підтримка доходів сільськогосподарських виробників і зменшення їх коливань;

- покращення конкурентоспроможності сільського господарства і зміцнення його частки в продовольчому ланцюгу;

- винагорода за труднощі ведення виробництва на територіях з особливими природними обмеженнями;

2. Зрівноважене використання природних ресурсів і діяльність узгоджена з кліматом;

- гарантія зрівноваженої виробничої діяльності і забезпечення постачання природних публічних благ;

- підтримка екологічного зростання шляхом інновацій;

3. Зрівноважений територіальний розвиток:

- підтримка зайнятості на сільських територіях і допомога в збереженні соціальних структур на селі;

- покращення сільської економіки і промування диверсифікації;

- врахування структурної різноманітності сільськогосподарських систем, покращення кондиції малих підприємств та розвиток місцевих ринків [6].

У відповідності до цього пропонуються і зміни в основних інструментах САП, зокрема щодо застосування безпосередніх оплат, ринкових засобів та розвитку сільських територій. Вводиться так званий “зелений” компонент оплати, який призначений для виробників, які реалізують три завдання:

1. диверсифікацію землеробства – господарства, площа яких перевищує 3 га зобов’язані займатися виробництвом щонайменше трьох культур, кожна з яких не повинна перевищувати 70%;

2. збереження площі природних кормових угідь;

3. призначення для діяльності зі збереження природи мінімум 7% використовуваних земель.

Щодо розвитку сільських територій визначено шість пріоритетів:

- Зміцнення трансферу знань в сільському і лісовому господарстві;
- Зміцнення конкурентоспроможності сільського господарства і забезпечення існування господарств;
- Підтримка організації продовольчого ланцюга і управління ризиком в сільському господарстві;
- Збереження і покращення стан екосистем, залежних від сільського і лісового господарства;
- Підтримка ефективного використання сировини і переходу на низько емісійне господарювання в аграрному секторі;
- Потенціал місць праці і розвиток сільських територій.

Основною проблемою приготування нової САП є значна диференціація ситуації в сільському господарстві окремих країн-членів ЄС та в окремих галузях. Це означає, що не можуть бути єдині універсальні підходи до підтримки конкурентоспроможності сільського господарства у всій спільноті, відповідно потрібні підходи альтернативні [7, с. 9.]. Особливо це характеризує співвідношення між вкладом окремих країн в Спільну аграрну політику та отриманими виплатами (таблиця 1).

Таблиця 1

Показник трансферу Спільної аграрної політики (відношення отримано/вкладено), 2013 р.[8]

Користувачі	Показник	Відносна рівновага	Показник	Платники	Показник
Болгарія	6,23	Іспанія	1,1	Люксембург	0,29
Литва	4,43	Австрія	0,99	Голландія	0,39
Угорщина	3,93	Франція	0,97	Бельгія	0,47
Румунія	3,74	Данія	0,95	Мальта	0,54
Польща	3,01	Фінляндія	0,92	Німеччина	0,61
Латвія	2,60			Великобританія	0,66
Греція	2,59			Італія	0,70
Естонія	2,49			Кіпр	0,80
Словаччина	2,49				
Чехія	2,10				
Ірландія	1,88				
Словенія	1,48				
Португалія	1,43				

Така ситуація, стосовно очікувань в 2013 році вказує на необхідність серйозних змін. Безперечно, що знайти справедливе рішення стосовно всіх країн-членів ЄС дуже складно, оскільки це має певний політичний підтекст. Всіх нові країни ЄС опинилися в групі користувачів фінансової підтримки. Причому найбільше її отримують “наймолодші” члени ЄС, прикладом чого є Болгарія і Румунія. Зі “старих” членів спільноти найбільшими користувачами допомоги є лише Греція, Португалія і Ірландія, тобто саме ті країни, в яких виникли особливі проблеми в умовах світової фінансової кризи. Основними донорами

САП виступають Німеччина, Великобританія, Голландія і Бельгія. Значна диференціація проявляється в тому, що окремі країни можуть в декілька разів більше отримувати коштів, ніж вкладати (Болгарія) або навпаки (Люксембург, Голландія).

Висновки. Особливістю САП на новий плановий період є те, що поряд з цілями стосовно розвитку сільського господарства і його суб'єктів зростаюча увага приділяється цілям соціальним і збереженню навколишнього середовища. Незважаючи на певний конфлікт цілей, така політика ЄС гарантує сільському господарству відповідну фінансову підтримку при одночасному впровадженні різних стимулів до несільськогосподарської діяльності селян, а також обмежень негативного впливу сільського господарства на природне середовище

Зміни в черговій фінансовій перспективі ЄС можуть мати вплив як на конкурентноздатність вітчизняного сільського господарства, так і ситуації у всій національній економіці. Саме тому врахування екзогенічних чинників розвитку аграрного сектора економіки, зокрема очікуваних тенденцій в глобальному і європейському просторі, повинно знайти відображення у пропозиціях щодо програм його розвитку на перспективу.

Література

1. Власов В.І., Саблук Р.П. Проблеми вступу України до Європейського Союзу. // Економіка АПК. - 2005.- №2.- С.132-137
2. Липчук В. Перспективи і проблеми інтеграції України в Європейський Союз // Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія/ В.Липчук, Г.Черевко Г. Іваницька. За заг. редакцією Д.Г. Лук'яненка, В.І. Чужикова.- К.:КНЕУ, 2007.- с.239-251
3. Липчук В.В. Еволюція та структурні зміни в бюджеті спільної аграрної політики Європейського союзу/ В.В. Липчук, Н.В. Липчук /Фінансова система України, Збірник наук. праць.- Острог:Вид. Нац. Ун-ту «Острозька академія», 2009.-Випуск 11
4. Adinolfi F. .The CAP towards 2020: Possible scenarios for the reallocation of the budget for direct payments, //, J. Little, A. Massot.- Brussels: European Parliament., 2011.
5. Czyżewski A. Ocena projekcji budżetowych UE dotyczących kolejnego okresu programowania w kontekście Wspólnej Polityki/ Rolnej.-A. Czyżewski, A Matuszczak, B. Wieliczko.-Warszawa:Instytut Ekonomikui Rolnictwa I Gospodarki Żywnościowej.-2011.-127 s.
6. European Commission, Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions the CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future, COM(2010) 672 final, Brussels, 18.11.2010.]

7. European Commission, Agriculture and Rural Development (2011), The future of CAPmarket measures. “Agricultural Policy Perspectives Briefs” Brief no. 3, p. 9.

8. Houses of the Oireachtas, Joint Committee on Agriculture, Fisheries and Food, Fourth report. Report on the common agricultural policy.-2010.

Summary

Lypchuk V., Lypchuk N.

Lviv National Agrarian University

GENERAL AGRARIAN POLITICS of ЄС ON 2013-2020: REFERENCE-POINTS FOR UKRAINE

In the article examined features of reformation and new reference-points of General agrarian politics of European Union in the context of new планової prospect on 2013-2020, in accordance with the accepted strategy “Europe 2020” and possibilities of their taking into account in forming of the home program and strategies of development of agriculture and rural territories.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.

УДК 637

Лисецька Ю.М., аспірант*[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***АНАЛІЗ СТАНУ СКОТАРСТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ**

У статті аналізується стан молочного та м'ясного скотарства в Україні та запропоновані шляхи його покращення.

Ключові слова: *молочне скотарство, м'ясне скотарство, тваринницька галузь, ефективність.*

Постановка проблеми. Відновлення та розвиток тваринництва – це не тільки самоціль аграрного сектору економіки, а й потреба сьогодення, оскільки для збалансованого харчування та підвищення працездатності населення продовольчі продукти повинні бути високої якості й у широкому асортименті. А це у свою чергу вимагає комплексного відродження тваринницької галузі, для якої необхідні великі кошти для будівництва тваринницьких приміщень, оновлення матеріально-технічної бази, купівлі високопродуктивних тварин тощо. Розв'язання зазначеної проблеми має важливе значення для агропромислового комплексу загалом, у тому числі й тваринницької галузі, адже відсутність державної стратегії розвитку сільськогосподарського виробництва та підвищення його ефективності може призвести до продовольчої кризи в країні та негативно вплинути на її економіку в цілому.[4]

Аналіз останніх досліджень. Над питаннями пов'язаними із дослідженням галузі тваринництва, а саме скотарства, підвищенням економічної ефективності виробництва тваринницької продукції працювали такі вчені, як П.С.Березівський, В.П.Буркат, В.Н. Зимовець, О.В. Крисальний, О.В.Мазуренко, В.Я.Месель-Веселяк та інші науковці. Їхні наукові праці сприяли створенню теоретико-методологічного фундаменту, в них розглянуто багато практичних аспектів.

Мета статті полягає в аналізі галузі тваринництва в Україні, а саме молочного та м'ясного скотарства, у пошуку шляхів його ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу. Тваринництво як сільськогосподарська галузь у розвинутих країнах світу посідає провідне місце. Рівень її розвитку є визначальним у забезпеченні продовольчої незалежності країни. Показник споживання тваринницької продукції – один із основних при характеристиці рівня життя населення. У комплексі дана група товарів виступає невід'ємним елементом структури виробництва, що забезпечує продовольчу безпеку країни.

* Науковий керівник – д.е.н., професор Васильчак С.В.

© Лисецька Ю.М., 2012

Незважаючи на сприятливі в Україні умови для розвитку галузі, обсяги виробництва тваринницької продукції з розрахунку на одну особу не відповідають раціональним нормам і є значно нижчими порівняно з іншими країнами світу. Наприклад, станом на 1.01.2010 року в Україні обсяги виробництва м'яса (в забійній масі) на одну особу становили 42 кг, тоді як у Данії цей показник сягнув 345,6 кг, Ірландії – 196, Австралії – 190,3, Нідерландах – 152,3 кг. Виробництво молока на одну особу в Україні станом на 1.01.2010 року становило 254 кг, тоді як в Ірландії цей показник досягнув 1190 кг, Данії – 880, Нідерландах – 691 кг.

Це відбувається за умов, коли потенційні можливості природних ресурсів України за раціонального їх використання, збереження й відтворення цілком достатні для задоволення потреб населення у продуктах тваринного походження, а також забезпечення експорту продукції залежно від кон'юнктури світового ринку.

На початку 90-х років минулого століття в агропромисловому комплексі України почалися радикальні економічні перетворення – ліквідовано державну централізовану систему управління, відбулася лібералізація цінової політики, що призвело до різкого диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, фактично припинилася державна підтримка села. Тваринництво перетворилося на збиткову галузь, якою стало не вигідно займатись. Дестабілізуючі процеси в галузі набули обвального характеру, внаслідок чого в усіх без винятку типах тваринницьких господарств погіршилися результати господарської діяльності.

Молочне скотарство – тваринницька галузь, яка тривалий час розвивалася по шляху розширеного відтворення. На початку 90-х років минулого століття в Україні поголів'я корів в усіх категоріях господарств становило 8378,4 тис. гол., обсяги виробництва молока досягли 24508,3 тис. т, на одну особу було вироблено 472 кг молока, а споживання становило 373 кг.

У ході ринкових перетворень ситуація докорінно змінилася. Колись потужна галузь перейшла в занепад, значна частка підприємств практично повністю ліквідувала молочне скотарство. Так, уже станом на 1.01.2010 року обсяги виробництва молока в усіх категоріях господарств скоротилися до 11254,1 тис. т, виробництво на одну особу – до 254 кг, а його споживання становило 212 кг. Через відсутність чіткої цінової політики, подорожчання матеріальних засобів, що веде до зростання собівартості продукції, ефективність виробництва в багатьох підприємствах залишається низькою.[3]

Питання забезпечення якісним генетичним матеріалом тісно пов'язане з продуктивністю корів. Вітчизняна племінна база майже втрачена. У середньому за 3 останні роки в племзаводах молочного напрямку надоєно по 4285 кг молока на корову. На сьогодні в Україні найбільш поширена порода корів “чорна ряба”, яка здатна дати 5 т молока на рік. Для більшої продуктивності слід закуповувати якісний генетичний матеріал за кордоном. Але закуповувати готових нетелей проблематично – потрібно купувати великі партії, а це значні фінансові витрати, і далеко не кожне господарство собі це може дозволити, тому деякі вибирають

інший шлях і закупають лише сперму. Так, у 2009 р. імпорт племінних тварин склав близько 1,9 тис. голів, а у 2010 – 1,5 тис. голів.

Однак худоба сама по собі не вирішує нічого, необхідний комплексний підхід (субсидування тільки комплексних проектів, худоба + ферма і результат - молоко).

Доцільніше було б завозити з-за кордону в Україні технологію утримання худоби та заготівлі кормів, для поліпшення генетики української худоби і для збереження потенціалу вже завезеного худоби.

Ефективним способом поліпшення генофонду повинно стати використання ембріонів високопродуктивних порід великої рогатої худоби з країн Північної Америки та Європи. Це дозволило б через 3-5 років налагодити їх виробництво в Україні на базі створених племрепродукторів. Теля закордонного походження, закладене спеціалістами біоцентру и народжене сурогатною матір'ю, обійдеться замовнику приблизно у \$300, тоді як імпорт живої нетелі коштує у 10-15 разів дорожче.[4]

Щорічно в бюджеті виділяються кошти на для виконання програми селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу, але ефективність їх використання не контролюється.[4]

Постановою КМУ №515 від 18.05.11 визначений порядок використання таких коштів в 2011 р. Зокрема, передбачена доплата за придбання державними підприємствами племінних тварин: нетелів молочних та молочно-м'ясних порід — 8 тис. грн. за 1 голову; придбання підприємствами за імпортом племінних (генетичних) ресурсів особливо високої племінної цінності - бугаї-плідники - 100 тис. грн. за 1 голову; нетелі – 6,250 тис. грн., корови – 5 тис. грн. Реалізація (придбання) одержувачами бюджетних коштів племінних (генетичних) ресурсів вітчизняного походження особливо високої племінної цінності з метою розвитку племінної бази провідних порід – корови/телиці – 4 тис. грн.

Одним з ефективних напрямків забезпечення як крупно-товарного, так і приватного сектора високоефективним молочним поголів'ям можуть стати спеціалізовані гуртові тваринницькі ринки. Вони можуть функціонувати як самостійно, так і в складі існуючих/створюваних сільськогосподарських гуртових ринків [4].

Що стосується м'ясного скотарства, то воно є однією з небагатьох галузей тваринництва, яка, не зважаючи на заходи державної підтримки, і в дореформений період й у роки ринкових перетворень, розвивалася екстенсивним шляхом, внаслідок чого виробництво продукції було нестабільним і мало тенденцію до скорочення. Особливого гостро це проявлялося з переходом аграрної сфери на ринкові засади. В цей період відбулося різке скорочення поголів'я у традиційних для України регіонах розведення великої рогатої худоби м'ясних порід.

Разом з тим у сучасних економічних умовах саме розвиток м'ясного скотарства як ресурсозберігаючої галузі тваринництва дасть змогу підвищити ефективність виробництва яловичини тим самим компенсувати певну частку імпорту цього виду м'яса.

Найбільш ефективним напрямом у вирішенні питання ефективного розвитку галузі є спеціалізація та концентрація виробництва, поліпшення та збереження генетичних якостей худоби, переведення м'ясного скотарства на ресурсозберігаючі технології, які сприяють підвищенню продуктивності великої рогатої худоби м'ясних порід при максимальному врахуванні особливостей тварин відповідно до природно-економічних умов регіонів.

З метою підтримки розвитку галузі скотарства Кабінет Міністрів України Постановою від 02.03.2011 року №182 затвердив розміри бюджетної тваринницької дотації на 2011 рік.

Згідно з документом спеціальна бюджетна дотація за поголів'я корів м'ясного напрямку продуктивності становить: племінним заводам – до 1,9 тис. грн. за одну голову, племінним репродукторам – до 1 тис. грн. за одну голову та іншим сільськогосподарським підприємствам – до 600 грн. за одну голову [3].

Висновки. Відродження вітчизняного тваринництва, досягнення високої економічної ефективності виробництва продукції значною мірою залежить від підвищення продуктивності тварин, умов їх утримання та забезпеченості кормами, стану племінної роботи. Незатребуваність племінної продукції внаслідок низької купівельної спроможності товарних господарств, а також недостатня фінансова підтримка племінного тваринництва з боку держави стали причиною банкрутства племінних господарств, а племінне поголів'я почали використовувати як товарне.

Вихід із кризового становища на молочному та м'ясному ринках можливий лише за умови підвищення інтенсифікації молочного та м'ясного скотарства, раціонального використання ресурсного потенціалу галузі, усунення бюрократичних перепон на шляху поліпшення генетичного потенціалу стада, застосування інтенсивних технологій виробництва молока та яловичини, спрямованих на збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції, в тому числі за рахунок структурних змін в реформованих крупнотоварних господарствах і кооперативах, що розвиваються.

Література

1. Концепція Загальнодержавної цільової програми селекції у тваринництві.
2. Мазуренко О.В., Ковальова Г.В. Шляхи підвищення ефективності виробництва тваринницької продукції // Економіка АПК. – 2011. - № 5. – С. 41-46.
3. Мазуренко. О.В. Тенденції розвитку тваринництва в Україні // Економіка АПК. – 2011. - № 8. – С. 16 – 21.
4. Результати дослідження. Ключові питання молочного сектору України та попередні рекомендації // Електронний ресурс: [режим доступу] - <http://www.swap-rural.org.ua>

Summary

Lisetska Ju.M.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskij*

**ANALYSIS OF STANCE IN CATTLE BREEDING AND PATH OF THEIR
IMPROVEMENT**

*In the article the main tendencies of stance in beef and cattle breeding in
Ukraine are analised*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 519.237.7

Лисюк О.В., к.е.н.[©], Кузьо Р.М.

Львівський національний аграрний університет

**ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ПОВЕДІНКИ
РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ**

У статті дано аналіз основних тенденцій розвитку сільськогосподарського виробництва у Львівській області. Розкрито можливості сучасних методів аналізу (метод головних компонент) при визначенні латентних чинників, що впливають на поведінку різних категорій виробників сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: факторний аналіз, головні компоненти, факторні навантаження, факторні ваги.

Постановка проблеми. На початку 90-х років минулого століття наша держава ступила на шлях ринкових перетворень. Втім, відносно різкий перехід до багатокладності в аграрній економіці за роки незалежності України ще не дав бажаних результатів, що виявляється, у першу чергу, в зменшенні обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у порівнянні з рівнем, який раніше забезпечували державні та колективні агропідприємства.

Причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру тут можна назвати безліч, однак на наше глибоке переконання, незважаючи на сучасний стан ресурсного потенціалу галузі, принаймні у сфері виробництва продукції сільського господарства Львівщини, почали відбуватися певні процеси, що може свідчити про позитивні зрушення в АПК області.

Аналіз останніх досліджень. Серед авторів, які займаються проблематикою сучасного стану сільськогосподарського виробництва, особливо слід виокремити Андрійчука В.Г., Березівського П.С., Липчука В.В., Черевка Г.В. та ін.

Мета статті. Дослідити основні мотиви поведінки різних категорій сільгоспвиробників при виборі ними стратегії щодо асортименту та обсягів виробництва продукції у динаміці.

Виклад основного матеріалу. За період 2005-2010 років загальні обсяги виробництва валової продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2005 року у всіх категоріях виробників суттєво не змінилися (середньорічний темп зростання становив 100,6%), проте серед сільськогосподарських підприємств мало місце достатньо відчутне зростання обсягів виробництва (на 21,1%, у т.ч. продукції тваринництва – на 25,0%), внаслідок чого частка господарств населення у загальних обсягах скоротилася на 15,9 пункту (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка обсягів виробництва валової продукції сільського господарства
у порівняних цінах 2005 року за період 2005-2010 рр. (млн. грн.)**

Вид продукції	2005 р.	2006 р.	2007р.	2008 р.	2009р.	2010 р.	Середньо-річний темп зростання (зменшення), %
Усі категорії господарств							
Всього	4 057,7	4 264,6	4292,7	4 300,5	4371,2	4 181,4	100,6
у т.ч.: рослинництво	1 923,9	2 098,8	2158,3	2 192,9	2303,0	2 102,4	101,8
тваринництво	2 133,8	2 165,8	2134,4	2 107,6	2068,2	2 079,0	99,5
Сільськогосподарські підприємства							
Всього	422,1	550,8	677,0	933,7	1048,7	1 097,7	121,1
у т.ч.: рослинництво	214,7	246,9	288,6	430,8	476,3	464,7	116,7
тваринництво	207,5	303,9	388,4	502,9	572,4	633,0	125,0
Частка с.-г. підприємств у загальних обсягах	10,4	12,9	15,8	21,7	24,0	26,3	+15,9 пункту
Господарства населення							
Всього	3 635,6	3 713,8	3615,7	3 366,8	3 322,5	3 083,7	96,8
у т.ч.: рослинництво	1 709,3	1 851,9	1869,7	1 762,1	1 826,7	1 637,7	99,1
тваринництво	1 926,3	1 861,9	1746,0	1 604,7	1 495,8	1 446,0	94,4
Частка господарств населення у загальних обсягах	89,6	87,1	84,2	78,3	76,0	73,7	-15,9 пункту

Все це свідчить про поступове посилення ролі агроформувань на ринку сільськогосподарської продукції та дає підстави очікувати зростання ефективності сільськогосподарського виробництва через значно ширші можливості підприємств у більш раціональному використанні ресурсного потенціалу галузі.

Разом з тим, самі лише вартісні показники виробництва продукції сільського господарства ще не дають повного уявлення про процеси, що відбуваються в агровиробництві, адже сільське господарство – це надзвичайно складна і специфічна галузь економіки з досить широким асортиментом продукції. Таким чином, щоб більш глибоко дослідити процеси, що мали місце упродовж останніх років в аграрному секторі Львівської області, доцільно, на нашу думку, проаналізувати динаміку виробництва продукції у розрізі її видів (у фізичних обсягах) та категорій виробників.

З цією метою нами застосовано метод головних компонент, який дозволяє виявити об'єктивно існуючі, але не явно виражені закономірності поведінки системи, її внутрішні рушійні сили шляхом перетворення фактичної моделі в

модель із меншою кількістю факторних ознак, що досягається через агрегування інформації, розчленування всієї сукупності ознак досліджуваного явища на відносно невелику кількість характеристик, які обумовлюють ту чи іншу структуру зв'язків, особливо коли ознаки схильні до неконтрольованої варіації, незважаючи на однорідність об'єктів спостереження.

Теоретичною основою методу головних компонент є те, що у загальному випадку поведінка кожної вихідної ознаки визначається дією на неї сукупності відносно невеликої кількості прихованих (латентних) факторів, які впливають на всі показники та обумовлюють взаємозв'язки між ними, і характерного фактора, що впливає лише на певний показник. Враховуючи те, що кожна ознака має власні одиниці виміру, у факторному аналізі всі величини, які входять до факторної моделі, стандартизовані, тобто є безмірними величинами із середнім арифметичним значенням 0 і середнім квадратичним відхиленням 1.

При цьому коефіцієнт взаємозв'язку ознаки із загальним фактором називається факторним навантаженням певної ознаки за загальним фактором (як правило, критичне значення цього коефіцієнта приймається за 0,7). Факторна модель дає можливість вираховувати внесок факторів у загальну дисперсію всіх ознак і, на цій підставі, виявляти оптимальну кількість загальних факторів, які достатньо добре описують досліджувану систему. Загальноприйнятою є методика, при якій виділяється така кількість факторів, щоб накопичений відсоток поясненої ними дисперсії перевищував 80%.

На підставі звітних даних за період 2005-2010 років щодо обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у розрізі різних категорій виробників Львівської області нами застосовано вказану вище техніку розрахунків, результати чого наведено нижче.

Як бачимо, 85,8% поясненої дисперсії описуються трьома факторами: перший – позитивно пов'язаний з виробництвом ріпаку (0,947), м'яса в живій вазі (0,869) і яєць (0,805) та негативно з виробництвом молока (-0,890); другий – з виробництвом картоплі (0,737), овочів (0,935) та плодоягідних культур (0,852); третій – з виробництвом цукрових буряків (0,896). Разом з тим, факторне навантаження щодо зернових та зернобобових культур не досягло критичного значення ні за одним з факторів, проте наближалось до нього за третім фактором (-0,675). Останнє може свідчити, що в цілому виробництво вказаного виду сільськогосподарської продукції не є визначальним для нашого регіону.

Таблиця 2

Значення факторних навантажень за основними видами продукції у всіх категоріях сільськогосподарських виробників Львівщини за 2005-2010 роки

Вид продукції	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Зернові і зернобобові культури	0,313	0,251	-0,675
Цукрові буряки (фабричні)	-0,079	0,190	0,896
Озимий ріпак	0,947	0,130	-0,292
Картопля	-0,401	0,737	-0,344
Овочі	0,218	0,935	0,052
Плодогідні культури	0,416	0,852	0,124
М'ясо в живій вазі	0,869	0,459	-0,058
Молоко	-0,890	-0,353	0,232
Яйця	0,805	-0,166	-0,041
Частка фактора у поясненій дисперсії	0,397	0,290	0,171

Однак, слід зазначити, що можливості у виробництві певних видів продукції серед різних категорій виробників є неоднаковими, про що свідчать дані наведених нижче таблиць 3 і 4.

Таблиця 3

Значення факторних навантажень за основними видами продукції у сільськогосподарських підприємствах Львівщини за 2005-2010 роки

Вид продукції	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Зернові і зернобобові культури	0,748	-0,370	0,163
Цукрові буряки (фабричні)	0,165	0,157	0,927
Озимий ріпак	0,936	0,266	0,156
Картопля	0,955	-0,008	0,201
Овочі	0,261	-0,112	0,809
М'ясо в живій вазі	0,879	0,127	0,430
Молоко	-0,720	0,103	-0,621
Яйця	0,043	0,946	0,028
Частка фактора у поясненій дисперсії	0,467	0,146	0,272

Так, для сільськогосподарських підприємств структура факторних навантажень вже суттєво відрізняється від розглянутих вище результатів, а саме: для першого фактора критичне значення навантажень перевищено щодо зернових і зернобобових культур (0,748), ріпаку (0,936), картоплі (0,955), м'яса в живій вазі (0,879) та спостерігався обернений зв'язок стосовно виробництва молока (-0,720); другий фактор пов'язаний з виробництвом яєць (0,946), а третій з виробництвом цукрових буряків (0,927).

І вже зовсім інша картина у господарствах населення. Тут вже основна частина дисперсії (понад 80%) описується лише двома факторами, для першого з яких визначальним є виробництво цукрових буряків (0,818), м'яса у живій вазі (0,905), молока (0,852) та справляє негативний вплив виробництво яєць (-0,924), а для другого – виробництво овочів (0,901) та плодоягідних культур (0,880). Слід зазначити, що факторні навантаження для зернових і зернобобових культур та картоплі не перевищували критичного значення ні для одного з факторів.

Таблиця 4

Значення факторних навантажень за основними видами продукції у господарствах населення Львівщини за 2005-2010 роки

Вид продукції	Фактор 1	Фактор 2
Зернові і зернобобові культури	0,494	0,049
Цукрові буряки (фабричні)	0,818	-0,491
Картопля	0,640	0,672
Овочі	-0,135	0,901
Плодоягідні культури	-0,249	0,880
М'ясо в живій вазі	0,905	-0,333
Молоко	0,852	-0,454
Яйця	-0,924	-0,017
Частка фактора у поясненій дисперсії	0,475	0,325

Слід також зазначити, що крім зв'язку факторів з ознаками (у нашому прикладі з виробництвом певного виду продукції) завдяки техніці багатомірного факторного аналізу можна розрахувати зв'язки факторів і з об'єктами дослідження (у нашому випадку з роками). Останні, описуються шляхом розрахунку значень таких показників, як факторні ваги. Чим більшим є значення факторної ваги між фактором і об'єктом, тим більшою виявляється закономірність, що відображається цим фактором. Розрахунок значень факторних ваг наведено у табл. 5.

Аналіз даних табл. 5 дає підстави стверджувати про існування досить чітко вираженої тенденції до зростання значень факторних ваг за першим фактором для усіх категорій виробників, пов'язаним з виробництвом ріпаку та м'яса у живій вазі.

Таблиця 5

Значення факторних ваг за період 2005-2010 рр.

Роки	Усі категорії виробників			Сільськогосподарські підприємства			Господарства населення	
	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 1	Фактор 2
2005	-0,949	-1,713	-0,292	-0,889	-0,621	-1,400	0,549	-1,754
2006	-0,556	0,135	0,951	-1,154	1,418	0,299	0,979	0,027
2007	-0,874	1,223	0,188	-0,365	-0,848	0,282	0,660	1,154
2008	0,165	0,529	0,049	0,188	-1,034	1,275	0,088	0,198
2009	0,583	0,273	-1,784	1,460	0,205	-0,984	-0,542	0,678
2010	1,631	-0,447	0,888	0,760	0,880	0,528	-1,733	-0,303

Дещо подібною є ситуація і з сільськогосподарськими підприємствами, які крім перелічених вище видів продукції за першим для них фактором надають перевагу ще й виробництву зернових і зернобобових культур та картоплі.

Що ж до господарств населення, то за першим фактором для них спостерігалось зменшення його ролі протягом періоду, що розглядається, а це стосується виробництва цукрових буряків, м'яса у живій вазі та молока.

Висновки. Результати проведеного аналізу свідчать про певну асиметричність у поведінці різних категорій виробників сільськогосподарської продукції при формуванні структури та визначенні обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, що викликано відмінностями у організації виробництва, наявності у їх розпорядженні матеріальних, фінансових, трудових та земельних ресурсів, рівня підготовки кадрів та прояву підприємницької ініціативи.

Література

1. Бродкин Л.И. Факторный анализ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iskunstvo.narod.ru/edu/inf/Фактор.htm>
2. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2009/kita/stikhar/library/article12.pdf>
3. Статистичні зведення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stat.lviv.ua

Summary

Lysyuk O., Kuzyo R.
Lviv National Agrarian University

FACTOR ANALYSIS AS A CRITERION OF BEHAVIOR ASSESSMENT OF DIFFERENT CATEGORIES OF FARMERS

In the article the trends of development of Lviv's area agriculture are regarded. The authors explore the possibilities of modern methods of analysis (principal components method) to determine the latent factors that influence the behavior of different categories of farmers.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 336.18

Люблін В.Д., к.ю.н., доцент[©], Тащишин І.Б., к.ю.н., ст. викладач
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького

ПЕДАГОГІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МОЛОДИХ СПЕЦІАЛІСТІВ В ГАЛУЗІ АПК

Розглядається педагогічно-правові аспекти підготовки молодих спеціалістів в галузі АПК з виокремленням проблем, теоретичних та практичних питань в період проведення реформи освітньої галузі.

Ключові слова: освіта, освітня діяльність, освітні послуги, правове регулювання освітньої діяльності, якість освіти, стандартизація освіти.

Постановка проблеми. Освіта – основа розвитку суспільства, нації та держави загалом та особистості зокрема, що виступає основоположною засадою майбутнього України. Вона здійснює вплив на політичне, соціально-економічне, культурне та наукове життя суспільства. Перспективи розвитку права на освіту в Україні пов'язані передусім з кардинальними змінами у суспільстві та системі освіти, які вимагають перш за все удосконалення законодавчого регулювання. Вимоги часу диктують свої умови до надання освітніх послуг з однієї сторони та безперечно потребують своєї адаптації з педагогічної точки на засадах, які визначають майбутні роботодавці.

Аналіз останніх досліджень. В Україні над питанням якості освіти працювало і працює значне кола науковців, варто зазначити роботи Т. Лукиної, О. Ляшенко, З.І. Гуменної, В.І. Лугового, Л. Віткіна, К.В. Корсака, О.В. Савченко, В.А. Качалова. Не достатнім, на нашу думку є наукове дослідження саме педагогічно-правових засад забезпечення якості освіти та його законодавчого забезпечення, механізму управління і контролю у даній сфері, юридичної відповідальності за порушення законодавства, яке забезпечувало б якість освіти.

Мета статті. Метою даної статті є визначення механізму підготовки молодих спеціалістів в галузі АПК з конкретизацією вимог навчального процесу у розрізі педагогічно-правових аспектів.

Виклад основного матеріалу. Світова фінансово-економічна криза охопила більшість країни світу. В Україні криза позначилась на важливих для нашої держави секторах економіки, що знайшло негативне відображення на соціальній сфері, а саме – в зростанні рівня безробіття. З метою подолання кризових явищ в соціально-економічному житті України керівництво держави, спираючись на науковців і практиків в різних галузях і сферах життя суспільства, в тому числі і АПК, розробило відповідні антикризові заходи, які знайшли своє відображення в Законах та інших нормативно-правових актах. Це

© Люблін В.Д., Тащишин І.Б., 2012

збільшує рівень суспільної відповідальності науково - педагогічного складу вищих навчальних закладів за рівень професійної підготовки майбутніх фахівців.

Проблема професійної підготовки фахівців в сучасних умовах стає ключовою й основоположною для різних напрямків науки. Особливого значення набуває проблема сучасної підготовки майбутніх фахівців в галузі АПК.

Актуальність проблеми набуває зростання тому, що від прийнятих правових законів і норм в розробки і впровадженні яких беруть участь спеціалісти АПК, залежить ефективність функціонування економіки. Якщо порушити природні економічні закони прийнятою нормативно-правовою базою, то відповідно настане економічний спад, що в свою чергу призведе до глибокої економіко-соціальної кризи в суспільстві. Як наслідок це спричинить падіння рівня життя населення, зростання злочинності тощо. Для того, щоб уникнути вищевказаних подій, необхідно в процесі навчання формувати у майбутніх фахівців АПК уміння правильно використовувати тримані знання та передбачати розвиток і наслідки соціально – економічної ситуації залежно від ухвалення тих чи інших законів та власних правових дій.

Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства.

Основними складовими нормативної бази сфери освіти в Україні є: Конституція України, Державна національна програма “Освіта”(“Україна ХХІ століття”), Національна доктрина розвитку освіти та Закони України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про позашкільну освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про вищу освіту” та ін.

Закон України “Про освіту” є базовим у чинному законодавстві держави, що спрямований на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України. Він встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави.

Згідно зі статтею 22 Закону України “Про освіту” Основною метою діяльності вищого навчального закладу є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України. Специфіка навчання у вищому навчальному закладі полягає в тому, що воно є штучно організованою формою, яка запроваджена під керівництвом науково-педагогічного працівника. Для вирішення цих завдань науково-педагогічному працівнику мають бути притаманні:

- висока професійна компетентність;
- педагогічна компетентність;
- соціально-економічна компетентність;
- комунікативна компетентність;

- високий рівень загальної культури.

Виконуючі вищевказані завдання науково-педагогічний працівник повинен:

- організувати навчання на базі практики через дії та аналіз цих дій;
- формувати у студентів дослідницьких і творчих умінь, віри у власні можливості й у реальність професійних досягнень;
- підтримки соціальної інтеграції студентського колективу;
- застосування ефективних методик попередження й розв'язання міжособистісних і групових конфліктів;
- організації індивідуалізованого навчання;
- організації самонавчання студентів;
- вироблення вміння індивідуального й групового прийняття рішень, а також розв'язування різних проблем перед прийняттям рішень;
- формування вмінь самостійного планування й адаптації до змінних умов праці та інші.

Навчання майбутніх спеціалістів АПК здійснюється у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації і з метою підготовки їх до майбутньої практичної діяльності, які повинні досягнути:

- усвідомлення соціальної значущості своєї професії;
- чіткого розуміння суті, характеру і взаємодії майбутньої професії;
- володіння професійною етикою, правовою й психологічною культурою, високою етичною свідомістю, гуманністю, твердістю моральних переконань, відчуттям зобов'язання, відповідальністю за доручену справу;
- принципів і незалежність у забезпеченні виконання покладених завдань та обов'язків;
- реалізацію правових норм і забезпечення правопорядку в сфері АПК та ін.

На нашу думку для вирішення цих завдань викладач майбутніх спеціалістів галузі АПК має бути унікальним фахівцем, у якого є два основних види діяльності: наукова і педагогічна та досвід практичної діяльності. Складність підготовки викладачів полягає в тому, що вони повинні бути фахівцями, як мінімум, у трьох сферах:

- по-перше, глибоко знати наукову дисципліну, яку вони викладають;
- по-друге, знати педагогіку і психологію людини в процесі навчання, володіти належною педагогічною майстерністю;
- по-третє, мати практичний досвід.

Причому кожний чинник має велике значення для досягнення головної мети - готовність фахівця АПК до вирішення професійних завдань, які складають основу його майбутньої практичної діяльності. Чи зможе цю проблему вирішити в повному обсязі молодий випускник магістратури, який не має достатнього набутого практичного досвіду роботи за фахом та за напрямом навчальної дисципліни, яку буде викладати в навчальному закладі? Ми думаємо, що не зможе.

Висновки. Для вирішення цієї проблеми пропонується:

- для викладання навчальних дисциплін за напрямком підготовки майбутніх спеціалістів АПК залучати фахівців практиків, які мають значні досягнення в професійній діяльності, мають досвід в управлінській діяльності та володіють належною педагогічною майстерністю;
- запровадити стажування науково-практичних працівників в органах державного управління, установах, організаціях АПК з метою закріплення теоретичних знань відповідним практичним досвідом роботи;
- викладачам майбутніх фахівців АПК запроваджувати проведення практичних занять з відвідуванням підприємств, установ, організації відповідної спрямування тощо.

Література

1. Закон України “Про освіту”: від 23.05.1991 р. // ВВР України. – 1991. – № 34. – Ст. 451.
2. Згуровський М. Основні завдання вищої освіти України щодо реалізації принципів Болонського процесу та забезпечення вимог сфери праці / М. Згуровський // Вища школа. – 2004. – № 5–6. – С. 54–61.
3. Шаповал Р. В. Правове регулювання освіти в Україні / Р. В. Шаповал // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 1110–1115 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11srvovu.pdf>
4. Пономарьов О.С. Невідкладність проблем формування загальної професійної культури сучасних фахівців / Пономарьов О.С. // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С.88-92.

Summary

Lublin V.D., PhD in law, Associate Professor, **Tatsishin I.B.**
*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology
named after S. Z.Gzhytskyj*

EDUCATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF TRAINING YOUNG PROFESSIONALS IN THE FIELD OF AGRICULTURE

An educational and legal aspects of training young professionals in the field of agriculture with specifying the problems of theoretical and practical issues during the reform of the educational sector.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 658.589:636.4

Мазуренко О.В., к.е.н., старший науковий співробітник[©]
ННЦ “Інститут аграрної економіки”, м. Київ

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СВИНАРСТВО – ОСНОВА ЙОГО ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто інноваційні технології, які є основою інтенсивного розвитку галузі свинарства.

Ключові слова: *інноваційні технології, галузь свинарства, інтенсивний розвиток, ефективність, продуктивність, організація виробництва.*

Постановка проблеми. Проблему виробництва м'яса в Україні, як і в більшості країн світу, передбачається вирішувати шляхом прискореного розвитку свинарства та подальшої інтенсифікації птахівництва. Проте, ринок м'яса птиці обмежений та близький до насичення.

Тому з урахуванням більшої затребуваності свинини та певними перевагами галузі перед скотарством: коротким циклом промислового вирощування та швидкою оборотністю капіталу сучасним вимогам ринку відповідає свинарство. Однак, для підвищення його конкурентоспроможності необхідна реконструкція та технічне переоснащення свинарських комплексів та ферм промислового типу, які повинні відбуватися за новими технологіями при експлуатації високопродуктивних тварин, відселекціонованих на основі досягнень генетики з використанням сучасних технологій годівлі та утримання.

Аналіз останніх досліджень. Внесок у дослідження різних аспектів інноваційних процесів в аграрному секторі зробили: С.А. Володін, А.П. Гайдучий, М.І. Кісіль, І.В. Кравець, Б.В. Данилів, К.М. Гірняк, С.М. Приліпко.

Мета статті. Розглянути інноваційні технології, які використовуються у вітчизняному та світовому свинарстві.

Виклад основного матеріалу. Дефіцит продовольства в світі залишається найгострішою проблемою сучасності. Модель споживання продовольства розвинених країн світу у середньому складає 800 кг зерна на одну особу, у тому числі 650-700 кг в перерахунку на м'ясо, яйця, молоко та інші продукти. Найбільш серйозною проблемою залишається забезпечення населення м'ясом та продуктами його переробки.

Вирішення цього завдання в більшості провідних країн світу пов'язано із удосконаленням організації виробництва свинини, збільшенням обсягів його виробництва, та підвищенням ефективності.

Важливим напрямом удосконалення організації виробництва свинини є будівництво нових комплексів і ферм промислового типу з урахуванням усіх сучасних санітарно-гігієнічних, технологічних та екологічних вимог.

Будівництво більшості свинарських підприємств ведеться з використанням сучасних технологій, які передбачають: - триплощадну систему утримання (репродуктор, дорощування і відгодівлю); - утримання супоросних свиноматок - боксове групове утримання з нормованою годівлею; - утримання підсосних свиноматок з поросятами - станки з фіксацією свиноматки і електрокилим для поросят-сосунів, годівля - нормована; - утримання поросят і відгодівельного поголів'я - групове в боксах, годівля сухими або вологими збалансованими комбікормами з застосуванням автоматичних годівниць; - приготування комбікормів - на власних комбікормових заводах з повною автоматизацією всіх технологічних процесів; - система мікроклімату - енергозберігаюча, за рахунок використання тепла тварин; - система видалення гною - утримання на щілинних підлогах, видалення гною самосплавом; - переробка гною - поділ на фракції, прискорене анаеробне зброджування рідкої частини з виробництвом біогазу та експрес-компостуванням твердої фракції з утриманням органічних компостів.

При будівництві свинарських комплексів та ферм промислового типу повинні враховувати санітарні вимоги, які передбачають, що репродуктор повинен бути віддалений від приміщень відгодівлі на 10-15 км, з метою запобігання розповсюдження різного роду інфекційних захворювань. При цьому вирішуються всі екологічні проблеми. Управління комплексом і контроль за технологічними процесами здійснюється за допомогою комп'ютера.

внутрішні: - використання свиней м'ясних порід; - зниження витрат кормів; - застосування збалансованих раціонів годівлі; - раціональне утримання тварин; - застосування сучасних систем автоматизації та механізації; - вдосконалення організації та оплати праці тощо.

Впровадження сучасних технологій та інновацій на свинарських підприємствах неможливо без врахування зовнішніх, галузевих і внутрішньогосподарських умов виробництва.

В основі зовнішніх умов лежить науково-технічний прогрес, що спирається на прогресивні типові проекти свинарських підприємств, нове сучасне устаткування, високоякісні корми, сучасні форми організації виробництва тощо.

Галузеві умови включають виведення нових високопродуктивних порід, ліній і кросів свиней, впровадження прогресивних і вдосконалення існуючих технологій виробництва свинини, а також обґрунтування перспективних рівнів розвитку галузі, її розміщення, спеціалізацію, кооперацію та інтеграцію.

Внутрішньогосподарські умови відображають конкретні умови виробництва: вдосконалення селекційно-племінної роботи, поліпшення якості готової продукції, підвищення кваліфікації кадрів, поліпшення їх соціально-побутових умов життя та праці тощо.

В галузі розвиненого світового свинарства ефективно виробництво свинини неможливе без використання системи гібридизації, яка забезпечує виробництво товарних гібридів з високою продуктивністю, низькими витратами корму і з високою якістю м'яса. Сьогодні великим попитом користується і високо

цінується свинина з тонким шпиком і все підвищується попит на свиней м'ясного напрямку продуктивності.

У свинарських підприємствах країни поки що мало тварин з необхідним генетичним потенціалом. Тому ряд господарств виводить спеціалізовані батьківські лінії від висококласних свиней, завезених з селекційних центрів Англії, Данії та Канади.

Для збереження генофонду районуваних порід доцільним є створення племінних господарств по всім вітчизняним породам свиней, а на кожній свинарській фермі - технологічних фільтрів-цехів з відтворення. На великих комплексах важливо організувати потокову технологію відтворення, в середніх і дрібних господарствах - циклічно-турову систему опоросів. З метою забезпечення високого селекційного впливу на маточне поголів'я необхідна організація штучного осіменіння свиней.

Численними дослідженнями встановлено, що застосування комбікормів, збалансованих за основними поживними речовинами і збагачених вітамінами, мікроелементами та іншими біологічно активними речовинами, порівняно з зернофуражем, забезпечує підвищення продуктивності на 25-30% при одночасному зниженні собівартості продукції. Найбільш перспективним способом збалансування кормів по білку в даний час є використання високобілкових кормових культур - сої, ріпаку та продуктів їх переробки.

Важливим аспектом, який безпосередньо впливає на продуктивність свиней, є мікроклімат у виробничих приміщеннях. У зв'язку з тим, що параметри мікроклімату змінюються протягом дня в залежності від активності свиней і погодних умов, вчені рекомендують застосовувати автоматичні системи регулювання і управління вентиляцією та опаленням. Найпростіший спосіб регулювання базується на температурі, тобто вентилятори вмикаються при підвищенні певної температури і включаються при її зниженні.

Перспективним напрямком скорочення витрат енергоресурсів, як показують дослідження вчених і господарська практика, є застосування сучасних технологій з використанням газо-та енергозберігаючого устаткування, що дозволяє знизити споживання газу в 2,0-2,5 рази і одночасно виробляти для своїх потреб в 5 разів дешевшу електроенергію. Одним з можливих шляхів впровадження енергозберігаючих технологій є використання газового інфрачервоного обігріву свинарських приміщень, який здатний також у 2,0-2,5 рази знизити споживання газу в порівнянні з калориферною системою опалення, яка застосовується в даний час. Використання інфрачервоного обігріву позитивно позначається на збереженні молодняку і прирості живої маси свиней.

Трудомістким процесом на свинарських комплексах і фермах промислового типу є видалення та утилізація гною. Прогресивним способом є самосплавна система періодичної дії. При цьому під щільними полами станків розміщують ванни з бетону або бетонних конструкцій. У кожній ванні знаходиться трійник з пробкою. Трійники пов'язані між собою трубами, утворюючи систему самосплавної каналізації і видалення гною з будівлі. Гній, проходячи через решітку, потрапляє в ванну, де відбувається його накопичення

протягом 14-30 днів. Для спорожнення ванни за допомогою спеціального гачка пробка висмикується, і гнойові маси самопливом спрямовуються по трубах до місць утилізації та їх переробки.

Слід зазначити й зовнішні фактори, які впливають на ефективну організацію виробництва свинини. До них слід віднести: - державну підтримку розвитку свинарства; - забезпечення збалансованого, еквівалентного міжгалузевого обміну; - збереження крупнотоварного виробництва, переваги якого підтвержені практикою; - створення системи матеріально-технічного забезпечення та виробничого обслуговування свинарських підприємств;

Висновки. Удосконалення організації виробництва свинини з використанням прогресивних технологій дозволить підвищити стійкість і ефективність виробництва свинини, поліпшити забезпеченість населення продуктами харчування високої біологічної цінності, створити і зберегти додаткові робочі місця, а також забезпечити оптимальну інфраструктуру галузі свинарства.

Нарощування темпів зростання обсягів виробництва продукції свинарства можливо на основі заходів, основними з яких є: реконструкція та будівництво нових свинарських комплексів та ферм промислового типу з використанням сучасних ресурсозберігаючих технологій та ефективних організаційно-управлінських рішень; розвиток кормової бази на основі виробництва високобілкових культур, яке дозволить суттєво зменшити залежність нарощування виробництва продукції свинарства від імпортованих закупівель білкових компонентів; будівництво в складі діючих та реконструйованих свинарських комплексів та ферм промислового типу власних комбикормових цехів (заводів); поліпшення фінансового становища свинарських підприємств та їх матеріально-технічної бази, здійснення цілеспрямованого субсидування на утримання високопродуктивного племінного маточного поголів'я, розвиток лізингової системи закупівель племінних свиней тощо.

Література

1. Кравець І.В. Інноваційні процеси в свинарстві: необхідність та проблеми активізації / І.В. Кравець // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць: спец. вип. Аграрна економічна наука в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України. – К.: КНЕУ, 2009. – С. 393-399.
2. Приліпко С.М. Обґрунтування стратегії розвитку свинарства за інтенсивними технологіями // Зб. наук. праць Луганськ. нац. аграр. ун-ту / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2004. - № 34 (46). – С. 295-299.
3. Гіряк К.М. Світові тенденції розвитку свинарства / К.М. Гіряк // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології ім. С.З. Гжицького: економічні науки. – Львів: ЛНУВМБТ, 2010. – Т. 12, № 3 (45), Ч. 5. – С. 74-80.

Summary

Mazurenko O.V.

“Institute of Agricultural Economics”

**INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PIG – BASIS OF
ITS INNOVATIVE**

The innovative technologies and their economics substantiation that are the basis of intensive pig industry are considered.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.

УДК:338.439

Максим В.Л., аспірант*[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНА МОДЕЛЬ ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ
ЧИННИКІВ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА
СВИНИНИ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

У статті досліджено вплив внутрішніх чинників на економічну ефективність виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах на основі кореляційно-регресійного аналізу. Визначені основні резерви зростання економічної ефективності підприємств з виробництва свинини.

Ключові слова: економічна ефективність, кореляційно-регресійний аналіз, рівень рентабельності, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Функціонування підприємств з виробництва свинини пов'язане із впливом багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників, дію яких необхідно враховувати при формуванні довгострокової стратегії розвитку. Визначення та дослідження основних чинників, які впливають на економічну ефективність виробництва свинини у сучасних ринкових умовах є основним інструментом реалізації виробничого потенціалу та підвищенням конкурентоспроможності. Особливу увагу слід приділити вивченню внутрішніх чинників ефективності виробництва, які формуються та безпосередньо пов'язані з функціонуванням сільськогосподарських підприємств. У 2010 р. збитковість виробництва м'яса свиней в Україні досягла 7,8%. Це свідчить про неефективне використання задіяних ресурсів та виробничого потенціалу у більшості підприємствах. Всебічний аналіз чинників економічної ефективності забезпечить впровадження результативних рішень, щодо її підвищення та використання резервів стабільного розвитку підприємств з виробництва свинини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економічної ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах представлені у працях В.Г. Андрійчука, П.С. Березівського, М.Я. Дем'яненка, В.С. Діесперов, В.Г. Кота, О.В. Мазуренко, С.М. Маліка, П.М. Музики, С.М. Онисько, П.Т. Саблука, В.П. Ситника, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та ін. Проте, під дією динамічних умов розвитку аграрного ринку залишається багато дискусійних теоретичних та практичних питань, які пов'язані з дослідженням чинників економічної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств.

* Науковий керівник – д.е.н., професор Музика П.М.

© Максим В.Л., 2012

Метою статті є визначення домінуючих чинників, які впливають на економічну ефективність функціонування підприємств з виробництва свинини.

Результати дослідження. Економічна ефективність господарської діяльності підприємств з виробництва свинини пов'язана з дією багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників, всебічне дослідження яких є актуальним та необхідним для будь-якого сільськогосподарського підприємства. У дослідженні чинників економічної ефективності виробництва м'яса свиней основний пріоритет акцентується на вивчення та аналіз саме внутрішніх чинників. Враховуючи те, що підприємства на них мають найбільші важелі впливу, на відміну від зовнішніх чинників.

На думку П.С. Березівського до складу внутрішніх чинників, що визначають економічну ефективність діяльності підприємства відносяться: стан матеріально-технічної бази, залучені інвестиції, рівень виробничих технологій, спеціалізація підприємства, організаційна форма господарювання і ефективність системи управління, трудові ресурси та рівень їх використання [1, с. 25].

С.Ф. Покропивний розділяє внутрішні чинники на дві групи – “тверді” та “м'які”. До першої групи вчений відносить технологію, устаткування, матеріали та енергію, вироби. Другу групу формують працівники, організація і система, методи роботи та стиль управління [3, с. 476].

У дослідження внутрішніх чинників економічної ефективності виробництва свинини побудовано економетричну багатофакторну кореляційно-регресійну модель, яка розкриває ступінь впливу кожного із чинників та величину зв'язків між основним результативним показником та незалежними змінними.

Економетрична модель – це функція чи система функцій, що описує кореляційно-регресійний зв'язок між економічними показниками, причому залежно від причинних зв'язків між ними один чи кілька із цих показників розглядається як залежні змінні, а інші – як незалежні. У загальному випадку рівняння в економетричній моделі має вигляд:

$$Y = f(X_1, X_2, \dots, X_m, u),$$

де Y – результат, або залежна змінна, змінювання якої описує дане рівняння; X_1, X_2, \dots, X_m – фактори, або незалежні змінні, що визначають поведінку Y . Змінна u містить ту частину руху Y , що не пояснюється змінними X_1, X_2, \dots, X_m , і має випадковий характер. Символ f відображає аналітичний вид зв'язку між досліджуваними змінними [2, с.20].

Вплив багатьох чинників на результативну змінну може бути описаний лінійною моделлю:

$$Y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_mx_m + u,$$

де, Y досліджувана змінна, або регресант; x_1, x_2, \dots, x_m – незалежні, пояснючі змінні, або регресори; a_1, a_2, \dots, a_m – параметри моделі; u – випадкова складова регресійного рівняння [2, с. 41-42].

Для аналізу впливу кожного чинника на економічну ефективність виробництва свинини актуально визначити середній коефіцієнт еластичності, який показує, на скільки відсотків в середньому зміниться значення залежної величини Y , у даному випадку, за основний результативний показник обрано рівень рентабельності, при зміні незалежної змінної X на 1% від свого середнього значення. Показник обчислюється за формулою:

$$E = \beta * \frac{X}{\bar{Y}},$$

де, X – сума усіх значень незалежної змінної; Y – сума усіх значень залежної змінної (результативного показника); β - параметр регресії.

Таблиця 1

Формування рівня рентабельності виробництва м'яса свиней в Україні за 2010 р.*

Показники	Групування областей за рівнем рентабельності (збитковості) виробництва свинини, %			III група у % до I групи
	I від -31 до -11	II від -10 до 0	III від 0 до +15	
Середній рівень рентабельності (збитковості), %	-20,71	-6,12	8,26	+12,45 п.п.
Кількість областей	10	12	3	X
Обсяг реалізації м'яса свиней тис. т	6,76	15,97	17,33	256,36
Товарність продукції, %	79,64	83,34	88,2	+8,56 п.п.
Середні витрати корму ц.к.од. на 1ц. приросту живої ваги	7,68	5,72	4,79	62,37
Середньодобові прирости, г	305	365	470	154,10
Приплід поросят на 100 свиноматок в рік, голів	1155	1515	2287	198,01
Поголів'я свиней, тис. голів	100,3	177,6	163,6	163,11
Витрати на корм у розрахунку за 1 ц живої ваги, грн.	953,51	868,8	713,11	74,79
Витрати на оплату праці у розрахунку за 1 ц живої ваги, грн.	202,98	134,24	71,28	35,12
Собівартість 1 ц м'яса свиней, грн.	1455,38	1370,1	1197,51	82,28
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	1138,27	1277,3	1297,94	114,03

*Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України

Виробництво свинини для більшості вітчизняних підприємств у 2010 р було збитковим. Про це свідчить рівень збитковості, який у середньому становив

-7,8%. У таблиці 1 області України було розподілено та згруповано відносно величини значення показника прибутковості (збитковості) виробництва м'яса свиней у сільськогосподарських підприємствах. За результатами досліджень сформовано три групи. До першої групи увійшли 10 областей (Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Хмельницька та Чернігівська). Рівень збитковості підприємств, які у них розташовані, становив у середньому -20%. До другої групи відносяться 11 областей (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Київська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька) та АР Крим. Середній рівень збитковості підприємств даних адміністративних регіонів перевищив -6%. Прибуткову третю групу сформували лише три області, серед них Запорізька, Івано-Франківська та Львівська, у яких рівень рентабельності виробництва свинини становив 0,8, 14,3 та 9,7% відповідно.

Підприємства областей, які відносяться до третьої групи характеризуються найвищими показниками ефективності відносно двох інших груп та вищим середнім рівнем концентрації виробництва. Обсяг реалізації м'яса свиней третьої групи у 2,5 рази вищий ніж у першій групі, а поголів'я в середньому чисельніше на 63%. За показником рівня товарності продукції підприємства областей, які відносяться до третьої групи випереджають на 8,56 процентних пунктів першу групу. Слід зазначити, що у прибуткової групи також значно нижчі витрати кормових одиниць на центнер приросту у живій вазі та на половину вищі середньодобові прирости. Це пояснюється передусім високим рівнем збалансованості годівлі, а також спеціалізація на відгодівлі м'ясних порід свиней. Ефективність використання свиноматок підприємствами третьої групи у середньому у двічі вища ніж у першій групі. Так, середній приплід порослят на 100 свиноматок у прибутковій групі становив 2287 голів за рік. Відносно вища конверсія корму сприяє економії грошових витрат на годівлю. У структурі виробничої собівартості свинини витрати на корми та оплату праці становлять понад 80%. Середні витрати на корми в підприємствах областей третьої групи у 2010 році були на 25% нижчі, а витрати на оплату праці у 3 рази. Відповідно собівартість виробництва свинини у третій групі є найнижчою. Прибутковість даної групи обумовлена відносно високими показниками продуктивності свиней, яких вдалося досягнути.

На відміну від областей, які відносяться до третьої групи, показники ефективності першої та другої груп відносно низькі. У даних групах середні витрати ресурсів на виробництво свинини відносно високі. Доцільно звернути увагу на те, що підприємства областей, які відносяться до першої групи, реалізовували свинину м'ясо-сального напрямку продуктивності, ціна якої на ринку в середньому на 200 грн. за центнер нижча відносно м'ясної чи беконної. Низькі збутові ціни та висока собівартість виробленої продукції призвели до одержання значних збитків підприємств першої групи. На проблему збитковості другої групи більшою мірою вплинула вища ніж у третій групі собівартість, яка пояснюється нижчими показниками технологічної ефективності та рівнем товарності свинини.

З метою детальнішого дослідження чинників економічної ефективності виробництва свинини, актуально проаналізувати глибину впливу кожного із чинників та зв'язки, які спостерігаються між ними. Для цього побудована кореляційно-регресійна модель формування економічної ефективності виробництва свинини. За основний результативний показник обрано рівень рентабельності. Результати дослідження представлено у табл.2.

Таблиця 2

Регресійна модель впливу чинників на ефективності виробництва свинини за 2010 р.

№	Результативний показник	Рівняння регресії	R ²
1	Рівень рентабельності	$Y = 92,092 - 0,131x_1 - 0,021x_2 - 0,243x_3 - 0,008x_4 + 0,005x_5 + 0,011x_6 - 0,007x_7 - 0,011x_8 - 0,047x_9 + 0,057x_{10}$	0,9949
	Зміст факторних ознак		Коефіцієнти еластичності
x1	Обсяг реалізації м'яса свиней	$y=4,1771+0,3355x_1$	0,0465
x2	Рівень товарності продукції	$y=41,8583+0,5077x_2$	0,4663
x3	Витрати корму на 1ц приросту	$y=-31,2667-4,8909x_3$	-0,3483
x4	Середньодобові прирости	$y=25,3039+0,0714x_4$	0,2819
x5	Приплід порослят на 100 свиноматок в рік	$y=41,4210+0,0283x_5$	0,4614
x6	Поголів'я свиней	$y=3,5120+0,0242x_6$	0,0391
x7	Витрати на корми у розрахунку за 1 ц живої ваги	$y=-53,52-0,06x_7$	-0,5963
x8	Витрати на оплату праці у розрахунку за 1 ц живої ваги	$y=-22,51-0,146x_8$	-0,2507
x9	Собівартість 1 ц м'яса свиней	$y=-50,5982-0,0366x_9$	-0,5636
x10	Середня ціна реалізації 1 ц	$y=53,5383+0,0437x_{10}$	0,5964

*Джерело: власні дослідження.

Із рівняння регресії видно, що найбільший вплив на рівень рентабельності спричинює обсяг реалізації м'яса свиней та витрати корму на центнер приросту. Проте, слід зазначити, що у багатофакторній регресійній моделі спостерігається висока мультиколінеарність, яка полягає у зв'язку двох або більше змінних. Враховуючи зазначену особливість, у процесі дослідження було розділено багатофакторну модель на рівняння з впливом одного фактора. Відповідно дія кожного чинника у моделі вивчається окремо, а не в комплексі. Це стане основою для подальших досліджень.

Аналіз величини зміни рівня рентабельності під дією кожного чинника потребує дослідження коефіцієнтів їх еластичності. Найбільша зміна рівня рентабельності відбувається під дією ціни реалізації, зростання якої на 1% призводить до зростання результативного показника на 0,59 процентних пунктів. Протилежну зміну спричиняє собівартість, зростання якої знижує прибутковість

на 0,56 процентних пунктів. З метою підвищення економічної ефективності функціонування підприємств з виробництва свинини, необхідно звернути увагу на ключові показники продуктивності свиней. Так, зростання приплоду поросят на 1% підвищує у середньому рівень рентабельності на 0,46, а середньодобових приростів – на 0,28 процентних пунктів. Відносно низька еластичність спостерігається у таких чинників, як обсяг реалізації та кількість поголів'я. Актуально виділити вплив рівня товарності продукції, зростання якого на 1% збільшує результативний показник у середньому на 0,46 процентних пунктів. Враховуючи величину його впливу, підприємствам з виробництва свинини доцільно спрямувати комплекс організаційно-економічних та технологічних заходів, щодо підвищення частки товарної продукції. Дослідження зв'язків між окремими змінними факторами та результативного показника представлені у табл. 3.

Таблиця 3

Кореляція чинників ефективності виробництва свинини

	Y	x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9	x10
Y	1										
x1	0,34	1									
x2	0,37	0,40	1								
x3	-0,71	-0,49	-0,37	1							
x4	0,58	0,47	0,58	-0,67	1						
x5	0,80	0,43	0,37	-0,74	0,65	1					
x6	0,24	0,97	0,35	-0,37	0,40	0,33	1				
x7	-0,64	-0,08	-0,40	0,39	-0,22	-0,46	0,07	1			
x8	-0,83	-0,27	-0,18	0,67	-0,52	-0,67	-0,15	0,39	1		
x9	-0,57	-0,41	-0,49	0,29	-0,58	-0,47	-0,35	0,46	0,36	1	
x10	0,53	-0,03	-0,07	-0,47	0,06	0,33	-0,06	-0,20	-0,55	0,39	1

*Джерело: власні дослідження

Результати дослідження кореляції чинників економічної ефективності виробництва свинини показали, що у моделі присутній позитивний та негативний або зворотній зв'язок між окремими факторами та рівнем рентабельності. Найвагомий зворотній зв'язок спостерігається між результативним показником (Y) та матеріальними витратами на корми (X7), оплатою праці (X8), собівартістю виробництва (X9) та витратою кормів на центнер приросту (X3). Зворотній зв'язок пояснює зниження рівня рентабельності при збільшенні значень даних чинників. Сильна позитивна кореляція присутня між показником прибутковості та приплодом поросят (X5) – 0,8. Це означає, що збільшення значення приплоду поросят, збільшує рівень рентабельності. Помірна позитивна кореляція також присутня між рівнем рентабельності та обсягом реалізації м'яса свиней (X1), рівнем товарності (X2),

поголів'ям свиней (X6), середньодобовими приростами (X4) та ціною реалізації свинини (X10).

Висновки. Дослідження чинників економічної ефективності виробництва свинини дає можливість оцінити резерви її підвищення. Збільшення середньодобових приростів свиней на 20%, або з 365 до 440 г у другій досліджуваній групі обумовить ріст рівня рентабельності у середньому на 5,6 процентних пунктів, а зниження витрат корму на 1 центнер кормових одиниць збільшить прибутковість підприємства за результатами досліджень на 7 процентних пунктів. Зростання виходу приплоду на 200 поросят у розрахунку на 100 свиноматок за рік збільшить результативний показник економічної ефективності виробництва свинини у середньому на 4 процентних пунктів. Це означає, що для забезпечення прибутковості першої та другої досліджуваних груп необхідно збільшити показники продуктивності свиней на 20 та 10% відповідно. Економічно доцільно реалізувати резерви підвищенням рівня товарності свинини та її якості, що дасть змогу збільшити виручку від збуту. Досліджуючи основні внутрішні чинники ефективності виробництва свинини, необхідно зазначити, що у більшості сільськогосподарських підприємств є значні резерви зростання рівня прибутковості їх господарської діяльності.

Література

1. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств: стан, проблеми, ефективність: [монографія]/ П.С. Березівський [та ін.]. – Львів: 2007. – 166 с.
2. Лещинський О.Л. Економетрія: [навч. посіб.] / О.Л. Лещинський, В.В. Рязанцев, О.О. Юнькова. – К.: МАУП, 2003. – 208 с.
3. Економіка підприємства: Підручник/ За ред. С. Ф. Покропівного. — К.: КНЕУ. - 1999. – С. 545.
4. Статистичний збірник “Тваринництво України” за 2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Статистичний бюлетень “Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах” за 2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Summary

Maxym V.L., PhD student

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

CROSS-CORRELATION REGRESSIVE MODEL OF INFLUENCE OF INTERNAL FACTORS ON ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION OF PORK IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article investigational influence of internal factors on economic efficiency of production of pork in agricultural enterprises on the basis of cross-correlation

regressive to the analysis. Basic backlogs of growth of economic efficiency of enterprises are certain from the production of pork.

Key words: *economic efficiency, cross-correlation regressive analysis, level of profitability, agricultural enterprises.*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.

УДК 332:33

Матвеева М.П., асистент[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО СТІЙКИХ АГРОЛАНДШАФТІВ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Проаналізовано структуру земельних угідь Львівської області в межах агроландшафтів в природно-сільськогосподарських зонах та вплив на неї діяльності сільськогосподарських підприємств. Розглянуто шляхи формування екологічно стійких агроландшафтів.

Ключові слова: *екологічно стійкий агроландшафт, природно-сільськогосподарські зони, еколого-економічна модель сталого землекористування.*

Постановка проблеми. Щоб сільськогосподарська діяльність була ефективною та екологічно безпечною, необхідним є формування екологічно стійких агроландшафтів. Оскільки межі сільськогосподарських підприємств не відповідають природним межах у ландшафті, тому формування агроландшафтів повинно враховувати наявні на даній території екосистеми. Узгодження всіх технологічних процесів на раціонально організованій території сільськогосподарського підприємства робить можливим організацію ландшафту в його природних межах. Тобто, розміщення виробничих підрозділів, організація угідь та сівозмін, сіножатей, пасовищ, садів, лісосмуг має бути екологічно доцільними. В агроландшафті повинен зберігатись баланс між площею сільськогосподарських угідь, ріллею, пасовищами, луками, багаторічними насадженнями, лісами, водними джерелами та відповідати природнокліматичним зонам.

Аналіз останніх досліджень. Використанню земель сільськогосподарського призначення присвячено багато праць різного спрямування. Загальнотеоретичні, економічні, екологічні аспекти, питання сталого розвитку висвітлені в працях Будзяка В.М., Герасимчук З.В., Данилишина Б.М., Прадуна В.П., Саблука П.Т., Третяка А.М., Шубравської О.В. Особлива увага приділяється еколого-економічному землекористуванню на засадах сталого розвитку, раціональному поєднанню галузей сільськогосподарського виробництва, охороні та збереженню ґрунтів та ін. Актуальним постало питання створення екологічного паспорту земель.

Мета статті. Проведення групування земель районів Львівської області на основі природно-господарського зонування, дослідження зміни структури сільськогосподарських угідь в межах агроландшафтів та визначення впливу

сільськогосподарських підприємств на формування екологічно стійких агроландшафтів.

Виклад основного матеріалу. Згідно еколого-економічної моделі сталого розвитку в землекористуванні України на середньострокову перспективу [4, с.77] для Львівської області агроландшафтний тип навколишнього середовища передбачає залучення 53% земель від загальної площі (рілля – 30%), середовищестабілізуючий – 34,7%, забудовний – 12,3%. Враховуючи сучасний стан (табл.1), для досягнення таких показників необхідно зменшити площі сільськогосподарських земель на 6,3%, площі рілля – на 3%, збільшити площі лісового фонду на 0,6% і є резерв для збільшення площ для забудови та розташування об'єктів галузей економіки - 7,2%. Показники середовищестабілізуючого типу навколишнього середовища загалом по Львівській області є навіть кращими ніж в еколого-економічній моделі, але тут слід робити поправку на високу лісистість окремих районів (Сколівський – 71,3%, Турківський – 57,0%, Старосамбірський – 46,1%).

Таблиця 1

Структура земельного фонду Львівської області*, (%)

Функціональний тип навколишнього середовища	2000	2010
Агроландшафтний	59,7	59,3
рілля	35,1	33,1
Середовищестабілізуючий	35,3	35,6
землі лісового фонду	31,2	31,8
відкриті землі заболочені	0,4	0,4
землі водного фонду	1,9	2,0
Забудовний	5,0	5,1

* Джерело: розраховано за [5].

На території Львівської області є чотири природно-сільськогосподарські зони: Полісся, Лісостеп, Передкарпаття і Карпати. Оскільки вони суттєво різняться між собою, то оптимальні співвідношення земельних угідь в межах агроландшафтів матимуть різну структуру [4, с.113-114]. Співвідношення земельних угідь районів Львівської області в межах агроландшафтів відповідно до природно-сільськогосподарських зон подано в табл.2.

У 2010 році площа багаторічних насаджень в структурі сільськогосподарських угідь в середньому по області становить 2%. В зоні Лісостепу вона відповідає оптимальним показникам, Полісся – перевищує в 1,5-2 рази (за винятком Радехівського району), Прикарпаття і Карпат – є меншою і дуже неоднорідною.

Площа сіножатей в структурі сільськогосподарських угідь в середньому по області становить 13%. В зонах Лісостепу, Прикарпаття та Карпат вона відповідає оптимальним показникам, або перевищує їх. В зоні Полісся вона є меншою майже у 2 рази і лише у двох районах наближається до оптимальної.

Таблиця 2

**Співвідношення земельних угідь в межах агроландшафтів
в природно-сільськогосподарських зонах Львівської області, (%)**

	рілля		багаторічні насадження		сіножаті		пасовища		
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	
Полісся	55,7		1,2		22,8		20,3		
Бродівський	71,4	74,3	1,5	1,8	11,9	13,1	15,2	10,8	
Буський	63,6	64,1	1,0	1,2	16,2	16,8	19,2	17,9	
Золочівський	63,0	77,5	1,9	2,6	18,2	18,4	16,9	1,5	
Кам'янка-Бузький	72,2	72,5	1,9	1,9	11,2	11,9	14,7	13,7	
Жовківський	70,2	71,2	2,1	2,1	12,6	13,0	15,2	13,7	
Радехівський	71,5	83,9	0,6	0,8	11,7	8,3	16,2	7,1	
Сокальський	72,7	66,9	1,4	1,4	14,0	20,0	11,9	11,6	
Яворівський	65,5	57,6	2,0	2,1	7,6	7,9	24,9	32,5	
Лісостеп	76,3		2,3		7,0		14,4		
Городоцький	68,8	69,2	2,9	3,0	10,4	10,7	18,0	17,2	
Жидачівський	73,7	79,1	1,4	1,5	7,4	14,5	17,4	4,9	
Мостиський	71,7	78,2	2,2	2,1	7,5	5,2	18,5	14,5	
Миколаївський	57,4	58,1	1,7	1,7	16,4	16,8	24,5	23,4	
Перемишлянський	71,8	84,8	1,9	2,3	9,5	7,4	16,8	5,5	
Пустомитівський	84,0	84,7	3,1	3,3	6,3	7,5	6,7	4,5	
Прикарпаття	66,5		3,4		12,6		17,5		
Дрогобицький	72,1	79,8	2,4		2,8	19,2	12,0	6,3	5,4
Самбірський	61,6	62,7	1,6		1,6	18,6	17,5	18,3	18,2
Старосамбірський	62,0	75,5	2,3		2,8	7,0	6,2	28,8	15,5
Стрийський	69,9	71,4	1,5		1,5	11,2	11,7	17,4	15,4
Карпати	30,4		3,0		27,8	38,8			
Сколівський	40,7	46,8	1,4	0,6	29,1	34,9	28,8	17,7	
Турківський	42,1	42,8	0,6	0,6	15,5	14,9	41,8	41,6	

Середній відсоток пасовищ в структурі сільськогосподарських угідь області становить 14,9%. В зоні Полісся негативною є тенденція не тільки не наближення даного показника до оптимального, але й зменшення (крім Яворівського району – 32,5%). В зонах Лісостепу та Прикарпаття відсоток пасовищ у структурі наближений до оптимального, але за останні десять років зменшився.

Протягом 2000 - 2010 років відсоток багаторічних насаджень у структурі сільськогосподарських угідь зріс у сільськогосподарських підприємствах з 0,3% до 0,5%, але зменшився у господарствах населення з 3,1% до 2,5%. Відсоток сіножатей зменшився у сільськогосподарських підприємствах з 12,0% до 9,6%, але зріс у господарствах населення з 13,2% до 14,1%. Відсоток пасовищ зменшився у сільськогосподарських підприємствах з 10,4% до 5,6%, у господарствах населення з 23,3% до 17,7%.

Найзагрозливішою є ситуація зі співвідношенням ріллі до загальної площі сільськогосподарських угідь. Середнє значення по області досягло 70%, в сільськогосподарських підприємствах – 84,2%, господарствах населення – 65,8%. Майже у всіх районах області відсоток ріллі перевищує оптимальний показник на 10-30%, причому за останні десять років спостерігається тенденція до його зростання. Відсоток ріллі збільшився в сільськогосподарських підприємствах Кам'янка-Бузького району на 21,5%, Самбірського – 18,3%, Бродівського – 17,5%; в господарствах населення Радеківського району на 26,2%, Золочівського – 17,9%, Перемишлянського – 16,1%, Старосамбірського – 16,0%.

Таблиця 3

Співвідношення ріллі в межах природно-сільськогосподарських зон за категоріями землекористувачів Львівської області*, (%)

Природно-сільськогосподарська зона	Землекористувачі			
	всі		с/г п-ва	
	2000		2010	
Полісся	24,14%			
	39,00%	23,44%	36,03%	13,11%
Лісостеп	54,33%			
	43,32%	18,97%	40,63%	8,96%
Прикарпаття	33,90%			
	34,10%	13,45%	33,84%	6,53%
Карпати	8,53%			
	9,81%	0,12%	9,73%	0,03%

* Джерело: розраховано за [5].

За даними табл. 3 можна зробити висновок, що у 2000 році в зоні Лісостепу відсоток ріллі був меншим оптимального значення, в зонах Прикарпаття і Карпат наближався до оптимального, а в зоні Полісся в 1,5 рази перевищував його. З 2000 року по 2010 рік відсоток ріллі у всіх природно-сільськогосподарських зонах в розрізі всіх землекористувачів зменшився на 0,08-2,97%. За рахунок сільськогосподарських підприємств відсоток ріллі скоротився

вдвічі. Це пов'язано з перерозподілом землі між сільськогосподарськими підприємствами і господарствами населення.

Висновки. Серед розглянутих функціональних типів навколишнього середовища Львівської області агроландшафтний не відповідає еколого-економічній моделі сталого розвитку. Найбільші диспропорції в структурі агроландшафту спостерігаються в зоні Полісся. Продовжує зростати відсоток ріллі у структурі сільськогосподарських угідь. Через порушену спеціалізацію виробництва, занедбану тваринницьку галузь, відсоток ріллі у сільськогосподарських підприємствах, які віддають перевагу вирощуванню зернових, наблизився до 80%. Для виправлення ситуації сільськогосподарським підприємствам необхідно переглянути напрямки виробничої діяльності з впровадженням сучасних технологій виробництва, узгодити економічну діяльність з екологічними наслідками. Зменшити навантаження на довкілля можна завдяки впровадженню кооперування з господарствами населення, іншими сільськогосподарськими виробниками в межах природно-сільськогосподарських зон Полісся та Лісостепу.

Література

- 1 Булигін С.Ю. Формування екологічно сталих агроландшафтів [підручник для підготовки спеціалістів аграр. вищ. навч. закладах III-IV рівнів акредитації] / С.Ю.Булигін. – К., Урожай. 2005. - 300 с.
2. Добряк Д.С. Класифікація та екологічнобезпечне використання сільськогосподарських земель: Монографія. / Д.С.Добряк, О.П.Канаш, І.А.Розумний. – К., 2001. - 309 с.
3. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся та західного регіону України / М.В.Зубець, В.П.Ситник та ін. – Київ: Урожай, 2004. – 559с.
4. Теоретичні засади зонування земель в Україні: монографія / О.С.Дорош, Н.В.Ісаченко, А.Г.Мартин, С.О.Осипчук, Г.К.Лоїк. – К.: МВЦ «Медінформ», 2011. – 183 с.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv

Summary

Matvezeva M.P.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

INFLUENCE OF ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IS ON FORMING ECOLOGICALLY OF PROOF AGROLANDSHAFTIV OF LVIV AREA

The structure of the landed lands of the Lviv area is analysed within the limits of agrolandshaftiv in naturally agricultural areas and influence on it of activity of agricultural enterprises. The ways of forming ecologically of proof agrolandshaftiv are considered.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 314.18:316.334.55(477.54)

Ментей О.С., к.е.н, викладач[©]*Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

ПРОГНОЗ ЧИСЕЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Здійснено аналіз динаміки чисельності сільського населення Харківської області. Зазначено основні проблеми та наслідки сучасної демографічної тенденції села. Зроблено статистичний прогноз чисельності сільського населення досліджуваного регіону.

Ключові слова: демографія, населення, прогноз.

Постановка проблеми. Демографічні прогнози лежать в основі будь-якого соціального прогнозування і планування. Незалежно від того, що планується на перспективу: розвиток виробництва товарів або послуг, соціальна структура суспільства, окремі соціальні процеси – у всіх випадках, нам перш за все потрібно знати чисельність і склад майбутніх учасників цих соціальних процесів, оскільки це впливає на характер та інтенсивність їх діяльності і, відповідно, на характер та інтенсивність соціальних процесів.

Отже, прогнозування чисельності населення завжди буде актуальним, тому що наявність достовірної демографічної інформації є необхідним елементом забезпечення нормальної життєдіяльності суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші спроби прогнозування населення датуються кінцем 17- початком 18 століття [1, с.10]. Цій проблемі присвячено філософські та економічні трактати періоду феодалізму та зародження індустріального суспільства. В Україні перші прогнозні розробки чисельності населення здійснили на початку 30-х років 20 століття вітчизняні вчені Ю.О. Корчак-Чепурківський, М.В. Птуха, А.П. Хоменко [1, с.25]. Попри деяку недосконалість прогнозних гіпотез розвитку населення, спроби скласти перші прогнозні розрахунки кількості населення УРСР були важливою віхою у становленні вітчизняного демографічного прогнозування.

Сьогодні прогнозуванням чисельності населення України займаються не тільки провідні науковці держави, але й міжнародні організації. Зокрема, згідно з прогнозами Світового банку, чисельність населення працездатного віку в Україні протягом періоду від 2005 до 2020 року скоротиться на 16% при відносно сталій загальній чисельності [2]. Що ж виходить – загальна кількість населення не зменшується, а кількість працездатного населення зменшується, отже маємо старіння населення.

Старіння населення – це невідворотна демографічна тенденція. Однак у Звіті Світового банку вказується, що немає підстав через це бити на сполох. Завдяки кращому усвідомленню стратегічних викликів, які несе старіння

[©] Ментей О.С., 2012

населення, та вчасному впровадженню необхідних реформ країни зможуть успішно подолати наслідки “третього перехідного періоду”. “Проте”, – як підкреслює Пол Бермінгхем, – “добре підготуватися – означає починати діяти вже сьогодні” [2].

Метою статті є аналіз динаміки вибуття сільського населення Харківської області та прогнозування подальшої тенденції.

Виклад основного матеріалу. В наслідок дії у сільському господарстві України ринкових механізмів, що ґрунтуються на вільній конкурентній боротьбі, продовжується розвиток структурних змін виробництва: трансформуються спеціалізація підприємств з орієнтацією на скорочення нерентабельних напрямків та розвиток виробництва тих видів продукції, що є прибутковими. Наслідком такої переорієнтації в 2009 р. стало зростання обсягів землекористування у великих підприємств галузі, які зорієнтовані переважно на рослинництво, акумулювання земель відбувалося до початку фінансової кризи, коли господарства ще мали ресурси для накопичення земель.

В галузі тваринництва спостерігається подальше скорочення виробництва (окрім птахівництва), і фінансова криза, що розпочалася у вересні 2008 р., лише посилила цю тенденцію. В перспективі структурні зміни в сільському господарстві будуть ще більш помітними, можна очікувати подальшого зменшення кількості господарств, що мають в своїй структурі виробництва галузь тваринництва. Також варто очікувати подальшого укрупнення господарств, адже невеликим підприємствам буде важко пережити економічну та фінансову кризи самостійно. На основі врахування даних тенденцій, питання формування чисельності трудового населення із забезпеченням продуктивної зайнятості в сільській місцевості вимагають глибокого теоретичного та методичного переосмислення.

Враховуючи те, що галузь сільського господарства є найбільш залежною від природно-кліматичних умов економічної діяльності, виробництво напряду залежить від дії природних і біологічних законів, праця в селі вимагає не лише високих фізичних навантажень, а й значних витрат часу на виконання робочих операцій. Так як сільське господарство є специфічною галуззю, що має значну територіальну розпорошеність, а виробництво в ньому має як економічний, так і природний та біологічний характер, трудова участь в ньому вимагає значної мобілізації сил працівників села. Через існування розбіжності між робочим періодом і кінцевим результатом, особливо відчувається часова віддаленість в галузі рослинництва, процес винагороди за працю часто не відповідає трудовим зусиллям працюючого, формування доходів працівників села є неоднорідним, остаточний їх розмір визначається лише після реалізації сільськогосподарської продукції [3, с.108].

Оцінюючи динаміку забезпеченості сільського господарства Харківської області працездатним населенням за період 2000-2009 рр., відмітимо спад як загальної кількості населення сільських територій, так і зниження їх працездатної кількості та числа осіб, зайнятих безпосередньо в сільському господарстві. Статистичні дані Головного управління статистики в Харківській

області свідчать, що за останні 15 років сільське населення області скоротилося на 101,7 тис., або на 13,2 % (по Україні цей показник становить 12 %) [4, с.164].

За 2010 р. найнегативніше “сальдо міграції” відзначено по Барвінківському району – 549 осіб, по Борівському, Золочівському, Великобурлуцькому та Близнюківському районах вибуло від 240 до 260 осіб, у той же час Харківський, Дергачівський, Чугуївський, Первомайський та Лозівський райони стали найпривабливішими для переселення до них людей з інших регіонів. У цьому контексті характерне те, що в тих же Дергачівському, Чугуївському та Харківському районах збудовано та введено в експлуатацію найбільше житла в сільській місцевості – від 7 до 17 тис. м², у той час як у Шевченківському районі цей показник нульовий, а по Дворічанському, Барвінківському, Зачепилівському, Кегичівському та Краснокутському районах складає лише від 300 до 500 м² [5, с 423]. Причиною цього стали як економічні фактори, так і соціальні проблеми, що не вирішувались в сільській місцевості десятиріччями. Загальне зниження кількості працівників сільського господарства за період з 2000 р. по 2009 р. склало 88,9 тис. осіб. Найвищі темпи вибуття працівників з галузі спостерігаються в період з 2000 р. по 2005 р, коли, в середньому за рік галузь втрачала 11,1 тис. осіб.

Основними факторами вибуття стали не лише старіння населення та недостатня оновлюваність кадрів молодими працівниками, але й скорочення самого виробництва, зменшення кількості діючих сільськогосподарських підприємств. З 2005 по 2009 втрачалось, в середньому, 710 осіб на рік. При цьому, якщо в 2000 році кількість працюючих в сільському господарстві складала 18,6% від загальної кількості населення села, то на 2009 рік цей показник скоротився до 5,0%, тобто і у відносному вираженні відбулось скорочення частки працюючих в аграрному секторі до загальної кількості селян на 13,56 відсоткових пункти [6, с.233].

Через продовження негативних процесів в соціально-економічному розвитку села, спостерігається зниження привабливості проживання населення у сільській місцевості, особливо молоді, зростає рівень міграції з села. Загальне сальдо міграції в цілому по області у 2009 р. дорівнювало 1985 осіб (0,7 особи на 1000 жителів). Міграційний приріст населення формувався переважно за рахунок міжрегіонального міграційного обміну (73,7%).

Таблиця 1

**Динаміка вибуття сільського населення Харківської області
за 2001-2010 рр.**

Рік	Кількість сільського населення тис. осіб	Скорочення	
		тис. осіб	у %
2001	628,6	-	-
2002	625,5	-3,1	-0,5
2006	586,0	-39,5	-6,7
2008	568,5	-17,5	-3,1
2009	560,9	-7,6	-1,4
2010	555,0	-5,9	-1,1
середнє значення	587,4	-12,3	-2,1

В наслідок цього втрачається демографічний, трудовий та інтелектуальний потенціал сільської місцевості. Розрахунки, приведені в табл. 1, доводять, що скорочення сільського населення Харківської області – відбувається постійно, а саме: з 2001 по 2010 рік кількість сільського населення скоротилась на 73,6 тис. осіб, що в середньому, складає 12,27 тис. осіб щорічно.

Зростають депресивні процеси, продовжується обезлюднення сільських населених пунктів. В Харківській області практично в кожному районі є по декілька сіл, що вже втратили можливість до самовідтворення населення і в перспективі зникнуть в найближчі роки. Найвищі темпи скорочення спостерігались в 2006р., коли за рік населення сіл області зменшилось на 6,7%. У 2009-2010рр. темпи скорочення дещо уповільнились, склавши 1,4 та 1,1% відповідно, але про перспективне подолання процесу скорочення ще не можна говорити. Визначаючи перспективу подальшого формування трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств, проведемо прогнозування динаміки загальної кількості населення сільської місцевості для наступних 10 років на основі розрахунку рядів динаміки (табл. 2).

Таблиця 2

**Прогноз вибуття сільського населення Харківської області
на 2011-2020рр.**

Рік	Прогнозована кількість населення, тис. осіб	Прогнозоване скорочення населення, тис. осіб
2011	543,41	-11,59
2012	532,06	-11,35
2013	520,95	-11,11
2014	510,07	-10,88
2015	499,42	-10,65
2016	488,99	-10,43
2017	478,78	-10,21
2018	468,78	-10,00
2019	458,99	-9,79
2020	449,41	-9,58

Як видно з таблиці 2, спостерігається скорочення загальної чисельності населення. Дане скорочення відбувається переважно за рахунок молодих і працездатних людей. І, на жаль, прогноз в цьому сенсі вкрай несприятливий. Навіть при позитивних тенденціях народжуваності, які ми спостерігаємо зараз, ми не зможемо зламати тенденцію скорочення чисельності. Народжуваність в осяжному майбутньому не буде забезпечувати навіть просте відтворення населення.

З огляду на це, державна політика в умовах старіючого населення повинна будуватися виходячи, принаймні, з двох складових: перша – політика, спрямована на зміну демографічної структури, зокрема, збільшення народжуваності та поповнення молодого населення за рахунок міграційної політики, а друга складова – це підтримка людей похилого віку.

Висновки. Отже, щорічне середнє вибуття сільського населення Харківської області за 2001-2010 роки становить 12,3 тис. осіб., що становить 2,1% від загальної чисельності населення. При збереженні даної тенденції до 2020 року чисельність сільського населення Харківської області прогнозується в кількості 449,41 тис. осіб.

Лише гнучка і спрямована на кожну окрему людину демографічна політика спроможна у сучасних умовах зламати дану тенденцію та зберегти сільський генофонд регіону, забезпечити умови для розширеного відтворення населення.

Література

1. Махорін Г.Л. Основи демографії. Курс лекцій / Г.Л. Махорін / Житомир: Вид-во "Волинь", 2009. – 96 с.
2. Населення України старіє – для подолання наслідків таких демографічних змін необхідні реформи [Електронний ресурс] / Звіт Світового банку: К. – 2007. – Режим доступу: <http://web.worldbank.org>.
3. Якуба К.І. Безробіття селян: економічний і соціальний аспект / К.І. Якуба // Економіка АПК. – 2010. – №6. – с.107-112.
4. Статистичний збірник: праця Харківської області 2009 / за ред. О.С. Никифорова – Харків: Головне управління статистики у Харківській області, 2010. – 347 с.
5. Статистичний щорічник Харківської області за 2009 рік. – Харків: Головне управління статистики у Харківській області, 2010. – 628 с.
6. Економічна активність населення України в 2008 році. Стат. щорічник. К.: Держкомстат України, 2009. – 459 с.

Summary

Mentej O.S.

Kharkiv national agrarian university the named after V.V. Dokuchaev

PROGNOSIS OF QUANTITY OF RURAL POPULATION OF KHARKIV AREA

The analysis of dynamics of quantity of rural population of the Kharkiv area is carried out. Basic problems and consequences of modern demographic tendency of village are marked. The statistical prognosis of quantity of rural population of the probed region is done.

Key words: *demography, population, prognosis.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК:338.43:658 (477.41/.42)

Микитюк В. М., к.е.н., професор[©], Данкевич В.Є., аспірант*
Житомирський національний агроекологічний університет

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ СТРУКТУРИ СКОТАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вивчено та проаналізовано сучасні форми організації виробництва у скотарських підприємствах. Досліджено перспективи розвитку галузі тваринництва у Житомирській області. Запропоновано економіко-математичні моделі для оптимізації виробничої структури скотарських підприємств.

Ключові слова: скотарські підприємства, форми організації виробництва, виробнича структура, спеціалізація, концентрація, кооперація, диверсифікація, економіко-математичне моделювання.

Постановка проблеми. У зв'язку із значним скороченням поголів'я ВРХ та зниженням продуктивності тварин важливо раціонально організувати виробничий процес у скотарських господарствах. З-поміж чинників розвитку галузей аграрного сектора економіки організація виробництва – один з найважливіших факторів пристосованості до умов господарювання. Наразі актуальним є мобільність виробництва та можливість його швидкої адаптації до ринкового середовища. Від оптимальної організації виробництва у скотарських підприємствах залежить конкурентоспроможність товаровиробників та перспективи подальшої діяльності.

В умовах трансформації виробничої структури сільськогосподарських підприємств недостатньо вивчено сутність, механізми і особливості адаптації товаровиробників до ринкових умов господарювання. Необхідні нові підходи щодо оптимізації виробничої структури, обґрунтування перспектив розвитку скотарства в умовах функціонування різних форм господарювання та з урахуванням можливостей регіону. Ринкові відносини вимагають перегляду теоретичних понять, пошуку нових підходів до управління та планування сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень. В економічній науці значна увага вітчизняних і зарубіжних науковців спрямована на обґрунтування перспективних форм господарювання та раціональної організації виробництва. Дослідження даної тематики пов'язані з іменами провідних вчених аграрної науки, а саме: В. Я. Амбросова, В. Г. Андрійчука, І. Ф. Баланюка, С. І. Дем'яненка, В. К. Збарського, В. М. Зубця, М. М. Ільчука, М. М. Корінька, І. І. Лукінова, А. В. Македонського, В. І. Мацибори, В. Я. Месель-Веселяка, П. Т. Саблука та ін. Відзначаючи цінність результатів досліджень науковців варто відмітити, що значна частина питань, пов'язаних з дослідженням сучасних умов

* Науковий керівник – к.е.н., професор Микитюк В.М.

© Микитюк В.М., Данкевич В.Є., 2012

функціонування скотарських господарств та розробки ефективних організаційних моделей їх розвитку залишається не розкритою.

Мета статті. Дослідити форми організації виробництва у скотарських господарствах Житомирської області та запропонувати економіко-математичні моделі оптимізації виробничої структури товаровиробників.

Результати досліджень. Організація виробництва у скотарських підприємствах – це, певним чином, упорядкована й скоординована в часі та просторі система взаємодії провідних елементів виробничого процесу: працівників, знарядь і предметів праці. Розрізняють локальні та суспільні форми організації виробництва. Перші було покликано до життя одиничним поділом праці і включають: поділ та інтеграцію виробничих процесів усередині підприємства; кооперування окремих підрозділів; раціональне поєднання всіх елементів процесу виробництва. Суспільні форми організації виробництва виникають і розвиваються внаслідок загального та часткового поділу праці [10]. До форм суспільної організації виробництва у сучасних скотарських господарствах належать концентрація, спеціалізація, кооперація, комбінування і диверсифікація (рис. 1).

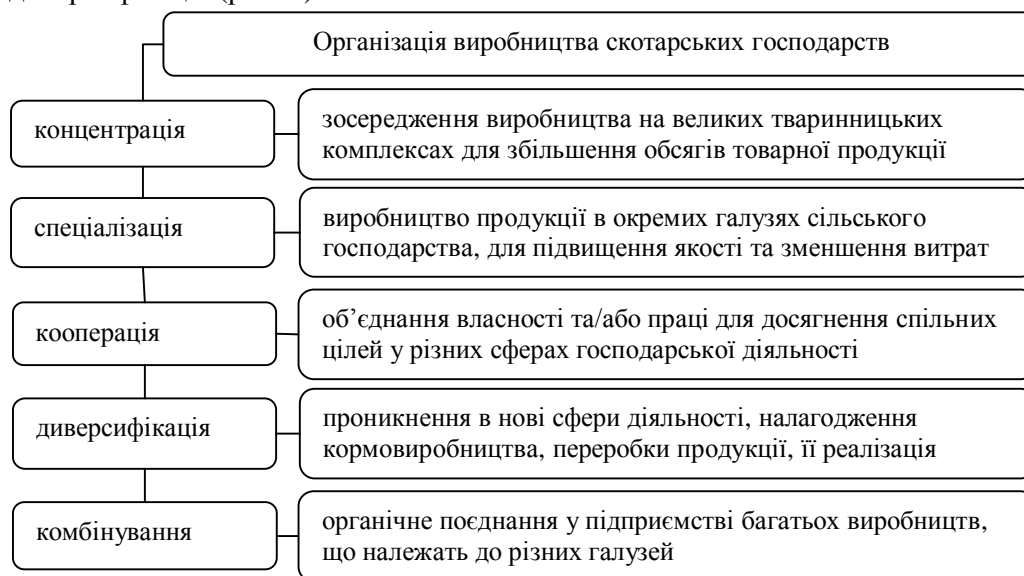

Рис. 1. Форми організації виробництва у скотарських господарствах

Джерело: власні дослідження.

Вибір форми організації виробництва має суттєве значення у галузі скотарства, особливо наразі, коли спостерігаються трансформації виробничої структури підприємств. Адже, із зниженням ефективності виробництва тваринницької продукції, різко скорочується поголів'я худоби, що, в свою чергу, призводить до послаблення продовольчої безпеки країни. Для відновлення втраченого рівня виробництва, навіть за умови надання державної підтримки,

потрібні десятки років. Важливим є збереження нинішнього потенціалу та створення сприятливих умов для відродження галузі.

При визначенні оптимальних форм організації виробництва для кожного регіону необхідно враховувати наявність умов для господарської діяльності та спеціалізацію території. Щодо розвитку галузі скотарства у Житомирській області, необхідно виділити два напрями: на Поліссі, за сприятливих природно-кліматичних умов, наявності пасовищ та низькій щільності населення – м'ясне скотарство; у лісостепу – молочне скотарство [8]. Дане врахування суттєво впливає на собівартість продукції та її конкурентоспроможність.

Слід зазначити, що господарств м'ясного напрямку скотарства у Житомирській області ще мало, хоча, як свідчить світова практика, такий напрям спеціалізації високоефективний та перспективний. Прикладами вдалого розвитку м'ясного скотарства у Поліській зоні можна назвати СТОВ “Тетірське” Червоноармійського району, ПОСП “Зірка” Ємільчинського району, ТОВ “Осички” Радомишльського району Житомирської області, які здійснюють виробництво високоякісної яловичини та налагодили канали її реалізації.

У рослинництві господарства спеціалізуються на вирощуванні зернових і зернофуражних культур та кормовиробництві. Кормова група за 2008–2010 роки займала близько 30%. У структурі посіву кормових культур за цей період однорічні трави становили 48%, багаторічні трави – 32% та кукурудза на зелений корм і силос – 20%. Створення міцної і стабільної кормової бази (в середньому, тут одержують 38–40 ц к.о. з 1 га сіяних кормових культур) стало одним із основних і вирішальних чинників досягнення господарствами позитивних показників у розвитку галузі м'ясного скотарства.

Більш поширеним у досліджуваному регіоні є молочне скотарство. У господарствах молочного напрямку товарне молоко становить 50–75% вартості всієї продукції тваринництва. Молочне скотарство найбільш розвинуте в господарствах Лісостепу. Прикладом спеціалізованих господарств з виробництва молока є ПАФ “Єрчики”, ПСП “Сокільча” Попільнянського району Житомирської області. Частка корів у стаді ВРХ в даних підприємствах становить понад 40–50%. Господарства виробляють не тільки молочні продукти, а й значні обсяги яловичини. Слід зазначити, що зростання виробництва молочної продукції, скорочення затрат праці і зниження собівартості найбільш успішно вирішується в умовах спеціалізації і концентрації. На спеціалізованих молочних комплексах усі зусилля і матеріальні ресурси зосереджуються на виробництві основного виду продукції. Витрати на догляд за однією твариною скорочуються, що сприяє зниженню собівартості і підвищенню рентабельності.

Окремі скотарські господарства Житомирської області, пристосовуючись до умов ринкового середовища, почали диверсифікацію виробництва. Провідне місце серед них займають ПСП “Саверці”, ПСП ім. Цюрупи, які здійснюють виробництво м'яса й молока, його переробку та реалізацію через власну збутову мережу. На підприємствах створили власну кормову базу, де використовують відходи переробки – жом та патоку для годівлі тварин. ПАФ “Єрчики” здійснює розведення й реалізацію племінної худоби, заключні контракти з

молокозаводами і супермаркетами на поставку молока та м'яса. Диверсифікація є перехідним етапом підприємства, коли воно починає працювати над урізноманітненням власного виробництва, розширенням асортименту продукції, наданням послуг, збільшуючи свою ефективність і знижуючи ймовірність ризикованості отримання збитку.

Практика показує, що ефективнішим є ведення скотарства на порівняно великих спеціалізованих фермах. Великі сільськогосподарські ферми здатні впроваджувати і використовувати ефективні технології утримання та догляду за ВРХ, гарантувати дотримання санітарних і ветеринарних норм, вести виробництво безпечної продукції [3]. За рахунок ефекту масштабу вдається досягати конкурентних переваг. На даних підприємствах є можливості для налагодження ефективного кормовиробництва, запровадження м'ясопереробки, створення власної мережі реалізації, уникнення посередницьких послуг та використання державної підтримки галузі скотарства. Проте, розмір їх має відповідати організаційній структурі господарства, нормативам стандартного обладнання для виконання виробничих процесів при їх комплексній механізації.

Однак, враховуючи, що більшість продукції тваринництва виробляється в населення та фермерських господарствах, важливим є розробка заходів щодо адаптації виробничих потужностей даних товаровиробників до умов ринку, адже вони є стабілізуючою формою господарювання, що стримує спад виробництва продукції та забезпечує розвиток сільської місцевості.

Для розвитку скотарства у фермерських і приватних господарствах необхідно здійснити ряд заходів: державну підтримку технологічного оснащення малих ферм; створення служб, які б надавали сервісні і дорадчі послуги з питань ефективного виробництва та збуту; організацію структури постачання товаровиробникам засобів матеріально-технічного забезпечення, кормів, обладнання та ветпрепаратів; розширення масштабів кооперації із залученням до цього процесу переробних підприємств.

Важливим для всіх категорій товаровиробників є оптимізація виробничої структури. Як показує досвід провідних країн Європи, продукція тваринництва має складати приблизно дві третини загального виробництва на сільськогосподарських підприємствах, рослинництва – тільки одну третину. В Україні ж, навпаки, виробництво продукції тваринництва ледве сягає однієї третини обсягів продукції сільського господарства, що обумовлює незадовільний рівень забезпеченості населення відповідними продуктами харчування. Не відповідає рівню розвинутих аграрних країн і частка продукції переробки в аграрному секторі. За таких умов проблема оптимізації галузевих пропорцій у скотарських господарствах стає однією з першочергових, що потребує швидкого вирішення.

Необхідним є удосконалення економіко-математичних моделей, що передбачатимуть механізм підлаштування галузі рослинництва до потреб тваринництва. Для досягнення практичної реалізації запропонованого механізму на кожному підприємстві повинен бути розроблений комплекс організаційних заходів, який передбачає визначення методів, засобів та принципів процесу

оптимізації співвідношення між галузями аграрного виробництва. Орієнтований запис математичної моделі оптимізації виробничої структури при максимізації прибутку для скотарського господарства має такий вигляд:

$$F = \sum_{j=1}^n \tilde{n}_j x_j - \sum_{j=1}^n x_j q_j \rightarrow \max$$

де c_j – ціна реалізації продукції j -го виду, грн/ц;

x_j – обсяг виробництва продукції j -го виду, ц;

q_j – витрати, для здійснення виробництва 1ц продукції j -го виду, грн/ц;

n – сукупність змінних, які виражають кількість видів продукції, що виробляється та реалізується сільськогосподарськими підприємствами.

Обмеження моделі: наявні земельні та трудові ресурси, потреба господарства в кормах, обмеження із використання виробничих приміщень, сівозмін та матеріальних ресурсів.

$$\sum_{i=1}^n a_{ji} x_i \begin{cases} \leq \\ \geq \\ = \end{cases} b_i$$

a_{ji} – використання ресурсу i -го виду для виробництва продукції j -го виду;

b_i – наявний обсяг i -го ресурсу.

Результати моделювання, на матеріалах спеціалізованого скотарського господарства ПСП “Саверці” Попільнянського району Житомирської області, дали змогу оцінити перспективи подальшої діяльності та резерви розширення виробництва, збалансувати виробничу структуру, спрямувати її до сучасних умов господарювання. У результаті дослідження нами встановлено, що основними напрямками трансформації підприємства в галузі тваринництва є збільшення поголів’я корів на 140 голів, відповідно, оптимізації до цих змін кормового клину. Ефективним є запровадження семипільної сівозміни із злаково-бобовими сумішками, проміжними хрестоцвітими, кукурудзою й кормовими буряками та багаторічними бобовими травами, яка забезпечує продуктивність з 1 га близько 83 ц кормових одиниць. Для дотримання чергування культур в сівозмінах доцільно зменшити посіви кукурудзи на 230 га. При нинішніх тенденціях на ринку сільськогосподарської продукції, економічно вигідно збільшити площу посіву сої на 49 га, цукрових буряків на 51 га та ячменю на 24 га, що дозволить збільшити товарну продукцію (табл. 1).

Проведене моделювання показало можливості та шляхи подальшого розвитку ПСП “Саверці” Попільнянського району. При реалізації запропонованих заходів можуть збільшитись надходження коштів від товарної продукції на 3642 тис. грн, а прибуток – на 2724 тис. грн. Зміну виробничої структури необхідно здійснювати поетапно, забезпечуючи раціональне співвідношення між рослинництвом та тваринництвом, дотримуючись агротехнічних вимог вирощування культур та створивши кормову базу для нарощування поголів’я тварин. Досягти ефективності господарської діяльності

можливо лише за рахунок модернізації виробництва, застосування сучасних підходів до організації виробничого процесу.

Таблиця 1

**Структура товарної продукції у ПСП “Саверці” Попільнянського району
Житомирської області**

Вид продукції	Фактично		За оптимальної виробничої структури		Відхилення, +,- (%)	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Рослинництво	16607	57,4	15245	46,8	-1362	91,8
кукурудза на зерно	7531	26,0	5840	17,9	-1691	77,5
пшениця	2033	7,0	2305	7,1	272	113,4
ячмінь	2229	7,7	2730	8,4	501	122,5
цукрові буряки	1918	6,6	2114	6,5	196	110,2
соя	-	-	2256	6,9	-	-
Тваринництво	9057	31,3	13631	41,8	4574	150,5
м'ясо ВРХ	2803	9,7	2021	6,2	-782	72,1
молоко	6169	21,3	7927	24,3	1758	128,5
Промислова продукція	3138	10,8	3538	10,9	400	112,7
Послуги	145	0,5	175	0,5	30	120,7
Всього	28947	100,0	32589	100,0	3642	112,6

* Джерело: власні дослідження.

Для більшості скотарських підприємств Житомирської області характерне комбіноване виробництво, з кількома галузями за певного їх поєднання. У процесі розробки економіко-математичної моделі для господарств було поставлено завдання правильно поєднувати головні, додаткові і підсобні галузі. При цьому, забезпечено найвищу ефективність виробництва, найбільш повне і правильне використання ґрунтово-кліматичних та економічних умов господарювання, рівномірне розподілення протягом року робочої сили, використання відходів і побічної продукції одних галузей іншими, прискорення обороту коштів у господарстві та ін. Результатом стала, на нашу думку, збалансована виробнича структура, яка відповідає конкретним умовам господарювання. Розроблені економіко-математичні моделі можуть бути використані для інших скотарських господарств досліджуваного регіону.

Висновки. Ефективнішим є ведення скотарства на великих спеціалізованих фермах, де є можливість впроваджувати і використовувати сучасні технології утримання та догляду за тваринами, гарантувати дотримання ветеринарних норм, вести виробництво конкурентоспроможної продукції. Однак, враховуючи, що більшість продукції тваринництва виробляється в населення та фермерських господарствах, важливим є адаптація виробничих

потужностей даних товаровиробників до умов ринку за рахунок державної підтримки та кооперації.

Для оптимізації виробничої структури скотарських господарств необхідний балансовий взаємозв'язок всередині сільськогосподарського підприємства між його ресурсами й запланованими обсягами виробництва продукції, рослинництвом та тваринництвом, основними і допоміжними галузями. Економіко-математичне моделювання показало можливості та шляхи подальшого розвитку скотарського підприємства. В результаті запропонованих змін для ПСП "Саверці" є змога збільшити надходження коштів від товарної продукції на 3642 тис. грн, а прибуток, на 2724 тис. грн. Трансформацію слід здійснювати поетапно, протягом не менше одного року, дотримуючись науково обґрунтованих норм ведення господарської діяльності.

Література

1. Андрійчук В. Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В. Г. Андрійчук, М. В. Зубець, В. В. Юрчишин. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.
2. Баланюк І. Ф. Тенденції структурних змін виробництва продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами / І. Ф. Баланюк, О.І. Жук, Д.І. Шеленко // Інноваційна економіка – Тернопіль: ІАВ.– 2012. – №6. – С. 57–60
3. Ільчук М. М. Тенденції розвитку тваринництва та його ефективність в Україні / М. М. Ільчук // Наук. вісн. НАУ. – 2004. – Вип. 72. – С. 300–306.
4. Комплексна програма розвитку сільського господарства Житомирської області у 2009–2010 роках та на період до 2015 року / М. М. Дейсан [та ін.]. – Житомир: Рута, 2009. – 304 с.
5. Люльченко М. Напрями прискореного розвитку м'ясного скотарства на Житомирщині / М. Люльченко, С. Спека, М. Дородько // Тваринництво України. – 2004. – № 12. – С.16–18.
6. Месель-Веселяк В.Я. Напрями розвитку галузей тваринництва та їх державна підтримка/ В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – С. 3–8.
7. Молдаван Л. В. Форми господарювання в аграрному секторі країни в умовах глобалізації / Л. В. Молдаван // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 13–17.
8. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західного регіону України / редкол.: В. М. Зубець (голова) [та ін.]. – К.: Аграрна наука, 2010. – 944 с.
9. Онищенко О. М. Оптимізація галузевої структури сільськогосподарських підприємств / О. М. Онищенко. – К.: Урожай, 1972. – 216 с.
10. Політична економія: Навчальний посібник / О. Є. Степура, О. С. Єремєєв, Т. Ю. Пономарьова, М. О. Степура; За заг. ред. О. С. Степури; Ін-т підприємництва та сучасних технологій. - К.: Кондор, 2006. - 405 с.

Summary

Mykytyuk V.M., Dankevych V.Y.
Zhytomyr National Agro-Ecological University

FORMS OF ORGANIZATION OF PRODUCTION IN CATTLE BREEDING FARMS

The present forms of organization of production in cattle breeding farms have been studied and analyzed. The perspectives of development of livestock industry of Zhytomyr region have been investigated. The economic-and-mathematical models for optimization of industrial structure of cattle breeding enterprises have been introduced.

Key words: *cattle breeding enterprises, forms of organization of production, industrial structure, specialization, concentration, cooperation, diversification, mathematical modelling*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК: 631.145:346.7

Минів Р.М., к.е.н., доцент¹®, **Ковальчук Р.Л.**, к.вет.н.¹ *Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького*² *Виконавчий керівник ДАК України, м. Київ*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено нормативні документи, що регламентують правове забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств.

Ключові слова: *право, фінансова діяльність, аграрні підприємства.*

Постановка проблеми. Процес управління фінансами аграрних підприємств базується на використанні механізмів фінансового менеджменту, складовою яких є правове і нормативне забезпечення управлінських рішень. Через розробку системи законів та інших нормативних актів держава проводить відповідну фінансову політику і здійснює регулювання фінансово-господарської діяльності підприємств економічними методами.

Правові основи фінансів аграрних підприємств перш за все базуються на конституційних нормах. Конституція України є важливим джерелом фінансового права і віддзеркалює у концентрованому вигляді правовий простір, в якому здійснюється розвиток підприємництва в нашій країні. Конституцією України регламентується право громадян на здійснення будь-якого виду підприємницької діяльності, не забороненої законом. Водночас держава забезпечує розвиток конкуренції в підприємницькій діяльності, здійснює антимонопольне, кредитне, бюджетне та податкове регулювання, захищає права споживачів, контролює якість і безпеку продукції і всіх видів послуг та робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Мета статті. Дослідити нормативні документи, що регламентують правове забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств.

Результати досліджень. Процес систематизації законодавства про підприємництво має здійснюватись на основі глибокого пізнання соціально-економічної сутності та закономірностей розвитку підприємництва, а також на засадах єдиного розуміння стратегії державної політики розвитку підприємництва в Україні й ринкового формування господарського механізму. Саме такий підхід до формування законодавчої бази підприємницької діяльності сприятиме підвищенню ролі фінансових менеджерів в управлінні фінансовими процесами суб'єктів господарювання.

Конституція України формує правовий простір для розвитку вільного підприємництва в країні й водночас створює передумови для використання фінансового менеджменту як системи управління фінансами суб'єктів

господарювання в економіці ринкового типу. Правовим забезпеченням фінансової діяльності аграрних підприємств є чинні закони України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, накази та положення міністерств та відомств, установчі договори та статuti підприємств. У систематизованому вигляді чинне правове забезпечення фінансової діяльності вітчизняних аграрних підприємств представлено в табл.1.

Таблиця 1

Правове забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств

Основні напрямки державного регулювання фінансової діяльності підприємств	Основні законодавчі акти
Регулювання фінансових аспектів створення підприємства різних організаційно-правових форм	Господарський кодекс України; Цивільний кодекс України; Закон України «Про власність»; Закон України «Про господарські товариства»
Регулювання порядку формування інформаційної бази управління фінансової діяльності підприємства	Закон України «Про державну статистику»; Закон України «Про аудиторську діяльність»
Податкове регулювання	Закон України «Про систему оподаткування»; Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»; Закон України «Про ПДВ»;
Регулювання порядку та норм амортизації основних засобів і нематеріальних активів	Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств»; П(С)БО 7 «Основні засоби»; П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»
Регулювання кредитних операцій	Закон України «Про банки і банківську діяльність»; Положення НБУ «Про кредитування»
Регулювання інвестиційних операцій	Закон України «Про інвестиційну діяльність»; Закон України «Про режим іноземного інвестування»;
Регулювання операцій страхування	Закон України «Про страхування»
Регулювання грошового обігу та форм розрахунків	Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетом та державними цільовими фондами»; Інструкція НБУ «Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті»; Інструкція НБУ «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті»
Валютне регулювання	Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»
Регулювання цінних паперів ринку	Закон України «Про цінні папери і фондову біржу»; Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»; Закон України «Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу паперів в Україні»; Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»

Правове регулювання фінансової діяльності аграрних підприємств здійснюється згідно із загальними та спеціальними законодавчими актами. До загальних законодавчих актів належать Цивільний і Господарський кодекси України, закони України “Про господарські товариства”, “Про колективне сільськогосподарське підприємство”, “Про фермерське господарство”, “Про сільськогосподарську кооперацію”, які визначають загальні правові засади спеціальної правосуб’єктності суб’єктів аграрного господарювання у сфері фінансової діяльності.

До спеціальних законодавчих актів, які регулюють фінансові відносини, належать закони України “Про банки і банківську діяльність”, “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”, “Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати”, “Про забезпечення вимог кредиторів і реєстрацію обтяжень”, “Про платіжні системи і переказ грошей в Україні” тощо.

Згідно зі ст. 140 ГК і відповідних положень законів “Про колективне сільськогосподарське підприємство”, “Про сільськогосподарську кооперацію”, “Про господарські товариства” джерелами формування майна (в тому числі й фінансових ресурсів) суб’єктів господарювання є грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції (робіт, послуг); доходи від цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об’єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб’єктів; кредити банків та інших кредиторів; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян; інші джерела, не заборонені законом.

Різним видам сільськогосподарських підприємств притаманний свій особливий режим формування фінансів. Так, фермерське господарство, відповідно до розділу VII Закону України “Про фермерське господарство”, формує свої фінанси за рахунок власних доходів, тобто прибуткової господарської діяльності.

Фінанси сільськогосподарських споживчих товариств та їх спілок формуються за рахунок коштів, одержуваних внаслідок господарської діяльності, продажу цінних паперів та інших надходжень.

Важливим джерелом формування фінансів суб’єктів аграрного підприємництва є кредити. Згідно зі ст. 2 Закону України “Про банки і банківську діяльність” банківський кредит — це будь-яке зобов’язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов’язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов’язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов’язання про сплату відсотків та інших зборів з такої суми.

Державне регулювання фінансових аспектів зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств здійснюється відповідно до правових норм, закріплених у Законі України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91. Цей закон вводить основні терміни і положення, визначає суб’єкти

зовнішньоекономічної діяльності в Україні, встановлює форми зовнішньоекономічних угод і договорів. У розрахунках із зарубіжними партнерами застосовуються контрактні ціни, що формуються відповідно до умов і цін світового ринку. Особливості та сфера застосування Державного регулювання цін регламентуються Законом України “Про ціни і ціноутворення”. Порядок використання іноземної валюти визначається валютним законодавством України.

Сільськогосподарські товаровиробники є суб'єктами податкових відносин, які регулюються як загальними законодавчими актами про оподаткування, так і спеціальними. До загальних законодавчих актів належать закони України “Про систему оподаткування”, “Про оподаткування прибутку підприємств” та ін.; до спеціальних — закони “Про фіксований сільськогосподарський податок”, “Про плату за землю”. Відповідно до Закону України “Про фіксований сільськогосподарський податок” суб'єкти аграрного господарювання, що займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції, в яких сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, перевищує 75% загальної суми валового доходу підприємства, є платниками фіксованого сільськогосподарського податку. Земельним кодексом і Законом України “Про плату за землю” встановлено земельний податок. Плата за землю справляється у вигляді земельного податку або орендної плати, що визначається залежно від якості та місцезнаходження ділянки, виходячи з кадастрової оцінки землі.

Висновки. Автор погоджується з думкою багатьох науковців, які вважають за необхідне систематизувати законодавство України про підприємництво у вигляді Зводу законів про підприємництво і включити до нього норми Концепції державної політики розвитку підприємництва, норми законодавства України про місцеве самоврядування, норми Цивільного кодексу України та Законів України “Про підприємництво”, “Про підприємства в Україні” та інших законодавчих актів, що регулюють діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, державних органів і органів місцевого самоврядування у цій сфері. Процес систематизації законодавства про підприємництво має здійснюватись на основі глибокого пізнання соціально-економічної сутності та закономірностей розвитку підприємництва, а також на засадах єдиного розуміння стратегії державної політики розвитку підприємництва в Україні й ринкового реформування господарського механізму. Саме такий підхід до формування законодавчої бази підприємницької діяльності аграрних підприємств сприятиме підвищенню ролі фінансових менеджерів в управлінні фінансовими процесами суб'єктів господарювання.

Література

1. Крайник О. П., Клепкова З. В. Фінансовий менеджмент. Навч. посібник. – Львів: Державний університет «Львівська політехніка»

(Інформаційно-видавничий центр «Інтелект+» Інституту підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів). К.: «Дакор». – 2000.

2. Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент як фактор економічного зростання // Фінанси України. – 2002. - № 11. – С. 32-40.

3. Улина С. Л. Подходы к формированию системы финансового менеджмента в России // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. - №2

4. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М., Фінансовий менеджмент. Навч. посібник, 2-ге видання, перероблене і доповнене. - Київ: «Знання» - 2005

5. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник: / За ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – Київ: ЦУЛ, 2002 – 496 с.

Summary

Myniv R.M.¹, Kovalchuk R.A.²

*¹ Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskij*

² SAC Ukraine

LAW ENFORCEMENT REGULATION OF FINANCIAL ACTIVITY IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article the main tendencies of law regulations of financial activity in agricultural enterprises are considered.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 338.43:638:519.237.8 (477.83)

Нагорнюк О.П., аспірант[©]

Львівський національний аграрний університет

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ В ОЦІНЦІ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті розглянуто питання перспектив розвитку кластерів галузі тваринництва, що дасть змогу оптимізувати витрати виробників-учасників кластерів і підвищити ефективність виробництва продукції.

Ключові слова: виробництво, сільськогосподарське підприємство, тваринництво, галузь, витрати, кластер.

Постановка проблеми. Тваринництво як галузь сільського господарства відіграє важливу роль в забезпеченні продовольчої безпеки країни. Велика частка господарств населення в структурі виробництва продукції тваринництва створює труднощі стосовно вирішення ряду стратегічних завдань в галузі, вирішення яких потребує консолідації зусиль виробників, переробних підприємств, інституцій тощо. На сьогоднішній день для України є характерним використання таких форм інтеграційних об'єднань в як кооперативи, господарські товариства, асоціації, холдинги (агрохолдинги), корпорації, кластери, однак невеликі темпи розвитку цих форм господарювання окреслює недостатнього рівня вивчення проблеми з боку науковців-практиків, що зумовлює напрям дослідження.

Аналіз основних досліджень. Дослідженню розвитку кластерів в світовій та українській економіці присвячено немало наукових праць. Серед них праці вчених економістів та практиків. Важливий вклад зробили: В.І. Слейко, Р.Т. Гришук, Н.Ю. Подольчак, А.О. Цапін та інші. Усі роботи спрямовані на впровадження та розробку нових підходів до розвитку кластерів.

Мета статті. Визначити важливість кластерної моделі розвитку тваринництва Львівської області, що дозволить ефективніше використовувати виробничі ресурси, оптимізувати структуру витрат, підвищити ефективність виробництва в цілому.

Виклад основного матеріалу. Львівська область посідає важливе місце серед інших регіонів України за обсягами виробництва продукції тваринництва. Разом з тим значна частка імпортової продукції на продуктових ринках регіону, низька рентабельність (у тому числі збитковість) виробництва свідчать про незадовільний стан в галузі. Так, у 2000-2009 роках в цілому по Львівській області загальна збитковість галузі тваринництва сільськогосподарських підприємств коливалася від -43,0% до -7,6% і лише в 2010 році була досягнута рентабельність виробництва - 0,7%. В структурі витрат на виробництво продукції тваринництва у 2010 році 87% всіх витрат припадало на матеріальні

витрати, 7,8% - оплату праці з відрахуваннями, 4,0% - амортизацію основних засобів, 1,2 % - інші витрати.

В розрізі адміністративних районів Львівської області спостерігаються як і суттєві відмінності, так і загальні схожі риси. Тому розвиток інтеграційних форм в сільському господарстві дозволить його учасникам використати та отримати ряд переваг, що позитивним чином впливатиме на ефективність виробництва продукції тваринництва в Львівській області. На нашу думку найперспективнішими формами об'єднання Львівської області, враховуючи густину населення та роздільність сільськогосподарських виробників є сільськогосподарські кооперативи і кластери.

Під кластерами розуміють сконцентровані переважно за географічною ознакою групи взаємозв'язаних компаній чи фірм: 1) - з регіонально обмеженою формою економічної діяльності всередині споріднених секторів, зазвичай прив'язані до тих чи інших наукових закладів (НДІ, університетів і т.д.); 2) - з вертикальними виробничими зв'язками у вузьких сферах діяльності, створені навколо головних фірм або мережі основних підприємств, що охоплюють процеси виробництва, постачання і збуту; 3) - галузеві групи у різних видах виробництва з високим рівнем агрегації [1, С.46]. Кластерна модель розвитку галузі тваринництва передбачає налагодження мережі зв'язків не тільки між виробниками сільськогосподарської продукції і переробними підприємствами, а й передбачає співпрацю з дослідними установами, вищими навчальними закладами, агентствами зі стандартизації, торговельними об'єднаннями, галузевими асоціаціями тощо. Для Львівської області як регіону додаткових перспектив застосування кластерної моделі є географічна близькість з країнами Європейського Союзу, що сприяє більш тісній співпраці та обміну досвідом в рамках транскордонного співробітництва, що дозволяє також отримати додатковий досвід і використати результати співпраці зазначених вище установ з партнерами країн Європейського Союзу, у тому числі Польщі.

До основних атрибутів кластера можна віднести: географічна близькість фірм-учасників кластера, що дозволяє отримати позитивний ефект від використання тих самих ресурсів; загальна діяльність учасників кластера повинна бути спрямована на досягнення спільної цілі; процеси інтеграції учасників кластера, що підсилило б ефект географічної близькості і спільних цілей; чисельність учасників кластера, що включають які і виробників, так і різних інституцій [2, С.37-38].

Вважаємо, що найбільш перспективною формою кластерів в сільському господарстві Львівської області є сконцентрований тип кластера (за географічним розташуванням), що обумовлено специфікою виробництва, де засобом виробництва виступає земля. Для галузі тваринництва цей принцип є менш важливим, однак за умови власного кормовиробництва та збалансованості галузей рослинництва і тваринництва, питання землі є також актуальним. Застосування кластерів в сільському господарстві регіону може стимулювати і процеси інноваційної-інвестиційної активності виробників.

Розрізняють різні типи методів кластерного аналізу, зокрема такі: ієрархічні, К-середніх, двоходове об'єднання [3, С.68]. Ієрархічні методи поділяються на агромеративні (послідовно об'єднують об'єкти у більші групи) і дивизимні (послідовно розділяють об'єкти на менші групи). При застосуванні методу К-середніх вибирають К-випадкові кластери, а потім змінюється приналежність до них об'єктів. Двоходове об'єднання проводить кластеризацію як спостережень, так і змінних.

Основними поняттями кластерного аналізу є подібність і дистанція. Ця особливість кластерного аналізу як інструменту оцінки перспектив розвитку галузі тваринництва Львівської області є важливою, оскільки дозволить спостерігати і подібність в розрізі районів області щодо обраних загальних ознак. На першому етапі аналізу на прикладі Львівської області було виділено 20 кластерів, в кожен з яких увійшов один адміністративний район (Бродівський район – кластер №1, Буський – кластер №2,..., Яворівський район – кластер №20). Виділено систему показників (ознак), на основі яких була розрахована евклідова відстань $d(X, Y)$ між усіма районами Львівської області. Евклідова відстань (міра близькості) між двома об'єктами (в даному випадку адміністративними районами) характеризує наближеність районів за ступенем розвитку тваринництва, при чому чим менша відстань, тим ближче об'єкти знаходяться один до одного.

Для розрахунку значень евклідової відстані між кластерами (районами) Львівської області була обрана наступна система показників: x_1 - виробництво продукції тваринництва на 100 га с.-г. угідь, тис.грн; x_2 - рівень рентабельності продукції тваринництва, %; x_3 - виробництво продукції тваринництва на 1 працівника, тис.грн; x_4 - частка сільськогосподарських підприємств у валовому виробництві продукції тваринництва, %. Для точності розрахунків і приведення показників до спільного знаменника їх було співставлено з аналогічними середніми значеннями по області.

Це дало змогу виразити кожен об'єкт кластерного аналізу (адміністративний район області) через набір показників, і, представивши по чергово по два аналізовані об'єкти $X = (X_1, X_2, X_3, X_4)$ і $Y = (Y_1, Y_2, Y_3, Y_4)$, розрахувати міру близькості (евклідову відстань) за формулою:

$$d(X, Y) = \sqrt{\sum_{i=1}^4 (X_i - Y_i)^2}$$

Виходячи з представлених розрахунків можна зробити висновок, що на території Львівської області є всі передумови для створення таких інтеграційних форм як кластери виробників продукції тваринництва, в які об'єднуватимуться в середньому кілька адміністративних районів, виходячи з концентрованого типу кластеру за географічною ознакою: Кластер №1 (Яворівський, Пустомитівський, Перемишлянський); Кластер №2 (Городоцький, Миколаївський); Кластер №3:

Кам'янка-Бузький, Жовківський); Кластер №4 (Дрогобицький, Мостиський, Самбірський); Кластер № 5 (Турківський і Скорівський). Всі інші райони, зокрема Сокальський, можуть входити в найбільш наближені кластери або в перспективі стати центрами нових кластерних утворень.

Висновки. Застосування кластерного підходу в стратегічних планах розвитку галузі тваринництва Львівської області дасть змогу консолідувати зусилля виробників на підвищення ефективності виробництва, вирішенні стратегічних завдань галузі та зниженні собівартості продукції.

Література

1. Броншпак Г.К. Государственная поддержка кластерных инициатив: вертикально интегрированные структуры в АПК // Г.К. Броншпак / Економіка АПК.- 2007.- №4.- С. 45-50.

2. Gorynia M. Klastry a miedzynarodowa konkurencyjnosc i internacjonalizacja przedsiediorstwa // M. Gorynia, B. Jankowska / Warszawa, 2008 – 228s.

3. Тоцька О. Кластерний аналіз областей України за випуском продуктів харчування // О. Тоцька / Регіональна економіка, 2005. - №3. – С. 67-75.

4. Основні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області за 2010 рік. – Львів, 2011. – 29 с.

Summary

Nahoronyuk O.P., PhD

Lviv National Agrarian University

APPLICATION CLUSTER APPROACH IN ASSESSMENT OF FUTURE DEVELOPMENT AREA ANIMAL LVIV

The paper considered the prospects for development of clusters of livestock production, which will enable manufacturers to optimize the costs of participating clusters and increase the efficiency of livestock production.

Key words: *production, farm, farming, industry, costs, cluster.*

Рецензент – д.е.н., професор Пунько Б.М.

УДК 631.1:351:636.5

Сендецька С.В., к.е.н., доцент[©], Бабич Л.В., к.е.н., доцент
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Гжицького

ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ЯЄЦЬ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА

В статті здійснено прогноз обсягів виробництва яєць на регіональному ринку продукції птахівництва, запропоновані основні напрями розвитку галузі відповідно до розрахованих прогнозних параметрів.

Ключові слова: прогноз, ринок продукції птахівництва, яйця, мультиплікативна модель.

Постановка проблеми. Для впровадження адекватних очікуваній кон'юнктурі ринку механізмів регуляторного впливу слід прогнозувати ринкові тенденції. У керівництві окремим птахопідприємством або об'єднанням прогнозування є основою, оскільки будь-яке управлінське рішення має планову або прогнозну спрямованість. На ринку продукції птахівництва, як і на будь-якому іншому ринку, лише точні прогнози можуть дати відповідь, яка стратегія буде найдоцільнішою і які макро- та мікроекономічні механізми варто застосовувати для досягнення поставлених цілей у прогнозованих на майбутнє умовах.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми прогнозування економічної кон'юнктури присвячені роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених, як С. А. Айвазян, Т. Андерсон, Р. Акофф, В. Н. Афанасьєв, Дж. Бокс, Р. Вальовіч, Г. Давидов, А. А. Ємельянов, Г. Емерсон, І. В. Зайцевський, М. Кендел, О. С. Корепанов, Ю. Осипов, Г. В. Присенко, Є. І. Равікович, Р. Шпіцнер та ін. Динамічні зміни макроекономічних процесів вимагають нових досліджень прогнозних параметрів розвитку ринку з метою впровадження адекватних механізмів регуляторного впливу.

Мета статті. Розрахувати прогнозні показники обсягів виробництва яєць на регіональному ринку продукції птахівництва і визначити основні напрями його розвитку відповідно до розрахованих параметрів.

Виклад основного матеріалу. Точні і якісні прогнози повинні ґрунтуватися на об'єктивній закономірності, логіці, достовірній інформації і відповідних до ситуації математичних методах.

Значення прогнозування кон'юнктури ринку продукції птахівництва значно зростає в умовах ринкової економіки, що зумовлено:

— необхідністю інформаційного забезпечення птахопідприємств для розробки адекватної майбутній ситуації маркетингової стратегії для визначення та досягнення цілей підприємств і прийняття відповідних управлінських рішень;

[©] Сендецька С.В., Бабич Л.В., 2012

- зростанням міжгалузевих і регіональних зв'язків, які виникають у процесі інтеграції птахівничих підприємств з постачальниками кормів, племінної продукції, обладнання тощо;
- необхідністю дотримання оптимальних пропорцій виробництва і споживання продукції птахівництва, а також пропорцій із суміжними галузями;
- неспроможністю суто ринкових механізмів ефективно регулювати обсяги виробництва продукції птахівництва в умовах певної невизначеності у зв'язку зі членством України в СОТ, глобальною фінансовою і продовольчою кризою, політичною кризою в державі, значним впливом на ринок особистих селянських господарств тощо;
- необхідністю інформаційного забезпечення органів державної влади, які здійснюють державне регулювання і підтримку галузі.

Таким чином, прогнозування дозволяє приймати ефективні управлінські рішення у межах прогнозованих ситуацій та істотно зменшити очікувані втрати, коли вони є неминучі.

Виробництво яєць має сезонний характер. В основі сезонних моделей прогнозування лежать їх несезонні аналоги, які доповнені засобами відображення сезонних коливань. Сезонні моделі відображають як відносно сталі сезонні хвилі (клас адитивних моделей), так і загальні закономірності зміни річних обсягів виробництва продукції (клас мультиплікативних моделей).

У розрахунку прогнозних показників обсягів виробництва яєць у Львівській області використано методику прогнозування на основі сезонних моделей, описану Г.В. Присенком та Є.І. Равіковичем [2]. Проведені розрахунки показують, що для детальних прогнозів сезонних процесів, яким є виробництво яєць, достовірними будуть прогнози на основі застосування мультиплікативних та адитивних моделей. Прогнози, побудовані за мультиплікативною моделлю є більш точними (середньоабсолютна процентна похибка для даного прогнозу становить усього 1,07% проти 3,8% за адитивною моделлю) і можуть застосовуватися птахопідприємствами у процесі планування.

Мультиплікативна модель часового ряду обсягів виробництва яєць має такий вигляд: $y_t = v_t \cdot s_t \cdot \varepsilon_t$.

Побудова прогнозної мультиплікативної тренд-сезонної моделі здійснюється у наступній послідовності:

1. Часовий ряд y_t згладжується методом ковзної середньої.
2. Розраховуються відхилення, які відображають сезонний чинник: $s_{ij} = y_t - \tilde{y}_t$, тобто різницю вхідних даних й центрованих середніх.
3. Розраховуються оцінки сезонної компоненти \hat{s}_j . Для цього знаходять середні її значення \bar{s}_j для кожного періоду j :

$$\bar{s}_j = \frac{\sum_{i=1}^k s_{ij}}{k}, j=1,2,\dots,m$$

і середнє сезонне значення: \bar{S} :

$$\bar{s} = \sum_{j=1}^m \bar{s}_j.$$

При цьому припускається, що сезонні впливи протягом року компенсують один одного, тобто

$$\sum_{j=1}^m \bar{s}_j = m. \text{ Якщо ці умови не виконуються, то середні оцінки сезонної}$$

компоненти (\bar{s}_j) відповідно коригують.

Для мультиплікативної моделі виправлена оцінка сезонної компоненти має відносне значення – $\hat{s}_j = \bar{s}_j \cdot \alpha$, $\alpha = m/\bar{s}$.

4. Через вилучення сезонної компоненти з початкового часового ряду одержують десеоналізований ряд.

5. Проводиться аналітичне згладжування десеоналізованого ряду і одержують показник оцінок тренду \hat{v}_t .

6. Розраховується не випадкова складова для мультиплікативної моделі $\hat{v}_t \cdot \hat{s}_t$.

7. Розраховується абсолютна або відносна похибки $\hat{\varepsilon}_t$ та перевіряється адекватність моделі.

8. Здійснюються прогнози розрахунків.

За їх результатами (рис. 1) індекси сезонності виробництва яєць у 2012 р. суттєво не знизяться. Сезонність виробництва яєць в основному зумовлена значним збільшенням обсягів їх виробництва в літній період в особистих селянських господарствах. У птахофабриках майже не відзначається сезонності. Використовуючи результати розрахунків і опираючись на переваги промислового виробництва яєць, птахопідприємствам яєчного напрямку доцільно при формуванні своїх маркетингових планів орієнтуватися на стратегію синхромаркетингу, суттєво збільшуючи обсяги виробництва у зимовий період. Таким чином сільськогосподарські підприємства можуть згладити сезонність пропозиції протягом року, забезпечивши тим самим вищий рівень рентабельності виробництва й успішну реалізацію своєї продукції з меншими зусиллями на товаропросування. За даними птахопідприємств, витрати на виробництво яєць у зимовий період є в 1,3-1,5 рази вищими проти аналогічних витрат у літні місяці, сезонне коливання цін на продукцію становить 1,9-2 рази. Дешева літня продукція часто для птахопідприємств є збитковою, а високі затрати у зимові місяці окуповуються високими цінами.

Птахопідприємства з урахуванням сезонного попиту на їх продукцію повинні намагатися продовжити терміни її реалізації за допомогою переробки – виробництва яєчного порошку, консервування білків і жовтків яєць, виготовлення напівфабрикатів бісквітів, омлетів тощо. За результатами соціологічного опитування, така продукція маловідома пересічному споживачеві, потребує додаткових зусиль на її товаропросування. Ефективнішими такого роду комунікації будуть у рамках кластерних об'єднань.

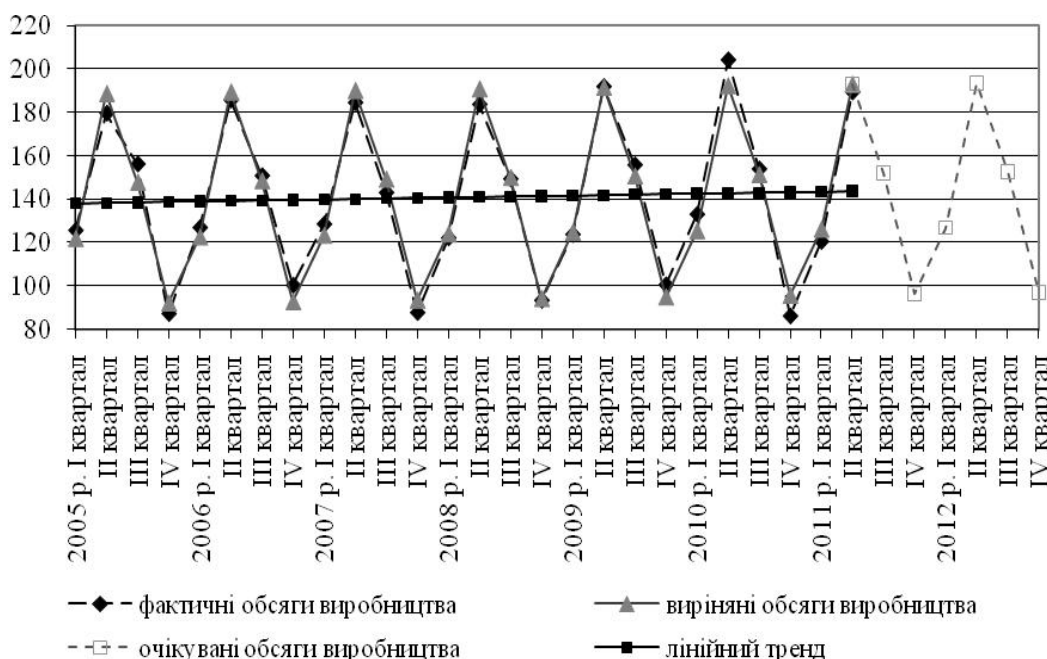

Рис. 1. Фактичні, вирівняні та очікувані обсяги виробництва яєць у Львівській області, визначені за мультиплікативною моделлю, млн шт.

Джерело: за даними Головного управління статистики у Львівській області.

Промислове птахівництво не може забезпечити рівень якості продукції особистих селянських господарств, що зумовлено низкою об’єктивних причин, проте у формуванні товарної, цінової та комунікативної політики і політики розподілу птахопідприємства повинні ефективно використовувати всі свої можливі переваги крупного товаровиробника:

- можливість регулювання обсягів виробництва протягом року;
- гарантована безпечність продукції;
- наявність зручного упакування;
- багатоканальна система розподілу продукції;
- можливість переробки продукції тощо.

Висновки. На основі прогностичних розрахунків встановлено, що в найближчий період збережеться сезонність обсягів виробництва яєць на регіональному ринку. Птахопідприємствам при формуванні маркетингових планів доцільно орієнтуватися на стратегію синхромаркетингу і використовувати переваги крупного товаровиробника.

Література

1. Бокс Дж. Анализ временных рядов. Прогноз и управление / Бокс Дж., Дженкинс Г.; пер. с англ. А.Л. Левшина; под ред. В. Ф. Писаренко. – Вып. 1. – М.: Мир, 1974. – 406 с.
2. Присенко Г. В. Прогнозування соціально-економічних процесів: навч. посібник / Г. В. Присенко, Є. І. Равікович – К. : КНЕУ, 2005. – 378 с.

Summary

Sendetska S.V., Babich L.V.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskij*

**FORECASTING OF VOLUME OF THE EGGS PRODUCTION
ON THE LOCAL POULTRY PRODUCTS MARKET**

The forecasting of volume of the eggs production on the local poultry products market was conducted in this article. The main directions of branch development were offered due to the calculated predictive characteristics.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

ЗМІСТ

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ АПКMAIN DIRECTIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF AGRICULTURAL MANUFACTURING AND AIC
PRODUCTION PROCESSING

1.	Агєсва І.В. ІННОВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ ТЕХНІЧНОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	3
2.	Барило В.М. ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ.....	7
3.	Батьковець Г.А., Заяць Н.О., Токарчук О.П. ЯКІСТЬ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ПАРАДИГМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	13
4.	Батюк Б.Б., Батюк О.Я. МАНІПУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ ПІД ЧАС ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	17
5.	Березівський З.П., Березівська О.Й. ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ.....	22
6.	Березівська О.Я. СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	27
7.	Березівський Я.П. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВЕЛИКОТОВАРНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ АСОЦІЙОВАНОГО ТИПУ.....	33
8.	Березівський П.С., Марків Г.В. РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ПТАХІВНИЦТВА.....	39
9.	Бахарєва Я.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ ТА ЇХ МАРКЕТИНГОВА СКЛАДОВА.....	46
10.	Біленький О.Ю. СВІТОВЕ ВИРОБНИЦТВО І ТОРГІВЛЯ ПРОДУКЦІЄЮ РОСЛИННИЦТВА.....	52

11.	Біляк Н.І. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	59
12.	Бричка Б.Б., Куницька-Іляш М.В. ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЦІН ТА ДОХОДІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ.....	66
13.	Бурковська А.В., Лункіна Т.І. ІННОВАЦІЇ – ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	73
14.	Веселовська Н.Р., Зелінська О.В. ЗАДАЧІ МІКРОЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ АВТОМАТИЗОВАНОГО КОНТРОЛЮ І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ АПК.....	78
15.	Віннік І.Ю. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ.....	86
16.	Вовк М.В. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ.....	93
17.	Березюк С.В., Гарник О.І. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В АПК.....	98
18.	Вініченко І.І. РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	108
19.	Войничка Л.Й. КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ВИРОБНИЦТВІ ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА.....	113
20.	Волкова І. М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ АГРОМАРКЕТИНГУ.....	117
21.	Васильчак С.В., Жидяк О.Р., Циганюк А.В., Дубина М.П. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА ТА ЇЇ ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ДЕРЖАВИ.....	122
22.	Вихопень Л.П. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНЦІЇ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	129
23.	Воркун Л.І., Демкович Л.К. АНАЛІЗ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	134

24.	Гарасимлюк М.В. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН.....	140
25.	Гіряк К.М. ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СЕРЕДОВИЩІ ПІДПРИЄМСТВ АПК.....	145
26.	Гомілко О. В. САМОУПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СИСТЕМ: МЕТОДОЛОГІЯ, ПОНЯТТЯ, КАТЕГОРІЇ.....	152
27.	Гончаренко О.В. ІННОВАЦІЙНИЙ ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ.....	157
28.	Гилка М.Д., Макеєнко А.Г. ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	162
29.	Грабовський Р.С., Дяк О.Т. ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК СПОСІБ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРАРНОЇ СФЕРИ.....	169
30.	Гримак А.В. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕРСПЕКТИВНОГО ПЛАНУВАННЯ (ПРОГНОЗУВАННЯ) РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	173
31.	Гримак О.Я., Бодак Г.І. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	177
32.	Гришин Г.М. МАРКЕТИНГ – СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ У РИНКОВИХ УМОВАХ.....	183
33.	Гринишин Г.М. ТЕНДЕНЦІЇ ЕКСПОРТНО – ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ЛЬВІВЩИНИ.....	187
34.	Губенко В.І. ПЕРЕДУМОВИ ІННОВАЦІЙНО-МОДЕРНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	193
35.	Дорош М.М., Дадак О.О., Гачек Т.С. ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ.....	197
36.	Дорош М.М. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПТАХІВНИЦТВА УКРАЇНИ.....	203

37.	Диндин В. Л. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІН НА ПРОДУКЦІЮ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА.....	208
38.	Дзядикевич Ю. В., Крайняк О.К., Куликовська І.В. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ.....	213
39.	Дубініна М.В. СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В АГРАРНІЙ ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНУ.....	219
40.	Душка В.І., Чемерис В.А., Янінович Й.Є., Колос О.М., Федорюк М.Д., Козик В.М. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИБНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	225
41.	Диндин М. Л. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПОБУДОВИ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕДУР ІЗ СОРТУВАННЯ І ПЕРЕРОБКИ ЗАКУПЛЕНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	231
42.	Губенко В.І. СТАН, ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ СВІТОВИХ ЗМІН.....	235
43.	Джеджула В.В. РОЗВИТОК ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ.....	243
44.	Дяк О.Т., Музика Т.П., Кіц М.В. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ШЛЯХ ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	249
45.	Загребельна І.Л. МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРОДУКЦІЮ СКОТАРСТВА.....	258
46.	Зеліско І.М. ІННОВАЦІЙНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ.....	264
47.	Іонаш І.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЯКОСТІ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ.....	271
48.	Кальченко С.В. СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ.....	279
49.	Карачина Н.П., Чайка Р.В. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ БІОПАЛИВА УКРАЇНИ.....	285
50.	Кільницька О.С., Плотнікова М.Ф. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ТА ЦІНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ М'ЯСОПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ	290

51.	Ковальчук О.М., Цьонь Н.І. ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА БІОЛОГІЧНОГО СПОСОБУ МЕЛІОРАЦІЇ СТАВІВ ПРИ ВИРОЩУВАННІ РИБОПОСАДКОВОГО МАТЕРІАЛУ КОРОПОВИХ РИБ.....	296
52.	Ковальова О.В. ЗМІШАНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ АПВ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД.....	300
53.	Коробка С.В ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРЕДИТУВАННЯ МАЛИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	306
54.	Козій Б.І. ПІДСИСТЕМА ОБЛІКУ ВЕТЕРИНАРНИХ ЗАСОБІВ АВТОМАТИЗОВАНОГО РОБОЧОГО МІСЦЯ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....	312
55.	Колісніченко І.О. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	317
56.	Копішинська О.П., Кучерук В.В. УПРАВЛІННЯ ІМІДЖЕМ ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ КОНЬЯРСТВА...	323
57.	Костецький Я.І. ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА.....	328
58.	Котько Н.М. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ САМООРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАД.....	334
59.	Кравчук І.І. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГО СОЦІУМУ.....	338
60.	Ксьонжик І.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО – КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ	346
61.	Кудла Н.Є. АКТИВІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕЛЯН ШЛЯХОМ НАДАННЯ АГРОТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ.....	352
62.	Куласць М.М., Бабієнко М.Ф., Витвицька О.Д., Лучник М.М., ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ РЕСУРСІВ.....	357
63.	Куліш І.М. ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ.....	364

64.	Курило Л.І., Гиренко І.В. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ.....	371
65.	Кухар Р.Б. ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ АПК.....	380
66.	Кучер О. В. ЕФЕКТИВНІСТЬ МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	386
67.	Кучер В.В., Кучер О.В. УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	391
68.	Лаврук В.В., Лаврук О.С. УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ....	396
69.	Ланченко Є. О. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ЗАЙНЯТОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ТА НА СЕЛІ.....	401
70.	Левків Г.Я., Лісовий А.В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ..	406
71.	Липчук В.В., Липчук Н.В. СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЄС НА 2013-2020 РОКИ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	413
72.	Лисецька Ю.М. АНАЛІЗ СТАНУ СКОТАРСТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ.....	420
73.	Лисюк О.В., Кузьо Р.М. ФАКТОРНІЙ АНАЛІЗ ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ПОВЕДІНКИ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ.....	425
74.	Люблін В. Д., Тацішин І.Б. ПЕДАГОГІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МОЛОДИХ СПЕЦІАЛІСТІВ В ГАЛУЗІ АПК.....	431
75.	Мазуренко О.В. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СВИНАРСТВО – ОСНОВА ЙОГО ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ.....	435
76.	Максим В.Л. КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНА МОДЕЛЬ ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ ЧИННИКІВ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	440
77.	Матвеева М.П. ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО СТІЙКИХ АГРОЛАНДШАФТІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	448

78.	Ментей О.С. ПРОГНОЗ ЧИСЕЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	453
79.	Микитюк В.М., Данкевич В.Є. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ СТРУКТУРИ СКОТАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ....	458
80.	Минів Р.М., Ковальчук Р.Л. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	466
81.	Нагорнюк О.П. ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ В ОЦІНЦІ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	471
82.	Сендецька С.В., Бабич Л.В. ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ЯЄЦЬ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА.....	475

